

קובץ גליונות

פרשת משפטים

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

בני בית מדרש גבוה דליקווד יחד עם ראש הישיבה הגאון רבי ירוחם אולשין מלוצים את רבינו מרדכי ראש הישיבה הגרמ"ה הירש שליט"א ביציאתו תוך כדי שהם נושאים ונותנים עמו על היסודות אותם העמיד בסוגיית 'הילך' בשיעור כללי שמסד בישיבה במעמד אלפים

לעילוי נשמת

הרב ר' מרדכי

ב"ר ישראל יחיאל

ז"ל

זמני השבת

בחסות:

גילנות דוד

לגור בבני ברק. לחיות על הפארק!

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	4:45	5:58	6:37
בני ברק	4:59	5:59	6:34
קרית ספר	4:53	5:59	6:36
בית שמש	4:44	5:59	6:37
אופקים	4:54	6:01	6:36
חיפה	4:51	5:58	6:34

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

לעילוי נשמת רבי מאיר מימון בן רבי אברהם ז"ל פרץ

לרפואת הגאון הגדול ראש ישיבת אהבת שלום רבי יעקב בן גלדיס כתון בתושח"י

שהשמה במעונו

ברכת מזל טוב לעורך הגליון הנפלא
"תיקוני עירובין" ידידנו החשוב הרה"ג
ר' משה אנגלרד שליט"א

לרגל הכנס בנו דוד נ"י
לעול תורה ומצוות

שהשמה במעונו

ברכת מזל טוב לבחור החשוב משה קיבלביץ
נ"י נציגינו היקר מבחירי ישיבת אורחות תורה
לרגל שמחת ארוסיו בשעטו"מ עם נכדת ידידנו
החשוב הר"ר יוסף אפשטיין שליט"א

בשורה לשומרי השבת בארה"ק ע"י חברת "אנרגיה כשרה לשבת"

מערכת אגידה לחשמל כשר בשבתות וחגים במיוחד
לישיבות, מוסדות, ובתי כנסת גדולים. המערכת נטענת
בימות החול ע"י מערכת סולארית או מרשת החשמל,
ובמהלך השבת פועל ללא חיבור כלל לרשת החשמל.

מאושר ע"י משמרת השבת.

להזמנות וברורים: 050-4112271

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גדולה הכנסת אורחים

סיפור המעשה המדהים שלפניכם התחיל בחול המועד סוכות תשפ"ד. בשעת צהרים נקש בדלת יהודי שאיני מכיר, מראו נכבד וזקנו ופאותיו כמנהג אנשי ירושלים. כאשר שאלתי אותו לרצונו הפתיע אותי ואמר: "אני רוצה לאכול".

נבוך מעט אמרתי לו שאנחנו אוכלים סעודת חול המועד בקרוב, והאם יירצה להמתין ולסעוד איתנו. אך הוא אמר כי הוא מעוניין לאכול דווקא עכשיו, ולפיכך הכנסתי אותו הביתה והגשתי בפניו כמה פרוסות לחם. האורח הביט בלחם שהגשתי לו ואמר: "אני רוצה לחם שלם". חפשתי בביתי ומצאתי ככר במקפיא הפשרתי לו והגשתי לו אותה, והוא ביקש ממני דברי מאכל נוספים, שגם אותם הבאתי לו. וכך נמשכה הסעודה כארבע שעות(!) שבסיומן היהודי הודה לי וקם והלך.

עברו כמה שבועות והנה באחת משבתות החורף אני פוגש את אותו יהודי ברחוב, הצעתי לו לעלות לביתי ולעשות קידוש, והוא אכן התלווה אלי, ישב אצלינו מעט, ולאחר מכן קם והלך מבלי שהסכים לטעום כלום. בשבוע האחרון, ביום ראשון פרשת יתרו, בשעה אחת עשרה ושלושים בלילה דפק מישהו על דלת ביתי, ולהפתעתי מצאתי מאחוריה שוב את אותו יהודי שארחת פעם. מזג האוויר בחוץ היה קר וגשום מאד, ולכן מיהרתי להכניסו לביתי ולהציע לו כוס תה חם. כאשר סיים ביקש מיד עוד אחת, וכמובן שהכנתי מה שביקש, וגם כאשר ביקש לחם – מיהרתי להביא לו כמה פרוסות. אבל שוב, כמו בסוכות, גם הפעם, ביקש האורח דווקא לחם שלם.

השעה הייתה מאוחרת, ולא מצאתי בבית כיכר לחם, אך לאחר חיפוש ממושך במקפיא מצאתי כמה לחמניות שלשמחתי מצאו חן בעיניו. תוך כדי הארוחה אני שואל אותו היכן אתה ישן? והוא אומר לי, "במלון של ד" ואז אומר לי "אולי אני אישן אצלך הלילה?" אמרתי לו: "בסדר גמור, אבל אני קם בבוקר מוקדם בשעה שש, ולא תוכל להשאר כאן בבית לבד עם אשתי יש בעיה של ייחוד".

"אל תדאג", הוא השיב "בשעה 6 כבר לא תראה אותי", הכנתי לו מטה וכשנכנס לחדר אמר לי: "אתה יודע שאש"ל בלי לינה זה אש?"

לא הבנתי את כוונתו באותו הרגע, אמרתי לו לילה טוב ונפרדתי ממנו. במהלך הלילה התעוררתי כמה פעמים ושמתי לב כי האור בחדרו נותר דולק, ובשעה שש בבוקר קמתי והנה אני רואה שהחדר ריק והאיש אכן קם לפני, הלך ונעלם.

באותו יום, יום שני בבוקר, הלכתי לעשות בדיקות דם שגרתיות, ללא שום סיבה או הפניה מיוחדת, לאחר מכן הלכתי למקום עבודתי ושם ספרתי לידידי את הסיפור על האורח המוזר שהיה בביתי אתמול בלילה.

בערב הופתעתי מאוד לקבל טלפון מהמעבדה. "איך אני מרגיש?" הם התעניינו. השבתי ב"ה הכל בסדר ותהיתי מה העניין.

"אני רואה עכשיו את תוצאות הבדיקות שלך", אמר לי בן שיחי, "והם לא תקינות. אתה נמצא בסכנת חיים, גש מיד לחדר מיון בבית החולים הקרוב".

"מי אתה?" חקרתי, המום מן הפנייה.

"אני הרופא התורן במעבדה".

"אבל אני מרגיש מצוין למה שאלך סתם לבית חולים בלילה?" תהיתי, עדיין נדהם.

"אם אתה מרגיש טוב אפשר לחכות למחר אבל בבוקר מיד תגש לרופא", הוא אמר בפסקנות, "זה חשוב".

לא ישנתי טוב אותו לילה, ובשעה שבע ושלושים כבר עשיתי את דרכי אל הרופא. אבל זה הקדים אותי והתקשר אלי. "מה שלומך?" הוא שאל רטורית ומיד המשיך: "קבלתי את בדיקות הדם שלך והם לא בסדר אתה בסכנת חיים סע מיד למיון אין לך מה לבוא אלי למרפאה". כמובן שנסעתי מיד לבית החולים מעייני הישועה שאני גר בסמיכות אליו, מיד עשו לי שוב בדיקות דם והמתנתי לתוצאות, בינתיים רציתי ללכת ולבקר חבר שמאושפז למעלה באחת המחלקות, אבל הרופא אמר לי אסור לך לצאת לשום מקום עד שלא ישובו תוצאות הבדיקות מן המעבדה. והנה.... עברה מחצית השעה והרופא נכנס ואומר "אתה בריא ושלם, אתה משוחרר, לך לביתך". והיה הדבר לפלא.

(השם המלא שמור במערכת)

פרשת משפטים

דיני קשר

סעודת ליל שבת

א. אסור לקשור קשר כפול בשבת, כלומר, קשר ומעליו קשר נוסף, שהוא קשר של קיימה [ויש להיזהר בדינים אלה במיוחד בשעת קשירת מטפחות ראש או בקשירת סרטים בשערות ובשמלות (ש"כ פט"ז ס"ק נז)]. **ב.** כל קשר שאסור לקשרו בשבת אסור להדקו כשהתרופף, ועל כן יש להיזהר שלא להדק בשבת את קשרי הציציות שהתרופפו. חוטי ציצית שהסתבכו זה בזה, אין להפרידם בשבת משום תיקון כלי (שם ס"ק נג, נד).

סעודת יום שבת

א. מותר לקשור קשר יחיד, לפי שאין זה קשר של קיימה, ואם יש קשר אחד שכבר קשור מבעוד יום, אסור להוסיף עליו קשר שני כדי לעשותו קשר כפול, וכן אסור להוסיף קשר שלישי על קשר כפול כדי להדקו יותר (שם ס"ק נז). מותר לקשור קשר עניבה, דהיינו קשר ומעליה קשר עניבה, כגון זו שאנו רגילים לקשור בנעליים, ובתנאי שיתיר את קשר העניבה בתוך עשרים וארבע שעות, ואם אין בכוונתו להתיר הקשר בתוך עשרים וארבע שעות אסור לקושרו, ובמקום הצורך כגון במקום צער או מצוה התירו לקשרו (שם ס"ק נ"ו). קשר עניבה שהסתבכה והפכה לקשר כפול [כמו שמצוי בשרוכי הנעליים] מותר להתירה (שם ס"ק ס). **ב.** קשר שאסור לקשור בשבת, אסור להתירו בשבת, וקשר שמותר לקושרו בשבת, מותר גם להתירו (שם ס"ק נח).

סעודת שלישית

א. מותר לתחוב סיכה בבגד כדי להצרו, או כדי לחבר שני חלקי בגד שנקרע, ואם אפשר אל יתחב את הסיכה בבגד פעמיים אלא פעם אחת בלבד (שם ס"ק עז). רוכסן העשוי לחבר שני חלקי בגד, או שני בגדים, כגון המחבר ביטנת מעיל למעיל גשם, מותר להשתמש בו בשבת, שכן דרך שימוש, ואין בזה משום איסור תופר. חוט שנתפס ברוכסן ואי אפשר להשתמש ברוכסן בשל כך מותר להוציאו (שם ס"ק עח). **ב.** מותר לענווד עניבה ולקושרה בשבת אם רגיל לפתח את הקשר במוצאי שבת, ואם אין דרכו לפתוח את הקשר, יש לו לקשור את העניבה לפני שבת (שם פט"ז ס"ק סז).

גיליון מס' 550 פרשת משפטים
תשפ"ד שנה שנים עשרה

גליון זה יוצא
לזכות סבי היקר
ר' יוסף יעקב בן בלומה
לרפו"ש בתושח"י

דברי שי"ח

ממון רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

אסופות - שבת ראש חודש אדר א"ה

יוצא במה שקורא פסוקי הקרבן בתפילה, והשיב, לא, (שם אות י, והיינו דהתקנה היה לקרא בציבור דוקא).

לומר יעלה ויבא בקול באמצע שמר"ע

נשאל רבינו זצ"ל, אם מותר להגביה קולו באמירת יעלה ויבא באמצע שמר"ע להזכיר הציבור שהוא ר"ח, והשיב יש מקילין (דעת נוטה תפילה סי' קמ"ו וע"ש בהערות שמרן החזו"א אמר דא"ז דרך ארץ אבל אין איסור בדבר, ולמעשה אמר רבינו זצ"ל שהעולם מיקל בזה, וכן מובא שם תשובה שכ' המנהג להקל (אע"פ שיש מחמירים), ועי' בס' שמענו כן ראינו (פ"ו סי' ס"ט), ובקו"ה הזכרונות ממרן החזו"א (סי' ח' אות י"ט).

התחיל במוסף ה' שפתי תפתח לפני שחלץ תפילין

נשאל רבינו זצ"ל, במי שהתחיל בטעות ה' שפתי תפתח דמוסף דר"ח קודם חליצת תפילין, האם ימשיך התפילה, או יסיר התפילין קודם אבות, והשיב, יסירם ויתחיל עוד פעם ה' שפתי תפתח, (שאלת רב ח"ב פל"ז ז', ועי' במשנ"ב (סי' ק"א סק"א) ודעת נוטה (תפילה סי' קנ"ט) דנחשב התחלת שמר"ע ואין להפסיק לקדושה ואיש"ר אחר שהתחיל ה' שפתי תפתח, וי"ל דכאן שאני דה"ז התחלה בטעות).

שתיית יין בדר"ח

בראש חודש בבוקר לאחר התפילה היה רבינו זצ"ל שותה מעט יין לכבוד ראש חודש, (עי' ס' אלא פ"מ ס"ה ואמר שכן נהג אביו מרן הקה"י זצ"ל ובראש חודש אב לא שותה משום תשעת הימים, וע"ש ס"ו שלא היה נוהג בלבישת בגדי שבת בראש חודש עי' מע"ר סי' קנ"א).

אמר הלל בתהלים לפני התפילה בדר"ח

שאלתי מרבינו זצ"ל, מי שאמר תהלים לפני התפילה בדר"ח ובכללן מזמורי הלל האם יש לחוש שיצא כבר יד"ח הלל, והשיב לא, (מצות צריכות כוונה), ע"כ, (מכתב מיום א' דר"ח אדר רטשון תשע"ו אות ז).

בנדפס בסדורים על כונת השם במוסף ר"ח

רבינו זצ"ל היה מתפלל רוב השנים בסדור תפילת כל פה, שנדפס שם אחר מוסף ראש חודש מה לכון בצירופי השם, בחתימת ברכת מקדש חדשים, ורבינו זצ"ל היה מעיין בזה בשמו"ע, ושאלתי, אם אני לא מבין בזה כלל, אם גם יש ענין להסתכל בזה בעת אמירת השם, ואמר, תסתכל זה לא מזיק, ועי' בס' אלא ד"א של הלכה (פ"מ ס"ו).

אמירת ואברהם זקן כו' בין הלל לקדיש

וכן בנדפס בסדור היעב"ץ והשל"ה (מס' ארץ צדיקים סי' כ"ו) אחר הלל בדר"ח, סגולה לאריכות ימים לומר ג"פ הפסוק ואברהם זקן כו', ואח"כ לומר זבדיה-ישמרני כו' קודם קדיש, אמר לי, דאין בזה חשש הפסק ששם מקום תפילה זו ואפשר לאומרה, ואמר דאין חשש בהזכרת שם זבדיה-הוא שם אדם בדה"י (א' כ"ז ז') והביא מש"כ מהארז"ל (שעה"כ פל"ז ז') דשם זבדיה מותר להזכיר מפני שהוא גם כן שם אדם בתנ"ך (עזרא ח ח) והוי כמו השמות מיכאל וגבריאל כמו שכתוב בספר נגיד ומצוה (סדר הקריאה בכל יום) שאם שם המלאך כשם אדם מותר להזכירו בשמו, [אבל בשמות מלאכים שמזכיר בתיקון ליל שבועות בכל סוף סדר אמר לי רבינו זצ"ל שרק מעינים במחשבה ולא מוציאים השם בפה], ועי' בס' שמות בארץ (פ"ב עמוד ל"ב).

מזכיר זה נכתב לעילוי נשמת

אבי מורי הרב ברוך מאיר ב"ר יעקב ישעיהו ויסברג זצ"ל
ואמי מורתי מרת רבקה בת רבי פסח יעקב אנגל זצ"ל תנצב"ה

עורך: יצחק גולדשטון

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✉ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק ☎ 053-3145900

משנכנס אדר מרבין בשמחה מא' דר"ח אדר א'
שאלתי מרבינו זצ"ל במכתב, האם משנכנס אדר מרבין בשמחה הוא מיום א' דר"ח שהוא ל' שבט, השיב רבינו זצ"ל, בשתיקה. ושאלתי, האם נוהג גם באדר ראשון וא' דר"ח שלו, והשיב רבינו, כנ"ל. (מכתב מיום א' דר"ח אדר ראשון תשע"ו). וכ"כ רבינו בתשובה בקובץ מה טובו אהליך יעקב (ח"ט עמוד ע"ה) שהוא מאדר א'.

במה מרבין בשמחה

שאלתי מרבינו זצ"ל, באיזה דבר מרבין בשמחה, ואם בעי בשר ויין כיו"ט, או סגי בכל שמשמחו, והשיב רבינו זצ"ל, ישנה קצת יין, (מכתב שם אות ג' וכ"כ בקובץ מה טובו אהליך יעקב ח"ט עמוד ע"ט שישנה קצת יין, וכ' דכל החדש ראוי, וכ' שהוא נוהג רק בדר"ח ולא בכל החדש כמש"כ בגמ' 'משנכנס', וכ' דאינו יוצא בבשר ללא יין, וכ' דאם קשה לו יין אולי יוצא במיץ ענבים, ולענין אם ר"ח יוצא במוצ"ש ושותה יין בהבדלה, כתב שם במכתב שיחשוב ע"ז ג"כ בהבדלה, וישנה קצת יותר להרבות בשמחה, וכ' דלנשים סגי במיץ ענבים, ולילדים אולי יתנו קליות ואגוזים כדאי' בגמ' פסחים ק"ט א', וכ' שם דאין ראוי לספר לחבירו דבר של צער בחדש אדר אא"כ יש לו תועלת בזה, וע"ש קובץ כ' עמוד קמ"ט).

ובקונטרס חידושי מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל על פורים כ' בהקדמתו ששמע מרבינו זצ"ל שריבוי השמחה בחודש אדר הוא ע"י שלומדים תורה יותר וכמו שאמר דהע"ה בתהלים פיקודי ה' ישרים משמחי לב.

ובדרך שיחה פ' מקץ (שם) נשאל רבינו זצ"ל, משנכנס אדר מרבין בשמחה במה מבטאים את ההלכה מלבד עצת חז"ל שהוא זמן מסוגל לדון עם העכו"ם, והשיב רבינו, אם יש לו סיום או שמחה יראה שיעשנה בחודש אדר ואם אין לו שמחה ישנה קצת יין בכניסת החודש, אבא מרן הקה"י זצ"ל נהג כל ראש חודש לשתות מעט יין, ובר"ח אדר הוסיף קצת יותר מכל ר"ח.

ובס' ענפי משה (פורים סי' י"א) מביא ששאל מרבינו זצ"ל בהא דמשנכנס אדר מרבין בשמחה, היאך מקיימים זה, ואמר, דמי שיש לו דין עם גוי ידחה לאדר, ושאל, במי שאין לו גוי מה יעשה, והשיב, שיחפש גוי ויעשה משפט עמו. (ובקובץ מה טובו אהליך יעקב ח"ט עמוד ע"ה כ' רבינו דדין עם גוי יעשה בראשון דזיזין מקדימין, אבל חתונה יעשה בשני כמו פורים, ובמכתב אחר כתב שם גם לגבי גוי דעדיף לדון בשני).

מאכל מיוחד לשבת ר"ח

רבינו זצ"ל היה נוהג להרבות בסעודה של יום ראש חודש ע"י שמוסיף מאכל לכבוד ר"ח, וגם כשחל ר"ח בשבת מוסיף מאכל (היה אומר שמנהגם להכין פלפל ממולא) לכבוד ר"ח, (עי' בס' אלא פ"מ ס"ד ועי' משנ"ב סי' תי"ט סק"ב כתבו האחרונים דהמדקקים נוהגים כשחל ר"ח בחול עושים מאכל אחד יותר מבכל הימים לכבוד ר"ח וכשחל בשבת עושים מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות כדי שיהיה ניכר כבוד של ר"ח, ואמר לי שאביו מרן הקה"י זצ"ל היה דוחה הסיומים שלו לשבת שיש סעודה חשובה ומוסיף מאכל לכבוד הסיום כמו בדר"ח).

שואלין ודורשין בראש חודש

שאלתי מרבינו זצ"ל, האם יש דין שואלין ודורשין בראש חודש ואם כן אם יוצאין בקריאה"ת דר"ח, והשיב, צריך ומקיים, (ר"ח כסלו תשע"ו אות ט), ושאלתי, האם בדיעבד בדליכא קריאה"ת

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

שָׁנִים קְדֻמוֹת עַל גְּדוּלֵי הַדּוֹרוֹת

עובדות חדשות ומידות מפי רבינו מרן זצ"ל!

מדור שָׁנִים קְדֻמוֹת - השבועות הבאים בעזה:

פרשת תרומה - הגאון רבי יוסף ישראל זצ"ל (י' שבט תשס"ט) | פרשת תצוה - האדמו"ר רמ"ז הגר מוהצ"ח זצ"ל (י' אדר)

פרשת כי תשא - הג"ד מנחם זאב שניצל זצ"ל מייסד ישיבת בית יוסף בבני ברק (י"א אדר)

נשמח לקבל מקוראנו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומועשיות הקשורים להנ"ל

דברי זכרון בתוך ימי השבעה להסתלקותו של

הגאון האדיר ר' ברוך ויסבקר זצ"ל ראש ישיבת בית מתייתו

השכחה היתה לפלא, כיון שבהתחלה רבינו נכנס לעובי הקורה, ואין לא זכר כעבור זמן קצר את המקרה.

וביאר לי אחד ממקורביו שרבינו היה מבקש להקב"ה שיציא מזכרוננו את דברי החול שהיו לו, ורצה שישאר בראש רק דברי תורה ואילו דברי חול הוא לא זכר כלל, וזו הנהגה מיוחדת ונעלית של מי שנשאו ליבו להיות עוסק בתורה בכל כוחו.

תפילה לפני חצות או לאחריו

בשנים האחרונות נחלה רבי ברוך זצ"ל, וביקש כמה פעמים שיזכירו את שמו לפני רבינו זצ"ל, ואכן רבינו היה מברכו בחמימות ופעמים רבות ראו ניסים גלויים ממש, כאשר הרופאים מתפלאים כיצד למרות המצב הרפואי המורכב הוא ממשיך להרביץ תורה ולהאריך ימים (ויזכר לטובה נאמנו הר"ד ציון אסרף שיח"י שהיה מגיע בקביעות כמעט כל בוקר ומבקש שרבינו שיזכירו לרפואה).

לפני מספר שנים כאשר רבי ברוך היה במצב רפואי מורכב, הכריזו רבני הישיבה על עצרת תפילה גדולה שתערך לרפואתו בליל שישי לאחר סדרי הלימוד. אבל הסתפקו האם כדאי לאחר את התפילה עד לאחר חצות הלילה כדי שיוכלו לומר י"ג מדות, או שמכיון שאם יאחרו כל כך, ייגרם למחרת רפיון בסדרי הלימוד כי יתאחרו בשעת השינה, יקדימו את זמן התפילה בלי לומר י"ג מדות. החליטו לשלוח את השאלה לפני רבינו, שהכריע שיתפללו קודם חצות הלילה בלי לומר י"ג מדות.

מכתבים למערכת

בעקבות המאמר בשבוע הקודם לזכרו של הגאון רבי שמחה קפלן, שלח לנו אחד הקוראים, את הדברים הבאים:

שכאשר סיפר חתנו של רבי שמחה - הגאון רבי מרדכי דרורי למרן רבי ברוך מרדכי אזרחי זצ"ל (נבחה"מ פסח תשכ"ב), את העובדא (שהובאה בגליון הקודם) שחמיו נישק את זקנו של רבינו מרוב חביבות שראה אותו. הגיב בעל ה'ברכת מרדכי': רבי שמחה צודק במה שעשה!!

אדם שידוע ש"ס, הרי זה "גישמעק" לתפוס אותו ולחבקו!! נשיקה לספר תורה!!

יש"כ לנכדו של רבי שמחה, להבחל"ח הגאון רבי חיים משה דרורי שליט"א מחבר הספרים 'תל תלפיות' מתורת רבינו זצ"ל על כל עניני 'עוסק במצוה' על סיועו הרב.

בשמחת נישואי הגאון רבי מרדכי דרורי שליט"א

נראים מימין לשמאל: אביו הגאון רבי זלמן זצ"ל, החתן, חמיו הגאון רבי שמחה קפלן, הגר"ש רוזובסקי, הגר"ז רוטברג

ממה התפעל ר' שרגא?

במאמר שהובא לפני חודש לזכרו של המשגיח דליקווד הגאון רבי מתייתו חיים סלומון זצ"ל, הובא בדרך אגב כי הגר"ש שטינמן התפעל מאוד מהעובדא המובאת שם ואמר כי על פי זה התיישבה לו תמיהה. והיות ועומד לצאת ספר מתולדותיו של אותו צדיק, נתבקשנו לבאר ממה התפעל כל כך, ולכן נביא את הדברים לכבודו של תורה.

והסביר הגר"ש, כי הנה כאשר כתב חמיו את המכתב המפורסם, על זהירות והתרחקות מכלי האינטרנט, והוא בכלל יהרג ואל יעבור, היה בליבו פליאה מה הטעם שעלה בדעתו לדמות את חומרת נגע האינטרנט דווקא לג' עבירות חמורות שעליה מצינו "יהרג ואל יעבור", ובדרך כלל בכל הוראה יש לו "דרך" שקיבל ממרן החזון איש, ולמה החליט לכתוב כך (ובפרט שבסבא יש לחלק שהביטוי יהרג ואל יעבור מצינו כשאחרים כופים אותו לעבור ולא כשהוא מעצמו רוצה לעבור על העבירה).

אבל אחרי שראה השתלשלות העובדא, שאמר שזה יותר גרוע מ'גיוס בנות', והרי על גיוס בנות כבר פסק החזון איש שיהרג ואל יעבור, אם כן התיישב לו היטב מה ראה לפסוק כן.

[והוסיף הגר"ש, שאינו יודע אם היה אחד בדורנו שקיים פסק זה למעשה, אבל הוא כן יודע שאחרי שרבונו כתב את הדברים האלה, רבים וטובים הבינו שזה לא חומרא או הנהגה טובה אלא מעיקרי הדת ממש]

הגאון רבי ברוך זצ"ל נולד בכ' חשון תש"א להוריו רבי משה ומרת צביה. בנערותו ניכרו בו כשרונות מזהירים וכאשר נכנס ללמוד בישיבת פוניב' התחבב על מהרה על מורו ורבו מרן הגר"ש רוזובסקי ועל יתר ראשי הישיבה, כשהוא בבחינת תלמיד המחכים את רבותיו. לאחר נישואיו החל פרק מיוחד של הרבצת תורה שנמשכה עד לסוף חייו. תחילה שימש כר"מ בישיבת בית התלמוד שע"י הגר"ד שוורצמן, ואחר כך בישיבת קול תורה בירושלים, ובהמשך ייסד בעצמו את ישיבתו 'בית מתייתו' שם זכה לגדל דורות של בני תורה תלמידי חכמים, כשהוא מטביע בהם את מדותיו הנאצלות. נלב"ע בשם טוב כ"ג שבט תשפ"ד, וכבוד גדול עשו לו במוותו.

ישיבת בית מתייתו

כאשר עלה מרן הסטייפלר לדור לארץ ישראל התיישב בעיר בני ברק, וזמן קצר לאחר מכן מונה לשמש כראש בישיבת 'בית יוסף' שהיתה במבנה לא גדול בשכונת גבעת רוקח, על יד בנין ישיבת סלבודקא, ושם גר קיבל דירה למגורים. לאחר מכן עבר הסטייפלר לדירה אחרת, ובמשך הזמן כאשר גם הישיבה נסגרה, נבנה על אותו המקום 'ישיבת בית מתייתו' בראשות הגאון רבי ברוך ויסבקר זצ"ל. הנהלת הישיבה דאגה לציון בשלט קטן בפניה במסוימת בקומה השניה של הבנין כי בחדר זה התגורר מרן הסטייפלר זצ"ל.

מעניין לציון כי בשנים האחרונות הבנין כולו עבר שיפוץ יסודי והתרחב מאוד לגובה, והנהלת הישיבה ציינה על גבי חזית הבנין מבחוץ, בקומה השניה, כי "מקום זה שימש דירת מרן הסטייפלר בעל הקהילות יעקב".

וסיפר נהגו ונאמנו של רבינו הגר"ש יעשי' אפשטיין, שפעם הזדמן לרבינו לשמש כסנדק בבית מילה שהיתה בישיבת 'בית מתייתו', ואחרי הברית רבינו הצביע על פינת הקומה ואמר בערגה, הנה כאן גרנו בילדותנו, ואחרי זה הצביע על בנין סמוך והראה לו היכן התגורר מרן החזון איש.

רבי ברוך ויסבקר במעונו של רבינו בשנים האחרונות

לא לעבור

בשנים האחרונות נעשה המקום צר מהכיל, ספסלי הישיבה כבר לא יכלו להכיל את ציבור המתדפקים על דלתותיה, והועלתה הצעה (בשנת תשע"ט) לרבי ברוך על ידי פרנסי העיר בני ברק, לקבל שטח גדול בשכונת פרדס כך אשר בקצה העיר ולהעביר לשם את הישיבה. רבי ברוך עלה לרבינו להימלך בעצתו ורבינו הכריע שלא יעזוב את המקום

כולו תורה

במספד מר שנערך בישיבת בית מתייתו אחרי הסתלקות רבינו זצ"ל, היה ראש הישיבה רבי ברוך זצ"ל ראש המספדים, וסיפר (הובא בספר ארזי בשיחי עמוד פ"ג), שתקופה מסוימת אחרי נישואיו "היתה לי אז הזכות לגור בקירבת ביתו" כלשונו, ואז לא היה מפורסם כלל אבל היה ניכר עליו שאין לו כלום בעולמו מלבד תורה, כל היום וכל הזמן. וראו עליו בחוש את דברי הרמב"ם (פ"ג מת"ה ה"ו) שכדי לזכות

לכתר תורה צריך שיהיה "מי שנשאו ליבו לקיים מצוה זו (-של לימוד תורה) כראוי לה, ולהיות מוכתר בכרתה של תורה", כי אכן הוא היה מציאות של "נשאו ליבו" שהלב שלו הגביה אותו, שנעשה גבוה והוגבה מעל האדמה ונהפך למציאות של אדמה לעליון, כי אמנם היה נראה כמונו אבל היה עליון!

רבי ברוך (שני בשורה הימנית) במעונו של רבינו בעת אסיפת ראשי ישיבת שהתקיימה בחג הסוכות

לא זכר כלום

באותו הספד הוסיף רבי ברוך לספר, שהיו מספר פעמים שבא אל רבינו אדם לקבל עיצה, וכעבור זמן קצר התחדש לו פרט מסוים ונכנס שנית להמשיך את ההתייעצות, אבל רבינו לא זכר כלל מהענין בזה, והיה צריך לדבר מהתחלה.

(מערכת וארכיון "דברי שי"ח" שומרת לעצמה את כל הזכויות ואין להעתיק ללא רשות).

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

648

משיחות רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זללה"ה • משפטים תשפ"ד

האפשרות להתעלות עם כוחות חדשים

***הבעל הטורים בפרשת משפטים (כא, יט) מביא את מה שאמרו חז"ל (נדרים מא, א) שחולה שנתרפא מוחלין לו על כל עוונותיו, ולמדו כן מהפסוק הסולח לכל עוונותיו הרופא לכל תחלואתו (תהלים קג, ג), שיש סליחה עם הרפואה. ויש להתבונן מה השייכות בין הדברים, ומדוע עם הרפואה יש סליחה, הרי חולה שנתרפא זה בחסדי שמים, ומדוע אם מן השמים נתנו לו רפואה יש גם מחילת עוונות?**

והמאירי בנדרים בדף מ' ביאר בזה, כי דרך החולה לשוב בתשובה ולהתפלל, ולכן מוחלין לו על כל עוונותיו.

והנה מצינו עוד בגמרא (סנהדרין יד, א) כל העולה לגדולה מוחלין לו על כל עוונותיו, ובמדרש אמרו (מדרש שמואל פ"ז) שלושה מוחלין להם על כל עוונותיהם: העולה לגדולה, גר שנתגייר, והנושא אשה. וצריך ביאור מה הטעם בשלושה אלו שזוכים למחילת עוונות. ובגר שנתגייר אפשר להבין, כי הוא קיבל קדושת ישראל, והוא כבר במדרגה אחרת ממה שהיה קודם, אבל בעולה לגדולה וכן חתן הנושא אשה צריך ביאור מדוע יש מחילת עוונות.

ובמאירי בסנהדרין שם כתב כי אדם שעולה לגדולה זהו סימן על "התחדשות הנהגותיו ועילוי מידותיו על צד התכלית", והיינו שמן השמים נותנים לו כוחות חדשים ומידות טובות יותר, כדי שיוכל להשתמש בהם לצורך תפקידו. 'התחדשות הנהגותיו' היינו שמקבל כוחות להתנהג באופן יותר טוב עם מעשים טובים יותר, 'ועילוי מידותיו' גם המידות שבפנימיות הלב משתנות ומתעלות, 'על צד התכלית' – בשלמות.

וזהו הטעם בשלושת אלו שנמחלים עוונותיהם, כגון גר שנתגייר, שמקבל כוחות וקדושה, וממילא כל החסאים שעשה קודם הוא לא יעשה אותם, כי יש לו כוחות חדשים, וכוח הבחירה התחזק אצלו, וגם הטבע השתנה על ידי הגירות, שיש בו עכשיו אהבת האמת, אהבת הטוב, אהבת המצוות, ונתעלה גם במידות טובות ובאהבת הבריות, והרי זה כמו תשובה, שנעשה כמו אדם אחר, עם הנהגות אחרות ומידות טובות יותר.

וכן עולה לגדולה נותנים לו מן השמים כוחות חדשים ומידות טובות יותר, ובגמרא בסנהדרין מדובר לגבי סמיכה, שאדם שנעשה 'סמוך' הוא עולה לגדולה, שמקבל כוח לדון בדיני קנסות, וזו מדרגה רוחנית ותוספת קדושה, שנעשה בה כאדם אחר, עם כוחות חדשים, ושינוי הטבע.

אבל לא רק בגדולה של סמיכה, אלא גם כל עולה לגדולה, שמקבל תפקיד שהוא אחראי לנהל עניינים, ויש אנשים שכפופים לו, ובידו תלוי להכריע לזכות או לחובה, ויכול לעשות טובות או רעות, אם מן השמים נתנו לו גדולה זה סימן שנתנו לו גם כוחות חדשים להתנהג לפי הצורך, כפי מה שהגדולה מחייבת.

[ובמקום אחר נוסף: ומאחר שקיבל כוחות חדשים הוא כמו בריה חדשה בדרגה גבוהה יותר, וכל העבירות שעשה קודם זה מפני שהיה בדרגה נמוכה, אבל עכשיו בדרגתו החדשה הוא אדם אחר, ולא יחטא שוב באותן העבירות. וזה כמו תשובה ועייבת החטא, כי הוא עומד במצב שלא יחטא עוד, ולכן זוכה למחילת עוונות].

וכך גם חתן הנושא אשה הרי הוא כמו עולה לגדולה, שנעשה כבר 'בעל בעמיו', שמנהל את הבית, ויש לו עזר כנגדו, ונותנים לו מן השמים כוחות חדשים לזה, ומקבל מדרגה חדשה של שלמות רוחנית.

ואמנם כמובן הוא עדיין בעל בחירה, ועדיין נשאר היצר הרע ויכול להיכשל, ובידו לבחור בטוב או ברע, ורק אם ישתמש בכוחות החדשים שקיבל ויבחר בדרך הטוב, אזי באמת יזכה למחילת העוונות.

ועל פי זה אפשר להבין גם בחולה שנתרפא, כי הרי כשאדם חולה הוא חלש עם כוחות חלשים ואינו יכול לתפקד ואינו יכול ללמוד כמו שצריך,

* מתוך שיחה בישיבה, פרשת משפטים תשע"ו.

וגם כל המעשים הטובים והמידות הטובות קשה שיהיו בשלמות, כי הוא טרוד בסבלו, וכשנתרפא נתנו לו מן השמים כוחות חדשים, וממילא שייך בו מחילת עוונות, כמו גר שנתגייר. ואמנם הוא גם יכול להיות רשע, אבל יש לו עכשיו כוחות חדשים שיכול להשתמש בהם להוסיף זכויות יותר ממה שהיה קודם, והוא כמו אדם אחר שאינו שייך למה שהיה קודם.

ובמה זה נוגע לנו? זה נוגע לכל אחד ואחד, כי בכל דרגה שאדם מקבל ברוחניות, הוא גם כן נעשה כאדם אחר, עם כוחות חדשים, וכל חיזוק שאדם מתחזק, כגון כשלומד מוסר חצי שעה, הוא מתחזק קצת ומתעורר קצת, ועכשיו הוא בעל בחירה יותר חזק, עם 'התחדשות הנהגותיו ועילוי מידותיו', וכך יכול להיות כל הזמן בכל יום ויום במצב של עלייה! וזהו שאמרו (סוכה מה, ב) ראיתי בני עלייה והם מועטים, 'בני עלייה' שנמצאים כל הזמן במצב של עלייה, על ידי התחזקות שמקבלים ועולים עוד ועוד מדרגות, ואין סוף למדרגות בכל המעלות.

שנה מעוברת – קושי נוסף?

והנה נודע לי כעת שיש כאלה שדואגים מכך שאנו עומדים בשנה מעוברת, שזמן החורף ארוך יותר מכל שנה, ומהיכן יהיו הכוחות להמשיך ללמוד כל כך הרבה זמן... עוד חודש... ומחפשים עצות כיצד יוכלו להתמודד ולהתגבר על 'החולשה' שיש מחמת המאמץ הנוסף.

ובאמת אמרו חז"ל (סנהדרין כו, ב) שתורה מתשת כוחו של אדם, אבל שמעתי לפרש בזה כי תורה מתשת רק את הכוח הגשמי שבאדם, שנקרא 'אדם' מלשון עפר מן האדמה, והתורה מחלישה את הכוחות הגשמיים, את אהבת הגשמיות, אבל הכוחות הרוחניים לא נחלשים מעסק התורה ועין פנים יפות בפרשת בשלח על הפסוק ויבאו מרתה וגו'.

ויש פסוק במשלי (ח, יד) 'לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה', ושמעתי בשם הגרי"א שביאר בזה כי כל זמן שהלימוד הוא רק בגדר 'עצה' אצל הלומד, שקיבל את העצה ללמוד והוא רוצה אבל עדיין לא התחיל ללמוד, אז זה 'תושיה' שמתיש ומחליש את הכוחות, כמו שכתוב ברות (א, יח) ותרא כי מתאמצת היא ללכת ותחדל לדבר אליה, והיינו שכאשר ראתה נעמי שרות צריכה להתאמץ כדי ללכת ואין לה כוח, הבינה מזה שקיבלה באמת עול תורה, כי על ידי קבלת עול תורה נחלשים הכוחות. אבל כשהאדם הוא בדרגה של 'בינה' שכבר התחיל ללמוד, אז אדרבה 'לי גבורה' וגם כוחות הגוף מתחזקים! ויש כוח להמשיך הלאה, וכבר לא קשה.

וכעין זה איתא בחז"ל (זוהר חדש בראשית ה' ע"ב במדרש הנעלם) "התורה נקראת תושיה בתחילה ואחר כך גבורה שנאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה. תדע לך כי בתחילה נקראת תושיה שמתשת כוחו של אדם מפני שיש לו להילחם עם יצר הרע ולכתת כל גופו בבית המדרש עד שירגיל אותו בתורה, כיון שהוא רגיל לעסוק בתורה אז יש לו שמחה וגבורה שנאמר אני בינה לי גבורה", עכ"ל.

ובאמת זה תלוי גם בדרך הלימוד, איך ובאיזה צורה לומדים, האם לומדים בצורה מעניינת ומושכת, שיש בה ערבות ומתיקות. ומי שלומד בצורה שאינה מעניינת ואין לו טעם בלימודו, זה באמת קשה ללמוד ארבע וחצי שעות בסדר א' ועוד שעות על גבי שעות בהמשך היום, ללמוד כל הזמן בלי טעם צריך כוחות לא טבעיים, אבל אם לומדים בצורה הנכונה שדברי התורה ערבים, לא קשה ללמוד שעות רבות ברציפות, ואדרבה נהנים מרוב המתיקות שבו.

ואין זה כמו מתיקות של דברים גשמיים כגון מיני מתיקה שאחרי שאוכלים מהם הרבה זה נמאס, אלא אדרבה, בתורה ככל שלומדים עוד זה יותר תענוג והנאה גדולה יותר.

וכבר הזכרנו מה שביאר ההפלאה בהקדמה לכתובות את מה שאומרים בתפילת שבת כולם ישבעו ויתענגו מטובך, ומוזכר כאן 'ישבעו' ואחר כך 'יתענגו', שיש עונג אחרי השביעה, והרי

החזק במוסר

יש דבר שהוא מסדרי הישיבות, אך לא כולם יודעים להחשיב את זה. סדר לימוד המוסר. כתוב בפוסקים שזה חיוב גמור, כי האדם מצד טבעו בלי לימוד המוסר הוא לא בשלמות, ואינו יכול להיות בשלמות ולצאת ידי חובתו בכל העניינים אם אינו מתעורר על ידי חיזוק תמידי.

ואצל מרן הרב שך ראו את זה, איך שגם בתקופה האחרונה הוא היה עולה לסדר המוסר שבישיבה, והייתה הדרך נמשכת הרבה זמן מביתו לישיבה, כחצי שעה, היה עולה עוד פסיעה ועוד פסיעה, להגיע לישיבה ללמוד בסדר המוסר, וגם בצוואתו ביקש על מחשבה של מוסר.

מדברי רבינו בהספדו על מרן הגרא"מ שך זללה"ה בהיכל ישיבת בית מותתו.

לעילוי נשמת ראש הישיבה הגאון הגדול רבי ברוך ב"ר משה ו'סבקר' זללה"ה שנלב"ע השבוע

בגשמיים ידוע שכל העונג הוא לפני השביעה, וכשרעבים ואוכלים את הטשולנט זה עונג שבת, אבל אחרי ששבעים כבר אין עונג.

וביאר ההפלאה כי 'מטוב' הכוונה לדברי תורה וכמו שאמרו (אבות ו, ג) אין טוב אלא תורה, והתורה גם כן משביעה כמו שאמרו (ברכות יד, א) המשביע עצמו מדברי תורה, שהתורה משביעה את הנפש ונותנת הרגשה נעימה של סיפוק, ובוזה התענוג נמשך גם לאחר השביעה! ואדרבה ככל שלומדים יותר זה עוד יותר תענוג.

וכן ידוע ממרן החזון איש שתיאר את גודל מתיקות התורה, שכל שעה נוספת שלומדים ברציפות עוד שעה ועוד שעה יש מתיקות יותר גדולה שאין לשער, ובאור החיים פרשת כי תבוא כתב שאם היו בני אדם מרגישים את מתיקות התורה היו משתגעים ומתלהטים אחריה.

בענייני הפרשה / "אם כסף תלוה את עמי"

אך כל זה כמובן כשלומדים בצורה הנכונה שיש בה מתיקות, כל אחד לפי טבעו ולפי כוחותיו, אבל מי שלומד לא לפי הכוחות ולא לפי הטבע שלו, הלימוד קשה לו ואינו מתענג.

ועל זה מבקשים 'והערב נא' שדברי התורה יהיו ערבים, ויש לעסוק בהם מתוך 'סקרנות' כמו שפירש רש"י על הפסוק (דברים ו, ו) והיו הדברים האלה אשר אנכי מצווך היום על לבבך, שלא יהיו בעיניך כדיוטגמא ישנה שאין אדם סופנה, אלא כחדשה שהכל רצין לקראתה, ע"כ, זו הדרך ללמוד, מתוך סקרנות ומתיקות, ובצורה מעניינת, וזה שייך רק כשלומדים כל אחד לפי טבעו, בצורה המעניינת ומושכת אותו.

וגם בלימוד המוסר, ההשפעה היא רק כשלומדים ספר מוסר שמעניין, כל אחד לפי טבעו, ומה שמעניין – משפיע!

הגילאים, זה נקרא חסד, וכל אחד יכול לתת הרגשה נעימה לשני, בסבר פנים יפות, לדבר בצורה נעימה, ולהתעניין מה שלומך, וגם לעזור בלימוד, אם אחד מבין יותר מהשני ומסביר לו, הרי השני כמו תלמידו, ועל זה אמרו (תענית ז, א) מתלמידי יותר מכולם!

~ ~ ~

מצד שני הזהיר רבינו בענין לקחת הלוואות, וכך אמר בחודש כסלו תשפ"ג:

שנינו בפרקי אבות (ב, ט) איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם? הלווה ואינו משלם, מי שאין לו ממה לשלם, ואף על פי כן הוא לווה, זוהי דרך רעה שצריך להתרחק ממנה, כי על סמך מה הוא לווה אם אין לו ממה לשלם, זה מפני שאינו רואה את הנולד, ואינו עושה חשבון מה יהיה אחר כך, וצריך לראות את הנולד, שלא ילווה אם אין לו ממה לשלם, ואף אם יהיו מחמת זה קצת קשיים, צריך להסתדר עם מה שיש, ולא ללוות כשאין לו ממה לשלם.

ומה שיהיו קצת קשיים זה לא נורא, וכבר הפליגו חז"ל במעלת מי שלומד תורה מתוך הדחק, וכן שמעתי מפי מרן החזו"א שאמר לי על תורה מתוך הדחק 'דער אויבערשטער האט דאס ליב', כלומר שאם יש לאדם קשיים והוא לומד עם הקשיים זה אהוב להקב"ה! ועל כל פנים צריך להיות רואה את הנולד, שלא ללוות אם אין לו ממה לשלם, ואם יהיו קצת קשיים יזכה למעלת תורה מתוך הדחק, אבל לא ללוות. [א"ה. כמדומה שהכוונה הייתה להלוואות לדברים שאפשר להסתדר בלעדיותם, ולא לאותם הזקוקים לכן לצורך נישואי הילדים וכד'.

~ ~ ~

ובחודש אדר תשע"ה בשיחה לבני הישיבה:

יש צעירים שמתרגלים לקחת הלוואות, ולווים כסף אחד מהשני, אבל בשביל מה צריכים הלוואה, בשביל אוכל יותר טוב? ואף על פי כן מתרגלים ללוות, או שעושים חשבון בנק שזה כבר יותר מסוכן, כי הבנק מעוניין שייקחו מה שיותר ובסוף הוא יגבה ריבית על הכל. והיצר הרע מתחזק בזה מאד, יצר הרע של בזבז.

אבל בברכת המזון מבקשים ונא אל תצריכנו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלוואתם, וזו תפילה שלא לקבל הלוואות, מפני שהלוואה זה כמו צדקה, שהוא נצרך, ומתבזה לבקש הלוואה.

ופעם אמר לי אדם אחד 'הלוואה זה כמו הכנסה', כשמתרגלים ללוות חושבים שזה כמו הכנסה... כי כרגע יש את הכסף, אבל זה לא נכון! ומבקשים ונא אל תצריכנו וכו' שלא להזדקק לזה.

~ ~ ~

עוד סיפר רבינו: שמעתי מהגר"ר הירש מלצר בן מרן הגרא"ז זצ"ל מעשה בבעל הבית אחד שהיה עוסק במסחר, אבל היה נזהר שלא לקחת הלוואות, עד שפעם אחת היה ניסיון גדול, שנזדמן לו רווח ממון גדול, שאם היה לו את הכסף היה יכול להרוויח המון, וחשב שבשביל רווח גדול כזה כדאי לקחת הלוואה, ואכן הוא לקח הלוואה, והסוף היה שמאז הוא תמיד היה חייב חובות, וכל הזמן הוצרך לקחת עוד הלוואות כדי לשלם הלוואות קודמות, ולא יצא מזה, והיינו מפני ששבר את הגדר, כי זה גדר ומנהג טוב שלא ללוות, שהרי מבקשים ונא אל תצריכנו וכו', ואם מבקשים ומתפללים על זה סימן שזהו מנהג טוב, וכיון שעבר וביטל את הגדר שהיה לו, נעש שכל הזמן נצרך להלוואות.

סיפר רבינו: פעם נזקקתי להלוואה, וביקשתי ממרן המשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין שהיה לו גמ"ח, והוא חשב בתחילה שאני צריך מאה לירות, והיו לו רק חמישים, ואמרתי לו כי אני זקוק רק לחמישים ואיני צריך יותר מזה, ושמו ואמר שהרי הרשעים אין טובתם שלמה, ואמרו חז"ל (בראשית רבה פט, ז) ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה, רשע עושה טובה לא בשלמות, ואם אני צריך מאה והוא יכול לתת רק חמישים, לא תהיה טובתו שלמה, ושמו זה סימן שאין לו זכות להיות צדיק, והוא כמו רשע, לכן כששמע שהייתי צריך רק חמישים, שמו, שהוא יכול לעשות את הטובה בשלמות.

(מתוך דברים בשמחה משפחתית בשידוך צאצאי רבינו עם צאצאי מרן המשגיח זצ"ל, אב תשע"ג)

~ ~ ~

ותמיד היה מעורר רבינו שמי שיש בידו כסום כסף בצד, עדיף להפקיד בגמ"ח להלוואות, שבכך זוכים לפירותיהן בעולם הזה.

ובאחת השיחות אמר: יש הנהגה של טעות, שמי שיש לו קצת כסף ורוצה להרוויח עוד, הוא מפקיד את זה בבנק, שבבנק יש רווחים, עם ריבית והיתר עיסקא שזה גם כן לא פשוט.

אבל הרי יש משנה מפורשת בפאה, אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה כיבוד אב ואם וגמילות חסדים, לכן מי שרוצה להרוויח בעולם הזה, כדאי שיתן ויכניס את כספו לגמ"ח, שילווה ויעשה חסד עם ממונו, ואז המשנה מביטחה פירותיהן בעולם הזה! ובדאי העולם הזה הכי טוב הוא מה שמוכסח מהמשנה, ואילו העולם הזה של הבנק אי אפשר לדעת מי יעני ומי יעשר... ולא כולם מבינים את זה.

~ ~ ~

ובשיחות אחרות אמר: כל אחד שיש לו רכוש, ראוי שינצל אותו למצוות ומעשים טובים, כגון אם יש לו כסף בצד שאינו משתמש בו, במקום שיהא מונח בבנק סתם ללא תועלת, עדיף להפקיד בגמ"ח! שיעשו בו מעשים טובים ויסייעו בו לנצרכים, ויש גמח"ם שמנוהלים בידי אנשים ישרים מאד, וכל כסף שנכנס לקופת הגמ"ח מעבירים מיד לנצרכים, ולא מחפשים לצבור כסף להגדיל הגמ"ח.

~ ~ ~

והיה רבינו רגיל לספר: הכרתי בעל גמ"ח אחד שהיה מלווה כסף לאנשים, ולעת זקנתו הפסיק להלוות באומרו כי צריך שיהא הרבה כסף בגמ"ח... ובכגון זה אמר פעם מרן הגאון רבי חיים עוזר זצ"ל כי כשם שאמרו חז"ל מתוך שלא לשמה בא לשמה, כך יש להיפך 'שמתוך לשמה בא לידי שלא לשמה', כי מטרת הגמ"ח היא להלוות, ואצלו הגמ"ח עצמו נהיה המטרה, לא החסד שבגמ"ח, אלא הגמ"ח נהיה העיקר, שיהיה הרבה כסף בגמ"ח, שבכך מרגיש יותר חשיבות שיש לו גמ"ח גדול...

~ ~ ~

ופעם נשאל רבינו אודות בחורות מבוגרות הזקוקות לשידוך, מה הזכויות שיכולות לעשות כדי לזכות לשידוך, ובירר ושאל האם הן עובדות ויש להם כסף? ומשאמרו שכן, אמר שלא ישימו את הכסף בבנק, אלא יפקידו בגמ"ח, ובוזה יזכו לזכויות רבות. וכשאמרו שנותנות את הכסף להורים, אמר שזה הכי טוב.

~ ~ ~

ובשיחה אחרת הוסיף ואמר: אמנם חסד זה לא רק מי שיש לו גמ"ח ונותן הלוואות, אלא גם לעשות נחת רוח לשני, עם מבוגרים או צעירים, בכל

נדבת ידידיו הרב נפתלי יצחק אורלנצ'יק שליט"א

לע"נ חמי הרה"ח ר' שמואל זאב ב"ר יוסף מאיר ז"ל - נלב"ע ח"י שבט וחמותו מרת איטה ב"ר יעקב ע"ה - נלב"ע ל' שבט

לעילוי נשמת מרת כאתון בת רחמים ע"ה
נלב"ע ג' אדר א' תשע"א - תנצב"ה

לעילוי נשמת גיס רבינו הרה"ח רבי יצחק דוד ברייטשטיין זצ"ל
ב"ר אברהם מרדכי זצ"ל - נלב"ע ל' שבט תש"פ

נדבת נכדו ידידיו רבי ירחמיאל גרשון ברייטשטיין שליט"א

לעילוי נשמת הרה"ג מנחם מנדל יגלניק זצ"ל
ב"ר מרדכי נתן דוד זצ"ל - נלב"ע ה' אדר א' תשע"א - תנצב"ה

וְדַבֵּר דְּבָר

מרבנו הגדול מרן גאון ישראל הגר"ד לגדו שליט"א

פשר דבר | בעניני הפרשה

מענה דבר

במוצ"ש דיבר רבנו בשבחו והספדו של השכן [כלשונו] מרן הגאון רבי ברוך ויסבקר זצוק"ל

והזכיר בדבריו שלש נקודות

א. זכותו הגדולה בהנחלת תורת ראשי הישיבות ובפרט ראש הישיבה שהעמיד את הרבצת התורה בעם ישראל אחר השואה 'הגאון רבי שמואל רזובסקי'.

רבנו מדבר תמיד על כך שהגר"ש רזובסקי היה המרביץ תורה הגדול שהנחיל את לימוד התורה לצעירי הצאן, אחרי השואה, ומוסיף שהגר"ש ז"ל היה בן של משפחת רבנים, ולכן היה לו ישרות בלימוד יותר מכולם, וגם אישיותו הייתה מאד בנויה מטעם זה. ותכונות אלו שידש מאבותיו הפכוהו לראש הישיבה הגדול.

מאידך בניחום אבלים של הגרמ"ש ברמן סחו בניו לרבנו שהגרמ"ש ברמן היה מבקר את האבן האזל כל חוה"מ והיה אומר שהוא רבן של בני הישיבות לפי שהוא הביא לארץ ישראל את שיטת הישיבות.

ורבנו מציין עובדא זו כדבר חידוש.

וזה הזכות הגדולה של רבי ברוך ויסבקר זצ"ל שהיה תלמיד של הגר"ש רזובסקי וינק מדרכו הבהירה והישרה והרביץ תורה לאלפי תלמידים במשך השנים.

ב. התמסרותו המיוחדת להצלחת התלמידים ועלייתם.

ג. יראת שמים ודקדוקו בהלכה, והוסיף שוהיה שואל את כל השאלות ההלכתיות שלו את הגאון רבי יודל בויאר שליט"א, וזה יראת שמים ויראת חטא מיוחדת.

במשך השנים היה רבי ברוך שולח בחורים כשרוניים משיבתו שהלך לימודם מתאים לנאונות של רבנו לעלות לשוחח עם רבנו בלימוד, והיו בחורים שנבנו מזה.

כמו כן היה נועץ עם רבנו לפעמים בעניינים השייכים ליישיבה, ופעם היה גרטרוד ליישיבת בית מתתיהו שהשכנים התלוננו שזה עושה רעש אז רבי ברוך אמר בואו נעלה לרבי דוב ותשמיעו את טענותיכם ונעשה מה שיאמר, רבי דוב אמר שהשבת יקרה וחשובה וצריך להתמסר אליה, ולא ח"ו להתלונן שהיא מרעיעה!

אם עבד שיש לו בן עובד נרצע

אהבתי את אדוני את אשתי ואת בני וגו', נשאל מוריני שליט"א האם שייך לומר אהבתי את בני בן עובר שאכתי לא נולד, האם חשיב בנו אף שאינו ילוד עדיין.

והשיב, מסיבה אחרת אינו יכול לומר אהבתי, שהרי אם אינו אוהבו באמת אינו יכול לומר אהבתי וגו', לא שייך לומר על עובר אהבתי שהרי אינו מכירו עדיין, ולא שייך שיאהבו.

מכר בקנין ד' אמות

כי יגנוב איש שור או שה וטבח או מכרו וגו' מבואר בתוס' ב"מ י' א' ד"ה ארבע שלא תקנו רבנן קנין ד' אמות בגניבה. ויל"ע בגנב פרה ומכרה בקנין ד' אמות, האם חשיב שעבר על מכירה ויהיה חייב ד' וה', או שגם לגבי זה לא תקנו קנין ד' אמות. ולמ"ד שחייב במכירה קודם יאוש אף שלא אהנו מעשיו (ב"ק ס"ח א'), א"כ חייב על עצם המכירה, ולכאן אף אם לא תקנו קנין ד' אמות יהיה חייב כיון שעשה מעשה מכירה שמועיל מדרבנן.

טבח ומכר לצורך פיקוח נפש

שאלו מה הדין אם אדם גנב, ואח"כ טבח ומכר לצורך חולה שיש בו סכנה, האם יתחייב בד' וה', אף שהיה מותר לו לטבח ולמכור סוף סוף שנה בחטא.

אמר, לא שייך לומר שאדם יתחייב ד' וה' שהם קנס על מצוה שמחוייב לעשות (א"ה ע' משנת ר' אהרן שו"ת יו"ד סי' י"ח).

טבח ומכר בשוגג

עוד שאלו מה הדין באדם שגנב, ואח"כ טבח ומכר בשוגג שלא ידע שהשור שהוא טבח ומכר הוא השור הגנוב. אמר, יש על זה תוס' מפורש בב"ק ה' א' שחייב בד' וה', שהרי מבואר בגמ' שם כ"ד אבות נזיקין הם וכו', ובהם תשלומי ארבעה וחמישה, והגמ' מוקשה אמאי לא תנינן מטמא ומדמע ומנסך, ומותרצת משום היזק שאינו ניכר וכו', וכתבו התוס' שם הוה מצי למימר דלא תנא להו משום דלא מיחייב בשוגג. עכ"ד.

מבואר שכל הכ"ד אבות נזיקין שנשנו בברייתא חייבים גם בשוגג, וכיון שמוכללם גם תשלומי ד' וה', א"כ מבואר בתוס' שגם טבח ומכר בשוגג חייב (א"ה וכן מבואר שם לענין גזילה, ומוכח שגזלן בשוגג חייב דלא כהקצה"ח סי' כ"ה סק"א, אך ע' מש"כ בזה ר' שמואל גיטין שמו"ג).

בדברי הקצה"ח שגובה מן הגנב פטור מקרן

וגונב מבית האיש

ובב"ק ס"ט ב' ולא מבית הגנב

האחרונים נקטו שגובה מן הגנב פטור מכפל, אבל קרן חייב. אך הקצה"ח [ל"ד ג'] כתב שגובה מן הגנב פטור גם מקרן, ואינו עובר כלל על לאו דלא תגזול וכשר לעדות.

ותמוה דהא תינה שאינו עובר על לאו דלא תגזול, אבל על לא תחמוד לכאן עובר (שכל גזלן עובר גם על לאו דלא תחמוד כמבואר בתוס' ב"מ ה' ב' ד"ה בלא וברמב"ם סוף"א מהלכות גזו"א, ואף אם נתמעט מוגנב בית האיש לכאן אינו אלא כלפי הלאוין של גניבה), וא"כ שיהיה פסול לעדות משום שעבר על לאו דלא תחמוד וצ"ע.

עוד שאלו על הקצה"ח מהשמטת השו"ע בהלכות גניבה את הדין שגונב מן הגנב פטור (והיינו שלפי השיטות שגונב מן הגנב אינו פטור אלא מן הכפל ולא מן הקרן, אין קושיא אמאי השו"ע השמיט את הדין של גונב מן הגנב, משום שאין נפ"מ בדין גונב מן הגנב בזמן הזה, שהרי בלא"ה אינו חייב אלא בקרן, שהרי בזמן הזה לא דיני קנסות, אבל לפי הקצה"ח נפ"מ גם בזמן הזה שהרי פטור מקרן ולא רק מכפל). והאחרונים נקטו שלא כקצות החושן.

ספק שומד חנים ספק שומד שכר בטוען טענת גנב

על כל דבר פשע וגו' ישלם שנים לרעהו. וברש"י, הטוען בפקדון לומר שגנב ממוני, ונמצא שהוא עצמו גנבו, מושלם תשלומי כפל.

יל"ע מה הדין בספק שומד חנים וספק שומד שכר שטען שגנבה הימנו ונמצא שהוא גנבו, מחד גיסא, בשעה שטען שגנבה הימנו ונשבע, אי אפשר לחייבו מספק כשומד שכר, שמוא שומד חנים הוא ופטור מגניבה ואבדה, אמנם כשבאו עדים שהוא הגנב, כיון שנשבע ונפטור כשומד חנים, ונמצא שהוא הגנב, חייב לשלם כפל לבעלים, וא"כ הקולא עכשו לחייבו קרן כדן שומד שכר שטען שגנבה הימנו שאינו חייב אלא קרן וצ"ע.

(והיינו שספק שומד חנים ספק ש"ש הדין הוא לקולא, וצ"ע מה הדין אם הכרעת הדין לקולא מביאה לידי חומרא, דהיינו כיון שנפטור בהתחלה מדין שומד חנים חייב לשלם כפל בסוף, האם נאמר שהיות ומתברר שהחומרא היתה לפטרו בהתחלה, נחייב לבסוף את הקרן מדין שומד שכר, משום שהקולא עכשו היא לחייבו מדין שומד שכר קרן, כדי שלא יתחייב בכפל כדן שומד חנים שטען שגנבה הימנו).

גדלותו של ר' ברוך

לאחרונה לצורך כינוס בוגרי ישיבת סלבודקה נשאל רבינו: בעולם הישיבות שואלים במה זכו בישיבת סלבודקה שיש כאלו יחסי חיבה ורעות בין ראשי הישיבות, מאז ומעולם – ועד היום לאו"ט, מה שאיננו מובן מאליו תמיד?

והשיב: **אולי זה קשור עם הדברים הקודמים שאמרנו. לתת כבוד. לא כבוד מלאכותי. אני לא יודע לגמרי מאיפה זה נובע. כי בזמן שרבי מרדכי [שולמן] היה ראש ישיבה הוא היה לבד ראש ישיבה. אחר כך היה את ראש הישיבה שהיה גברא רבא, רבי ברוך (רוזנברג) זצ"ל. הוא היה ראש ישיבה בפני עצמו.**

אני זוכר שהוא היה אומר שיעור, וכאשר התחלנו להגיד גם שיעורים, הוא אמר 'זה לא בסדר שאת השיעורים שלי מרדכי, ואת שלכם לא'. זה היה רבי ברוך. היה יחס של כבוד, הערכה.

וסיפרו הנוכחים: יש סיפור על רבי ברוך, שפעם הייתה הכנסת ספר תורה לפני שבועות להיכל הישיבה, ועמדו לקרוא בספר תורה החדש בחג. רבי ברוך היה ראש הישיבה, ואחריו בסדר ההנהגה בישיבה היה רבי עמרם זקס. משכך, היה הנהגה שרבי ברוך מקבל שלישי ורבי עמרם מקבל מפטיר. רבי ברוך אמר אז שבגלל שרבי עמרם התעסק הרבה עם הספר תורה, לא הוגן שיתנו לו את העלייה הראשונה. הוא ביקש שיתנו לרבי עמרם שלישי, והוא יקבל את המפטיר...

(רבינו מהנהג בחיוב, ומפטיר): "זה רבי ברוך!"

וכשנשאל רבינו: מתי ראש הישיבה שליט"א התחיל להגיד שיעורים?

השיב: בשנת תשכ"ד, רבי ברוך ביקש שאני אתחיל למסור חבורות. בהתחלה מסירת בימי שני רביעי ושישי, בשעה תשע בבוקר. אחד פעם טען לי 'אתה שיטה מקובצת, אומר עוד 'ראשון', ועוד 'ראשון', הרשב"א אומר ככה, וזה אומר ככה'.

אצל החזון איש

מסופר שאחרי שהתמנה רבי ברוך לראש ישיבת סלבודקה מיד בתום השיעור חזר לספסל בענותנותו וכאחד האדם. לאחר שמסר את שיעורו הראשון בהיכל הישיבה סר לבית מרן החזו"א שהתעניין אצלו איך התנהל השיעור הראשון. ובידו בלבושיו על המינו. ורבו העיד כי ראה כיצד מרן החזו"א מבקש מהגר"ב ז"ל שיחזור בפניו על השיעור הראשון שאמר בישיבה. הגר"ב כמובן נענה החזו"א האזין בהתעניינות לכל מה שחידש ואמר. שנים לאחר מכן הביע בדברים את רגשי תודתו למרן הגר"מ שולמן זצ"ל שהעמידו למסור שיעורים כלליים בגיל כה צעיר אינו דומה הכנת שיעור כללי בגיל שלושים להכנת שיעור כללי בגיל ארבעים כשאדם צעיר מכין שיעורים הוא מרכז את כל כוחותיו בלימודו והוא בעצמו מתעלה ע"ז מאד. (המבשר תרומה תשע"ד)

הדפיס את שיעורי ראשי הישיבה

מערכת "שיעורי הרמ"ם" פעלה בישיבת סלבודקה עוד משנת תשל"ט. באותן שנים נדפסו שיעוריהם של רה"י הגר"מ שולמן, ושל הגאון הגדול רבי ברוך זצוק"ל. לאחר פטירת הגר"מ שולמן, במשך עוד כחמש עשרה שנים נדפסו רק שיעוריו של הגר"ב, תחת השם "לקט שיעורים", בהיותו המבוגר מבין ראשי הישיבה זצ"ל ויבלחט"א.

עד שביום אחד בהיר, קרא הגר"ב לאחראים על מערכת "לקט שיעורים", וללא כל הקדמה, תיאום או פניה משום גורם שהוא, שאל: "מדוע רק שיעורי נדפסים, ומדוע לא נדפסים שיעוריהם של כל ראשי הישיבה?"

ומאותו יום, אכן החלו בהדפסת שיעורי כל ראשי הישיבה, הגאונים הגדולים, רבי עמרם זקס זצ"ל, ויבלחט"א מרן הגאונים הגדולים רבי דוב לנדו, ורבי משה הלל הירש שליט"א.

מותק רצון שיוותר עדין סימן היכר מן השיעורים הנדפסים, מפני כבודו של הגר"ב, שעד כה שיעוריו בלבד נדפסו, התקיים בכוונה תחילה שינוי מסוים בתארים הנלווים לשמות ראשי הישיבה שהתנוססו בראש כל שיעור מודפס.

אך הדבר לא ארך זמן רב. הגר"ב זצוק"ל, מלבד שיום את הדפסת שיעורי כל ראשי הישיבה, ביקש בתקופה הראשונה להופעתם שהשיעורים יובאו לעינו, כדי לראות שאכן הם מודפסים כראוי לכבודם של ראשי הישיבה. עינו החדה קלטה מיד שתואר נלווה לשמותיהם של עמיתיו ראשי הישיבה הושמט, והוא הורה מיידית לתקן מכאן ואילך.

וכך, קמה והיתה אותה הפצה מבורכת, שמפרסמת עלי – ספר את שיעורי ראשי הישיבה, מזה חמש עשרה שנים, המוכרים בישיבת סלבודקה ובעוד היכלי תורה רבים, באח ובחור"ל, בשם "לקט שיעורים".

בקשת רשות

כשנתיים לפני פטירתו ארע שלא יכל לומר את שיעורו הקבוע ביום ראשון בשבוע. משום כך היה בליבו לאמרו ביום שלישי. אף שיום ג' היה יום שיעורו הקבוע של רבו, באותו שבוע נוצרה אפשרות שהגאון רבי ברוך אכן יאמר ביום ג' – זאת משום שנמסר לו כי רבו לא יאמר באותו שבוע את שיעורו.

לכאורה, מובן מאליו. על פניו, מה יכול להיות טוב יותר מהיווצרותה של תמונת מצב כזו. לא! לא אצל רבי ברוך זצ"ל. זהירות, בן אדם לחברו. רק לאחר שוויידא כי רבו שליט"א אכן לא יאמר באותו שבוע את שיעורו ביום ג', נטל בזרועו את תלמידו ויחד באו לבית רבו. וביקש בפה מלא רשות לומר השיעור ביום זה. רבו היה מופתע: 'רשות?' אבל רק אחרי שהרשות ניתנה, החליט לומר את השיעור.

יציאה ללוייה מבית האכל

בעת סילוקו של הגאון רבי ברוך זצ"ל היה רבו שריי באבילות על אחותו ע"ה, ושאל לחכמים והורו לו שמותר לו לצאת ללוייה ולהספיד, ואלו דבריו:

קשה עלי מאוד להספיד את ראש הישיבה, מורינו הגאון רבי ברוך זכר צדיק לברכה, והקושי כפול, כי להספיד אדם גדול צריך שתהיה שייכות לנפטר, וזה קושי במספר, וקושי שני כי הנני נמצא לא עליכם באבילות ואף שהורו לי כי הנני רשאי ויש חיוב לצאת להספיד זה אף בג' ימים ראשונים בכל זאת קשה להתרכז לומר את אשר ראוי לומר וכמו שנפסק בשרע יו"ד ס' שד"מ וביותר אמרו שם בשו"ע על חכם וחסיד שמזכירים להם חכמתם וחסידותם. אבל אין אפשר להתעצל בהספדו של אדם הגדול גדול משיירי גדולי תורה שנשארו לנו מדור העבר, אשר המרחק ממנו – מאנשי הדור הזה לבנינו – רב מאוד מכל הבחינות, בתורה, בעמל התורה, בעיון התורה, בהשגת התורה ובכל מעלותיה וקניניה, ביראת שמים, יראה פנימית, בזכות הנפש וברוממות הנפש, איך אפשר שלא לקשור מספר מר על ראש הישיבה הגדול שזכינו שהרביץ כאן תורה, יראת שמים טהורה, זה יותר מיובל שנים, והעמיד דורות דורות של תלמידים, ושומעי לקח, אשר תורת רבם בקרבם וצדקת דרכיו במשיכות לבבם, איך אפשר שלא לשאת קינה על הדוגמא החיה והמורמומת של מסירת תורה מדור לדור בטוהר ובזוהר כל כך נפלא, איך אפשר שלא לקונן על גדולת הנפש ומעשי חסד נפלאים שנים על גבי שנים ששמענו וגם חזינו בעינינו ונאמר כולנו בבכי וי' להאי שופרא, להאי שופרא דשופרא דבלי בארעא, וי' למה שחסרנו ואין לנו תמורה, וי' למה שהיה לנו ואבדנוהו אבידה בלתי שבה ובלתי חוזרת... ובמלאת י"ב חדש להסתלקותו ער"ח אד"א התשס"ה נשא רבו יבדלח"ט דברי מספד בהיכל הישיבה ואכמ"ל.

א"ה בשבועות הבאים נכתבו א"ה אודות זקנו של רבו – הגר"ק רבי אברהם לנדא מטשכנב. והגאון רבי יחזקאל ברטל זצ"ל. והגאון רבי ברוך יוסבקר זצ"ל נשמח לקבל חומד עובדות הליכות ותמונות על הקשר שהיה לרבו יבדלח"ט עמם.

דרכי אורה

משולחנו של רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א פרשת משפטים תשפ"ד (17)

כי לי בני ישראל עבדים

שנתחייב אדם - שהגיע לכלל מצוה דהיינו י"ג שנה, נתחייב בכל המצוות - ולהכי אתא עיקר מילתא עכ"ל. ויש להתבונן, איך כל המצוות תלוין בחיוב ציצית יותר משאר מצוות, דכע"ז י"ל על כל מצוה ומצוה שכוין שנתחייב בה אדם בהגיעו לי"ג שנה הרי נתחייב בכל המצוות.

ויש לבאר עפ"י דברי הגמ' שם: תניא ה"ר רבי מאיר אומר גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת. משל למה הדבר דומה, למלך בשר ודם שאמר לשני עבדיו, לאחד אמר הבא לי חותם של טיט ולאחד אמר הבא לי חותם של זהב, ופשעו שניהם ולא הביאו, איזה מהן עונשו מרובה, הוי אומר זה שאמר לו הבא לי חותם של טיט ולא הביא ע"כ. וכתבו שם התוס': מה שמדמה חותם של טיט לציצית, שכן עושין לעבדים, והציצית מעיד על ישראל שהם עבדי הקב"ה כדאיתא בשבת דנ"ז ב' 'כבלא דעבדא תנן' (ויפרש"י שם: חותם שעושין לעבד בכסותו, לסימן הוכחה שהוא עבד) עכ"ל. ומוכן מאד שמצות ציצית היא חותם העבדות של בני ישראל לקב"ה והיא מעידה עליהם שהם עבדיו, ורק כשמגיע האיש לחיוב ציצית נקרא עליו שם 'עבד' ומתחייב בכל המצוות ע"י חותם עבדות שיש בו.

"ורצע אדוניו את אָזְנוֹ בַּמִּרְצֵעַ" - עומק התביעה

וְאִם אָמַר יֹאמַר הָעֶבֶד וְגו' וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמִּרְצֵעַ וְעָבְדוּ לְעֹלָם (כ"א, ה-ו)

רש"י הביא את מאמר הגמ' קידושין, ומה ראה און להרצע מכל שאר אברים שבגוף, א"ר יוחנן בן זכאי און זאת ששמעה על הר סיני 'לא תגנוב' והלך וגנב - תרצע. ואם מוכר עצמו, און ששמעה על הר סיני 'כי לי בני ישראל עבדים' והלך וקנה אדון לעצמו - תרצע ע"כ. ודעת רש"י כמ"ד שגם מוכר עצמו נרצע.

ולכאורה יש לתמוה על הטעם שנרצע משום שקנה אדון לעצמו, א"כ מדוע נרצע העבד רק כעת ולא בשעת מכירה. ועל הטעם שכתב רש"י לרציעת גנב שמכרוהו ב"ד, יש לתמוה דהרי אונם של ישראל שמעה על הר סיני עוד מצוות רבות חוץ מאיסור גניבה, ולכאורה על כל עבירה צריך לרצוע את אונם ולומר 'און ששמעה איסור זה - תרצע?

והנה כ' התוס' בקידושין: יש במדרש דמרצ"ע בגימטריא ד' מאות (שנה), ולפי שהיו ישראל עבדים ארבע מאות שנה וגאלם הקב"ה והלך זה וקנה אדון לעצמו, לפיכך ירצע במרצ"ע העולה כך עכ"ל. וצריך לבאר מה שייכת התביעה כלפי עבד זה שקנה אדון לעצמו למספר השנים שהיו בני ישראל במצרים?

אמנם בפירוש חזקוני על התורה הוסיף: שמעתי מדרש, אמר הקב"ה אני גזרתי על ישראל שעבדו של ארבע מאות שנה ואח"כ דלגתי את הקץ בשבילם וקצרתי את השעבוד, והלך זה ושעבד את עצמו, ירצע בכלי שהוא עולה בגימטריא ד' מאות, והוא מרצע עכ"ל. דברי החזקוני הינם חידוש נורא: התביעה כלפי העבד אינה

כי תקנה עבד עברי וגו' וכי ימכר איש את בתו לאמה (כא, א, ו) המהרי"ל דיסקין זצ"ל עמד על מה שדקדק הכתוב 'כי תקנה עבד עברי' כביכול כבר היה 'עבד' בשעת הקנין, אבל בפרשת אמה עבריה נאמר 'וכי ימכר איש את בתו לאמה', שרק ע"י המכירה נעשתה אמה. וביאר דעבד עברי ר"ל שהוא כבר גדול וחייב במצוות והוא עבד לקב"ה, אבל דין אמה עבריה שייך רק בעודה קטנה ויוצאה בסימנים, ולא היתה אמה קודם מכירתה. בזה יש לבאר פי' רש"י על לשון חז"ל מנחות דמ"ג ע"ב לענין מצות ציצית, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות ה' - כיון שנתחייב אדם במצוה זו נתחייב בכל מצוות כולן, וכתב רש"י: כיון

כי את אשר יאהב - יוכיח

וְרָצַע אֲדֹנָיו אֶת אָזְנוֹ בַּמִּרְצֵעַ (כ"א, א)

בפרשת השבוע רואים יסוד גדול בחינוך, יסוד שצריכים לדעת אותו כשרוצים לחנך ילד, ושהוא יקבל את התוכחה כראוי.

הרמב"ם ה' עבדים פ"ג ה"ט כתב, "האדון הוא שרוצע בעצמו שנאמר ורצע אדוניו לא בנו ולא שלוחו ולא שליח ב"ד". עכ"ל. וכתב הכס"מ שהמקור לזה הוא, וז"ל, "במכילתא ורצע אדוניו למה נאמר לפי שמצינו בכ"מ ששלוחו של אדם כמותו אבל כאן הוא ולא שלוחו". עכ"ל. וצריך להבין טעם הדבר.

ועי' בפירוש העמק דבר לנצי"ב ז"ל "והגישו אדוניו אל האלוקים. שיוכיחו ויעמידנו על דרך הישר, שאין כדאי בשביל אהבת אשה כנענית ובנים זרים לקפח כבודו, שהרי אחר הרציעה לא ישוב ליחס אבותיו, ונפגם לעולם (שהרי שוב אינו יכול לצאת רק ביובל ובמיתת האדון). וכדומה דברי תוכחה, ואם לא ישית און לשמוע תוכחת חיים והגישו וגו'". עכ"ל.

וזהו הטעם שהתורה מיעטה כאן שלוחו של האדון, דבשביל שחוטא יקבל תוכחה ומוסר ממי שמוכיחו צריך שירגיש אהבה מן המוכיח. ועל כן, כפי שמבאר העמק דבר, שהאדון צריך להוכיחו וללמד את העבד מוסר, א"כ רק האדון הוא מתאים ללמדו מוסר ותוכחה, שהרי העבד אומר אהבתי את אדוני, נמצא שרק האדון שהעבד מרגיש ממנו אהבה הוא המתאים ביותר להוכיחו, ולכן מיעטה כאן התורה שליח שרק האדון עצמו ולא שליח.

נתבונן בזה כי זהו יסוד גדול: אם באים לחנך ילד, אם זה בבית ואם זה בת"ת, הרי בכדי שהילד יקבל את התוכחה מאבא שלו או מהמחנך שלו הילד צריך להרגיש אהבה מהם, שהאבא או המחנך אוהבים אותו, שהתוכחה מגיעה מתוך אהבה אליו, ורק על ידי כך תתקבל אצלו התוכחה ותפעל את פעולתה.

רק על עצם המכירה שמכר עצמו לעבד, אלא עיקרה הוא תביעה על העדר הכרת הטוב. הקב"ה עשה, כביכול, 'טובה' לבני ישראל וקיצר את זמן השעבוד, וממילא חובה על כל איש ישראל להחזיק לקב"ה טובה על כך. אך אם עבד עברי עושה את ההיפך מקיצור השעבוד, ואדרבה, רוצה להמשיך להיות עבד ולהשתעבד לאדונו, יש בכך כפיות טובה נוראה, כי בכך שהוא מפיל עצמו לעבדות, שהיא המצב שבו היו בני ישראל לפני שעשה עמהם הקב"ה טובה, מראה העבד שאינו זקוק כלל לטובה שעשה עמו אדונו, וזו היא כפיות טובה.

כפיות הטובה שיש במעשיו של העבד טמונה גם בעצם המכירה שמכר עצמו לעבד, ולא רק בכך שאינו רוצה להשתחרר ממנה. אמנם עד עכשיו לא היתה כלפיו תביעה על עצם מה שמכר עצמו לעבד, וכמו שנאמר 'לא יבוז לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב' (משלי ו'), אך זה נוגע רק לשש השנים שאליהן מכר עצמו מלכתחילה. אך אם מגיע העבד לסיום שש השנים, ובמקום להשתחרר הוא מעדיף להשאיר עבד, יש כלפיו תביעה על אי-הכרה בטובתו של מקום, כי עכשיו מתברר שגם עצם המכירה

לא נעשתה מחמת שהיה רעב, אלא רצה להיות עבד. בדבר זה טמונה כפיות טובה באופן נורא כלפי הקב"ה שקיצר את השעבוד כדי שלא יהיו בניו עבדים.

זהו ביאור התביעה על האוון 'ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים'. כשקנה הקב"ה את בני ישראל לעבדים, היתה בכך טובה עצומה עבורם, כי יחד עם זה הוא שחרר אותם מעבדות מצרים. כאשר אדם מוכר עצמו לעבד זה הוא זלזול בטובתו של מקום. ומה שאמרו בגמ' 'אוון זאת ששמעה על הר סיני לא תגנוב', יש לומר שכיון שכבר טובעים ממנו על כך שאינו מכיר את הטובה שעשה הקב"ה כששחרר את בני ישראל מהעבדות למצרים, מוסיפים על כך תביעה על כפיות הטובה המונחת בעצם האיסור של הגניבה שגנב. ואמנם בכל איסור תורה שאסר הקב"ה יש כפיות טובה לאדם העובר עליו, אך במעשה גניבה מונח זלזול גדול יותר בהכרת הטוב, שהרי גניבה עשויה לגרום לו להמכר לעבד בעל כרחו, ובכך שאינו נזהר מכך יש משום זלזול וכפיות טובה כלפי הקב"ה שגאל את בני ישראל מעבדות מצרים.

מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוד פוברסקי זצ"ל ראש ישיבת פוניבז'

מתוך משא הספדו של רבינו מרן שליט"א בישיבת פוניבז' אחר מיטתו -- במלאות חצי יובל להסתלקותו - ו' אדר תשנ"ט --

"רכב ישראל ופרשיו" - להעריך את רבותינו

נלקח מאתנו צדיק יושב בישיבה עשרות בשנים, בהתמדה רבה כזו, אוי מה הי' לנו. זכרוננו שלפני הרבה שנים סיפר לי בני הגאון ר' אברהם ישעי' שיחי', שבהיותו בחור צעיר הי' עולה בשבת בבוקר באשמורת בעוד לילה בישיבה ללמוד, והי' שם הראש ישיבה ר' דוד זצ"ל, והגנראטור נכבה והי' חושך ועלטה בישיבה, ניגש ראש הישיבה לחלון עם הגמרא ולמד לאור הלבנה. דמות גדולה זו נעקרה ונשרפה מן הישיבה כמה צריך לצעוק "אוי מה הי' לנו". הגמ' במסכת מועד קטן (כ"ו ע"א) אומרת שעל רבו שלימדו תורה, קורע קריעה שאינו מתאחה, ולומדים זאת ממה שאלישע צעק רואה [בשעה שנפרד ממנו רבו אליהו הנביא, שעלה בסערה השמים]. "רכב ישראל ופרשיו" וכדמרתגם רב יוסף 'רבי רבי דטב להון לישראל בצלות' מרתיכין ופרשין'. וצריך ביאור היכן כתוב כאן "רבו שלימדו תורה" ועמד על זה המהרש"א, וכתב שהוא ע"פ מה שאמרו חז"ל בבבא בתרא מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים. וכבר עמדו על זה ששם אמרו 'חכם' ומאי שייכותו לרב שלימדו תורה.

ונראה ביאור הדברים דהנה סיפר לי ידידי הרב ר' יעקב לויסון שיחי', הצדיק מלונדון. שהי' מאד מקורב עם הרב מפוניבז' זצ"ל, ששאל פעם את הרב זצ"ל בנסעו עמו במכונית, על אדם גדול מאד מאד, האיק הי' מגדיר את ההבדל בינו לבין החפץ חיים זצ"ל, והרב מפוניבז' חשב רבע שעה. ולבסוף אמר לו בני היקר, אמנם הגאון הזה הי' גדול מאד וצדיק גדול, אבל החפץ חיים הי' מלאך. עד כאן דברי הרב מפוניבז' זצ"ל.

אומר לכם רבותי, כששמעתי את הסיפור חשבתי שהסיבה מה שהגאון הרב מפוניבז' זצ"ל הגדיר כך מפני שהרב מפוניבז' למד אצל החפץ חיים, והי' לתלמידו, ולכן ראה בו בחינת מלאך. חז"ל אומרים על הרב שמלמד תורה לתלמידים "אם הרב דומה למלאך הי' צבקות תורה יבקשו מפיהו", אבל האמת שכל זה נאמר על תחילת הלימוד, אבל תלמיד שכבר למד תורה מן הרב, יכול התלמיד לראות בהרב שהוא גדול ממלאך. והרי שמעון העמסוני כשפירש מלדרוש "את הי' אלקיך תירא", ובא ר' עקיבא ודרש "את הי' אלקיך תירא" לרבות תלמידי חכמים, ומפרשים התוס' דקאי על רבו מובהק. ובספר חוט המשולש מובא ששאלו את החתם סופר זצ"ל על רבו רבי נתן אדלר זצ"ל, מה היא דרגת רבו, אמר החתם סופר שהוא יותר ממלאך ותחסרהו מעט מאלקים. ונמצא שם סיפור, שבנו של החתם סופר ר' שמעון סופר זצ"ל שאל פעם את אביו החתם סופר זצ"ל על רבו ר' נתן אדלר זצ"ל, קם החתם סופר ואחז בכסא ואמר, "תדע שאיני מן המגוימים אבל רבי ר' נתן אדלר יודע בשבילי דרקייעא יותר מן המלאכים". וזהו כח התורה דתלמיד שלמד תורה מן הרב, ונתגדל מהרב, יכול לראות את הרב בדרגא יותר גדולה ממלאך, כי רק תלמיד שלמד תורה מן הרב יכול לראות את הרב בדרגא אלקית זו.

ומעתה נראה שכשאלישע ראה שנסתלק רבו כשהרכב וסוסי אש הפרידו בין שניהם צעק מנהמת לבו דטב לישראל בצלות' מרתיכין ופרשין, הצעקה שלו היתה, שרבו גדול מהרכב וסוסי האש, שזהו בחינת מלאכים, ומכאן ראי' ברורה, שאלישע הי' תלמיד אליהו, שאלהיו הי' רבו שלימדו תורה, והי' יכול לראות שרבו יותר גדול מהמלאכים, וזהו הראי' על קריעה שאינו מתאחה על רבו שלימדו תורה.

אף שיש הרבה והרבה דברים ללמוד מראש הישיבה הגאון זצ"ל, שהי' גאון עולם, אבל הבה וניקה נקודה זו להעריך את רבותינו, כמו שראש הישיבה הי' מעריך, ובכל דבר הי' מתבונן מה היו רבותיו אומרים על זה, והם הם היו נותני עצותיו והדרכותיו בכל ענין וענין. כמה פעמים כשהי' מתעוררת שאלה היו שומעים ממנו שיושב ודן ושוקל מה הי' ר' ירוחם זצ"ל אומר על זה, וזה הי' גם לזכות ראש הישיבה זצ"ל ע"י שנדלה מדרכיו.

(נכתב ונערך ע"י אחד השומעים)

משנת רמ"ה

ממשנת רבינו מרן ראש הישיבה רבי משה הלל הירש שליט"א

פרשת משפטים תשפ"ד

הוראת שעה

חיזוק בתורה - מול הכפירה

השבוע, במסעו של מרן שליט"א לארה"ב, במעמד קבלת הפנים, הקשה מרן סתירה. מתד גיסא נאמר (שמות י"ח) 'ויבוא עמלק וילחם עם ישראל בריפדים', ודרשו חז"ל שהיה זה משום 'שרפו ידיהם מן התורה', ומאידך, הביא רש"י שם מדברי חז"ל, שאחר שאמרו 'היש ה' בקרבנו' (שם י"ז), וכפרו בטובתו של הקב"ה, אזי 'ויבוא עמלק', וכמשל הבן שהיה מורכב על כתפי אביו, ונתן לו כל אשר שאל, וכשראה אדם אחד שאלו 'ראית את אבא', אמר לו אביו 'אינך יודע היכן אני?' השליכו מעליו, ובא הכלב ונשכו. וצריך להבין, האם החטא של ישראל היה רפיון מן התורה, או חיסרון באמונה ובהכרת הטוב?

ותירץ [על פי המלבי"ם], שצריך מטרות של עמלק היתה להחזיר כפירה בעולם, ולקדר את האמונה שנתחזקה עקב יציאת מצרים וקריאת ים סוף, ועל כן רצה להילחם בישראל ולנצחם, ובכך לשכנע את האומות שלא יד' ה' עשתה זאת, אלא רק חכמה וכישוף.

אמנם כל זמן שהיו ישראל חזקים בתורה ובאמונה הדבר השפיע גם על האומות, ולא היה עמלק יכול לקררם, אבל אחר שרפו ידי ישראל מן התורה, נתקרו גם באמונה, ואז הגיע עמלק.

וכאן זעק מרן שליט"א מנהמת ליבו, העולם היום כולו צועק 'כפירה', לא מאמינים בשום דבר, כל מה שהיו האומות מאמינים במשך מאות בשנים, את הכל העולם מאס והשליך, הכל כפירה, ומחמת כן נעשה רפיון גם אצל עם ישראל.

ישנם בחורים יש להם שאלות באמונה ויורדים מן הדרך, וזאת משום שריפו את עצמם מן התורה, שכן בזמן שלומדים מקושרים לתורה, וממילא מקושרים גם לקדוש ברוך הוא, שהרי 'קודש ברוך הוא ואורייתא חד הוא', וכאשר מקושרים לקב"ה אין שאלות של אמונה כלל וכלל.

וסיים מרן שליט"א, שהקבלה שכולנו צריכים לקבל היא להתחזק בלימוד התורה בכמות ובאיכות, וזה ישפיע שפע גדול של אמונה בכלל ישראל, ומהם יתפשט לשאר העולם, ובכך יהיה ריבוי של קידוש השם וכבוד שמים.

'נעשה ונשמע' או 'כפה עליהם הר כגיגית'

שהתחילו להקל בכל מיני עניינים הוא בגלל שלא חיים כמו שצריך. אמנם צריך לחיות נורמלי, אבל לא יותר מזה!

וכך גם בשיבוט, בחור שיש לו קושי קטן מידי סוגר את הגמרא... קשה לו... מי אמר שהלימוד צריך להיות קל? זה לא נכון, זה קשה! וכפי שראינו במדרש ש'התורה שבעל פה היא קשה ללמוד ויש בה צער גדול', אמנם אחר כך מגיעה ההנאה, אבל בתחילה אכן קשה להבין את הסוגיא עם כל הדקויות שיש בה, אבל צריכים להתבטל לקדוש ברוך הוא, ולעסוק בתורה אפילו כשקשה.

ובזה יש לבאר את דברי המדרש שם [וכן הוא במסכת אבות פ"ו מ"ד], 'כך דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל'. ולכאורה יש לתמונה, אחר שכבר פירש התנא את כל אופני הצער שיש, לאכול 'פת במלח', לשותות 'מים במשורה', ולישון 'על הארץ', מה כוונתו עוד באומרו 'חיי צער תחיה'?

אמנם התשובה כתובה בתוך דברי המדרש שם, שהובאו לעיל, שהתורה שבעל פה 'היא קשה ללמוד ויש בה צער גדול', אלו הם חיי הצער! פעמים ישנן סוגיות קשות שצריך להשקיע בהם עמל ויגע, מבלי לקבל את הברק וה'גישמאק' של הסוגיא, אלו הם 'חיי צער תחיה'. וזה קנין הכרחי להשגת התורה, שמי שאינו מוכן ללמוד מתוך 'חיי צער' שהתורה דורשת מאתנו, אינו יכול להגיע לדרגות בתורה.

[עוד יתכן לפרש בדרך רמז את דברי התנא 'חיי צער תחיה', שאף על פי שאותה חי 'חיי צער', בכל זאת 'תחיה! תלמוד בחיות ובשמחה, שכן כאשר מתבטלים לקדוש ברוך הוא מבינים שכך צריך להתנהג, וממילא שמחים גם כשיש חי צער].

יסוד זה, שכדי לזכות לתורה צריך להתבטל לקדוש ברוך הוא ולוותר על כל ענייני עולם הזה, עד כדי מסירות נפש, יש ללמוד מדברי הגמרא במסכת גיטין (נז), הדורשת את הפסוק (תהלים מז) 'כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבח', ומביאה כמה שיטות בביאור המקרא. רב יהודה מפרש, שמקרא זה נאמר על חנה ושבעת בניה, שמסרו עצמם למיתה כדי לא להשתחוות לפסל. רבי יהושע בן לוי אומר, שמדובר במילה שניתנה בשמיני [שפעם היה בזה סנה]. רבי שמעון בן לקיש אומר, שהמקרא עוסק בתלמידי חכמים שמראין הלכות שחיטה על עצמם [שיש בכך סכנה, לעשות על הצוואר סימן של סכין]. רב נחמן בר יצחק אומר, 'אלו תלמידי חכמים שממיתין עצמם על דברי תורה, כדרכי שמעון בן לקיש, דאמר רבי שמעון בן לקיש, אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליהם, שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל'. ומבאר מדברי הגמרא, שלימוד התורה צריך מסירות נפש גמורה, ממש כמו חנה ושבעת בניה, ועל זה נאמר הפסוק 'כי עליך הורגנו כל היום'.

אמנם כדי לקיים את זה אדם צריך לחיות עם מחשבה, לא לחיות כפי שמזדמן, אלא לחשוב, מה המטרה שלי בחיים, ומה אני צריך לעשות כדי להגיע אל המטרה. ואף שלא נגיע ממש למדרגה של המדרש תנחומא, מכל מקום אפשר להגיע למדרגות גבוהות מאוד.

יעזור ה' שנזכה כולנו להתבונן איך צריך לחיות, להתבטל לקדוש ברוך הוא, ועל ידי זה נזכה לסייעתא דשמיא, ונוכל ללמוד תורה כראוי, ונזכה בע"ה לגאולה בקרוב.

מצינו לכאורה סתירה לגבי ההתייחסות של בני ישראל לקבלת התורה. מצד אחד, כתוב בפרשה (שמות כ"ד) 'ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם, ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע', ומשתמע מכך שעם ישראל קבלו את התורה ברצון, ואף הקדימו 'נעשה' ל'נשמע', כמו שדרשו חכמים במסכת שבת (פח). אבל מאידך, דורשת הגמרא שם את המקרא 'ויתיצבו בתחתית ההר' (שם י"ז), ואומרת, 'אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא, מלמד שכהן הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם'. ומתבאר מכך שקבלת התורה היתה בכפייה ולא ברצון. הרי מצינו לכאורה סתירה לגבי ההתייחסות של בני ישראל לקבלת התורה, האם קבלו את התורה בכפייה או ברצון.

על קושיא זו כבר עמד המדרש תנחומא (נח ט"ג), ופתח תחילה בדרשת הכתוב באיוב (כ"ח) 'העוסק במעלת התורה, ואומר 'לא תמצא בארץ החיים'. ותמה על כך המדרש, 'וכי בארץ המתים תמצא'. והשיב, 'לא תמצא תורה שבעל פה אצל מי שיבקש עתה העולם תאוה וכבוד וגדולה בעולם הזה, אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר (במדבר י"ד) זאת התורה אדם כי ימות באהל. וכך דרכה של תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה, ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל'.

ומוסיף עוד המדרש לבאר את חשיבות התורה שבעל פה 'לפי שלא כרת הקדוש ברוך הוא ברית עם ישראל אלא על התורה שבעל פה, שהיא קשה ללמוד, ויש בה צער גדול, שהיא משולה לחושך, שנאמר (ישעיה ט"א) העם ההולכים בחשך ראו אור גדול'.

ועל פי זה מיישב המדרש את הסתירה שפתחנו בה, כיצד יתכן שמצד אחד קיבלו ישראל את התורה בשמחה ואמרו 'נעשה ונשמע', ומצד שני הוצרך הקדוש ברוך הוא לכפות עליהם הר כגיגית. ומבאר, שעל קבלת התורה שבכתב אכן ענו כולם ואמרו 'נעשה ונשמע' מרצונם, 'מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט', אבל על קבלת התורה שבעל פה היה צריך לכפות עליהם הר כגיגית, מפני 'שיש בה דקדוקי מצות קלות וחמורות, והיא עזה כמות, וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה אלא מי שאוהב הקדוש ברוך הוא בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו, שנאמר (דברים ו') ואהבת את ה' אלהיך, בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך'.

ומתבאר מדברי המדרש יסוד גדול, שכדי לזכות לתורה שבעל פה צריך שהאדם יבטל את כל עצמיותו לקדוש ברוך הוא. לא תענוגים, לא תאוה, לא כבוד וגדולה, כלום! ורק על ידי כך זוכים לעמל התורה.

ויסוד זה צריך לשנן היטב, מאחר והוא נוגע לאחד החסרונות העיקריים של דורנו, והוא שכיום כולם רוצים חיים קלים של תענוגים, ומצוי אפילו אצל הבני תורה שלא מוכנים להתמודד עם קשיים. ולא מודעים לכך שכדי לזכות לתורה צריך להסכים לחיות חיי צער ודחק.

וחסרון זה הוא גם השורש להרבה מהבעיות שיש היום, כיון שבגלל מצב זה, ישנם אברכי כוללים שיש להם בעיות של פרנסה, כיון שהם לא מוסתפקים במה שיש להם, ואינם מוכנים לוותר על תענוגי עולם הזה, וחיים כמעט כמו 'בעלי בתים'. וזה גורר בעיה נוספת, שכיון שהפרנסה לא מוספקה, יש שעושים כל מיני פעולות להשיג כסף, פעולות שאינן ראויות לבני תורה. והסיבה

לא חשיב מודה במקצת, וממילא י"ל דבאמר הילך בחלק שהודה בו בטלה תביעתו מכאן ולהבא ולכן זה נחשב כסוג אחר של תביעה ואינו מצורף כבר עם יתר התביעה שכפר בה, וכיון שזה נחשב שתי תביעות נפרדות הכפירה בחלק השני של התביעה היא כפירה בכל התביעה ואין בזה חיוב שבוועת מודה במקצת.

ומעתה י"ל דהא דבטענו חטים והודה לו בשעורים וחזר ותבעו שעורים פטור ובמערים חייב, הביאור בזה דבכה"ג אפשר לדון את הכל כתביעה אחת ואפשר לדון את זה כב' תביעות נפרדות, והאופן איך דנים את זה תלוי בדעת הנתבע דאם הוא מקבל את תביעת החטים כתביעה אחרת נחשב כב' תביעות ואם הוא מקבל את זה כהמשך התביעה דנים את הכל כתביעה אחת, ובעלמא אמרינן דמסתמא זה נחשב אצל הנתבע כב' תביעות ולכן דנים את זה כב' תביעות ולא חשיב מודה במקצת, והא דבמערים חייב היינו משום דבמערים אמרינן דבתביעת החטים הנתבע הבין שהוא עומד לתבוע ממנו השעורים ולכן הערים להודות בזה כדי שתהיה הודאה קדמה לתביעה, וכיון שאצל הנתבע תביעת השעורים היא המשך תביעת החטים דנים את הכל כתביעה אחת וממילא הודאתו היא הודאה במקצת התביעה וחייב שבוועת.

ועפ"ז אפשר ליישב דברי בעל התרומות, דלהמבואר י"ל שגם בהילך מה שדנים את החלק שהודה בו ואמר עליו כתביעה נפרדת מהחלק שכפר בו, היינו משום דבעלמא כשהנתבע מודה במקצת ואומר הילך דעתו היא דבחלק שהודה עליו אין להם דין ודברים כלל, וממילא זה נחשב אצלו כסוג תביעה אחרת מהתביעה על החלק שבו הוא כופר, אבל אם הוא מערים א"כ בדעתו לדון עם התובע על כל תביעתו יחד ולהודות במקצת ולכפור בשאר התביעה, אלא שכדי שלא להתחייב בשבוועת הוא אומר הילך על מקצת התביעה, ובכה"ג אפי' שהוא אומר הילך דעתו היא שיש לו איתו דין ודברים על כל התביעה והכל נחשב אצלו אותו סוג תביעה, ולכן דנים את הכל כתביעה אחת ומתחייב שבוועת מדין מודה במקצת.

חיובו אין על דבריו שם הודאה כלל, וכיון דבהילך נתחדש דחשיב כמאן דנקיט נחשב שהודאתו היא על חיוב שכבר נתקיים ואין ע"ז שם הודאה לחייב שבוועת מודה במקצת, ומה"ט נמי לגבי העזה חשיב ככופר הכל דכיון דגם בחלק שמודה לא חשיב הודאה לתביעת התובע, א"כ בכפירתו בשאר התביעה הוא כופר בכל תביעת התובע ויש בזה העזה כמו בכל כופר הכל.

והנה המחבר בסימן פ"ז (סעיף ג') כתב "אם נראה לדיין שהוא מערים לומר הילך לדחות שבוועת התורה מעליו, חייב לישבע שבוועת התורה", ומקורו בדברי הטור שהביא כן מדברי בעל התרומות בשם ר"י הלוי ור"ת, וכתב הב"י דהמקור לזה הוא מהא (שבוועת דף מ' ב') דאמר רב ענן אמר שמואל טענו חטים וקדם והודה לו בשעורים אם כמערים חייב ואם לאו פטור.

ודבריהם צריכים ביאור דהא לכאור' הסיבה שבטענו חטים וקדם והודה בשעורים אמרינן דאם כמערים חייב, היינו משום דבסתמא היכא דטענו חטים והודה בשעורים וחזר ותבעו שעורים, התביעה של השעורים נחשבת תביעה נפרדת מתביעת השעורים ולכן ההודאה בשעורים לא נחשב הודאה במקצת של תביעת החטים, ובמערים אמרינן דכיון דהתובע נתכוין לתבוע הכל כאחת לא מהני הודאת הנתבע שנעשית בהעזמה לחלק את התביעה, וא"כ אין זה שייך כלל לגבי הילך דלפי מה שנתבאר טעם הפטור הוא משום דנחשב שהתביעה לא היתה על חלק זה, או דלא חשיב הודאה בחיוב או שההודאה אינה מחייבת.

ולכן נראה לבאר דגדר הפטור בהילך הוא דדנים את התביעה של החלק שהודה ואמר הילך והתביעה של החלק שכפר כב' תביעות נפרדות וממילא הוא ככופר הכל באחד התביעות ומודה בכל התביעה השניה, דהא דבעלמא כשתובע בבת אחת כמה דברים נחשב הכל תביעה אחת וכשהודה בחלק מהתביעה נחשב מודה במקצת, אין זה רק מחמת שתבע הכל יחד בבי"ד אלא בגלל שבכל משך התביעה כל מה שתבע הוא אותו סוג תביעה, ולכן איכא מ"ד בטענו חטים ושעורים והודה באחד מהם

פרק כ"ב (ח) על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבנה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיצו אלהים ישלם שניהם לרעהו: וברש"י "ורבותינו ז"ל דרשו כי הוא זה, ללמד שאין מחייבין אותו שבוועת אלא אם כן הודה במקצת לומר כך וכך אני חייב לך, והמותר נגנב ממני".

בגמ' ב"מ דף ד,א איתא פלוגתא אמוראי בהודה במקצת ואמר הילך על מה שהודה, ולשיטת רב ששת דקיי"ל כותיה באומר הילך פטור משבוועת, ובטעם הדבר נקט הקצוה"ח (פ"ז,ה) בדעת הרמב"ם דחייב מודה במקצת ילפינן מכי הוא זה והתם צריכים ההודאה כדי לחייבו, ובאמר הילך כיון שנותן לו החוב מיד כבר אין צריכים להודאתו ובכה"ג אין חיוב שבוועת מודה במקצת, ולדבריו טעם הפטור משום דלא חשיבא ההודאה לחייבו.

ובתוס' (ד"ה ושמ"מ) כתבו דהא דבמודה במקצת ואמר הילך על מקצת הודאתו אינו נאמן במיגו שהיה מודה רק בחלק שאמר עליו הילך, היינו משום דכיון דהילך פטור הוה כמיגו דכופר הכל, [דלא מהני כיון שאין אדם מעיז פניו], ומבואר מזה דהא דהילך פטור אין זה משום דלא חשיב הודאה לחייב אלא בגלל שעי"ז חשיב ככופר הכל, והביאור בזה נראה כמו שכתב המאירי (ד"ה מנה) דהממון שהודה בו ואמר עליו הילך נחשב כאילו היה בידי התובע, וא"כ יוצא שכל טענתו היא רק במה שכפר והוה כופר הכל.

מיהו בתוס' הרא"ש (ד.ב. ד"ה ושמ"מ) כתבו כהתוס' דהילך הוה ככופר הכל, ולכן אם הודה במקצת ואמר הילך על מקצת הודאתו אינו יכול להפטור במיגו שהיה מודה רק במה שאמר עליו הילך דהוה כמיגו דכופר הכל, ובדבריו מבואר (ד.א. ד"ה הני) דטעם הפטור בהילך משום דהוה כמי שלא הודה שום דבר.

ונראה דס"ל להרא"ש דעיקר תביעת התובע אינה על המאורע המחייב אלא על זה שהנתבע עדיין עומד בחיובו, ולכן לא נחשב הודאה רק אם מודה שהחוב עדיין קיים והוא מחוייב לפרוע לו, אבל אם מודה שהיה חייב לו חוב זה אבל כבר קיים

משנת הישיבה

הדרך להשגת מתיקות בתורה ולהצלחה בלימוד - חלק א • נאמר במסע באר"ב

השקיעות בתענוגים מונעת את השגת התורה

ושוכה, עד שניתנה לו במתנה. וביאר המהר"ל (תירושי אגדות שם. ד"ה ואמר), שמכיון שהתורה היא דבר רוחני ממילא היא לא נכנסת לדבר גשמי, אלא שהקב"ה נתן לנו מתנה מיוחדת, שלמרות שאנחנו גשמיים התורה יכולה להיכנס בנו, ובתנאי שלא נהיה גשמיים יותר מדי, אבל אם הגשמיים מתחזקות אצל האדם התורה לא יכולה להתחבר בו.

אינני אומר חלילה שאסור לאכול ולהנות ולהתענג, אבל יש איזו רמה של ריבוי גשמיות, אם בתאות האכילה או בענייני קדושה, שמהוה סתירה להשגת התורה.

עוד מצאנו יסוד זה בפרשת יתרו, שמשם שלח את יתרו חותנו קודם מתן תורה, שילך לו אל ארצו. והסיבה ששלח אותו מבוארת בדברי חז"ל (פסיקתא דרב כהנא. פס' יב אות טז), 'אמר הקב"ה, בני השתעבדו בטיט ובלבנים, ויתרו ישב לו בשלווה בהשקט בארצו, ובא להיות בשמחה של תורה, הוא יהנה מהתורה?' וביאר הרמח"ל, שמכיון שכלל ישראל הזדככו על ידי השיעבוד, התמעט בהם הכח הגשמי, ולכן היו יכולים לזכות לשמחת התורה, אבל יתרו שלא היה השתעבד במצרים ולא הזדכך לא זכה לתורה.

וזו הנקודה הראשונה, מיעוט תענוג. אין הכוונה שתתחילו להתענות, אבל יש איזו רמה של גשמיות ותאוות שיוצאים ומכירים שהיא מתנגדת לקנין התורה. וזו הסיבה הראשונה לכך שלפעמים אדם רוצה להתמיד בתורה ולא מצליח, בגלל ריבוי הגשמיות שסותרת לתורה.

לפעמים רואים בחור שנכנס לישיבה ומתחיל ללמוד היטב, ורוצה ללמוד ומתאמץ, ובכל זאת קשה לו, מכיון שאין לו 'געשמאק' בלימוד. יש אמנם בחורים שדוחפים את עצמם יותר ומצליחים, אבל יש גם בחורים שאין להם חשק, ומתייאשים מהלימוד. וצריך להבין מה הסיבה למצב הזה, הרי התורה בעצם משמחת, 'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' (תהלים יט ט), ומדוע אם כן יש בחורים שאינם שמחים בלימוד התורה?

התשובה היא, שפיקודי ה' ישרים ונותנים שמחה רק למי שמבין בהם, כמו - להבדיל - לגבי מאכלים, שיש דברי מאכל שונים שרק מי שמבין בהם מכיר את טוב המאכל.

ומצאנו בחז"ל שלש נקודות, שעל ידם ניתן לזכות להצלחה בתורה, וחשוב מאד לדעת אותם, כדי לסלק את המפריעים ולזכות לגעשמאק בלימוד.

הנקודה הראשונה. חז"ל אומרים במסכת אבות (פ"ב מ"ב) 'התקן עצמך ללמוד תורה'. דהיינו, שצריכים להתכוון ללימוד התורה. ואיך מתכוונים? מבאר רבינו יונה שם, 'יש בכלל התקן עצמך ללמוד תורה למעט התענוגים, כדי שילמוד תורה הרבה, כמו ששינונו כך היא דרכה של תורה, פת במלח תאכל ואמץ במשורה תשתה, ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה, ובתורה אתה עמל, כי המרבה בעידוניה לא תשכון בתוכו החכמה'.

ויסוד זה מצינו בדברי חז"ל שאומרים (גדרים לה). שבתחילה היה משה רבינו לומד תורה

ממדרן רבינו הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א

פרשת משפטים תשפ"ד

• תורת חמד | מענייני הפרשה •

אם אדונינו יתן לו אשה וילדה לו בנים או בנות וגו' (שמות כא, ד). בגמ' קידושין (דף כ ע"ב) אמרו דרך אם כבר יש לעבד אשה ובנים או רבו מוסר לו שפחה כנענית, אבל אם אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו שפחה כנענית. ובביאור הדברים שמעתי מהגאון רבי יהושע מנחם אהרונסון זצ"ל (בעמח"ס שו"ת ישועת משה) בשם רבו הגה"ק רבי מנחם זמבה זצ"ל הי"ד, שיהודי אינו רשאי להתחיל לבנות את ביתו, שהוא מעון לשכינה, עם שפחה כנענית, כי הכל הולך אחר העיקר (מעשרות פ"ג מ"י), ורק אם יש לו כבר בת ישראל שקידשה וטיהרה את הבית בראשיתו, אז מתירה התורה לאדון למסור לעבד גם שפחה כנענית, ודפח"ח (ברכי נפשי).

וכי ימכור איש את בנו לאמה... אם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה והפדה לעם נכרי לא ימשול למכרה בכגדו בה (שם כא, ח). הנה דן המנחת חינוך (מצוה מג אות כו) דאם קנה אמה עבריה ואח"כ נעשה האדון פצוע דכא או כרות שפכה, דיבוא מ"ע של יעור וידחה ל"ת של פצוע דכא. אך כתב שלפי"ד הכסף משנה דהיעוד צריך להיות מרצונה, ובלי שתתצרה אינה מקודשת ואינו יכול ליעדה, א"כ כמו שלגבי אונס ומפתה אמרין (כתובות דף מ"ע א) דאין עשה ד'לו תהיה לאשה' דוחה חייבי לאוין כיון שאם אינה רוצה אינו חייב לישאנה, הכ"נ כאן שאין יעור אא"כ רוצה, אין יכול העשה לדחות גם כשרוצה, עכ"ד. והנה התו"י (כתובות שם) הקשה למה לי קרא דכיבוד אב אינו דוחה עשה (ב"מ דף לב ע"א), הא תיפול"ל דאם האב מחל על כבודו פטור הבן, והרי זה כמו באונס שאין עשה דוחה לא תעשה מחמת שבידה למחול. ומו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר לתרץ, דבאונס אם מוחלת ליכא כלל מצוה, כי כל המצוה היא לרצותה ואם מוחלת אין כאן מצוה. משא"כ בכיבוד אב דחזין שיעקב נענש על שלא כיבד את אביו כשהלך ללבו אף שאביו אמר לו לילך לשם ומוחל, וע"כ דאף כשהאב מוחל זהו רק פטור מחיוב, אבל עדיין חסר לבן קיום מצוה, ועדיף שהבן יקיים אף שהאב מוותר, ולכן יש בזה דחיית עשה. ולפי"ז יש לרון דהכא נמי ביעור גם אם מוחלת מ"מ חסר לאדון קיום מצוה וכמו בכיבוד אב, וא"כ יהיה כאן דחיה כדי שיוכל לקיים העשה, ודו"ק (אבני חפץ).

וכי יגד שור את איש או את אשה ומת סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי (שם כא, כח). הנה הרמב"ן (בראשית ט, ה) הסתפק בשור הממית שנהרג אם הוא בגדר עונש לשור אע"פ שאין בהיה דעת שתענש או שתקבל שכר, או דזה גזירת מלך שכל בהמה ההורגת אדם נהרגת. וראה במורה נבוכים להרמב"ם (ד"ג פ"ז) שנקט דכל ענין הגמול לבע"ח שאינו מדבר, לא נשמע כלל באומתנו לפנים וגם חכמי התלמוד לא זכרוהו כלל. וצ"ע דמציתו ענין שכר ועונש לבע"ח, וכגון הא דכתיב בפרשתן (לקמן כב, ל) 'ובשר בשדה טריפה לא תאכלו לכלב תשליכונו אותו', ופי'ש"י מהמכילתא דאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, שנאמר ולכל בני"א לא יחרץ כלב לשונו, אמר הקב"ה תנו לו שכרו. ונראה ליישב, דשם היו כלבים רבים וממילא נתן הקב"ה שכר לכל המין כולו של כלבים וזה שייך, אבל גמול שכר או עונש לבעל חי באופן פרטי לא שמענו [והא דאיתא בירושלמי תרומות (פ"ח ה"ג) שאחד הכיר טובה לכלבו שהציל את אשתו, לא שייך לכאן, דהכרת הטוב הוא ענין עצמי כדי שלא ישתרש אצלו כפיות טובה, וכמו שייסד המכתב מאלהו (ד"ג עמ' 101)]. וע"ע במלבי"ם (כב, ל) שביאר באופן דבע"ח אינם בעלי שכר ועונש כי פעולתם טבעית, והשכר הוא שמוזה ילמד אדם מוסר לדעת דרכי ה' שכ"ש שיש שכר ועונש לאדם שהוא בעל בחירה, ודו"ק.

• ווי העמודים וחשוקיהם •

שאלה משולחניו של מרן שליט"א

לומר תהלים פעם אחת עבור שני ארגונים ולקבל פעמים שכר

שאלה. אצלנו בשכונה יש מבצעים של אמירת תהלים לילדות, דהיינו יש קבוצות של בנות שכל אחת מהן מקבלת על עצמה לומר כמה פרקי תהלים כל יום, ומקבלים על כך ממתקים ופרסים. בתי משתתפת בשני מבצעי תהלים כאלו, ומשמים יצא שבשניהם נתנו לה לומר את אותם פרקים. היא שאלה אותי, האם מותר לה לומר את המזמורים האלו, רק פעם אחת כל יום, ולקבל פרסים משני הארגונים, או שמא יש בכך חשש גזל, שכן היא צריכה לומר לכל ארגון במיוחד פעם אחת את התהלים.

שאלה דומה נשאלתי מאברך ת"ח שדחוק בפרנסתו, והוא לומד משניות לעילוי נשמת בשכר, דהיינו שהוא לומד בכל יום פרק משניות, עד שהוא מסיים את כל ששה סדרי משנה לעילוי נשמת הנפטר, ושאלתו היא האם צריך ללמוד פרק משניות עבור כל נשמה שמשלמים לו, או שיכול ללמוד בכל יום פרק אחד, וזה יהיה לעילוי נשמת כל הנשמות גם יחד.

תשובה. לגבי קדיש דנו בזה הפוסקים אם זה מועיל, אמנם לענין אמירת תהלים ולימוד תורה, נראה שאינו מועיל, כיום שעיקר העילוי נשמה הוא מה שמוסיפים ללמוד, וכשלומד ממילא אין בזה הוספה. ולגבי קבלת מילגה על אותם שעות לימוד משני גורמים שונים, יש אופנים שאפשר לעשות כן.

מקורות ונימוקים

כתב בדברי גאונים (כלל פב סעיף יז) בשם בני חיי (סימן רמא אות כה) שאם אחד השכיר עצמו לומר קדיש, ואביו מת, יכול לומר על שניהם, כלומר גם על אביו וגם על אותו אחד ששכרוהו, והוא על פי מה שכתב בשו"ת מהרמ"ח (ח"א סימן עז) שבקדיש זכרון אחד עולה לכאן ולכאן. וכן כתב בשו"ת ציצן אליעזר (ח"ז סימן מט) דאפשר לומר קדיש על שני נפטרים למרות שכל אחד שכרו בכסף, דהעיקר שגורם שיתגדל ויתקדש שמהי רבא על ידי אמירתו. וכע"ז זה נשאל מרן הרב מטשעבין זצ"ל בשו"ת דובב מישרים (ח"ב סימן טו), וכתב דנראה שכל קדיש שיאמר עולה לכל אחד ואחד, ועולה גם לזה וגם לזה, אם כוונתו שיעלה לטובת שניהם, דוגמת המבואר בעירובין (דף מ"א) זכרון אחד עולה לכאן ולכאן... וכן מבואר ברמ"א (יו"ד סימן שעו ס"ד) שאומר קדיש בעד כל מתי ישראל, ולכן נקט דאפשר לומר קדיש גם לשני [ויעו"ש בשו"ת המכתב, שדן דאין אדם יכול לכוון דעתו לשתי דברים כאחד, ואולי אין יכול לכוון שיהיה לטובת שני נפטרים].

ונראה שכל מה שדברו הפוסקים בזה הוא רק לענין קדיש, שיש שיעור כמה קדישים אפשר לומר ביום, וגם שעיקר מעלת הקדיש לנפטר, מבואר באלהי' וטא (תשובות שבסוף הלבוש) שהוא משום שיצא מהנפטר זרע שמתקדש שם שמים על ידו (ויעו"ש שדן איך זה מועיל בשאר קרובים ובאנשים זרים), ולכן על זה דווקא דנו הפוסקים אם זה שייך בשני אנשים. אבל לגבי לימוד תורה דעיקר עילוי הנשמה בזה הוא שאדם מוסיף ללמוד לזכות אותה נשמה, וכמו שהשיב גיסי מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל בספר דולה ומשקה (עמוד שג) ובספר שאלת רב (ח"א עמוד טו) שהלומד לע"נ אין נפחת משכרו כי יש זכות גורם, כלומר שהלומד לא מקדיש את שכר הלימוד לטובת אותה נשמה אלא יש לנשמה זכות שגורמה לאותו אדם בעולם הזה ללמוד עוד תורה. ולכן אין זה מועיל בשעות שממילא לומד אלא רק כשמוסיף ללמוד בזמנים פנויים [ודעת גיסי זצ"ל שא"צ להזכיר בפה את שם הנפטר קודם הלימוד, דכלפי שמיא גליא מי גרם לו ללמוד, ראה בשו"ת שית חיים (עמוד פה)], וגם אפשר ללמוד כמה שרוצים ואינו כקדיש שיש ענין למעט בהם, ולכן בענינו אם ממילא כבר היה לומד את פרק המשניות עבור נשמה אחרת, אין תועלת לנשמה השניה, ולכן לגבי משניות יש ללמוד לכל נשמה פרק נפרד.

וכן לגבי אמירת תהלים, מסתמא כוונת כל ארגון שהילדה תוסיף ותאמר תהלים, או שזה לעילוי נשמת או לזכות איזה אדם, וזה מועיל רק אם מוסיפים ולא בתהלים שממילא אומרים, ולכן יש לומר את התהלים פעמיים. ומה שטענו דיש חברת משניות ששם לומדים משניות לעילוי נשמת כמה נפטרים, התם הוא משום דמלכתחילה כך מיוסד הדבר ועל מנת כן תורמים להם, כשהתורמים יודעים שהם לומדים לעילוי נשמת נפטרים רבים.

ובעבר נשאלנו בגביר שהודיע על מסגרת לימוד בליל בפורים, בה יתן לכל אברך שילמד במקום מסויים סכום כסף נכבד, ובא אברך ורצה ללמוד שם ולקבל על אותם שעות מילגה נוספת גם מהכולל הקבוע שלו (שהודיעו שניתן ללמוד היכן שרוצים ולקבל), האם שייך לקבל על אותם שעות לימוד מילגה משני גורמים שונים, דאולי כוונת הגביר לתת לאחד כזה שבלי המילגה לא היה יושב ולומד. והשבנו (והערב נא, ח"ד פרשת תרומה), דלא מסתבר שענין של התורם צרה ליתן לאברך בן תורה הדחוק לפרנסתו, ושיהא אכפת לו שהוא מקבל בלא"ה גם מהכולל הקבוע שלו על אותם שעות, ובוודאי יניחא ליה בדבר, והגביר הנ"ל יקבל את שכרו ג"כ על שבוכותו האברך לומד מתוך חשק גדול יותר כי מקבל סכום גדול יותר, ונר לאחד נר למאה, ולכן ניתן לקבל את המילגה הן מהנהלת הכולל והן מהגביר. וכל זה בסתמא, אבל אם התנו להדיא לא כן, אין לעבור על תנאם.

במענו של רבינו נערך כינוס ועדת הרבנים למען קדושת השבת בא"י, הרב יהודה יברוב (מזכיר הוועדה) הציג בפני רבינו את פעילות הוועדה להרבות עסקים מפעלים ורשתות שיקבלו ע"ע שמירת שבת, רבינו הזכיר כמה סיפורים מחזקים על מסירותו לשמירת השבת. הגאון רבי צבי אודור שליט"א (ר"ע עטרת התורה, ירושלים וחבר ועדת הרבנים) שאל את רבינו כיצד יש לחזק את נושא הקנייה רק ברשתות שומרות שבת, רבינו השיב שיש להסביר בדרכי נועם שזה חלק משמירת השבת, וכי יעלה על הדעת לקנות אצל מי שתוקע סכין בגב של אביו? כמו"כ עורר רבינו על אותם המחזיקים שקיות שעליהן כיתוב של רשתות מחללות שבת וגורמים לפרסומם, ובשופו"א אין להשתמש בשקיות כאלה ויש בזה חשש חילול ה'. והביא מחמיו מרן הגריש"א זצ"ל שהשיב לשאלת עיתונים שביקשו לפרסם חנויות הסגורים בשבת השייכים לרשת המחללת שבת בסניפים אחרים, ומרן זצ"ל השיב לאיסור, באמרו 'הכל זה עסק אחד, קונים סחורה יחד'. רבינו התבטא שהוא מוכן לכתוב מכתב לכל בעלי העסקים לפתוח ולהשכיר רק לרשתות שומרי שבת, וככל שנגביר את שמירת השבת, זה יהיה שמירה על כלל ישראל.

מעשה מופלא אירע בשבועות האחרונים, כשלאחר קבלת הקהל הקבועה מדי יום אחר תפילת הנין בביה"ג המרכזי ברמת אלחנן, כשעלה רבינו לביתו הבחין בני זוג הממתנים בצד, כשהתקרב אמו שהם באו מהצפון הרוחק עם שאלה נחוצה והמתני יחדיו לרבינו. רבינו מיד בירד מהיכן יצאו, וכששמע שהמדובר במקום רחוק מאד, התפעל בפניהם ואמר 'הוי אומר שקמתם באישון לילה, ונסעתם כמה שעות, אם כן מן הסתם לא טעמתם מאומה ולא אכלתם ארוחת בוקר', וצווה עליהם לעלות לביתו. בני הזוג סירבו בנימוס ולא רצו להטריח את רבינו ורק באו להציג את השאלה ולשמוע דעת תורה, אך רבינו לא ויתר ודרש שיעלו עמו לביתו, בעודו מתבטא 'אנחנו צאצאים של אברהם אבינו, איך אפשר לדור אחרים יקרים שבאו מרחוק, בלי להכניס אותם ולדאוג לכל צרכיהם...' וביקש מבני ביתו שיתנו להם דברי מאכל ומשקה, כששמע רבינו מהבעל שהוא עוד קודם התפילה (שכן עם המתין עם רעיונות יחד בחוץ), ביקש שישתה דבר מה ושיארוזו עיבורו בשקית דברי מאכל, כדי שמייד אחר התפילה יוכל לסעוד ולחזק את ליבו, ורק לאחר כל ה"ל, הסכים להתיישב ולשמוע ביישוב הדעת את שאלתם ולהכריע במאור פנים על ספיקותיהם.

בשבוע שעבר נערך כינוס חיזוק למאות נשים במודיעין עלית, ככלות השלושים לפטירתה הטראגית בתאונת דרכים של הילדה שושנה קוק ע"ה בת ידידינו הרה"ג ר' רפאל קוק שליט"א, כשהיתה הבת במצב קשה והרופאים קבעו שיש מוות מוחי, סיפר האב לרבינו את הדברים, אך רבינו השיבו בתוקף שהכל הוא 'כל זמן שנשמה באפי' יש אפשרות לחיות, ורבינו אמר שמכיר כמה שיצאו מזה ואמנם זה לא מצוי כ"כ אך חייבים להמשיך ולהתפלל בכל הכח, וכשנשאל באיזה נוסח להתפלל השיב שיתפללו 'שהשי"ת יעשה מה שטוב בשבילה, עשה למען קדושתך, שתהיה חפצה של קידוש השם בעולם'. יציין שנלב"ע רבינו אף ניסח להם במדוקדק את נוסח המצבה, בזה"ל: 'פ"נ הנשמה הזכה שושנה ע"ה בת הרב רפאל הכהן קוק שליט"א, כמו שנאמר "ואשי ישראל" ותהא נשמתה מכפרת על עם ישראל, נלב"ע ו' טבת תשפ"ד, בת ה' שנים בפטירתה, ת.נ.צ.ב.ה.', כשכוונת רבינו למש"כ הגר"א בפירושו על 'יעלה ויבוא' (נדפס בסידור הגר"א אשי ישראל, עמ' קצד) דזה קאי על נפשות הצדיקים ותינוקות שלא חטאו שהם עולים לריח ניחוח. רבינו שליווה את המשפחה בכל התקופה, נשא במענו דברי חיזוק מיוחדים שהוקרנו בכינוס, בדבריו חיזק את שמירת השבת, והרעף טללי נוחם על המשפחה הדגולה והחשובה [ניתן להאזין לדברים בקו שייח צחק, שלוחה 4-2].

ברכת מזל טוב לידידינו האהוב ספרדא, תלמידו ומקורבו של רבינו עשרות בשנים, הרה"ג ר' משה מיכאל צורן שליט"א, לדגל השמחה השריה במענו בעת נישואי נכדו הראשון, הבה"ח אברהם ישראל נ"י, בן לבנו הרב בנימין צורן, מפארי ישיבת 'ארחות תורה' - 'כתר תורה', יה"ד שיבנו בית נאמן בישראל, ויזכו בני הזוג והוריהם וזקניהם לראות דורות ישרים מבורכים ורוב נחת מכל יוצ"ח מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, ורוב ברכה והצלחה בהמשך זיכוי הרבים בהפצת דברי תורתו של רבינו בנאמנות ובמסירות, לאורך ימים.

אחורה נא חידה

עשה איסור והתחייב מיתה, אך אם יעשה אותו איסור פעם נוספת, יהיה פטור אף על הקודם?
(התשובה לחידה, א"ה בשבוע הבא, החידה בארציבות ידידינו הרב ארז חזני שליט"א)

תשובה לחידה משבוע שעבר: כיצד יתכן שחלם חלום, וצריך להתענות עבורו ארבע תעניות?

תשובה. נאמר בשו"ע (או"ח סימן תקסח ס"ה): 'המתענה לתענית חלום ביו"ט או בחולו של מועד או בר"ח או בחנוכה ופורים, או בערב יו"ה, צריך למיתב תעניתו לתעניתו, כדין המתענה תענית חלום בשבת'. וכתב רבינו הבן איש חי (שנה ב', פרשת ויקרא, ס"ט, ובשו"ת רב פעלים ח"א סי' כט) שאם התענה בראש חודש שחל בשבת עליו להתענות ב' תעניות נוספות מחמת ב' הקדושות שהתענה בהם (ובשו"ת בצל החכמה ח"ד סי' פב חלק עליו). ועכ"פ לפ"ז אם חלם חלום רע בליל ר"ח טבת שחל בשבת, והתענה בו, הרי שצריך להתענות עוד 'ב' תעניות נוספות, שכן יום זה כולל ג' קדושות: שבת, ראש חודש, וחנוכה.

לקבלת העלון, פסקי הלכה, ועדכונים ממרן שליט"א,

ניתן להרשם במייל a0527642209@gmail.com, ובפלאפון הנ"ל, או בכתובת מייל 3126877@gmail.com ובפלאפון 0533126877.

לזכות את הרבים בשיעור באוטובוס ציבורי כשהחל מתנגדים

שאלה. ישנם תלמידי חכמים המזכים את הציבור באמירת שיעור בקול רם באוטובוס ציבורי, והרבה מהנוסעים הונים ומשתתפים ולומדים תורה ומתעלים, אך לפעמים ישנם נוסעים הטוענים 'אנחנו רוצים לישון כי השעה מאוחרת', או שרוצים ללמוד נושאים אחרים, והשיעור מפריע להם. האם מגיד השיעור צריך להתחשב בהם ולבטל את השיעור (שאלת הרב חיים בנימין קירשנבום שליט"א, תלמידו של כ"ק אדמו"ר מקאליב צוק"ל הנוהג כך שנים רבות).

תשובה. נאמר במסכת ב"ב (דף כ"א ע"א) דחלק מתקנת יהושע בן גמלא היא שיהיו מושיבים מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, וקאמר רבא דעל זה אמרה המשנה שם (דף כ' ע"ב) שיהיה בחצר לא יכול למהות בקול תינוקות הלומדים, ואינו יכול לומר 'איני יכול לישן מקול התינוקות'.

ונחלקו הראשונים האם זה תקנה מיוחדת לתש"ב" או שזה אמור בכל דבר מצוה, דהבית יוסף (חו"מ סי' קנו) הוכיח מרש"י והרמב"ן דרק לימוד תש"ב"ר אין יכול לעכב, ומאידך ביד רמ"ה (שם אות נה) כתב דמסתבר שלא דווקא לימוד התלמידים אלא גם ללמוד תורה משנה ותלמוד ולהתפלל בציבור, אינם יכולים לומר לו אינם יכולים למחות. וכ"כ בשו"ת הריטב"א (סימן כז) דלאו דווקא מלמד תש"ב"ר אלא ה"ה לעשות מדרש להרביץ תורה או לדרוש בו לחיים כדי להגדיל תורה ולהאדירה ולא תשכח תורה מישאל, דכוליה חד טעמא הוא. והטור הוסיף (חו"מ סימן קנו) דהוא הדין לכל מיילי דמצוה כגון לחלק צדקה או להתפלל בעשרה, וכן פסק בשו"ע (שם סעי' ג) דהוא הדין לכל מיילי דמצוה שאינם יכולים למחות. לאור זאת היה נראה שאין לך מצוה גדולה מללמוד בצוותא באוטובוס, שיש בזה זיכוי הרבים, וברוב עם הדרת מלך, וחוסך דברים בטלים ודברים אסורים, ולכן אין יכולים למחות ביד המג"ש.

אך בפתיחת תשובה (שם סק"ב) כתב בשם הלוש דווקא בני מכוי או בני חצר אינם יכולים למחות על קול תש"ב"ר, אבל אותם הדרים בבית חורף אחד כנהוג במדינות שיש דוחק דירה, נראה ודאי שכל אחד יכול למחות בחברו מללמד תינוקות באותו בית החורף שהוא דר שם עמו, שזה ודאי אין דעת רוב העולם סובלתו, ועל דעת זה לא נשתתף עמו בדירה זו, אם לא שהתנה מתחילה, עכ"ל. לפי זה יש מקום לומר שהאוטובוס דומה לבית המשותף לרבים, שאפשר למחות ביד המלמד.

אלא דיש לחלק, שדברי הלוש נאמרו על דבר שאין דעת רוב העולם סובלתו, והיינו לגור יום ולילה עם מלמד התינוקות, אבל לימוד באוטובוס למשך כשעה, נראה שרוב העולם סובל ומאד נהנה מכך, ומסתברא דעל כגון דא לא אמר הלוש את דבריו, והדבר חוזר לעיקר הדין שאי אפשר למחות על מיילי דמצוה. עוד יש לחלק, דאם לא ילמדו התינוקות בבית בחורף, ידאגו להם שילמדו במקום אחר, מוש"כ באוטובוס שהזמן נשחק לבטלה ולפעמים מדברים שיחות בטלות ואסורות, לכן הדעת נוטה שמייעוט הנוסעים, לא יכולים למחות ביד מגיד השיעור לומר את שיעורו.

ואמנם נשאל מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב צוק"ל (קובץ קול התורה, גליון מו עמ' רמט) לגבי עשיית 'חברת תהלים' בשבת אחה"צ בביתו כשהדבר מפריע לשכנים, דלכאורה זה נחשב צרכי מצוה ואין יכולים למחות, אך השיב מו"ח זצ"ל דפשיטא שאסור לעשות כן בשבת אחה"צ, וגם בביה"ג, אם הדבר מפריע לשכנים, דאפילו נימא דזהו דבר מצוה מ"מ אין לקבוע לכתיבה עשיית מצוות בזמן שמפריע לאחרים, וכי מותר לקבוע דבר כזה גם בשעה שתים בלילה, והיינו דהרי אפשר לקבוע בזמן או במקום אחר שלא יפריע לשכנים, עכ"ל. מ"מ בענינו הרי את השיעור הזה שמוסר באוטובוס א"א לקבוע בזמן אחר, ואם לא ימסור יתבטלו מלימודם וחלקם יפסידו ויבזבוזו את זמנם לריק, ומסתבר דבזה גם מו"ח יודה שאין המיעוט יכול למחות.

ומעשה בתלמיד ישיבה שחשקה נפשו בתורה ולמד ביישיבה בקול רם והשכנים מסכיבים מחו בידו, והורה מרן החו"א ז"ל ואלה"ה שאי אפשר למחות בידו, כי אין התורה נדחית מפני גול שניה, ואמנם ביישיבה זהו מקום המיועד לת"ת מוש"כ באוטובוס, מ"מ ראוי להם להשתתף בזכות גדולה זו, ובפרט שהשטן מקטרג בדרכים, וזכות גדולה היא ללמוד בצוותא תורה שהיא מגנט ומצאל, וגם אם אינם מבינים את הלימוד אלא רק מסייעים בשב ואל תעשה יש להם זכות, ראה בהגהות היעב"ץ (שבת דף קכו ע"א) דגם מי שאינו לומד אלא רק משמש את הלומד נקרא 'הא חלקי ממושיבי בית המדרש'.

ניתן להאזין להקלטות ופסקי הלכה המתעדכנים מדי יום ממרן רבינו שליט"א, וכן שיעור יומי בהלכות שבת ועוד, בקו' שייח צחק,

0582-376-04, או 072-380-9348.

מדי ערש"ק יעודך בקו האם ישהה מרן שליט"א בשבת הקרובה ברמת אלחנן

שיעור מרן הגאון רבי אשר דייטש

חייב תשלומי ממון כשאין תביעה

צדקה (עיי' סמ"ע סימן פ"ו סק"ב, ש"ך שם סק"ג וגידולי תרומה שער נ"א ח"א אות ה'), והארכת בזה במנחת אשר קידושין (סימן ל"ב). וכן מצינו במצוה לשמט את החובות בשביעית.

וכמו כן לגבי רבית, יש לפרש שמצוה היא מצד חסד ואינה זכות ממונית כלל של הלואה לדרוש את כספו בחזרה, אלא מצוה על המלוה, ומשום שבד"כ הלוקח ממון בהלוואה, ובפרט אם לוקח ברבית, הוא נזקק ועני, ולכן התורה ציונה להחזיר את הרבית.

וסגנון אחר בגדר זה מצינו בדברי הריטב"א, שידועה שיטתו שכתב בג' מקומות (ב"מ ס"א ע"א, ס"ב ע"א, קידושין ו' ע"ב) שבכל רבית יש חוב ממון, והמלוה זוכה בפרעון הרבית, ועפ"ז כתב שחייב חזרת רבית אינו חוב ממוני, אלא חיובו הוא להקיא מה שאכל, וכעין בגדר של לאו הניתק לעשה, ואף לשיטות שאין זה ממש לאו הניתק לעשה, הוא מעין זה, שצריך להקיא מה שאכל.

ודוגמא רחוקה לזה, נראה דדמי לגזל רבים שאינו יודע למי להחזיר, אמרו חז"ל שיעשה בהם צרכי רבים (ב"ק צ"ד ע"ב וביצה כ"ט ע"ב), וביארתי במק"א דאף שאינו מקיים בזה "והשיב את הגזילה", מ"מ כדי שתצא גזילה מתחת ידו, ואין כאן השבה כלל, שהרי אף אם ינהג ממנו אין זה אלא הנאה מועטת, ועיקר התקנה שם הוא שיקיא מה שאכל, ונהנה מן האיסור.

ואלו שתי גישות לפי הצד שאין זה זכות ממון, או מצד מצות צדקה, או שהוא חיוב להקיא מה שאכל, ולשתי דרכים אלו אין זכות תביעה ממון ללוה על החזרת דמי הרבית.

ג. בשיטת הסוברים דיש בזה שעבוד ממון

אמנם מאידך י"ל שחייב חזרת רבית הוא חיוב ממוני גמור, ואע"פ שקי"ל בשו"ע (סימן קס"א סעיף ה') שאין יורדין לנכסיו, וכן שיטת רוב הראשונים, אעפ"כ י"ל שהוא שעבוד קלוש, שאין בו דין שעבוד נכסים.

והנה הש"ך (סי' פ"ז ס"ק פ"א) כתב שהנשבע ליתן מתנה לחבירו ואח"כ מכחיש, אין בזה חיוב שבועת היסת. והקצה"ח (שם ס"ק ל') חולק עליו, וכתב שיש שתי ראיות שיש שבועת היסת גם באופן זה, ראיה ראשונה מרבית, דקי"ל (סי' קע"ז ס"א) שיש שבועת היסת על חיוב חזרת רבית קצוצה, אע"פ שאין יורדין לנכסיו, הרי מבואר דאע"פ שאין כאן אלא מ"ע, יש בזה שבועת היסת. עוד הוכיח כן מכל שבועת היסת בחוב ממון, למ"ד דשעבודא לאו דאורייתא, וחיוב חזרת חובו הוא רק מצד פריעת בע"ח מצוה, וזהו רק מ"ע דהין צדק דדרשו חז"ל (כתובות פ"ו ע"א) שיהא הן שלך צדק, ואעפ"כ יש בזה שבועת היסת.

"אם כסף תלוה את עמי את העני עמך לא תהיה לו כנשה לא תשימון עליו נשך" (שמות כ"ב כ"ד).

"וכי יגח שור את איש או את אשה ומת סקול וסקל השור ולא יאכל את בשרו ובעל השור נקי... אם כפר יושב עליו ונתן פדין נפשו ככל אשר יושב עליו" (שם כ"א כ"ח - ל').

"וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה ולא יהיה אסון ענוש יענוש כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפללים" (שם פסוק כ"ב).

הנה רבים מחיובי הממון מקורם בפרשה זו, ויש לעיין באופן כללי בכל תשלומי הממון האם מי שחייב לשלם, חובה מוטלת עליו אף ללא תביעת הזכאי, או שמא כל עוד הזכאי לא תובע אין כל חיוב מוטל על החייב. ונחזה אגן.

א. מחלוקת האחרונים אם חיוב חזרת רבית תלוי בתביעת הלוה

הנה נחלקו הסמ"ע והט"ז לגבי חיוב חזרת רבית אם הוא תלוי בתביעת הלוה או לא, שהט"ז (הל' רבית סי' קס"א סק"ג ובחור"מ סי' ט' סעיף א') נקט דליכא חיוב בלא תביעת הלוה, ולמד כן מחיוב חזרת שוחד, שעל הדין מוטל להחזיר את השוחד שקיבל באיסור, ומבואר מלשון השו"ע בחור"מ שם שרק אם תבעו להחזירו חייב, ומינה למד הט"ז דה"ה לאיסור רבית. עוד דקדק כן הט"ז מלשון רש"י שכתב (ס"א ע"ב) שרבית קצוצה יוצאה בדינים אם תבעו בחייו, ומשמע שצריך תביעה. אבל הסמ"ע (חור"מ שם סק"ג) כתב דשוחד שאני מרבית, ורבית צריך לשלם גם בלא תביעה. והחילוק הוא שברבית נאמר בתורה דיש חיוב גמור להחזירה, שנאמר וחי אחיך עמך, ומשמע גם ללא תביעה, אבל בשוחד לא נאמר בתורה חיוב חזרה, אלא הוא חיוב מחודש, ולכן צריך תביעה.

ב. שתי דרכי הבנה לפי הצד שאין תביעת ממון בחזרת רבית

ולצורך הבנת המחלוקת, יש להקדים ולבאר את עיקר גדר החיוב של חזרת רבית, דהנה המקור לחיוב זה הוא ממה שנאמר וחי אחיך עמך (ב"מ ס"ב ע"א), ולשון זה מצאנוהו גם במצות צדקה, ובפשוטו יש לומר שחיוב חזרת רבית הוא מצד מידת החסד, וכעין מצות צדקה, וכמצוות רבות שהם ממשפחת הצדקה, כמו המצוה להלוות שהיא בין לעני ובין לעשיר, אם העשיר זקוק למעות (שו"ע חור"מ סימן צ"ז סעיף א'). וכן מצינו במצות הענקה שאינה תלוי במה שהעבד אין לו ממון משלו (עיי' אבן האזל הל' עבדים פ"כ הט"ו), ושם יש שתי גישות יסודיות אם הוא מזכיות הממון של העבד (פני יהושע קידושין ט"ז ע"ב) או מצד מצות

ולזה מספיק שישלם כסף, העיקר שלא ירוח. ואילו היה זה גזל גמור בודאי היה צריך להשיב הבגד שנטל בעצמו.

עוד מצינו בזה סוגיא מפורשת בב"ק (ק"ב ע"א) לגבי יורשי המלוה שאינם צריכים לשלם את הרבית ללוה, לדעת רמי בר חמא כי קנאוהו ביאוש ושינוי רשות, ולדעת רבא הוא משום דלבריה לא אזהר רחמנא, ולכאורה נחלקו אם קנה את הרבית או לא, שלדעת רמב"ח המלוה גופיה לא קנה ורק יורשיו קנאוהו מצד יאוש וש"ר קנו, ולדעת רבא בפשטות יש כאן רק חוב ממון ולבריה לא אזהר. אלא די"ל כנ"ל שאף שהוא זכות ממון גמורה אצל המלוה, אצל יורשיו איכא גזירת הכתוב דפטורים, וכן נקט המחנ"א (ריבית סימן ב'). אבל הריטב"א הוכיח מגמרא זו שהמלוה זוכה ברבית ואין כאן חוב ממוני כלל.

ד. ביאור לפ"ז במחלוקת הסמ"ע והט"ז

עתה נשוב למחלוקת הסמ"ע והט"ז לגבי רבית אם צריך להחזיר גם בלא תביעת הלוה, דהנה בחושן משפט (סימן ט"ו ס"א) איתא: "מאוד מאוד צריך הדיין ליהדר שלא ליקח שוחד, אפי' לזכות את הזכאי. ואם לקחו, צריך להחזירו, כשיתבענו הנותן". וכתב שם הסמ"ע (ס"ק ג):

"צריך להחזירו כשיתבענו. אבל בלא תביעה א"צ להחזירו כיון דלא קיבלו אלא מרצון הנותן וכדי לזכות את הזכאי, ולא דמי לרבית דכתיב ביה [ויקרא כ"ה ל"ו] וחי אחיך עמך, עליך להחזיר לו כדי לחיות בו, ועיין פרישה [סעיף ב']".

הרי לן שחילק הסמ"ע בין שוחד שאין הדיין צריך להוציאו מתחת ידו אא"כ תבעו בעה"ד לרבית קצוצה שחייב להחזירו אף ללא תביעה. וטעמא דמילתא שא"צ להחזיר את השוחד אא"כ תבעו כתב דכיון שבעל הדין נתן כסף זה מדעתו אין הדיין חייב להחזירו אא"כ נתבע לעשות כן. אך לא ביאר לפ"ז מה בין שוחד לרבית, ולמה צריך להחזיר את הרבית אף ללא תביעה והלא גם את הרבית נתן הלוה מדעתו.

וא"ל דבאמת אין הלוה מרוצה לתת הרבית אלא שנאלץ לתת את הרבית כדי לקבל את ההלוואה, והלא גם הבעל דין מרגיש שנאלץ לשלם שוחד כדי לזכות בדין, ודוחק לחלק בין זל"ז.

ונראה פשוט דשאני שוחד מרבית ביסוד גדרם, דהרבית היא עבירה שבממון והשוחד יא עבירה בסדר המשפט. דהלא התורה אסרה את הרבית והוי מעין איסור גזל וכמבואר בב"מ (ס"א ע"ב) דשאלו בגמ' למה אסרה תורה את הגזל הרבית והאונאה, וקעבדי צריכותא, הרי דהרבית והגזל שרש אחד להם, אבל השוחד אינו אלא עבירה ביסודות המשפט כי השוחד יעוור עיני חכמים. ומשום"כ נקט הסמ"ע דאת הרבית חייב להחזיר גם ללא תביעה כמו בגזל משא"כ בשוחד.

והט"ז (שם וביו"ד סי' קס"א ס"ק ג') חלק על הסמ"ע וס"ל דגם ברבית אין המלוה צריך להחזיר את הרבית שגבה אא"כ הלוה תבעו, ודייק כן מלשון רש"י בב"מ (ס"א ע"ב) שכתב:

"עד כאן רבית קצוצה - וכופין אותו בית דין להחזיר אם תובעו בחייו".

וכבר תמחו רבים וטובים על דיוק זה, דלכאורה כוונת רש"י פשוטה, דלא שייך לומר רבית קצוצה **יוצאת בדיינים** אא"כ חבירו תובעו, דאין כדיני נפשות דיני ממונות ואין ב"ד נזקקין לדיני ממונות אלא ע"י תביעה, אבל אפשר דמ"מ חייב המלוה להחזיר את הרבית ללוה אף אם אין כל תביעה מצד המלוה.

אך מ"מ נראה דהצד השווה שבין רבית ושוחד שבשניהם שילם מי ששילם מדעתו ובשניהם אסור היה לקבל, ונחלקו אם בדיעבד המעות חוזרין רק ע"י תביעה או אף בלא תביעה, ואין זה ענין כלל

אמנם בשערי יושר (שער ה' פ"ב) והחזו"א (חו"מ סימן י' אות כ') כתבו שאין הנידון דומה לראיה כלל וכלל, שברבית גם אם אין יורדין לנכסיו, בודאי יש כאן זכות ממון, ובודאי כן הוא בחוב למ"ד דשעבודא לאו דאורייתא, שברור כשמש שיש כאן זכות ממון ולכן יש שבועה, משא"כ במי שאמר ליתן לחיבור ממון ואפילו נשבע אף שיש עליו מצוה של הן שלך צדק, אין בזה שבועת היסת כי אין כאן חוב. ולשיטתם חוב חזרת רבית אינו כמו צדקה, וגם שלא כדברי הריטב"א שחיובו הוא להקיא מה שאכל, אלא היא זכות ממון, אלא שהיא מוגבלת ואין יורדין לנכסיו.

ומקורות רבים לשיטה זו, דכן הוא פשטות סוגיית הגמרא בריש פרק איזהו נשך (ס"א ע"א) דימו את הריבית לגזל ואונאה, "אמר רבא למה לי דכתב רחמנא לאו בריבית, לאו בגזל, לאו באונאה". ופלפלו בגמ' דאין ללמוד זה מזה, אך מ"מ מעצם השאלה והפלפול מוכח לכאורה דשורש אחד לשלושת העבירות הללו, ואע"פ שבתוספות הרא"ש (שם) כתב שרבית הוא אגב אורחיה, בפשטות הסוגיא בודאי משמע שיש צד השווה בין שלושת איסורים אלו, ואף שאין ללמוד זה מזה, כי ברבית הוא נותן מדעתו, מ"מ משמע שמעות הרבית הם כסף שאינו כשר ואינו ראוי להינתן מהלוה למלוה. ולכן הוא צריך להחזירו. וזהו מעין איסור גזל, וכיון שנתנו מדעתו אין כאן גזל ממש, ולכן אין יורדין לנכסיו.

עוד מצינו בזה דברים מפורשים בביאור הגר"א, דכתב הרמ"א (שו"ע סי' ש"ע ס"ג) שהמשחק בקוביא עם גוי כשר לעדות, וביאר הסמ"ע (ס"ק ד') שהוא משום שאין זה גזל גמור, וכתב הגר"א (שם ס"ז) שהטעם שאינו נפסל, משום שאין בזה איסור גזל עכו"ם, כמו שברבית התורה לא אסרה בגוי, כי זהו גזל מדעתו, והוא הדין הנוטל כסף של אסמכתא, כיון שהוא גזל מדעתו, אין בזה איסור גזל עכו"ם. וכך כתב הגר"א (סימן קס"א) במה שאמרו שם בשו"ע (סעיף ד') דבאבק ריבית אינה יוצאה בדיינים רק באופן שאכל המלוה מדעת הלוה, אבל אם קודם שאכל המלוה טען עליו שלא יאכל והוציא ממנו בעל כרחו יוצאה בדיינים, וכתב הגר"א (שם ס"ק) דחילוק ריבית מגזל משום דידע ומחיל, משא"כ כה"ג שמחה כנגד המלוה הוכיח בזה שלא מחל. ורואים מדבריו להדיא שרבית הוא גזל רק גזל מדעת. וי"ל דבזה אין יורדין לנכסיו.

ונראה עוד דמחלוקת הרמב"ם ומקצת הגאונים בהלכות מלוה ולוה (פ"ד ה"ג) תלויה בנידון זה, שנחלקו שם אם מהני מחילת הלוה למלוה שגבה ריבית קצוצה, והרמב"ם שכתב דמהני מחילה ס"ל דהוי ככל חיוב ממוני דמהני ביה מחילה, והגאונים ס"ל דאינו חיוב ממוני ולכן לא מהני מחילה, והראב"ד פסק כשיטת הגאונים, עי"ש. ואף די"ל בדעת הרמב"ם דס"ל דאף במצוה מהני מחילה כמו שמצינו במצות עונה (ש"ע אהע"ז סימן ע"ו סעיף ה'), מ"מ מלשונו דיכול למחול **בדרך שמוחל הגזל**, משמע דטעמו משום דהוי חיוב ממוני.

והנה הרמב"ם השמיט ממנין מצוות העשה את המצוה שעל המלוה להחזיר את הריבית ללוה, והרמב"ן השיג עליו בזה (שכתת העשין עשה י"ז). ובמגילת אסתר (שם) כתב שלדעת הרמב"ם הוי בכלל השבת גזילה ואין זה מצוה בפני עצמה. ולכאורה צ"ל לדבריו דמה דילפינן מ"וחי אחיך עמך" שריבית קצוצה יוצאת בדיינים (ב"מ ס"א ע"ב) הוא כעין גילוי מילתא בעלמא דיש חיוב ממוני להחזירו, והוי בכלל "והשיב את הגזילה".

ולגבי הנידון אם המלוה קונה את הרבית או לא, מבואר בגמרא (ס"ה ע"א) שמלוה שנטל ברבית גלימא מן הלוה, אין הלוה יכול לדרוש את הבגד אלא יכול לתת לו כסף, ומכאן הוכיח הריטב"א שאין כאן תביעת ממון והמלוה קנה קנין גמור, אלא צריך להקיא מה שאכל,

לפריעת חוב ותשלום דמי שכירות שהן חובות ממון שקיבל על עצמו החייב וממון חבירו בידו, וכל זה ברור ופשוט.

ה. עוד חיובי ממון שמצינו בתביעת התובע

ועתה יש לבחון בשאר חיובי ממון שבתורה, אם הם תלויים בתביעת התובע.

שני חיובי ממון ישנם שלגביהם אין כלל שאלה ופלוגתא:

א. הגנב, הגזלן והמזיק ממון חבירו, פשיטא לן שחייבין אף אם הבעלים לא תבעו, דהלא בגניבה אין הבעלים יודעים כלל מי גנבם במחתרת, ואעפ"כ מצווה ע"י התורה להשיב את הגניבה או לשלם תמורתה ומגנב למדנו אף לגזלן, וכך גם במזיק.

ומילתא דמסתברא הוא, דכיון שנהג שלא כדין והפסיד ממון חבירו עליו מוטל לתקן א המעוות ולהשלים את מה שהחסיר לחבירו.

ב. שומר פקדון, פשיטא שאינו מצווה להחזיר את הפקדון אלא כאשר המפקיד בא לבקש את שלו דאינו אלא שומר של חבירו ואין עליו כל מצות השבה או תשלומין. וכבר כתב הקצות יסוד פשוט זה ושנה ושילש, עיי' בדבריו בסימן פ"ו ס"ק ד', ס' קצ"ח ס"ק ה', וסימן ש' ס"ק א' וסימן שס"ה ס"ק ב'.

אמנם מצינו כמה מדיני בתורה בחיובי הממון שהם תלויים בתביעת התובע.

א. בשכירות פועלים. מצינו שצריך תביעה לגבי המצוה של ביומו תתן שכרו, והלאו דלא תלין פעולת שכיר, שנאמרו רק לאחר תביעה (שו"ע ח"מ סימן של"ט סעיף י'), אך שם אין התביעה יוצרת בזה חוב ממון, אלא רק מחייבת את בעה"ב בטיחה יתירה לשלם בו ביום.

ב. בפריעת בע"ח. חידש הקצה"ח (סימן ק"ד סק"ב) חידוש עצום דמצות פריעת בע"ח אינה אלא לאחר תביעת המלוה, והתביעה יוצרת את החיוב הממוני, ולכן כתב שם שראובן שיש לו שני בע"ח, מוקדם ומאוחר, והמאוחר תבע את פרעון חובו והמוקדם לא תבע, יש לו לשלם לבע"ח המאוחר, כיון שהוא תבעו והמוקדם לא תבעו. ובנה"מ באמת נחלק בזה הקצה"ח, וס"ל דחיוב פריעת בע"ח הוא גם בלא תביעה.

והש"ך (סימן רל"ב סק"ב) מביא בשם הרי"א ז"ל דכדברי הקצה"ח ולא מטעמיה, אלא ס"ל דכל זמן שלא ביקש לפרעו כנראה אינו זקוק לכך, ונתכוין לוותר על ממון זה. [ובודאי אין כוונתו לומר דנקטינן דמתנה נתן לו, אלא שהלואה רשאי לסבור כן, שאולי כוונתו ליתן לו מתנה, אבל כשיחזור ויתבענו בודאי צריך לשלם לו, כי הוברר שמעולם לא נתן לו כן במתנה]. אך לשיטת הקצה"ח כתב שהחיוב תלוי בתביעת המלוה.

ובקצה"ח הוכיח כן מדברי השו"ע (סימן ע"ג ס"ח) דמבואר שם שמי שנשבע לחבירו לפרוע חובו ליום פלוני והמלוה אינו בעיר, הוא פטור מלשלם עד שיבוא המלוה או שלוחו, ומשום שלא נשבע לפרעו אלא לקיים חיובו, כל שאינו חייב לפרוע לו מצד דיני הממון, אינו צריך לקיים שבועתו. ומוכח דליכא חיוב כל זמן שלא יתבענו. ובנתיבות המשפט (סימן ק"ד ביאורים סק"א) כתב לדחות ראייתו, דהתם קמ"ל דמחמת השבועה שאינו צריך בלא תביעה, שכוונתו היתה לישבע לשלם רק אם יתבענו, אבל בחיוב עצמו אנו תלוי בתביעה כאשר הגיע זמן הפרעון.

ולכאורה יש לתמוה על הוכחת הקצה"ח, דהרי אף אי נימא דהחיוב פרעון אינו תלוי בתביעה, מ"מ זה ברור שאין הלואה צריך לטרוח ללכת למרחקים לשלם, וע"ז כתב השו"ע שאם נשבע אינו חייב לטרוח אחריו, אבל מנא לן דגם אם המלוה בעיר רק שלא תבעו דא"צ לשלם לו.

אך שוב שמתי אל לבי שאין כוונת הקצות לסעיף ח' שבסי' ע"ג אלא לסעיף ו', ובקצות"ח מהדורת הרב דזימטרובסקי טעו המגיהים לציין לסעיף ח' ושוי' לקצות ונתיבות כמי שטעו בדבר פשוט, אך באמת ראייה גדולה מהמבואר בסעיף ו'. (ובחשן משפט מהדורת למברג הנפוץ בכל העולם כתב בקצות"ח סי' ע"ג בלי לציין סעיף).

והנה ז"ל השו"ע בסעיף ו':

"הנשבע לחבירו לפרעו קודם שיעבור זמן פלוני, אף על פי שלא תבעו בתוך הזמן, עדיין השבועה במקומה עומדת". ומקור הדברים בטור שכתב:

"עוד שאלה לאדוני אבי הרא"ש זכרנו לברכה ראובן נתחייב לשמעון מנה לזמן פלוני ונשבע לפרוע לו קודם שיעבור הזמן שקצב לו ולא תבעו בתוך הזמן עד שעבר ואמר ראובן אמת שאני חייב לך אבל לא מכח השבועה כי כבר בטלה כיון שלא תבעת אותי בזמנו. תשובה יראה אף על פי שלא תבעו בתוך הזמן עדיין השבועה במקומה עומדת כי הזמן הוא נעשה לזרזו שימהר לפרעו ועיקר השבועה על הפרעון ונהי שלא עבר על השבועה כיון שלא תבעו שום אדם מ"מ עדיין מוזהר ועומד בשבועתו לפרוע כשיתבע לו מידי דהוה אמלוה לזמן אם לא פרע לו באותו הזמן חייב לפרעו אחר הזמן דלא נפטר בהעברת הזמן".

והסמ"ע (ס"ק י"ט) הביא את לשון הטור וכתב:

"ונלמד מדבריו, דאף שנשבע לפרוע לו לזמן פלוני סתם, אין חומר השבועה מחייבו לשלם מעצמו עד שיתבענו המלוה".

הרי לן דללא תביעה אינו חייב לשלם ומהו למד הקצות לכל פריעת חוב דאין הלואה חייב לשלם אא"כ תבעו המלוה, אך הנתיבות נקט דאין זה אלא בחיוב שמחמת השבועה משא"כ במלוה ולוה.

(אמנם הט"ז [שם סימן ע"ג] חלק על הסמ"ע ונקט דאף בשבועה חייב לשלם אף בלא תבעו ובקצות"ח [שם ס"ק ו'] נקט כשיטת הט"ז, ע"ש).

ג. בחיוב חזרת שוחד. נתבאר בשו"ע (ח"מ סימן ט' סעיף א') שזהו רק אם תבעו, והוא משום ששם לא מצינו כלל חיוב חזרה, והוא דבר חידוש, ולכן רק אם תבעו.

ד. חיוב חזרת רבית. נתבאר דלדעת הט"ז הוא דומה לשוחד, והצד השווה שבשניהם שיש כאן נתינת איסור, אלא שנתנו מדעתו, ולכן רק אם תבעו. ולדעת הסמ"ע יש חילוק ביניהם.

ה. דמי ולדות. חידוש גדול מצינו בדברי רש"י עה"ת (שמות כ"א כ"ב) לגבי דמי ולדות, שם נאמר בתורה "כאשר ישית עליו בעל האשה ונתן בפלילים", ופירש רש"י "כאשר ישית עליו וגו' - כשיתבענו הבעל בבית דין להשית עליו עונש על כך".

ומשמע שרק אם תובע חייב לשלם. אמנם הט"ז בדברי דוד (שם) מפרש שאין הכוונה שלא חל עיקר החיוב בלא תביעה, אלא שא"א לשום ולהעריך דמי חיוב זה אלא רק ע"י ב"ד ולכן צריך שיתבענו בב"ד, וזהו כל כוונת רש"י. אך לכאורה יש בדבריו משום דוחק, דא"כ מאי קמ"ל, פשיטא הוא בכל מקום דשומא צריכה ב"ד.

ולולא דבריו היה נראה דס"ל לרש"י דבדמי ולדות צריך תביעה, כי זהו חיוב ממוני מחודש, שהרי אין דמים לבן חורין, ואין כאן הפסד ממון ממש, ויתכן שלא חידשה התורה חיוב זה אלא ע"י תביעה. כמו בשוחד ורבית.

שו"ר שהט"ז עצמו בדברי דוד במקום אחר (שם פכ"א פ"ל) אכן פירש כן בכוונת רש"י, דבלא תביעה ליכא חיוב תשלומין בדמי ולדות, וכתב לדמותו לרבית ושוחד.

ד. רבית קצוצה שיוצאת בדיונים לדעת הט"ז אינה יוצאת אלא ע"י התביעה, ולדעת הסמ"ע צריך לשלם אף ללא תביעה.
ה. גנב וגזלן ומזיק פשוט שעליהם מוטל לשלם כל שבידם להשיב לבעלים ולא צריך כל תביעה מצדם.
ו. שומר אבידה. די בכך שהוא מודיע לו על אבידתו ובכך נותן לו את האפשרות שיחזור לרשותו, ובכך קיים מצוות השבת אבידה.
ז. דמי ולדות. מפשטות לשון רש"י משמע שאין חיוב רק אם תבעו הבעל, ולדברי הט"ז בדברי דוד בעצם יש חיוב רק צריך ב"ד לשום ולהעריך.
ח. כופר. בשור שהמית אדם אין בעל השור חייב לשלם את הכופר בלא תביעת יורשי המת למ"ד כופרא כפרה, אבל למ"ד כופרא ממונא הוי חובה גמורה.
(כתבי תלמידים)

ו. כופר. עוד כתב הט"ז בדברי דוד שם לגבי תשלומי כופר, דנאמר בתורה אם כופר יושת עליו, ומשמע שהוא לשון מסופק ואינו חובה גמורה, וכתב דלמ"ד דכופרא כפרה באמת אין בעל השור חייב לשלם את הכופר בלא תביעת יורשי המת, ולכן נאמר אם כופר יושת עליו, היינו אם יתבעוהו יורשי המת לשלם את הכופר חייב, ואם לאו אינו חייב. אמנם למ"ד דכופרא ממונא צ"ל דהאי אם הוא חובה, כמו אם כסף תלוה את עמי וכו'.
הרי לן שמונה דינים שונים:
א. פריעת בע"ח שלגביה נחלקו הקצות והנתיבות, ובעבודת הגרשוני כתב כדברי הקצות.
ב. תשלום דמי שכירות הפועל שנחלקו האחרונים כיצד לפרש את דברי הגמ' בב"מ ק"ב ע"א.
ג. שוחד דלשיטת הסמ"ע לא צריך להחזירו אלא כ"כ תבעו חברו.

דברי אגדה

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם

כי המשפטים ולא רק החקים מהקב"ה ניתנו ובדבר ה' שמים נעשו.

ואפשר דמשום כך פותחת פרשת משפטים בדין עבד עברי. דהנה כתב הרמב"ן (כ"א ב') "התחיל המשפט הראשון בעבד עברי מפני שיש בשילוח העבד בשנה השביעית זכר ליציאת מצרים הנזכר בדיבור הראשון. כמו שאמר בו (דברים ט"ו ט"ו) וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך ה' אלקיך על כן אנכי מצוך את הדבר הזה היום. ויש בה עוד זכר למעשה בראשית כשבת, כי הנה השביעית לעבד שבתון ממלאכת אדוניו כיום השביעי, ויש בה עוד שביעי בשנים שהיא היובל, כי השביעי נבחר בימים ובשנים ובשמיטות, והכל לענין אחד, והוא סוד ימות עולם מבראשית עד ויכולו, ולכן המצוה הזאת ראויה להקדים אותה שהיא נכבדת מאד, רומזת דברים גדולים במעשה בראשית".

אדוננו הרמב"ן כתב טעם להקדים מצוה זו לשאר מצוות המשפטים, אך נראה להוסיף על דה"ק. מצוה זו, אף שממדת המשפט היא ועוסקת במערכת החובות והזכויות שבין עבד לאדוניו, בפנימיותה חובקת היא עולם ומלואו, "רומזת דברים גדולים במעשה בראשית". כשם ששבת זכר היא למעשה בראשית, כך גם יציאת העבד בשש. וכשם שפסח ומצה זכר הם ליציאת מצרים כך גם מצוה זו, כי אף המשפטים חוק יש בהם ואף על ידם תיקון העולמות העליונים.

ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל יצא. לא רק במצוה זו אלא בכל תורת המשפטים.

ראה נא דבר פלא שמצינו בספר יסוד ושרש העבודה להחסידי הקדוש רבינו אלכסנדר זיסקינד שכתב (שער א' פ"ח) דלא רק במצוות שבין אדם למקום צריך לומר הנני מוכן ומזומן וכו', כך גם בכל המצוות שבין אדם לחבירו, עיי"ש.

כי אלו ואלו דברי אלקים חיים ומלך עולם, אלה ואלה שרשם בגבאי מרומים.

"ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" (כ"א א').

"מה הראשונים מסיני אף אלה מסיני" (רש"י שם).

ולכאורה תמוה, מאי קמ"ל והלא כל התורה כולה בסיני ניתנה וכל המצוות מרועה אחד הם. ועוד יש לעיין למה נפתחה פרשת משפטים בדין עבד עברי בכלל, וביציאתו בשש בפרט.

ונראה בזה שיסוד גדול באו ללמדנו, דאף תורת המשפט בישראל חוק התורה היא. לא מאובנתא דליבא ולא מחוש הצדק הטבעי נולדו משפטי ה' ישרים, אלא כחקי ה' הם שעליהם נאמר חקים חוקתי גזירות גזרתי, כך גם משפטי ה' רוח הקודש חופפת עליהם, ומנותן התורה ניתנו, כשם שאלו ניתנו מסיני כך גם אלו מסיני ניתנו.

רבים חושבים שמשפטי התורה מאשרים את המוסר האנושי ומשקפים את הצדק הטבעי. אך לא היא אלא היפך הדברים, המוסר האנושי מקורו בתורה והצדק הטבעי עוצב ע"י תורת ה'.

פוק חזה דברי חכמינו בענין מעשה בראשית:

"התורה אומרת אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה. בנוהג שבעולם מלך בונה פלטרין אינו בונה אותו מדעת עצמו אלא מדעת אומן, והאומן אינו בונה מדעת עצמו אלא דיפתראות ופיניקסאות יש לו לדעת כיצד בונה... כך היה הקב"ה מביט בתורתו ובורא את העולם" (מד"ר בראשית א' א').

ועוד אמרו חכמינו בכבושנו של עולם:

"תא חזי כד בעא קוב"ה וסליק ברעותא קמיה למברי עלמא הוה מסתכל באורייתא ליה ובכל עובדא ועובדא דברא קוב"ה בעלמא הוה מסתכל באורייתא וברא ליה" (זוה"ק ח"א לק"ד א').

עולם ומלואו, האדם, נפשו ויצרו ע"י התורה נבראו, וכשקבע הקב"ה בתורתו "לא תרצח" נקבעה הרציחה במוסר העולם כעבירה מתועבת. כשצוה הקב"ה "לא תנאף" נקבע הניאוף כדבר מאוס ושפל בנפשו של עולם, וכך בכל תורת המשפטים ומצוות שבין אדם לחבירו.

מערכי תורה

משפטים

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם

איתא במדרש (מד"ר פרשה ל', כ"ב), ואלה המשפטים, יש לעובדי כוכבים שופטים, ויש לישראל שופטים, ואי אתה יודע מה ביניהם, משל לחולה שנכנס הרופא אצלו לבקרו, אמר לבני ביתו האכילוהו כל מה שהוא מבקש, נכנס אצל אחר, אמר להן הזהרו בו שלא יאכל דבר פלוני, אמרו לו, לראשון אמרת שיאכל כל מה שירצה, ולשני אמרת שלא יאכל דבר פלוני, אמר להם, הראשון אינו לחיים, לפיכך אמרתי שיאכל כל מה שירצה, אבל זה שהוא לחיים, אמרתי הזהרו בו, כך לעובדי כוכבים שופטים, ואינן עוסקין בתורה, ואינן עושין אותה, שנאמר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים, אבל המצוות כתיב בהן, אשר יעשה ואתם האדם וחי בהם. ומבואר בדברי המדרש, שמשפטי העכו"ם הם חוקים לא טובים, ובישראל הם חוקים שיעשה אותם האדם וחי. ונראה לבאר בזה, דהנה העכו"ם הרי אין להם חלק לעולם הבא, ואין להם שייכות לעולמות העליונים כלל, ועל כן כל ענין החוקים שיש להם, הוא רק לקיום העולם הזה, שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו, וכדרך שיש לבעלי חיים חוקי הנהגה באופן שלא יזיקו ולא יזקו, כן הדבר באומות העולם שאין בהם מותר אדם מן הבהמה, כל משפטיהם וחוקיהם הוא רק לקיומם בעולם הזה. אבל עם ישראל, הדברים בה' אלוקים חיים, וחלק ה' עמו, וחיי עולם נטע בתוכנו, ויש להם חלק לעולם הבא, גם המשפטים שנתנו לנו, עניינם נוגע לחיי עולם לצח נצחים, וכמו שחיייהם הם חיים רוחניים ונצחיים, כך גם משפטי החיים הם משפטים רוחניים ונצחיים, כי באמת נזקי ממון אינם רק הפסד גשמי בעולם הזה, וממנו של אדם אינו רק קנין גשמי בעולם הזה, אלא הממון שייך לו לשורש נשמתו בכל השתלשלות העולמות.

וראיה לדבר, ממה שאמר הכתוב בפרשת קרח (במדבר ט"ז, כ"ו), סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה, ואל תגעו בכל אשר להם, פן תספו בכל חטאתם. עוד כתוב שם (להלן פסוק ל"ב), ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם וגו' ואת כל הרכוש. הרי דגם רכושם וכל אשר להם ירד עמם. הרי דממונו של אדם, אינו רק ענין גשמי שיש לו ממון, אלא הוא חלק מהאדם, ולכן מצבו הרוחני חל גם על ממונו.

ובגמ' בבבא בתרא דף ט"ו ע"ב איתא, שכל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך. הרי שיש ברכה על ממונו של אדם צדיק. מבואר דמה שיש לאדם ממון, אינו דבר סתמי, אלא הוא חלק מהאדם, ולכן כשהוא צדיק, הברכה נמצאת בממונו, כי זה ממון של צדיק. וכיון שכן, כשמזיק ממון חברו, אינו רק מפסידו הפסד ממון בעולם הזה, אלא הוא מחסרו גם בעולמות העליונים, וגם בקיומו בעולמות העליונים נחשב שהפסיד לו את ממונו, ועל ידי תשלום הנזק לפי דין תורה, נתקן אותו הפגם בכל העולמות. ולאור המבואר מובן חומר ענין המשפט בדיני ממונות, כמבואר בזוהר הקדוש ובספרים שחוזרים על זה בכמה גלגולים כדי לתקן ולהשיב ממון לבעליו, ובבבא קמא תנן שאם נשבע לו יולכנו אחריו למדי.

ובתפילת נשמת כל חי אומרים, 'כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך', ולכאורה היה ראוי להמשיך בגבורות ה', וכמו שבתפלת שמונה עשרה אומרים, מי כמוך בעל גבורות ומי דומה לך וכו', אבל ההמשך הוא, 'מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגזלו'. ומבואר דענין זה שהקב"ה מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגזלו, הוא מכלל גבורות ה', דענין זה שהקב"ה מנהיג את העולם באופן שאי אפשר לאדם ליקח ממנו של אחר, ובסוף כל החשבונות מביא השי"ת את הממון של כל אחד ואחד למקומו, הוא מכלל גבורות ה'. והנה מזה יש ללמוד דיש ענין גדול בדבר זה שממונו של אדם יהא אצלו, עד כדי כך שהוא חלק מהנהגת הבריאה ומכלל גבורות ה', שמנהיג את העולם באופן שלא ינטל ממנו של אדם מבעליו.

וכן איתא בסנהדרין דף ח' על הפסוק כי המשפט לאלוקים הוא, אמר הקב"ה, לא דיין לרשעים שנוטלין מזה ממון, ונותנין לזה שלא כדין, אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון לבעליו. הרי מבואר גודל ענין משפטי הממון, שהקב"ה טורח להחזיר ממון לבעליו, ולהעמיד ממון כל אחד בידו, ולא ינטל ממנו שלא כדין. ולפי המבואר מובן גודל הענין, כי ממנו של אדם אינו רק מציאות סתמית כאן בעוה"ז שאין לה השפעה כלל, אלא הוא חלק מהאדם, וכשממונו נטל ממנו שלא כדין, הוא חסרון להאדם גם בעולמות העליונים, ובזה מובן הענין שהקב"ה מנהיג את העולם וטורח להעמיד ממנו של אדם בידו, שלא ינטל ממנו של אדם. והנה כל זה הוא במשפטי ישראל, אבל לא כן הם משפטי העכו"ם וחוקיהם, שהם אינם אלא קיום העולם לאותו שעה ולאותו מקום בלבד, ורק כמוראה של מלכות שלא יבלעו איש את רעהו חיים. וזהו שחילק המדרש בין משפטי העכו"ם למשפטי ישראל, שרק משפט ישראל הם משפטים טובים, שהם משפטים של תיקון העולם בכל העולמות, ולא רק היכי תימצא לקיום סדר הבריאה בין האנשים. ולפי זה יש לומר בביאור הכתוב, אשר תשים לפניהם, דאע"פ דגם לאומות העולם יש משפטים, אבל משפטים אלו, שהם משפטים רוחניים, והם משפטים שיעשה אותם האדם וחי בהם, זה תשים רק לפניהם, ולא לפני העכו"ם, שמשפטי העכו"ם אינם רוחניים, והם משפטים לא טובים.

להרגו בערמה

כתוב (כ"א, י"ד) 'וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה וגו'.' יש לומר בביאור מה שנקט דההריגה הייתה בערמה, על פי דברי הגמרא בבבא קמא דף

ב' ע"ב, דאדם אית ליה מזלא, ופירש רש"י שם דאדם יש לו דעת לשמור גופו, ונפק"מ מזה לדינא דמועד לבהמה לא הוה מועד לאדם, וא"כ בשביל להרוג אדם צריך תחבולה להערים עליו, כדי שלא יוכל לשמור את עצמו, ויש לומר, דלכן נקט הכתוב דהרגו בערמה.

שור נגח ולא ישמרנו

הנה בדין שור המועד כתוב (כ"א, כ"ט) 'ואם שור נגח הוא ולא ישמרנו', ואילו בדין שור תם כתוב בסתמא 'וכי יגח שור את איש או את אשה ומת', ולא הזכיר הכתוב שהיה חסרון שמירה. וכן להלן (ל"ה - ל"ו) לגבי שור שנגח שור, בשור המועד כתוב, או נודע כי שור נגח הוא מתמול שלשום ולא ישמרנו בעליו, ואילו לגבי שור תם, כתוב בסתמא וכי יגוף שור איש את שור רעהו ומת, ולא הזכיר שהיה זה בחסרון שמירה שלא שמרו הבעלים. ויש לבאר לפי דעת רב הונא בריה דרב יהושע דפלגא נזקא קנסא, דאמרינן בגמ' בבבא קמא דף ט"ו ע"א דהטעם הוא משום דסתם שוורים בחזקת שימור קיימי, ובדין הוא דלא לשלם כלל, ורחמנא הוא דקנסיה כי היכי דלנטריה לתוריה. ונמצא לפי דבריו, דשור תם סיבת חיובו, אינו מחמת חסרון שמירה של הבעלים, דאדרבה הרי השור הוא בחזקת שימור, ובדין דלא ליחייב כלל, וחיובו אינו אלא קנס. ולפי זה מבואר היטב למה נקט הכתוב את חסרון השמירה, רק בשור מועד, ולא בשור תם, דבאמת בשור תם אין חסרון שמירה, ולא משום חסרון שמירה הוא מתחייב, ורק בשור מועד סיבת חיובו הוא משום שלא שמרו, ועל כן רק בשור מועד נקט הכתוב את חסרון השמירה בסיבת החיוב.

יציאה בשן ועין וראשי אברים

כתוב (כ"א, כ"ו) 'וכי יכה איש את עין עבדו או את עין אמתו וגו' לחפשי ישלחנו וגו'. הנה נתפרש שהעבד יוצא בשן ועין, ובגמרא בקידושין ילפינן דיוצא גם בכ"ד ראשי איברים, ואיתא שם בגמ' דעת המכריעים לפני חכמים דיש חילוק בין יציאה בשן ועין לראשי איברים, דבש"ע יוצא מעצמו ואין צריך גט שחרור ובראשי איברים צריך גט שחרור והאיל ומדרש חכמים הוא. ועיי"ש בתוס' דדעת הריב"א דחילוק זה הוא מדאורייתא. המבואר מזה, דחלוק יציאה בשן ועין מיציאה בראשי איברים בעיקר דינו, דבראשי איברים אין זה אלא דין חיוב שנתחייב האדון לשחרר את עבדו, ולתת לעבד את עצמו, אבל בשן ועין יש דין נוסף שבזה גופא נעשה קנין השחרור, דע"י החבלה בעצמה הוא משתחרר. ונמצא דיש בדין יציאה בראשי איברים שתי דינים, אחד דין חיוב שהאדון מתחייב לשחרר את העבד, ועוד דין שע"י החבלה חל חלות שחרור וקנין שהעבד קונה את עצמו ויוצא לחירות, ודין זה הוא רק בשן ועין.

ובביאור החילוק בין שן ועין דבהם הוא דין של חלות קנין ושחרור לשאר ראשי איברים, דבהם הוא דין חיוב של שחרור נראה לומר דהנה בפ' מרובה איתא דהטעם דיוצא לחירות בראשי איברים הוא משום קנס, והיינו דזהו עונש על ההכאה, [ועיין באדרת אליהו כאן]. אכן במדרש איתא מה טעם עבד כנעני יוצא בשן ועין, אמר רבי יהודה בר שלום בשם רבי יעקב בר זבדי שאמר משום רבי אבהו חם ראה בעיניו והגיד בפיו, שנאמר וירא חם אבי כנען את ערות אביו ויגיד לשני אחיו בחוץ, לפיכך אמר הקב"ה אם ילקה אחד מן העבדים בעינו או בשינו יצא לחירות. מבואר בדברי המדרש דהטעם דיוצא לחירות בשן ועין הוא משום דע"י שלקה בטלה ממנו כל סיבת העבדות, דכיון שלקה יצא מכלל הקללה של עבד עבדים יהיה. אשר לפי"ז י"ל דהקנס על ההכאה, אינו טעם אלא שיחול דין חיוב שחרור, שע"י ההכאה מתחייב לשחררו, אבל מ"מ אי"ז טעם שיחול גוף חלות הקנין והשחרור, אכן הטעם המבואר במדרש הוא טעם גם שיחול השחרור עצמו, דכיון דבטל סיבת העבדות, א"כ בדין שגם ממילא יפקע דין העבדות, דכיון דאין את סיבת העבדות, אין העבדות עצמה יכולה להתקיים, ועל כן העבדות פוקעת מעצמה. והנה טעם המדרש הוא טעם מסויים ומיוחד לשן ועין דוקא, דבאיברים אלו חטא חם, ועל ידם נתקלל, מעתה בשן ועין דיוצא על ידם מחמת טעמא דהמדרש, ממילא פוקע העבדות ויוצא לחירות, אבל בשאר ראשי איברים אין שייך הך טעם, וממילא כל הדין יציאה שלהם הוא רק מחמת הקנס על ההכאה, וא"כ כל דינו הוא רק שחל עליו דין חיוב לשחרר את העבד, אבל אכתי צריך גט שחרור לחלות הקנין.

וחשב מחשבות לבלתי ידח ממנו נידה

מתוך דברים בכינוס השנתי לרכזי 'כנסת ישראל' שע"י קרן 'שובו' בארה"ק

בואו וראו את גודל ועוצם המפעל הגדול הזה של 'כנסת ישראל' ו'שובו' המתעסקים בקירוב אחינו בית ישראל לאביהם שבשמים, לתורה ולמצות, כתוב בגביא בשמואל שהקב"ה חושב מחשבות לבלתי ידח ממנו נידה, וסוף כל הנשמות כולם לשוב ולהתקרב אל הקב"ה. ובתפלה זכה אנו מתפללים 'ותן בלבם פחד הדר גאוניך והכנע לבם האבן וישובו לפניך בלב שלם כמו שהבטחת על ידי נביאך לבל ידח ממנו נידה'. הרי למדנו שיש אצל הקב"ה הנהגה של חושב מחשבות איך ישובו ויחזרו אליו כל נשמות ישראל, ואף נשמה לא תהיה נדחית מפניו. מי שעוסק בזה ששום נפש מ'ישראל לא תהיה נדחית מלפניו יתברך, הרי הוא שליח לקיום אלו המחשבות להשיב נפשות ישראל מקורם, והוא דבר גדול מאוד, ועל כל העוסקים והתומכים לדעת חשיבות העסק הזה, כי שלוחי דרחמנא נינהו. כתוב 'והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם לפני בא יום ה' הגדול והנורא', לפני הגאולה העתידה ישובו כל ישראל לאביהם שבשמים. שמעתי מפ"ק אבי מורי הגאון זללה"ה דאיתא במדרש שכבשה אחת ברחא מן העדר, התחיל הרועה לרדוף אחריה להשיבה אל העדר, כשהרועה רדף אחריה, הייתה הכבשה בורחת עוד יותר רחוק, אמר לה הרועה הרי בסופו של דבר תשובי אל העדר, אם כן למה לך להרחיק לכת ולברוח למקום רחוק, שובי כבר עכשיו. כן הוא גם בהשבת לב בנים על אבותם, הרי בסופו של דבר לפני בא יום ה' הגדול והנורא כולם ישובו אל הקב"ה, אם כן למה לנו להמתין עם השבתם, הארגון 'שובו' מתעסק תמיד בהצלת נפשות, והצלה זו אינה פחותה מהצלת הגוף, וכתוב בפוסקים שעל פעולות להציל ישראל משמד ח"ו מותר לחלל את השבת. לכן אנו מאוד מעריכים את עבודתכם וקוראים לכם 'חזקו והתחזקו ברוב עוז'.

ארחות חיים

דרכי הצדיקים נקרא ארחות - דהיינו תורה ומצוות ומידות (ביאור הגר"א משלי ב')

אבל יש פה עוד נקודה נפלאה - מדויקת בלשון המדרש **אינו דין שישמח בשמחת התורה!!!** יתרו אחר כך גם למד תורה, אבל במעמד הר סיני - שנתן לנו את שמחת התורה - הוא לא השתתף. מעמד הר סיני נתן לנו שמחת התורה... מי שהיה הרבה שנים נתון בסבל תחת עול השיעבוד ובטח בה', והאמין בו, מגיע לו את 'שמחת התורה'. אך מי שלא סבל - לא מגיעה לו השמחה...

ומה גדול כוחה של שמחה בתורה ובמצוה. יש וורט של המהרי"ד מבעלזא זצ"ל שאמר לי הג"ר דוד אפשטיין שליט"א (ר"מ בתורה בתפארתה) בשמו. ידוע שהנשים לא חטאו בחטא העגל. ולמה? כי כשיצאו ממצרים כתוב ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות... עם ישראל שרו, אז ישיר משה, אבל הן הגדילו לעשות ויצאו בתופים ובמחולות. **עם כזו שמחה אי אפשר לחטוא...** כשבן אדם יודע להודות באמת עם שמחה אמיתית, לא סתם לומר שירה, מזה לא ייצא חטא!!!

הרב מפוניבז' אמר פעם, לי - מותר לבקש בקשות מהקדוש ברוך הוא, כל אחד אחר - מבקש אך לא מגיע לו... אין לו זכות טענה רק מאוצר מתנת חנם, אבל הוא ביקש ויש לו זכות טענה... וכמו שדוד ע"ה אמר (תהילים צ, טו) "שמחנו כימות עינינו" ומה שדוד אמר וכתב זו זכות טענה, ולי, **אמר הרב מפוניבז', היתה לי ישיבה עם אלף תלמידים... היו לו שם כמה מוסדות, והכל אבד ונחרב כלא היה... הוא איבד את יענקל'ה שלו... שהיה עילוי עצום, הגר"י אדלשטיין אמר לנו וורטים בשמו שהרב מפוניבז' היה חוזר עליהם... רוב משפחתו הוא איבד בשואה, סיים הרב מפוניבז' - לי מותר לבקש "שמחנו כימות עינינו"...** והוא קיבל באמת, הוא קיבל את פוניבז'...

השמחה של תורה, זה "שמחנו כימות עינינו", היא שמחה כ"כ גדולה המהווה פיצוי למאתיים ועשר שנים של עבודת פרך. ויתרו עם כל הגדלות שלו, לא יכל לקבל את השמחה הזו.

וכן הוא בזה"ק (פי וישלח) שכשכחלו אנשי כנע"ג את יצרא דעבוד"ץ אמר אחד התנאים לחבירו מה דעתך שנבטל גם את היצר דעריות וא"ל חס ושלום שאם לא כן חדותא דשמעתא מנלך, דהיינו שכל שמחת הלימוד באה ע"י שעבוד עמל ויגיעה.

לימוד התורה הוא דבקות מוחלטת בקב"ה!

ממה באה 'שמחת התורה'... מדביקות בקב"ה... מעשרת הדברות... דברותיו של הקב"ה "אנכי וי"לא יהיה לך" מפני הגבורה נאמר, שהוא מקור השמחה! כשיהודי יושב ולומד הוא נדבק בקדוש ברוך הוא, 'קב"ה ואורייתא וישראל חד'.

כתוב בנפש החיים (שער ד פרק יד) **כמו שבעת המעמדים המקודש נדבקו כביכול בדיבורו יתברך, כן גם עתה בכל עת ממש שהאדם עוסק והוגה בה הוא דבוק על ידה בדיבורו יתברך ממש, מחמת שהכל מאמר פיו יתברך למשה בסיני. ואפילו מה שתלמיד קטן שואל מרבו. וגם עתה בעת שהאדם עוסק בה, בכל תיבה, אותה התיבה ממש נחצבת אז להבת אש מפיו יתברך כביכול, ונחשב כאילו עתה מקבלה בסיני מפיו יתברך שמו. לכן אמרו רבותינו ז"ל כמה פעמים והיו הדברים שמחים כנתינת מסיני!**

מעמד הר סיני לא היה מעמד חד פעמי... כך חזר ואמר הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל, מעמד הר סיני השאיר לנו 'מטבע לדורות'! ולכן אמר רבי שמואל, גם היום, כשמדברים בלימוד אז צועקים, מתווכחים, רבים... למה לא תדבר נורמלי? מה קרה?... אלא בגלל שמעמד הר סיני היה בקולות וברקים - זה הוטבע כך לדורות!

וכל אחד מבין, שה"קולות וברקים" זה לא סתם לתפאורה... התורה צריכה באמת **לכאוב לי ולבעור** בי, הלא כה דברי **כאש** נאם ה'.

מעמד הר סיני נתן לכלל ישראל עד היום, שבשעה שאנו לומדים אנחנו דבקים בקדוש ברוך הוא. וכביכול כל דיבור של תורה - נדבקים כביכול בדיבורו יתברך שמו. כי קודשא בריך הוא ואורייתא וישראל חד הוא, וממילא מקבלים שמחה מהדביקות בקב"ה, שהוא רק שמחה... עוז וחדוה במקומו... מה יכול להיות שמה...

אני זוכר - כשהיינו בחורים בישיבה היה שמו לתפארת של הגאון ר' דוד פינקל זצ"ל, ובישיבה למדו בניו שהיו מצוינים [הג"ר ברוך מרדכי זצ"ל סיפר לנו מה זה היה רבי דוד... הוא היה תלמיד נאמן לרב מברסק זצ"ל, וידע לקבל ממנו הרבה ידיעות 'מעניינות'... הוא היה מגיע

מתן תורה

יתרו... מתן תורה... אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו... אנחנו מגיעים היום לתכלית של יציאת מצרים... בהוציאך את העם ממצרים - תעבדון את הא' על ההר הזה. (ג, יב).

אבל שלא נטעה... אצלנו, כל הסיפור על שיעבוד מצרים לקח בסך הכל שבועיים... בפרשיות שמות ווארא. בפרשת בא כבר התחלנו לדבר על הגאולה, ובבשלח כבר היתה היציאה בפועל... תוך ארבעה שבועות כבר סיימנו עם הכל... אבל אסור לנו לשכוח שהיה שיעבוד נורא במשך מאתיים ועשר שנים! מאתיים ועשר שנים שמתוכן שמונים שנה של עבודת פרך! ומה היתה התכלית?... בהוציאך את העם הזה ממצרים - תעבדון את האלוקים על ההר הזה. ועוד מעט נראה שרק על ידי השיעבוד הם יכלו לזכות למתן תורה! הגמרא בברכות (ה, א) אומרת ג' מתנות נתן הקב"ה לישראל, וכולן לא נתן אלא ע"י יסורים. ואלו הן, תורה, ארץ ישראל ובית המקדש, ועולם הבא.

כל היציאת מצרים היתה בנויה ביסודה על היסורים הקשים שנתנו לנו את כל הדברים הכי גדולים של העם היהודי! תורה, ארץ ישראל ובית המקדש, ועולם הבא. זה הייחוד שלנו.

והתכלית זה התורה. בשנה רגילה שיש רק שובבי"ם והוא מתחלק לשנים, חלק ראשון הוא השוב"ב... השיעבוד והגאולה, והי"ם זה קבלת התורה ומשפטי התורה! שזה כאמור כולל את שני החלקים האמורים.

מי שסבל - זוכה לשמחת התורה

בברכת אהבה רבה אנו אומרים: "בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים כן תחננו ותלמדנו". אין לי את האומץ לבקש לבד... בזכות... אלא רק בזכות אבותינו. ובהרבה דברים לא מצינו את ההקדמה הזו. בתורה - יש את ההקדמה הזו. ועלינו להבין, מה העניין בזה?...

מרן רה"י זיע"א מביא את הדעת זקנים (יח, יג) שמביא מדרש תנחומא בפרשתנו שכתוב בפסוק (משלי יד, ו) "לב יודע מרת נפשו ובשמחתו לא יתערב זר", אמר הקב"ה בני היו בשיעבוד מצרים ויתרו היה יושב שוקט ובוטח, אינו דין שישמח בשמחת תורה. וזה הפסוק האחרון לפני שהתורה מספרת על מעמד הר סיני "וישלח משה את חותנו וילך לו אל ארצו". הוא שלח אותו בחזרה למדין. ולמה? כי לא היית בשיעבוד מצרים... היית יושב שוקט ובוטח... אינו דין שישמח בשמחת תורה

אומר מרן רה"י זיע"א באילת השחר (עה"ת) הרי רש"י בפסוק ה' אומר "אל המדבר" - אף אנו יודעים שבמדבר היה, אלא בשבחו של יתרו דיבר הכתוב, שהיה יושב בכבודו של עולם, ונדבו לבו לצאת אל המדבר מקום תורה לשמוע דברי תורה!!! יתרו לא בכדי זכה שפרשה שלימה נקראת על שמו... הוא ישב בכבודו של עולם... אבל בכל זאת נדבו לבו לצאת למדבר מקום תורה לשמוע דברי תורה. ומוסיף מרן ראש הישיבה, מה זה נקרא לצאת אל המדבר?...

בפרשת עקב כתוב: "המוליכך במדבר הגדול והנורא נחש שרף ועקרב וצימאון אשר אין מים" (ח, טו) זה היה מקום מסוכן מאד... והיה ליתרו 'ביקוש האמת' עד כדי לעזוב כבודו של עולם וללכת למדבר ולהיות נתון לחסדי ה'. כי אם הקב"ה חי' היה מסיר השגחתו לרגע - היו יכולים למות מרעב ומצמא ומנחשים ועקרבים, וכמשי"כ בפרשת חוקת (כא, ו), בזמן שעם ישראל חטאו "וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וימת עם רב מישראל", מהיכן צצו נחשים?... פירשו המפרשים שהמדבר שרץ נחשים, רק שעמוד הענן הגין עליהם, וכשחטאו, ענני כבוד סרו מהחוטאים ולא הגינו, וממילא הגיעו הנחשים, וימת עם רב מישראל. במדרש כתוב שהיה פעם אדם שהיה באותו מדבר שהלכו בו עם ישראל, והוא ראה מזוית אחרת את החיות שהיו שם, ומן הראייה לבד - נשרו כל שערות גופו מרוב פחד... ואז קראו לו 'קרח'.

ויתרו הולך לבדו... אין לו עמוד ענן... הוא בוטח בחסדי ה' מרוב תשוקתו אל האמת ואל התורה, והוא מוסר נפש על תורה... כפשוטו! מה יכול להיות יותר מזה?...

אבל זה לא מספיק, עם ישראל סבלו מאתיים ועשר שנים! ושמונים שנה מתוכם היה 'קושי השיעבוד'. אתה לא סבלת... אמנם יתרו זכה להרבה דברים אחרים, אבל למתן תורה אתה לא זכאי... בשביל זה צריך זיכוך של 'עבודת פרך' ויסורים כ"כ הרבה שנים, וכולם לא נתקבלו אלא ע"י יסורים!...

לחברון בשעה מאוחרת בלילה, נשאר שם רק הלומדים והמתמידים, והוא היה מסתובב שם בבית המדרש ומדבר לעצמו... מה שהרב חידש היום... אוהו... מיד כולם הסתקרו מה האו אמר?... אבל הוא 'התעלם' כביכול, והמשיך ללכת ולדבר לעצמו, מה שהרב דיבר היום, אוי ויי, איזה גישמאק... והם מסתקרנים מאד... דוד, אם לא תגיד לנו נעזוב אותך... אבל הוא לא מסתכל על אף אחד, וממשיך לטייל בבית המדרש... אה...! וואס דרוב הוט היינט גיזונט(?)

ולבינתיים מתוספים עוד ועוד בחורים שהתפוצצו מסקרנות... תוך כדי כמה דקות כבר כל מי שהיה בבית מדרש התעניין לדעת מה אמר הרב מבריסק... ואז הוא מוריד את החידוש של מרן הגר"י בהתלהבות רבה... זה היה ר' דוד...! סיים הגר"ר ברוך מרדכי.]

הבנים שלו סיפרו שאחרי שמרן הרב מבריסק צ"ל נפטר, הוא בא לאמו בחלום - הרבנית חנה פינקל ע"ה - והיא שאלה אותו איך היה כשהגיע הברסקער רב לשמים?... אמר לה, אמא... אין לך מושג איזה קבלת פנים היתה שמה... ואז היא שאלה אותו איך זה 'שמחת תורה' בשמים?... (זה היה סמוך... הגר"י נפטר בערב יום כיפור...) אמר לה, אצלכם זה שמחה?...! לעומת מה שיש כאן זה שום דבר... **בשמים** יודעים מה זה שמחה... אין לתאר ולשער... זה דביקות בקדוש ברוך הוא מקור השמחה, עז וחדוד במקומו.

וכתוב בספרים שזה השמחה שיש ליהודי שלומד!

אנחנו עברנו את כל היציאת מצרים?...! אנחנו אפילו לא עושים את מה שיתרו עשה... איך אתה רוצה לקבל כזו מתיקות?...! ההסבר היחיד הוא, "בעבור אבותינו שבטחו בך", אבותינו, שעברו את הכל, ובטחו בך... "ותלמדם חוקי חיים" - כן תחנונו ותלמדנו.

יהודי שלומד הוא נהיה חלק מן התורה!!!

בטור אורח חיים (סי' מ"ז) מבואר שהברכה השניה של ברכות התורה, "אשר בחר בנו", היא כנגד מעמד הר סיני שקיבלנו דבריו מתוך האש ונתן לנו את תורתו הקדושה כלי חמדתו שיהיה משתעשע בה כל יום. והב"ח מוסיף: לפיכך צריך לכוון בברכה זו השניה להודות לו יתעלה על מעמד הר סיני וכו' - כלשון הטור - ומסיים ברוך אתה ה' **נותן התורה** כלומר נותן התורה כלי חמדתו מתוך האש.

ועלינו להבין קודם כל, מה זה "מתוך האש"? כל הזמן מזכירים את האש סביב התורה.

ראיתי בספר 'אוצרותיהם אמלא', שמביא בשם הרב מפוניבז' שאמר, באש יש תכונה מעניינת. אם אתה מכניס עץ לתוך מדורת אש זה לא רק שהעץ מתכלה, אלא הוא הופך להיות חלק מהמדורה... **גם בתורה, התורה ניתנה באש, ולכן בן אדם שיושב ולומד התורה נבלעת בו, והוא נהיה חלק ממנה, א שטיק'ל בן תורה...**

פעם הספידו אדם גדול אחד, ואמרו עליו מה הוא היה... כל אדם אם יחתכו את הורידים שלו ייצא דם, אבל אצל אותו רב - ייצא תורה...! התורה נבלעת בו והופכת להיות חלק ממנו! וכך זה אצל כל יהודי שלומד.

אני רוצה לומר לכם: בשבת האחרונה, אמר לי הגה"צ רבי מרדכי פיש [משגיח ביישיבת עטרת שלמה באחיסמך, ומח"ס ביאור על דרך ה'] שסיפר לו מלמד תשב"ר אחד של כתה ח', שהוא מקפיד כל שנה כשהוא מקבל את הכתה החדשה, לא לברר אצל המלמד של כתה ז' איך הילדים... הוא רוצה לתת לכולם אפשרות של 'התחלה מחדש' בלי קשר למה שהיה עד היום. אבל על תלמיד אחד, (לפני עשרות שנים) המלמד של כתה ז' לא יכל להתאפק, ואמר לו, פלוני הוא 'בול עץ'...! הוא לא עושה כלום ולא מתקדם כלום. כמו שהוא נכנס - כך הוא יוצא... חבל על המאמץ להשקיע בו... כמה שמדברים אתו זה לא עוזר, תתייחס אליו מראש כמו בול עץ וזהו... הרב"ה של כתה ח' אמר לעצמו, איך שלא יהיה - אני בודאי לא אתייחס אליו ככה... הילד הזה קיבל יחס טוב ופנים מסבירות! באמצע כתה ח' פתאום ראו שינוי... הוא החל ללמוד ולצמוח, לעלות ולפרוח... הוא היה כישרוני והוא עשה שטייגן עצום וזכה ליכנס לפוניבז' הקטנה. ושם הוא עלה ונתעלה. אותו מלמד סיפר, שאבא של הבחור עדיין היה בא אליו גם כשהבן כבר היה ביישיבה, והוא אמר לי הבן שלי הוא לא יודע גבולות... הוא לומד בכזה מרץ, והוא לא אוכל וישן כמו שהוא צריך, תדבר איתו שישמור על הבריאות... בן כה וכה זה לא עזר. הבן המשיך להתמיד, והוא נכנס ליישיבה גדולה של פוניבז', והיום הוא אחד מהרבנים הכי מפורסמים פה בבני ברק... אין פה אחד של מכיר אותו... הוא יודע את כל התורה כולה!

מי שלומד תורה - זה נבלע בו כמו אש. התורה זה אש שורפת ואתה נהיה חלק ממנה! דבר מאד פשוט. ואתה נהיה משהו אחר... תורדיק... הגמ' בסוף חגיגה אומרת - תלמידי חכמים אין אור של גיהנם שולטת בהן ק"ו מסלמנדריא ומה סלמנדריא שתולדת אש היא - הסך מדמה אין אור שולטת בו, ת"ח שכל גופן אש - דכתיב "הלא כה דברי כאש נאם ה'" על אחת כמה וכמה.

אני זוכר שפעם דיבר הגר"א הרש"ר זצ"ל ושאל, לכאן זה לא מובן מה הראיה מן הפסוק שת"ח גופן אש, הרי כתוב הלא כה **דברי כאש**, אז דבר ה' זה אש... אלא - כתוב פה שתלמיד חכם הופך להיות חפצא של **דברי**. התורה נדבקה בו והוא חלק ממנה! **הת"ח גופו אש!!!** וכמו שאמר הרב מפוניבז'.

הבחינה, למי יש יראת שמים...

כעת נדע: לאש יש שתי תכונות: היא מחממת, ומאירה. גם אש של תורה זה ככה. היא מראה לך את הדרך ומאירה לך.

עוד הביא באוצרותיהם אמלא מהמשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין שאמר, למה יש היום פחות יראת שמים?... ומסביר, כי כתוב בתחילת דברים על מעמד הר סיני (ד, ט) השמר לך פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך... יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחורב, באמור ה' אלי הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר **ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים על האדמה** ואת בניהם ילמדון.

כתוב פה שמעמד הר סיני מביא לידי יראת שמים! אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים! הרמב"ן לומד שזה מצות עשה לזכור כל יום את מעמד הר סיני! היום שלא כ"ח חיים את מעמד הר סיני, אז חסר ביראת שמים! כך אמר המשגיח. וזה דבר מאד פשוט.

כתוב בפסוק (כ, טז-יז) שלאחר מעמד הר סיני עם ישראל לפחדו "ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלוקים פן נמות. ויאמר משה אל העם אל תיראו כי **לבעבור נסות אתכם** בא האלוקים ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו".

מה זה לבעבור נסות אתכם?... יש כמה פשטים ברמב"ן, בשם רש"י כתב - 'לגדל אתכם בעולם שיצא לכם שם בגוים שהוא בכבודו נגלה עליכם'. נסות - לשון הרמה וגדולה כמו "הרימו נס". ואח"כ כתב עוד הסברים. ובסוף הוא כותב: **ועל דעתי הוא נסיון ממם! יאמר, הנה רצה האלוקים לנסותכם התשמו מצוותיו, כי הוציא מלבכם כל ספק, ומעתה יראה הישכם אוהבים אותו ואם תחפצו בו ובמצוותיו.** וכן כל לשון נסיון - בחינה, "ללכת באלה כי לא נסיתיו" (ש"א יז, לט) לא בחנתי נפשי מעולם ללכת בהם.

ויתכן שהיה הנסיון הזה בטובה, כי האדון פעם ינסה עבדו בעבודה קשה לדעת אם יסבלנה לאהבתו, ופעם ייטיב עמו לדעת אם יגמול אותו בטובה אשר עשה עמו להוסיף לאדוניו עבודה וכבוד.

יש שתי בחינות בטוב וברע. לפעמים האדון נותן עבודה קשה, בא תוכיח שאתה באמת אוהב אותו... לדעת אם יסבלנה לאהבתו... ואנו חוזרים תמיד שאמר הר"ח הג"ר יחזקאל סרגא זצ"ל שבשיר השירים יש פסוק שלכאורה לא שייך אליו, שהוא כולו אהבה וקירבה, "הכוני פצעוני", אכן דוקא זה עצם מעצמו ובשר מבשרו, כדי שלרקום מסכת אהבה בין בורא לנברא באה הבחינה - איך אתה מגיב כשקשה וכאוב, ואכן עמ"י עמד בבחינה ואמר "אם תמצאו את דודי מה תגידו לו כי **חולת אהבה אני**"! (ה, ז-ח) זהו שיר השירים... כאן נרקמה מסכת האהבה בין בורא לנברא. ויש עוד סוג של בחינה... להיטיב לעבד ולבחון אם כעת העבד יכיר בטובה ויוסיף לאדוניו עבודה וכבוד.

וממשיך הרמב"ן: 'יענין שאמרו חכמים אשרי אדם שעומד בנסיונו, שאין לך בריה שאין הקב"ה מנסה אותה, העשיר מנסה אותו אם תהיה ידו פתוחה לעניים, העני מנסה אותו אם יוכל לקבל יסורין וכו'. ולכן אמר הכתוב: הטיב לכם האלקים להראותכם את כבודו, אשר לא עשה כן לכל גוי לנסותכם אם תגמלו לפניו כטובה אשר עשה עמכם להיות לו לעם נחלה וכו'.

ופירש השמועה הגר"ח קמיל זצ"ל שכל המעמד הגדול עם גלוי שכינה הכל היה כדי לדעת איזה גמול - קבלה טובה, עמ"י יגמול בעד המתנה הזו, וזה יהיה המבחן עד כמה הם מוכנים לעבודתו ית"ש. ומוסיף עוד שהקב"ה הראה לעמ"י את יכולת הקיבול עד כמה אדם מסוגל להגיע כשממצה את כוחותיו, ואז מקבל פגע מהשמים, ובמה דברים אמורים כשמבין שבכוחותיו לבד לא יוכל להגיע ורק מתנת הא' היא, וידע שהוא צריך להיות בר לבב ולשלם גמול על המתנה הגדולה הזו.

ומהו הגמול? איזו עבודה ה' שואל מעמנו - והתשובה חד משמעית ומיני' ובי' - שהאדם יכין את עצמו לקבל את השפע שה' רוצה לתת לו. ומביא דברים נפלאים מה'עמק דבר' בפי' ואתחנן עה"פ "פנים בפנים דבר ה' עמכם בהר מתוך האש" (דברים ה, ד) וז"ל: משמעות פנים בפנים, באותו פנים שאתם תהיו עמו, באותם פנים יהיה הוא ית' עמכם, וכמו שהאדם מכין עצמו בלמודו כך בא הסייעתא עליו מן השמים.

והוכיח כן ממה שלא כולם השיגו אז באותו מעמד בשוה וכדאיתא (שמו"ר, ט וכן כט, א) "קול ה' בכח" (תהילים כט, ד) בכוחו לא נאמר אלא בכח בכחו של כל אחד ואחד, לפי הכנתו של כאו"א, ומוזה מביא ראיה לדורות על השגת התורה, בכוחו לא נאמר, ולכוחו אין גבול, והקב"ה רוצה להיטיב ולתת אם צריך את הכלי קבול והוא ההכנה שהאדם עושה לכך.

תורה ובטחון הולכים ביחד...

אנחנו יודעים שהמושג של בטחון זה חיבור לקב"ה, אין עוד מלבדו! יש דבר מאוד מענין: מרן שה"ת צ"ל בפירושו על הסידור בברכת 'אהבה רבה' מביא: "בעבור אבותינו שבטחו בך ותלמדם חוקי חיים": א. הוא כותב שזה תנאי נצרך לקבלת התורה - בטחון בה! ובפשטות ההסבר הוא היות ותורה זה דבקות בקב"ה, אז צריך להשריש בלב שאין עוד מלבדו. ב. הוא מביא ביאור הגר"א במשלי (כ"ב, י"ט) עיקר נתינת התורה לישראל היא כדי שישמשו בטחונם חזק בקדוש ברוך הוא! בטחון מביא לתורה ותורה מביאה לביטחון.

והוא מביא שחכם אחד הביא תנא דבי אליהו (רבה פ"ח) 'ונתן בהם חכמה בינה דעת והשכל שיהיו בוטחין בו בכל עת ובכל שעה'!

המציאות היא שהכל זה חיבור לקב"ה. ולא שייך לקבל תורה בלי שיהיה חיבור גמור לקב"ה. ולא שייך לקבל תורה בלי שיהיה חיבור גמור לקב"ה. כי ה' יתן חכמה **מפיו** דעת ותבונה. אמרו חז"ל משל למלך שנתן פרוסה לבן שלו, אמר לו הבן - אבא, אני רוצה מהפה שלך... את השירים שלך... **מפיו** דעת ותבונה. כביכול הקב"ה נותן לנו מפיו, וזה רק ע"י חיבור גמור. **תורה מתחילה עם בטחון ומביאה לידי ביטחון.**

זה החיבור הגמור, שמביא לידי שמחה! אדם שמקושר לקב"ה אין לו מקום לעצב בכלל, עוז וחדוה במקומו.

כתוב בגמ' בחגיגה (ה, ב) מקום יש לו לקב"ה ומסתרים שמו, שנאמר במסתרים תבכה נפשי. במהלך של כבוד שמים - לא שייך פינה בלי שמחה. ואם הקב"ה רוצה כביכול לבכות - אז במסתרים תבכה נפשי. בשמים הכל מלא בשמחה. ואצל בורא עולם - עוז וחדוה במקומו כמבואר בגמ' שם, וככל שאתה מתחבר יותר - השמחה גדולה יותר.

לחיות את יציאת מצרים, ואת המצוות!

ונעבור לאיזו הרגשה...

רש"י אומר "וישמע יתרו", מה שמועה שמע ובא... קריעת ים סוף ומלחמת עמלק. ובסוף ח' כתוב: "ויספר משה לחתנו את כל התלואה", אומר רש"י שעל הים ושל עמלק. והשאלה נשאלת: הרי זה מה שהוא כבר שמע... קריעת ים סוף ומלחמת עמלק, אז למה משה חוזר ומספר לו את מה שהוא כבר ידע... באילת השחר מפרש שכעת משה סיפר לו את הכל לפרטי פרטים, מה שיתרו עוד לא שמע...

ובספר 'שבענו מטובך' - מהג"ר גדליה הוניגסברג שליט"א, מביא שאמר מרן רה"י זיע"א - **כאשר מספר את זה אדם שחוה את זה וחי את זה זה עולם אחר לגמרי**... יש הרבה סיפורים היום על אמונה. ופחות או יותר אנחנו נשארים אחרי שקראנו את זה אותו דבר כמו לפני שקראנו... אבל אחד שחי את זה... אחד שחוה את זה ומספר בכל החום וההתלהבות - כאילו זה הרגע קרה - זה עולם אחר! משה רבינו סיפר זאת ליתרו בצורה חיה! אני עברתי את הים... הסיפור מקבל צבע חי ומוחשי... אתה חווה איתו ביחד את החוויה...

הזכרנו לאחרונה את הגמ' בעבודה זרה (יא, א) שאונקלוס בר קלונימוס התגייר, והוא היה אחיין של הקיסר (כמב' בתנחומא משפטים ה ושם שמו עקילס), והקיסר של רומי לא יכל להשלים עם זה שהוא מתגייר אז הוא שלח גדוד של חיילים להחזיר אותו ואונקלוס דיבר אתם עד שהם כ"כ התפעלו וגם הם נתגיירו...! וכן היה עם עוד שני גדודי חיילים נוספים ששלח הקיסר... לגדוד אחד הוא אמר מי מוליך את האש למי, האדון לעבד או העבד לאדון... בודאי העבדים מוליכים לאדון, ולמלך. אבל אצל היהודים כתוב "וה' הולך לפניו יומם בעמוד ענן, ולילה בעמוד אש להאיר להם יומם ולילה". וכך הוא אמר להם במזוזה, שהקב"ה עומד ומשמר אותנו מבחוץ ואנחנו יושבים בפנים, והם התפעלו והתגיירו. ושאלנו, הרי היום אפילו אם תזכיר את כל החז"לים הללו **ליהודים** רחוקים - זה לא ידבר אליהם, אז איך הצליח אונקלוס להשפיע על גוים עד כדי כך שהם מעצמם כבר רצו להתגייר...!

אבל הפשט הוא פשוט: כשאונקלוס הגר דיבר את כל מה שהוא דיבר - הוא **חי** את זה...! הוא מספר את זה בחיות ובאושר, אז הכל נראה אחרת... זה השפיע עליהם...!

כשהמשגיח רבי יחזקאל צ"ל היה מדבר על יציאת מצרים - אתה הרגשת כאילו היית שם וראית את זה בעיניים!!! ידוע שהרב וולבה קרא עליו 'אחרון יוצאי מצרים'... הוא היה חי וממחיש את זה... ועושה כל מיני ציורים להחיות את זה בלבד.

פעם הגר"ח ברמן שמע קולות מהחדר של המשגיח, הוא הציץ וראה איך המשגיח העמיד כסאות ע"ג השולחנות מבי הצדדים ועבר ביניהם, ואמר לעצמו - ככה עברו בני ישראל את ים סוף! נהייתה יבשה באמצע הים!!! הכל היה מתואר בתיאור מוחשי! אני גם זוכר ששמעתי אותו... היית יכול לרקוד איתו ביחד ביאז ישי"ר...! כשאונקלוס הגר חי את זה הוא יכול להעביר את זה באותה צורה, ולכן זה השפיע!

ראיתי דבר מאוד מעניין בספר 'אוצרותיהם אמלא', שסיפר לו הג"ר חיים לויאר שהג"ר יעקב קמיניצקי היה צריך בדחיפות את הג"ר אהרן

קוטלר בשביל איזה עניין ציבורי קרוב לפיקוח נפש... הוא התקשר אליו, ורי' אהרן ענה בנחפזות - היום ה'שיעור כללי, היום אין מה לדבר איתי... לא שייך! רבי יעקב לא הרפה... כמה תלמידים מבינים את השיעור של הרב?... היו בודדים שהבינו אותו, העילויים שבחבורה... אח"כ הם היו מעבירים את השיעור לשאר חבריהם בישיבה. אם כן, אמר רבי יעקב, כאן יש דבר שנוגע לכל כלל ישראל!!! אמר לו רבי אהרן: **את השיעור שלי - בודדים מבינים, אבל את ה'אש' של השיעור - כולם רואים!!!** דהיינו האש של השיעור זה מעמד הר סיני... ועל זה - אי אפשר לוותר! לראות את האש של השיעור... הלא כה דברי כאש נאם ה'. ויש עוד הרבה סיפורים על רבי אהרן, ואין כעת את הזמן...

ה'רוממות' לפני מתן תורה

מה זה מעמד הר סיני?

כתוב בחז"ל, וכך אנו אומרים בהגדה, "אילו קרבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דיינו". והשאלה היא מה היה לנו מזה?... הפשט הפשוט הוא; הגמרא אומרת שאין האשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי. המעמד הר סיני שקנה אותנו אל הקב"ה - הוא עשה אותנו 'כלי קיבול' לתורה! וכל אחד מבין שבשביל להיות כלי קיבול לתורה - יש בזה איזו 'רוממות' מסויימת... רוממות ראויה לקבל את התורה... אני צריך להיות כלי קיבול... אדם רגיל יכול לקבל כזו מתנה גבוהה?...! לקבל אש?...! אדם רגיל שיקבל אש - הוא יישרף... **ובשביל שנעמוד בזה - הקב"ה רומם אותנו וקירבנו לפני הר סיני.**

"ויסעו מרפידים"

באור החיים הקדוש כתוב (יט, ב) מה היו התנאים הנצרכים לקבלת התורה - לפני מעמד הר סיני?... "ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר":

אומר האור החיים: האחד - הוא ההתגברות וההתעצמות בעסק התורה, כי העצלות הוא עשב המפסיד השגתה. ולזה תמצא כי כל מקום שיזכרנה ה' לתורה ידקדקו לומר לשון חוזק ואומץ, עד גדר שימית עצמו עליה, דכתיב (במדבר יט, יד) "וזאת התורה אדם כי ימות באהלי". ודרשו ז"ל (ברכות סג, ב) וכו', ותראה כי לא תושג ההשגה אלא בהתעצמות גדול וכנגד זה אמר הכתוב **"ויסעו מרפידים"** - לא בא להודיע מקום שממנו נסעו שא"כ היה לו להקדימו קודם תחנונים, אלא נתכוין לומר שנסעו מבחינת רפיון ידים וכו', והכינו עצמם לעבוד עבודת משא בנועם ה', והוא אומרו ויבאו מדבר סיני.

מסופר שפעם מרן הגר"ח קנייבסקי צ"ל ראה את החזון אי"ש צועק - עצלן! קום כבר!! והוא ראה שהחזון אי"ש מדבר לעצמו... לנו נראה שלחזון אי"ש היתה בעיה לישון, לא לקום... נו נו... [בחוץ תלוי הפתק עם המקור לזה].

בספר 'חזון למועד' מביא כאשר נפטר הגר"ח שמואלביץ צ"ל כולם דברו על גדלותו של רבי חיים, עד שהג"ר שלום שבדרון צעק, ר' חיים היה איש מלחמה!... כולם לא הבינו על איזה מלחמה מדובר... 'הוא לחם עם המיטה'!!! יש על זה הרבה סיפורים, איך שהוא לא נתן לעצמו מנוח.

וגם מרן הגר"ח קנייבסקי צ"ל היה אותו הדבר - למי שידוע... סיפר לי מישהו שהיה חברותא של רבי חיים, ר' חיים היה דרכו ללמוד עם בחורים צעירים, היתה לו ענווה לא נתפסת... ר' חיים היה הולך בבוקר להעיר אותו... דא עקא, שאותו בחור רצה לישון, אבל ר' חיים פה... הוא אמר לר' חיים הנה, אני קם, בינתיים עד שאגמור להתארגן - אתם יכולים לנוח מעט... והגר"ח מיד נרדם, כי הוא כמעט ולא ישן - רק למד, ואז גם אותו אחד כבר חזר לשכב... זה מאוד כאב לר' חיים שהוא הסכים לכך... אבל זה הועיל לפעם אחת...

הג"ר ראובן פיין צ"ל היה שכן שלו, **והוא אמר שכמעט לא נכבה שם האור בלילה... והוא ידוע שהגר"ח כמעט ולא ישן...** ויסעו מרפידים... עם עצלות זה לא הולך... נסעו מרפיון ידיים...

ענווה ואהבת הבריות!!!

הדבר השני - **"ויחנו במדבר"** - הוא השפלות והענוה כי אין ד"ת מתקיימין אלא במי שמשפיל עצמו ומשים עצמו כמדבר. פעם דברו עם מרן רה"י זיע"א, הוא אמר מה ראינו אצל החזון אי"ש?... 'נפשי כעפר לכל תהיה'... ענוה. כך גם ראינו אצל מרן הרה"י - בלי סוף. וכן אצל מרן שה"ת הגר"ח קנייבסקי, כל ילד קטן יכל לבוא ולשאול שאלות והוא היה ענוה לו... פעם ילדים שאלו אותו - זה נכון שלפעמים הרב גומר מסכתות בחלום!...! אמר להם - כן, זה קורה לפעמים... וגם אם היו כאלו ששאלו שאלות שאין בהם ממש הוא התייחס לכולם. ענווה...

והדבר השלישי הוא - **ויחן שם ישראל** - לשון יחיד **שנעשו כולן יחד כאיש אחד בלב אחד**... וזה דבר שמאד כדאי לנו לדעת וליישם... אהבה... בלי מחלוקת ובלי תרעומת.

ומענין לענין באותו ענין - יש קצת בעי' בכאיש אחד בלב אחד שנקראת קנאה.

ופה אני רוצה לומר לכם: שמעתי שני דברים מעניינים מהגה"צ ר' מרדכי פיש, בשם מרן הגרמ"ה הירש שליט"א: הגי"ר משה הלל הוא מהרבנים של 'לב שומע', והוא שאל אותו פעם - יש הרבה בחורים שמתמודדים עם הבעיה של קנאה. איך אפשר להתגבר על קנאה?... אני פעם שאלתי את השאלה הזאת את מרן רה"י זיע"א, וראיתי שהוא בכלל לא מבין... **למה לקנאת? מה איכפת לך מה שיש לו?**... אמרתי - זה קשה לראות - איך ההוא כזה עילוי ותופס הכל בקלות, ואני צריך לעבוד כ"כ קשה... והרה"י לא הבין, מה איכפת לך ממנו?... עכ"פ הגי"ר משה הלל הביא שיש פי' הגר"א על משלי (טו, ל) שאומר עצה - לעשות טובה למי שאתה מקנא בו!!! כל אחד הרי צריך את השני... תראה מה שחסר לו ותתן לו. ורבי משה הלל הסביר את זה גם בכוחות הנפש; אני מקנא במישהו שהוא יותר ממני! אך אם הוא צריך אותי - אז אני יותר ממנו ואז אני כבר לא מקנא...

ואני מוסיף: בכל אדם מתקנא חוץ ממנו ותלמידו. למה לא?... מסבירים בגלל שזה אני... זה בן שלי, תלמיד שלי. אבל זה לא לגמרי נכון... אלא אני יותר ממנו, אז אין לי מה לקנאת בו. כמה שהוא יהיה גדול אבל אחרי הכל הוא תלמיד שלי...

דבר שני סיפר לי הרב פיש לאידך גיסא שסיפרו לו שלפני עשרים וחמש שנה היה בחור מאד מוכשר בסלובודקא שהיה לו קרוב יחד אתו בישיבה והקרוב היה בחור יותר חלש, והוא מאד מאד קינא בקרובו המוכשר... כל פעם שהוא יכל - הוא השמיץ את הבן דוד המוכשר על לא עול בכפו... ואם לא די בזה - הוא גם בא לאבא של הכשרוני, וסיפר לו כל מיני דברים לא נכונים, ואבא שלו היה מוכיח אותו... והבחור ההוא הרגיש שהוא כבר נרמס לגמרי לגמרי... הוא הלך לראש הישיבה הגי"ר משה הלל שליט"א ואמר לו עד מתי? אני כבר לא מסוגל...

אמר לו הגי"ר משה הלל אם אתה רוצה אני יכול לפתור את הבעיה... לפעמים יש לי תפילות שנענות. אני יכול להתפלל שהבן דוד שלך הוא יהיה הבעל כישרון, ואתה תהיה כמו שהוא היום, חלש בכישרון... **וממילא** הוא יפסיק לקנאת בך, ואתה כמובן לא תתגרה בו, אתה הרי יודע איך צריך להתנהג כשאחד מקנא בשני... תתנהג טוב כלפיו! אם אתה רוצה אני אתפלל ונקווה שה' יקבל את התפילה... הבחור סירב ואמר הרב, אני מעדיף להישאר כמות שאני...

נו, אז מה אתה רוצה?... במקום להגיד לקב"ה תודה רבה שאתה בעל כישרון אתה מתלונן?... נכון, בבעלי כישרון תמיד מקנאים, והם **סובלים** מזה, אבל בשביל זה אתה רוצה לא להיות בעל כישרון?...! תודה על המתנה שקבלת, והכל בא על מקומו בשלום.

מעמד הר סיני - בישיבה!

עכ"פ - אין לנו הרבה זמן להאריך, אבל יש דבר שאומר הגי"ר חיים קמיל זצ"ל. הוא אומר שגם היום מעמד הר סיני זה סדרי הישיבה. וידוע שלכל גדולי הדורות היתה רוח הקודש ודבריהם היו ברוח קדושה. א"כ כשגדולי ישראל קבעו את סדרי הישיבה, זה עבר במסורה כבר מזמן הגר"א ורבי חיים מואלוז'ין, וזה ה'מעמד הר סיני', זו הצורה של 'העברת התורה', ורק כך הוא נהפך להיות כלי קיבול לגדלות בתורה.

וכל אחד שמנסה לעשות דברים אחרים הוא לא הולך בצורה הנכונה.

"ויוחן שם ישראל נגד ההר" - רבינו הגר"מ חדש זצ"ל אמר לנו - התורה לא נתנה ליחידים, אלא לכולם כאחד. ברגע ואתה רוצה להיות "יחיד" ולעשות סדרים משלך, א"כ אתה לא חלק מהישיבה... המתן תורה זה לכלל ישראל" וזה אחד מן התנאים.

אשר קרן - "בדרך"... בדרך לפיסגה!

אנחנו מזכירים כל הזמן, שהמלחמה עדיין לא נגמרה, ויש אנשים יהודים בסכנה, וגם כל התושבים שפנו לבתי מלון כעת האריכו את שהותם כמעט עד סוף השנה. דהיינו כבר מבינים שזה עניין של עוד כמה חודשים... ולבינתיים גוברים הלחצים, ועוד ייתכן שנצא אבלים וחפויי ראש מכל המערכה... לא יודעים מה יהיה...

צריך לדעת וזה דבר מאד פשוט: הקב"ה מראה לנו את כחו וקורא לנו: בואו אלי! שובו אלי ואשובה אליכם... אי אפשר להתעלם, לא תוכל להתעלם...

ראיתי בס' 'גם יכולתי' להגר"י קופשיץ שליט"א שמביא בשם הגי"ר יצחק

הוטנר זצ"ל, שכתוב על עמלק "אשר קרן בדרך" (דברים כה, יח). מה הדגש על **"בדרך"**?... ואם זה לא היה בדרך - אז מה?... גם אצל שמואל הנביא (שמואל א - טו, ב) עם אגג כתוב: "פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו **בדרך** בעלותו ממצרים". מה הענין שזה היה בדרך?... אמר רבי יצחק הוטנר: בדרך הפירוש אם אני רוצה להגיע למקום כלשהוא, ואיך שאני מתקרב - חוסמים אותי ולא נותנים לי להיכנס... עמלק תמיד כשהוא ראה שעם ישראל מגיע להשיג דרגה גבוהה - הוא הגיע להילחם... פעם ראשונה הוא הגיע בין קריעת ים סוף למתן תורה... הם הולכים להגיע אל התכלית, אל מתן תורה - עמלק אומר אני לא אתן לכם את זה... לא איכפת לי להכות אבל אתם לא תקבלו תורה... בפעם השניה כתוב במדבר - "וישמע הכנעני מלך ערד" - ופרש"י זה עמלק שהתחפשו לכנענים... אתם עומדים להיכנס לארץ ישראל!...! אנחנו לא ניתן לכם... כל פעם איך שבני ישראל באו להתקדם - הוא היה המונע.

גם המן הרשע צורר היהודים, אחרי שנגמרו שבעים שנות הגלות, כעת צריך לבנות את בית המקדש השני, המן - מזרע עמלק - לא יתן לך... אמר לנו הגי"ר ברוך מרדכי - כשהיינו בישיבה, בשם רבי חיים מבריסק, שלכל יהודי יש עמלקי קטן בלב... מה זה?... ה"אשר קרן בדרך", לצנן אותך. וגם ע"ז יש מצות מחית עמלק.

אתה רואה אחד מתלחב... הוא שמע שיחה טובה על חשיבות לימוד התורה, והוא מתחיל ללמוד בכזו התמדה... פתאום מתעורר לו העמלקי הקטן בלב... תעזוב... זה לא בדיוק כמו שאומרים... ואז אתה מצטנן ביראת ה'... היום הרבה אנשים ברחוב מצטננים... גם הרוח ברחוב היא מאד קרה מכל הבחינות... אחד מתלחב בתפילה, בא בזמן, מכוי, מרגיש שהוא ביד הקב"ה... עד שמגיע אליו קול פנימי שלוחש לו - מה, אתה יותר צדיק מכולם?...! אשר קרן בדרך... אתה בדרך לעלות עוד רגע אתה משיג את הכל... ואז מגיע עמלק...

יש כעת תכניות של 'הדרך עלך', סיום המסכת, וכל מיני תכניות נהדרות! שכולם מוליכים לשייגען גדול ועצום, תמיד מתחילים, אתה כמעט מגיע - - - ופתאום בא העמלק הפרטי שלך והורס את הכל... גמרנו... וכך זה לאורך כל הדרך. לא צריך להכעז - **מלחמה לה' עמלק** מדור דור! **אנחנו צריכים לדעת, מה שמדברים - זה אמת! רק תורה יכולה לעזור! תורה ותפילה. אתה בין כה וכה מתפלל... מה הבעיה להגיד "ראה בענייני וריבה ריבנו וגאלנו מהרה למען שמך" - רק תחשוב רגע... בין כה וכה אתה אומר את זה... קצת יותר בכוונה... "כי לישועתך קוינו כל היום" - ה', אני מחכה לישועה שלך! וכן הלאה וכן הלאה... לדעת שזה בידיים שלנו! וזה אמת.**

הגי"ר חיים ברים אמר פעם כשהיה מלחמת התשה, ונדמה לי שהרגו אז את רמטכ"ל מצרים, אמר הגי"ר חיים - הירייה נעשתה אמנם ע"י חייל, אבל את הדיוק שזה פגע ברמטכ"ל - זה אנחנו עשינו... הבני תורה!

הכל תלוי בבית מדרש, וזו אמת לאמיתה... בואו נאמין קצת לגדולי ישראל... רק החיזוקים שלנו משפיעים... עוד חיזוק בתורה, עוד חיזוק בתפילה... זה לא נגמר... וזה לא משחק ילדים... מי יודע לאן נגיע... במכתבים של הגי"ר משה שמואל שפירא, כותב לו אחד מבני משפחתו (ממשפחת הנצי"ב) למה אתה כל הזמן אומר ללמוד וללמוד בלי להפסיק, הלא בישיבה אצלנו באמריקה - אין סדר שלישי... כולם הולכים בערב, למה אני צריך להיות היחיד מכל הישיבה שלומד יותר?... כתב לו הגרמ"ש, אתה מדמה את עצמך אליהם?...! הרי אתה ממקור קדוש חוצבת! אתה נכד של הנצי"ב וזה מלוו אותך כל הדרך... זה יתן לך את הכח להמשיך הלאה יותר מכולם!!! גם אנחנו - בני התורה באנו ממקור אחר... וודאי שאדם רגיל לא מבין ומרגיש אבל אנו ממשיכי דרכם של אביו ורבו וגדולי הדורות ולנו אישית להמשיך מורשתו ומשנת חייו של מרן ראש הישיבה זיע"א, יש לנו מצוה להמשיך את הדרך!

כשהיו נוסעים משלחות של רבנים לקברים וכדו' ושאלו את מרן רה"י זיע"א מה משאלתו, והוא כתב לזכות כמה שיותר יהודים... לזכות את הרבים... אחריות... לחשוב על השני!

לנו יש כעת אחריות על אחינו... והרה"י תובע אותנו... ללמוד יותר טוב, ולהתפלל יותר טוב, ולהתחזק יותר טוב... ואז נזכה ל"ועלו מושיעים בהר ציון והיתה לה' המלוכה" - במהרה בימינו אמן.

לע"נ

הרב מאיר ב"ר מרדכי צימרמן זצ"ל
נלב"ע א' אדר תשע"א
ורעיתו מרת אסתר ב"ר שמחה (גרס) ע"ה
נלב"ע ב' ניסן תשע"ט
תנצב"ה

לע"נ

הרה"ג ר' משה חיים זצ"ל
בן הרה"ג ר' אהרן זאב הי"ד
מח"ס המסורת השלם לתשב"ר
נלב"ע כ"ג שבט תשס"ד
תנצב"ה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן שיעור דף היומי ועוד, בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות בחיפוש יש להקיש ארחות חיים או קוד מוסד 1000729 כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת נדרים פון בחיגו לטלפון 037630585 שלושה 2071 או במספר פלא' 053-415-3025 כל מי שיכול לעשות הוראת קבע אפילו של כ5 ש"ח תבוא עליו ברכה, וכל המוסיף... ניתן לקבל את הגליון במייל: 4166058@gmail.com

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה על פרק קנין תורה
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

ה'אדם' שנהפך ל'חכמה' - אין גבול להשגתו

המיוחד שהקב"ה מגלה סתריו לבני אדם - לא היתה שום אפשרות לקרוץ חומר לעסוק בדברי תורה.

במסכת יומא (כ', ב' ו"ט, ב') אומרת הגמרא, שכשהיה הכהן הגדול אומר את השם המפורש ביום הכיפורים היה נשמע קולו עד יריחו. ובתוס' בסוף מסכת סוטה (מ', ב') הביאו את דברי הירושלמי ביומא שם (פ"ג ה"ז), שלאחר שהיו השומעים שומעים את השם הוא היה משתכח מהם. ולכאורה יש לשאול, דלא לכתוב רחמנא לא וא"ו ולא ה"א... אם בלאו הכי אין לשומעים לדעת את השם, מפני מה צריך הכהן הגדול להכריז בקול גדול כל כך שישמעו כל העם, ומיד לאחר מכן יעשה נס גדול כל כך להשכיחו מכולם. שמולכתחילה לא ישמיעו אותו בקול גדול, וכך לא יצטרך הנס להעשות.

אך פשוט, שמה שהשם נתעלם מכל השומעים לא היה זה משום נס. אם היה זה נס - אין הכי נמי, ומוטב אילו לא היו שומעים מלכתחילה. השם המפורש כולו רוחני, ואדם בעל מציאות גשמית לא יכול להכילו. כשם שחומר לא יכול להבין מה הם שתיים ועוד שתיים, כך להבדיל אין יכולת לאדם לקלוט מהו שם המפורש. לכן, אף שהגייית ה' נשמעה עד יריחו, אף אחד לא הצליח לזכור את השם, ותוך כדי דיבור הוא יצא כלעומת שבא. לא היה כאן נס, כי אם מציאות פשוטה.

הוא הדין שהיה אמור להיות ביחס לכל דרכיו של הבורא ית'. יש כאן מציאות רוחנית טהורה שעומדת לנגד אדם חומרי ילוד אשה, ומה לו ולה. איזו זכות יש לו להתערב בה ואיזה כח יהיה לו להבין אותה. וכאמור, גם החלק הנגלה שבתורה כולו רוחני, אבל לגבי התחדש החידוש המופלא שהקב"ה נתן לבני אדם את הדרך להתנהג על פי חוקי התורה, ו'כל תלמיד חכם שיושב וקורא ושונה - הקב"ה יושב כנגדו וקורא ושונה עמו' (תנ"כ"א פרק י"ח), אולם החלק הנסתר - מה הוא שייך לבן אנוש.

אף על פי כן מחדשת המשנה, ש'כל העוסק בתורה לשמה - מגלין לו רזי תורה'. והא כיצד? הביאור הוא כפי שנתבאר לעיל בארוכה, ש'העוסק בתורה לשמה' אינו נשאר כבר אדם לעצמו. הוא נהפך למציאות חדשה של תורה, והוא והתורה חד הם. אי לכך 'מגלין לו רזי תורה'. אמנם גם לו אין כח לגלות לבד את מסתרי התורה, אולם משמים מגלים לו את הכל, משום שהוא היא התורה והתורה היא הוא, וכאשר מדובר בתורה בעצמה - אין סוף עד היכן היא יכולה להגיע. וכאמור, כל זה דוקא במי שעוסק בתורה 'לשמה', אך כל מי שלא זכה לעלות עד הנה, הגם שהוא עוסק בתורה, עדיין אין לו זכות להתקרב לפנים ממחיצתו.

החילוק בין 'כח' ל'באר' - הנביעה העצמית של האדם, שרק היא נקראת 'חיים'

על גבי הדרגה הראשונה של 'מגלין לו רזי תורה' מוסיפה המשנה את המדרגות הבאות: 'ונעשה כמעייין המתגבר וננהר שאינו פוסק'. משום שכאמור, הלשון היא 'מגלין לו רזי תורה'. לא שהוא מגלה מעצמו, אלא שמשמים פותחים לו את הדלת ומכניסים אותו פנימה. גם אחרי שהוא זכה לעסוק בתורה לשמה, עדיין הוא יכול לעמוד מבחוץ, כשלפניו יש דלת פתוחה... אין זה מחייב שהוא עצמו נמצא בתוך הפרדס ויכול לשוטט כאוות נפשו בכל חדרי החדרים שיש לו להקב"ה בתורתו. הוא רואה, הוא שומע והוא מבין, אך סוף סוף זה נמצא למעלה ממנו, והוא עודנו עומד על הארץ.

מטעם זה, גם אחרי שמתגלין לפני האדם רזי התורה, יש עוד מקום שאליו ניתן להעפיל - 'מעייין המתגבר וננהר שאינו פוסק'. לא שהאדם עומד מבחוץ, ומשמים מגלים לו את מה שמגלים לו, אלא שהוא מחובר אל התורה בצורה כזו שהיא מביאה את עצמה לפניו, והוא מונח בתוכה עד בלי גבול ובלי שום מעצור, כנביעה המתגברת שאינה פוסקת.

זאת היא פשטות הדברים, אך יש כאן תוספת עומק, שרמוזה במילים 'מעייין המתגבר'. שהנה, מעלת 'מעייין המתגבר' מובאת כבר לעיל במסכת אבות (ב', ח') על רבי אלעזר בן ערך, שמידתו היתה 'מעייין המתגבר', ושם בראשונים ביארו דהיינו 'חריף ומפולפל ובעל סברא', וברמב"ם בפירושו כתב ששייב את רבי אלעזר 'בטוב השכל וההבנה המעולה, והיות כל ענין קשה קל אצלו, ותבונתו מוסיפה על הענין'.

ומה משמעות הדברים, מצינו בזה לשון מופלאה לרבינו בעל הקצות החושן,

"ומגלין לו רזי תורה, ונעשה כמעייין המתגבר וננהר שאינו פוסק" (משנה א').

'העוסק בתורה לשמה' - מגלין לו רזי תורה'

שלוש דרגות מנויות כאן במשנה: 'ומגלין לו רזי תורה', 'ונעשה כמעייין המתגבר', ו'ננהר שאינו פוסק' (ויש שגרסו בהיפוך, 'ונעשה כנהר המתגבר וכמעייין שאינו פוסק'), ועלינו להבין מה הן שלושת מדרגות אלו ומה משמעותן.

המדרגה הראשונה היא 'ומגלין לו רזי תורה'. ומבואר לנו בזה, שכדי להגיע למדרגה כזו של השגת פנימיות סתרי התורה, מוכרחים להיות עוסק בתורה בדרגה של 'כל העוסק בתורה לשמה', וכל מי שלא זכה להגיע למדרגת ה'לשמה' אינו יכול להשיג רזי דאורייתא.

ומדוע 'רזי התורה' שייכים דוקא אל ה'לשמה'? ביאור הדברים נעוץ בחילוק בין החלק הנגלה לבין החלק הנסתר שבתורה. אין חילוק ביניהם דוקא בקושי הדברים או במידת מורכבותם. יתכן שחלק הנסתר יהיה קל יותר מחלק הנגלה, ומאידך גם בחלק הנגלה יכול להיות עומק לפנים מעומק עד אין חקר, ואף הוא יהיה מכוסה מבני אדם.

אולם בחז"ל מצינו שדוקא לגבי החלק הנסתר שבתורה אמרין שלא כל הרוצה ליטול את ה' יטול, ואין כולם רשאים לקרב אל הקודש. והיינו משום שיש חילוק בין הנגלה אל הנסתר במידת הפנימיות של הדבר. החלק הנגלה הוא כעין מלבוש חיצוני. לא שיש חיצוניות בתורה חלילה, אלא שהחלק הנגלה הוא 'נגלה' כפשוטו - הוא נראה מבחוץ לעין הרואה, והדרך להבין הוא לפי מה שמתגלה לעינינו. מדובר על ההלכות שנמסרו בסניי לכל איש ישראל, כל תרי"ג המצוות על כל פרטיהן ודקדוקיהן, וכל אחד מחייב לדעת את הכל כדי לדעת את המעשה אשר יעשה.

ממילא, כל כמה שהחלק הנגלה נמסר לנו בתורת הכרח, שבלעדיו לא נוכל למצוא ידינו ורגלנו כיצד להתהלך עלי אדמות, מוכרח להיות שאין מי שלא יוכל להשיג את כל החלק הנגלה שבתורה. כולנו אמרנו בסניי 'נעשה ונשמע', ואחרי שמסר לנו הקב"ה את התורה - בודאי שהוא מסר לנו גם את הכח ללמוד וללמד, לשמור ולעשות, ככל משפטיו וחוקותיו.

מה שאין כן החלק הנסתר שבתורה, לכאורה הוא אינו קשור אלינו אליבא דעובדא. הוא נוגע בעיקר כלפי מעלה, כיצד הקב"ה מנהיג את הבריא, מה השורשים שדרכם מושתת העולם, ומה הם דרכיו של מקום. ואם כן, אף ש'הארץ נתן לבני אדם', כאן מדובר על 'השמים שמים לה', ומאיזו סיבה תהיה יכולת ליציר נוצר להשיג את מה שלא שייך אליו.

משל למה הדבר דומה, בתורת דוגמא בעלמא לשבר את האוזן, לכל בית בישראל... כל בית מורכב מהורים וילדים. יש את מה שההורים יודעים ויש את מה שהילדים יודעים. את מה בעיקר הילדים צריכים לדעת? איך מתנהגים בבית, מה צריכים לעשות ואיך צריכים לדבר. אבל את מה הם לא אמורים לדעת? את שורש ההנהגה של ההורים. הם יודעים מה ההורים עושים ומה הם מורים להם, אבל למה ההורים מתנהגים כך ולא אחרת, ולמה הם החליטו כך והחליטו אחרת - כל אלו הם דברים שלא שייכים אל הילדים. עצם זה שההורים הם 'הורים', מחייב שהילדים לא יהיו ברמת הידיעה של ההורים...

על אחת כמה וכמה אלף אלפי פעמים של מידת קל וחומר, כאשר במה אנו קיימים, בבורא כל עולמים שברא את כל הבריא כולה. סודות הבריא הם דברים שלא אמורים להיות שייכים אלינו. לא רק שאין לנו את הכח להשיג אותן, אלא מהיכי תיתי שנוכל להתערב ולדעת אותן. גם אם נלמד ונרצה ללמוד לא נוכל להשיג אפילו קצה קצותן. עליונים למעלה ותחתונים למטה, ועל כל פעול יש לדעת מה למעלה ממנו.

לא זו בלבד, אלא שכאן מדובר על החמדה הגנוזה שמוסתר בבית גזינו של הקב"ה. בשלמא את החלק הנגלה הוריד הקב"ה מן השמים בכדי לצרף בו את הבריות, אבל לענין החלק הנסתר - איזה כח יהיה לבן אדם לעסוק בו? הרי שום חלק שבתורה לא יכול להתקבל אצל האדם אלמלי הקב"ה נותן לו אותו בכבודו ובעצמו. כי ה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה, וה' הוא המלמד תורה לעמו ישראל. כל זמן שאין הקב"ה מלמד - אין יכולת להשיג את התורה. כולה היא שמותיו של הקב"ה, הדבר העליון והרוחני ביותר שקיים גבוה מעל גבוה, ומבלי החידוש

על כך מתגלה במשנה, שהפסגה הגדולה ביותר להגיע ל'ותן חלקנו בתורתך' מתאפשרת דוקא דרך 'כל העוסק בתורה לשמה'. כי יש אדם שלומד, אבל עדיין הוא עומד מחוץ לתורה, והדרגה הגבוהה ביותר היא להתאחד יחד עם התורה, שהאדם והתורה יהיה גוף אחד. זה שייך דוקא ב'עוסק לשמה', שאין לו מטרה אחרת מלבד התורה בעצם עצמותה, ואז איגלאי מילתא שגם הסברות של ה'אדם' שבו אינן סברות של בן אנוש, כי אם סברות התורה, וכך נמצא שהוא יכול למצוא את עצמו בתוך דברי התורה.

יש תורה בנוסח של 'ראובן', תורה בנוסח של 'שמעון' ותורה בנוסח של 'לוי'. הכל זה תורה והכל כלול במה שנמסר בסיני, אך יש כאן את ה'הוא' שהיה אומר - הוא אומר את מה שהוא מוצא בתוך התורה. ויעיין בגר"א שמכנה את תלמידי החכמים בלשון 'שרי משקים' לתורה, שכביכול הם מוציאים את המשקה החוצה על ידי מה שמונח בתוכם.

בפסוק בשמואל (ב' א', כ"ז) אומר דוד על יהונתן: "איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה", ובמדרש שם אמרו (פרשה כ"ה ס' ד'): "מכאן מצינו שהצדיקים קרוין כלי מלחמה", וכעין זה במדרש רות (פרשה ד'): "מנין שהצדיקים קרוין כלי, שנאמר איך נפלו גיבורים ויאבדו כלי מלחמה", ומבואר שהצדיקים עצמם הם 'כלים' שעל ידם כלל ישראל נלחם. הם עצמם בעלי כח והם עצמם יכולים לשדד מערכות, ולא רק שבזכותם יש כח להלחם.

וראה עוד בתחילת המשנה, שם כבר הרחבנו בענין והוספנו עוד את האמור במדרש שיר השירים: "בית מדרשו של רבי אליעזר היה עשוי כמין ריס ואבן אחת היתה שם והיתה מיוחדת לו לשיבה, פעם אחת נכנס ר' יהושע התחיל ונושק אותה האבן ואמר האבן הזאת דומה להר סיני, וזה שישב עליה דומה לארון הברית".

הרי שרבי אליעזר לא היה רק מי שקיבל את הלוחות הנתונות בארון, אלא הוא עצמו היה דומה ל'ארון הברית'. וגם המקום שישב עליו, לא היה רק מקום ללמוד בו את התורה, אלא 'האבן הזאת דומה להר סיני'. יש כאן תורה בפני עצמה שנקראת 'רבי אליעזר', וכך הוא בכל תלמיד חכם שעוסק בתורה לשמה, הוא עצמו נהפך להיות חלק מן התורה.

ושם הקשינו על תחילת דברי המדרש שם, שרבי אליעזר אומר 'לא חיסרתי מרבתי אלא ככלב המלקק מן הים', ואילו רבי עקיבא בא להמעיט את עצמו לעומתו ואומר שאינו אלא 'כמדליק מנר לנר'. ולכאורה הדברים תמוהים, דאדרבה, נמצא שרבי עקיבא גדול יותר, שהרי הנר השני מקבל את כל מה שיש בנר הראשון, בעוד שרבי אליעזר ינק רק 'ככלב המלקק מן הים'...

אלא הביאור הוא כפי שנתבאר, שלא לחינם נקט רבי אליעזר את הלשון 'חיסרתי'. שהרי אחרי שאין כאן חכמה בלבד, והחכם גופו הוא חלק מן החכמה - נמצא שכביכול התלמיד 'מוחסר' מהאישיות של רבו, ולוקח את מה שיש בו אליו. על זה בא רבי עקיבא ואומר, שהוא אפילו לא זכה 'לחסר' ככלב המלקק מן הים, הוא רק 'מעביר מנר לנר', שלא נחסר בנר הראשון מאומה כאשר הוא מעביר את האש לשני... כל מה שהיה ברבותו - נשאר אצלו, והוא היה כעין עומד מבחוץ שלא זכה לשאוב את עצמיותו של החכם שמבטאת את החכמה. כמובן שהדברים נאמרו במדרגתו ובענוותנותו של רבי עקיבא, שהיה מוסר התורה שבעל פה, ועל כל פנים נמצאנו למדים שהמדרגה העליונה שאיתה האדם מגיע לעולם הבא עם היצירה שהוא יצר מעצמו, היא דוקא בצורה של חיבור, באופן של 'באר', שהחכמה תצא מתוך תוכו והוא יחדש את החכמה. זוהי מדרגתו של 'כל העוסק בתורה לשמה'.

'כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק':

והנה המשנה כופלת בתרתי, גם 'מעין המתגבר' וגם 'נהר שאינו פוסק', ונראה שיש כאן שתי הבחנות של התגברות: בחינה של 'מעין' ובחינה של 'נהר'. ה'מעין' עומד במקום, והמים מזנקים מתוך עומק נביעתו כלפי מעלה, ואילו ה'נהר' זורם קדימה דרך מסלול ארוך, וממשיך כל הזמן במרוצתו הלאה (והדברים מבוארים בערוך השולחן באבן העזר, ס' ק"ח סעיף ל"ג).

התוספת שהחכם מוסיף בעומק החכמה - היא האופן של 'מעין', שבאותו מקום עצמו יכול החכם למצוא עומק לפנים מעומק, כאשר חנו האלוקים. אך גם הלאה, יכול החכם לחדש עוד חידושים חדשים היוצאים ומסתעפים מתוך החכמה המוקדמת, וזוהי הבחינה של 'נהר' - שיש לו מירוח 'שאינו פוסק', בלי להשאר רק במקום הקיים, אלא להמשיך ולהתקדם לעוד מקומות שלא עוצרים לעולם.

אלו הם שלושת המדרגות שאומרת המשנה ב'כל העוסק בתורה לשמה': ראשית כל 'מגלין לו רזי תורה', שלא יחסר לו מאומה בידעת החכמה, ולאחר מכן, מאחר שהתורה נהפכה לחלק ממנו והיא נחצבת משורש הווייתו, הוא עצמו מוסיף עוד ועוד מדייליה בצפונות החכמה, בבחינה של 'באר', ושם מגיע החלק שבא משלו. הוא מציצו מגביר את החכמה 'כמעין המתגבר', וממשיך אותה הלאה 'כנהר שאינו פוסק'.

בהקדמתו לספר שב שמעתתא (אותיות א' - ב'). שם הוא מביא את הפסוק במשלי (ה', ט"ו): "שתה מים מבורך ונוזלים מתוך באר", ועל כך מוסיף את ביאורו של הזהר"ק, שמתניחם לכל מציאות חיינו כאן בעולם. הרי כולנו יודעים שמטרת הבריאה היא שלא יהיה לאדם 'נהמא דכיסופא'. שהרי אילו לא היתה לאדם בחירה לבחור בין הטוב לבין הרע, נמצא שכל שכרו יבוא בתורת לחם חסד, ולפיכך הוא הושם בתוך המלחמה החזקה, כדי שלאחר שיזכה לנצח - יוכל לבוא על שכרו משלם, בצדק ובזכות.

ומכל מקום מחדש הזהר"ק, שעדיין, הנצחון במלחמה לא מספיק בכדי לעקור את ה'נהמא דכיסופא'. כי בכדי לזכות לשכר שלם, מוכרחים להיות דוקא בבחינת 'באר' ולא בבחינת 'בור'. שהרי מהו ההבדל בין 'בור' ל'באר'? שניהם מלאים מים, ומשניהם משקים את העדרים. אבל 'בור' מלא במים מבחוץ, בעוד ש'באר' מלאה במים מבפנים. 'בור' הוא המקום שמכניסים לתוכו מים, יורדים לתוכו הגשמים ואז הוא מתמלא, ואילו ה'באר' יש לה נביעה עצמית משלה, והמים מגיעים ממנה, מתוכה.

כאן לא מדובר על התורה והמעשים הטובים שהאדם אסף כאן בעולם, כי אם על המדרגה שהוא העמיד בה את עצמו. יש אדם בצורת מדרגה של 'בור' ויש אדם בצורה של 'באר'. מי שמדרגתו בתורה היא בבחינת 'בור', שכל תורתו היא מאחריים, ויודע רק את התורה שלימדו אותו - לא יעזור לו כל מה שלמד כדי לא להתבייש בעלמא דאתי. כי עדיין, בבחינה מסויימת, יש כאן 'נהמא דכיסופא'. הוא לא הוסיף מאומה יותר על מה שנתנו לו. כמובן שאין כאן 'נהמא דכיסופא' גמור ומגיע לו בידן שכר בלי גבול, אך עם כל זה, אין כאן דבר חדש שהוא יצר מעצמו.

לעומת זאת המדרגה העליונה היא 'נוזלים מתוך באר'. שהאדם יתהפך לבחינה של 'באר', שנובעת מעצמה ומחדשת את עצמה. וזוהי מעלתו של רבי אלעזר בן ערר, כלשוננו של הרמב"ם, ש'תבונתו מוסיפה על הענין' - הוא היה מלא בנביעה פנימית, שיצאה מן הפנים אל החוץ ומשם הוסיפה עוד ועוד מים.

ושם בשב שמעתתא מביא מהמהר"ל בספר גור אריה (פרשת ויצא, בראשית כ"ט, י"א), שלפיכך מי הבאר נקראים 'מים חיים', משום שהם מחיים את עצמם, והבאר עצמה היא שיוצרת את המים. עד כדי כך, שמצינו חילוקים רבים בין מי מעיין ובאר לבין כל מקוה מים אחר, שדוקא 'מים חיים' מועילים למי חטאת, טבילת זב ומצורע, ועוד שאר דינים שבתורה, והכל משום שהם 'מים חיים' - יש להם נביעה עצמית, שמגיעה מעצמם ולא ממקום אחר.

וכמו הבאר, כך גם האדם - עליו להיות מלא בנביעה של 'מים חיים', שתוציא את המים מתוכו פנימה. "והיינו דעיקר בריאת אדם על הארץ בכדי שתהא הנפש בבחינת 'באר' ותקרא 'נשמת חיים', וזהו (ויקרא י"ח, ה') אלה המצוות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם" (לשון הש"ש שם).

נמצא לנו אם כן דבר נורא, שדוקא דבר עצמי יכול להקרא 'חיים', וכל דבר שאינו עצמי - לא יכול להקרא 'חיים'. מי שרק שמים בתוכו ואין לו כלום משלו - הרי הוא משול כמות, שזקוק לחסד של אמת של נושאי המיטה. אין עליו את הדין של 'חי נושא את עצמו', והוא מצד עצמו - כביכול לא נחשב למאומה. רק אדם שהוא עצמו עושה, הוא עצמו יוצר והוא עצמו פועל - ראוי להקרא אדם 'חי', שחי ומחיה את החיים, בלי להפסיק לחיות לרגע.

אפילו אדם שעוסק בתורה ומשמר אותה אצלו, הגם ששכרו הרבה מאד על פי פעלו, עדיין יכול להשאר במדרגת 'בור' בלי לחיות חיים של 'באר'. אין אצלו יותר ממה ששמו בתוכו. הוא מוכרח להיות במדרגה של 'באר' - שהתורה תנבע ממנו, מעצם הווייתו, ותורה חדשה מאיתו תצא. דוקא אז הוא יזכה שלא יהיה לו כלל 'נהמא דכיסופא', משום שכעת יש לו משהו משלו, מה שהוא יצר והוא הוסיף בחי חיותו.

חלקו בתורה של כל אחד - חלק מה'עצמיות' שהוא צריך לחדש מתוכו:

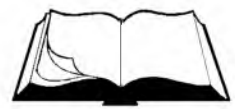
בירושלמי בפאה (פ"ב ה"ד) וכעין זה בכמה מהמדרשים אמרו ש'אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסיני, ומלפנים כבר הערנו, שלכאורה המשפט סותר את עצמו מיניה וביה. הלא אם כל התורה נמסרה למשה בסיני - מה חידש התלמיד, ואם התלמיד חידש - וכי האם זה מה שנמסר למשה בסיני, שיהיה תלמיד פלוני שגייד כך או אחרת... הרי כעת איגלאי מילתא למפרע שזה מה שנמסר למשה, ושבו אין כאן משום 'חידוש'.

אך ודאי הביאור הוא שאכן כן, התלמיד הוא זה שמחדש את התורה הזו, וזה מה שנמסר למשה בסיני - שאותו חלק פלוני יתחדש על ידי אותו תלמיד. לכל אחד יש חלק אחר בתורה שנמסר לו מאת הקב"ה, ועל זה אנחנו מתפללים 'ותן חלקנו בתורתך' - שנזכה להשיג את אותו חלק מסויים שנשמר עבורנו. אין חלק זה דומה לחלק אחר, והחלק המיוחד של כל אחד הוא חלקו בחיים.

והסיבה שלכל אחד יש חלק אחר בתורה, נובעת מאותו שורש: התורה לא נמסרה לאדם רק כדי שילמד אותה, אלא כדי שתהיה חלק ממנו ותנבע מתוך הפנימיות שלו. שתהיה 'תבונתו מוסיפה על הענין', והוא ימצא את החידושים שמתוכו בתוך התורה.

מִי יֵדָע

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

9

גליון 520

שנה מעוברת

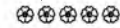
אדר א' תשפ"ד

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

לע"נ מרן ראש הישיבה

רבי ירחמיאל גרשון אדלשטיין זצוקללה

נלב"ע י' בסיון תשפ"ג

ראש חודש שחל בשבת

מצוה להרבות בסעודת ראש חודש (שו"ע סי' תי"ח), וכתב הרא"ש בשם ה"ירושלמי" שאם חל ראש חודש בשבת יש לעשות סעודת ראש חודש ביום ראשון, דבשבת לא ניכר שעשה משום ראש חודש (מובא ב"באר היטב" סי' תי"ט סי"א). ולמעשה נוהגים כשחל ראש חודש בשבת רק להוסיף מאכל אחד יותר ממה שנוהגים בכל השבתות (משנ"ב שם סי"ב, בשם "שירי כנה"ג" המובא ב"באר היטב" שם). ואם שחל להוסיף בשבת יש להוסיף בסעודת מלווה מלכה, לכבוד ר"ח שהיה בשבת (שעה"צ שם בשם "סידור יעב"ץ").

שנה מעוברת

למה מעברים את השנים?

איתא בגמרא (סנהדרין י"א): "תנו רבנן על שלושה דברים מעברים את השנה. על האביב, על פירות האילן, ועל התקופה".

על האביב – כדאיתא בפסוק (דברים ט"ז, א): "שמור את חג השבועה...". ודרשו חז"ל (ר"ה כ"א). שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן, והטעם שאז מבשילה התבואה, ויהא מהיכן להביא קרבן עומר, וכמשי"כ רש"י (סנהדרין שם).

על פירות האילן – מכיון שמחג השבועות מצווין להביא ביכורים לביהמ"ק, אם מתאחרת הבשלת הפירות מזמן עצרת, צריך לטרוח ולעלות לירושלים פעם אחרת, לכן מעברים השנה, כדי לדחות את חג השבועות לעוד חודש.

על התקופה – שחג הסוכות יחול בתקופת האסיף, כדכתיב (דברים ט"ז י"ג): "חג הסוכת תעשה לך שבעת ימים באספך מגרן...". יש עוד דברים שגרמו לעבר השנה, כמבואר בגמרא (סנהדרין י"א): מפני הדרכים, מפני הגשרים, מפני תנורי פסחים ומפני גלויות ישראל שעקרו ממקומן, ועדיין לא חזרו.

מפני הדרכים – שנתקלקלו בימות החורף מפני הגשמים, ועדיין לא נתקנו ולא יוכלו עולי רגל לבא (רש"י שם).

מפני הגשרים – שנתקלקלו הגשרים, ועדיין לא תיקנום, וישנם אנשים שאינם יכולים לעלות לירושלים, היו מעברים השנה, כדי שיהיה זמן לתקנם.

מפני תנורי פסחים – שהיו צולין בהם פסחיהם ונימוקו ע"י גשמי חורף, וצריכים להתייבש בשמש, וראו שעדיין לא התייבשו, ולא יהיה להם תנור לצלות הקרבן פסח, היו מעברים השנה, שע"י יספיקו התנורים להתייבש.

ומפני הגלויות שנעקרו ממקומן – שמעו הסנהדרין שיצאו ישראל ממקומן להגיע לארץ ישראל, ועדיין לא הספיקו להגיע, הוסיפו עוד חודש, כדי לתת זמן שיהיו יכולים להגיע לפני חג הפסח.

מצוה לחשב תקופות

איתא בגמרא (שבת ע"ה). אמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יוחנן בן זכאי משום בר קפרא, כל היודע לחשב תקופות ומזלות ואינו חושב, עליו הכתוב אומר "ואת פועל ד' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראוי", ואמר רבי שמעון בר נחמני א"ר יונתן מנין שמצוה על האדם לחשב תקופות ומזלות שנאמר וכו'. והבה"ג מנה את מצוות חישוב תקופות ומזלות למצות עשה, וכ"כ ה"יראים" (מצוה ס"ז) וכ"כ הסמ"ג (עשין מ"ז), ("שקל הקודש" להגר"ח קניבסקי זצ"ל בהקדמה).

שנת הלבנה ושנת החמה

שנת הלבנה היא 354 ימים ו-8 שעות ותתע"ו חלקים (שהם 48 דקות ו-40 שניות). ואילו שנת החמה היא 365 ימים ו-6 שעות (וזה לפי תקופת שמואל). נמצא ששנת החמה יתירה על שנת הלבנה בעשרה ימים, 21 שעות, 11 דקות ו-20 שניות (ולפי תקופת רב אדא, שנת החמה היא 365 ימים, 5 שעות ותתקצ"ז חלקים ומ"ח רגעים, שהוא 55 דקות ו-25 שניות. וע"ע רמב"ם הל' קידוש החודש פ"ט ופ"ז), ולפי"ז לאחר ג' שנים, יתוסף לשנת החמה חודש ימים על שנת הלבנה. והיות שתקופות השנה תלויות בחמה, נמצא שחודש ניסן לא יחול בזמן

אביב, וכן פירות האילן לא יתבשלו עד לחג השבועות, ולא יוכלו להביא ביכורים לחג השבועות, וכן סוכות לא יחול בתקופת האסיף, שיהיה רק לאחר סוכות.

ובגלל זה בזמן התנאים היו יושבים כל שנה בחודש אדר לבדוק את המצב, וכשראו שלא יותאמו היו הסנהדרין מעברים את השנה, מוסיפים חודש אדר, מכיון שעיקר הטעם הוא כדי שהחגים פסח, שבועות וסוכות, יחולו בזמן, הוסיפו את חודש אדר שהוא החודש הסמוך לתחילת החגים. עד שבא הלל האמורא ותיקן סדר קבוע מתי לעבר את השנה, כדלהלן.

באיזו שנה מוסיפים חודש אדר

בכל מחזור של י"ט שנה, מצטברים בין שנת החמה לשנת הלבנה, כמאתיים ושבעה ימים, משום כך הלל תיקן שבמשך תקופה זו יוסיפו שבעה חודשים, בכל שנה חודש, וכפי סדר זה: שנה שלישית, שישית, שמינית, אחד עשר, ארבעה עשר, שבעה עשר, תשעה עשר (11, 8, 6, 3, 19, 17, 14), וסימנה גו"ח אדז"ט, וע"י שנת החמה ושנת הלבנה יתאזנו ביחד.

למה אין מוסיפים כל שנה

והטעם שהלל תיקן להוסיף שבעה חודשים, ולא תיקן להוסיף כל שנה כמה ימים לשנת הלבנה כדי להשוות שנת הלבנה עם שנת החמה, משום שמבואר בגמרא (מגילה ה'), אמר רבי אבא אמר שמואל מנין שאין מונים ימים לשנים, שנאמר "לחודשי השנה" (שמות י"ב, ב'), חודשים אתה מונה לשנים ואי אתה מונה ימים לשנים, וע"כ הלל תיקן שיוסיפו חודשים שלמים כדי להשוות בין השנים.

באיזו שנה אנחנו עומדים

אם רוצים לדעת באיזו שנה אנו עומדים יש לקחת את מספר השנה ולחלקה ל-19. אם השארית היא מספר הכלול בשנים המעוברות, זה סימן שהשנה הזו תהיה שנה מעוברת, ולפי"ז השנה הזו שנת ה' תשפ"ד (5784), לחלק ל-19 יש לנו 304, ועוד שמונה שנים, (והיא השנה השמינית של גו"ח אדז"ט).

משכנס אדר מרבים בשמחה

מי שיש לו דין עם עכו"ם ישפוט באדר (תענית כ"ט). ומשנ"ב סי' תרפ"ו סי"ק ח' וכתב בריטב"א (שם) אע"פ שאין מזל לישראל, מ"מ כך נגזר בשמים, שאלו ב' חודשים (אדר ואב) יש מזל לישראל, ודין זה נאמר רק באדר ב' (שו"ת "שאלת יעב"ץ" ח"ב סי' פ"ח, עפ"י רש"י (תענית כ"ט). דאיתא שם בגמרא "משכנס אדר מרבים בשמחה", "ימי נסים היו לישראל פורים ופסח", משמע דווקא אדר ב' שבו חוגגין נס פורים וימי נסים סמוכים הם, משא"כ אדר א' אין בו פורים ואינו סמוך לפסח, וכ"כ בשו"ת "תשובה מאהבה" (ח"ב סי' ש"א).

וכן כתב לי בעל "שבט הלוי" זצ"ל, עפ"י דברי ה"שפת אמת" (תענית שם) כשם שמשכנס אב ממעטין כך משכנס אדר מרבים משום דמשמיעין על השקלים לצורך הקרבנות ע"י שם. וא"כ זהו דווקא באדר שני. אולם ע"י שו"ת חת"ס (ח"מ סי' כ') בחתימת התשובה שכתב "יום ג' א' דר"ח אדר ראשון שמרבים בו בשמחה". וכ"כ בספר "דרך שיחה" בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל.

ברכת החודש

בשבת מברכים, יש נוהגים שבחודש אדר א' מברכים "אדר" סתם, ובאדר ב' אומרים "אדר שני", אבל מסקנת האחרונים לפרש בשניהם (משנ"ב סי' תכ"ז סי"ק ג').

ז' באדר

הנוהגים להתענות בז' באדר, שהוא יום פטירת משה רבינו (וכן נוהגים ה"חברא קדישא" בהרבה מקומות) כתב המשנ"ב (סי' תקי"פ סי"ק ט"ו) שמנהג העולם להתענות באדר א' (וכ"כ בשע"ת שם בשם מהרי"ל), וכן נוהגים ברוב מקומות בחו"ל, ויש סוברים לצום באדר ב' ("לוח אי"י") וכן נוהגין בארץ ישראל (והא דלא נוהגין באדר א' כמו שאר יארצייט, שמא סברי דק"י"ל כמ"ד ב"ללקוט יהושע" סי' ה' שמשה רבינו מת באדר ב', וע"ע שו"ת "מעיל צדקה" תשי"ב כ"א, וי"מ, כיון שבתחילת היישוב בארץ ישראל היה כאן מרן ה"בית יוסף", ולפי בלי ספרד נוהגים ביארצייט באדר שני, הם נהגו לשיטתם גם יארצייט של משה רבינו באדר שני, ולכבודם אנו עושים כמותם, וכמו שמצינו בכמה ענינים).

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א' - ה') :

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

ארבעה שבועות לאחריו דהיינו בכ"ט באדר (שו"ע סי' נ"ה סעיף י').

יבום וחליצה

מבואר בגמרא (יבמות) מצוה גדולה לייבם או לחלוץ. ובשו"ת "הלכות קטנות" (ח"ב סי' קע"ב) מספקא לי אם הבכור הוא תאום, וא' נולד בכ"ט באדר א', והשני בל' באדר א' שהוא א' דר"ח אדר ב', על מי מוטלת מצוה יבום וחליצה, על מי שנוול ראשון או על מי שנתחייב מקודם במצוות דהיינו שנוול אח"כ, ונעשה בר מצוה לפניו דשמה הוא נחשב הגדול. וע"ע שו"ת "בנין ציון" (ח"א ותשי' ק"נ ותשי' קנ"א) שפשיטא ליה שמי שנוול ראשון, הוא הבכור לענין יבום וחליצה.

כבוד האח הגדול

וכן יש לדון בכה"ג לענין הא דמבואר בגמרא (כתובות ק"ג). "כבוד את אבך ואת אמך" - לרבות אחיך הגדול. מי נחשב הגדול שהשני צריך לכבדו. ובספר "הלכות קטנות" (שם) כתב שהאח השני הנעשה גדול ראשון, עפ"י דין הוא נחשב הגדול, וזה שנוול לפניו חייב לכבדו. אולם בשו"ת "שבות יעקב" (ח"א סי' ט"ו) כתב שהאח הנולד ראשון הוא נחשב לגדול, ואחיו הנולד אחריו חייב לכבדו. אמנם אם חלה שנת השבעים בשנה פשוטה, והאח הקטן נעשה בן שבעים בתחילת חודש אדר, והאח הגדול עדיין לא נעשה בן שבעים, לכו"ע חייב האח הגדול לכבד את האח הקטן ולקום מפניו, שהרי הקטן יש לו כבר דין זקן (הגר"ד לנדו שליט"א).

יארציט באדר

מי שנפטר לו אב או אם בחודש אדר בשנה פשוטה, כשמגיע לשנה מעוברת, לפי מנהג הספרדים נוהגים לקבוע את יום השנה באדר ב' (שו"ע סי' תקס"ח סעיף ז'). אולם לפי מנהג האשכנזים לכתחילה יש להחמיר להתענות בשניהם, ואם קשה לו יתענה רק בחודש הראשון. ולענין שאר דברים, כגון: להפחיל לפני העמוד, ללמוד משניות, ונר זכרון, לכתחילה יש לו לעשות בשניהם. ומ"מ אינו דוחה חיוב אחר רק פעם אחת (רמ"א שם וביו"ד סי' ל"ב סעיף י"ב, ו"פני ברק" סי' ל"ט סעיף ל"ו).

ולענין דיני אבלות באדר ב' ביום היארציט, כגון ללכת לחתונה מותר (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

אם מת בשנה מעוברת באדר ראשון, יתענה בכל שנה מעוברת באדר ראשון, ואם מת באדר שני יתענה באדר שני (רמ"א סי' תקס"ח סעיף ז'), ואם אינו יודע אם מת באדר ראשון או באדר שני יתענה באדר שני (שע"ש שם סי' ק"ל), והטעם משום חזקת חיים, ועוד ד"א דלעולם יתענה בשנה).

ואם מת בל' אדר ראשון שהוא א' דר"ח אדר שני, דיני היארציט בשנה מעוברת בל' אדר ראשון, ובשנה פשוטה בל' שבט שהוא א' דר"ח אדר (משנ"ב סי' תקס"ח סעיף מ"ב).

אבילות וקדיש

מי שנפטר אביו או אמו בשנה מעוברת, מפסיק לומר קדיש לאחר י"א חודש, ודיני אבילות נוהגים י"ב חודש, וזמן היארציט לענין חיוב קדיש, נר זכרון ומשניות ביום הפטירה הוא לאחר י"ג חודש, כגון אם נפטר בחודש תשרי מפסיק לומר קדיש לאחר י"א חודש, שהוא בחודש אב, דיני אבילות נוהגים עד חודש אלול והיארציט בחודש תשרי.

וכן מי שנפטר אביו או אמו כגון בניסן שלפני שנה מעוברת, מפסיק לומר קדיש לאחר י"א חודשים (מיום הקבורה), דהיינו באדר א'. דיני אבילות נוהגים עד אדר ב', והיארציט בחודש ניסן.

עליה לקבר והקמת מצבה

עליה לקבר והקמת מצבה יש לעשות בסוף י"ג חודש (הגר"ש אלישיב זצ"ל). סיום משניות וכד' יש לעשות בסוף הי"ב חודש (הגר"נ קרליץ זצ"ל).

התאריך בשטרות

כשכותבין שטרות וכתובות יש לכתוב חודש אדר הראשון, חודש אדר השני (ע"י שו"ע אה"ע סי' קכ"ו סעיף ו') שכותבים אדר "ראשון" אדר "השני", ומשנ"ב סי' תכ"ז סעיף ז', יש לכתוב שניהם בה"א הידיעה וע"י "חלקת מחוקק" שם בשם מהר"י מינץ, וע"ע במשנה מגילה ו': שכתוב שניהם בה"א הידיעה, ובמשנ"ב סי' תכ"ז סעיף ג' כתב שיכתבו "אדר ראשון" ו"אדר השני" וצ"ע מקור לדבריו ב"שער הציון" שם לחמשה אחרונים שהם לא מחלקים כלל. וכתבו או שניהם בה"א הידיעה או שניהם בל"י הידיעה, וצ"ע. ושמה כוונת המשנ"ב לאו דווקא. וע"י פמ"ג שם מ"ז ס"ק א' שכתב "אפשר שבחודש אדר ראשון אין קפידא אם לכתוב בה"א", ושמה כוונת המשנ"ב לדברי פמ"ג אלו, אבל לא משמע כן מכיון שלא צ"ע זה כלל במקורו).

אם כתב "אדר" סתמא, בחודש אדר ראשון הוא כשר, דסתם אדר אצל בני אדם הוא אדר הסמוך לשבט, אבל אם כתב באדר שני "אדר" סתמא הוי פסול, דהוא שטר מוקדם. (ע"י שו"ע חו"מ סי' מ"ג סעיף כ"ח ורמ"א אה"ע סי' קכ"ו סעיף ו'). ואע"ג דלענין בר מצוה העיקר הוא אדר שני, י"ל שכאן תלוי בלשון בני אדם, וכוונתם לאדר הסמוך לשבט.

חידה:

איזה קשר הלכתי יש בין פורים ל"ג בעומר?

תשובה לחידה מגילון 519

חידה: איזה דבר בלוח השנה ברצף השנים תשפ"ד תשפ"ה, לא היה במשך חמישים שנה?

תשובה: עשרה בטבת שחל בערב שבת, שנת"ם ברצף, פעם אחרונה היו בשנים תשל"ג תשל"ד.

פורים קטן

ביום י"ד וט"ו באדר א' אין אומרים תחנון, ואין אומרים "למנצח יענך" (שו"ע סי' תרצ"ז ומשנ"ב שם). וכן אין אומרים תחנון במנחה שלפניו שהוא י"ג אדר א' (משנ"ב סי' קל"א ס"ק ל"ג).

השנה (תשפ"ד) שחל ט"ו אדר א' בשבת, אין אומרים "אב הרחמים" ולא "צדקת צדק".

אין אומרים "על הנסים" בפורים קטן כיון שאין קוראין המגילה, ואם אמרו אין מחזירין אותו (משנ"ב שם).

מי שישב שבעה על אחד מקרוביו ר"ל, נוהג בו כל דיני האבלות, ודלא כפורים שאין נוהגין בו (משנ"ב סי' תרצ"ז ס"ק ג'). ואם חל יום פטירת אביו או אמו בפורים קטן, אינו מתענה (שו"ע שם, ו"פני ברק" סי' ל"ט סעיף כ"ח).

משתה ושמחה בשושן פורים קטן

ירבה קצת בסעודה, וטוב לב משתה תמיד (רמ"א שם סי' ב', הרמ"א חתם השו"ע מעין הפתיחה שכתב (בסי' א') "שויתי ה' לנגדי תמיד", וכאן כתב משתה "תמיד", שע"ת בשם "ברכי יוסף").

וכתב הפמ"ג (סי' תרצ"ז) בשם הב"י לדייק מדאמר תלמודא פ"ק דמגילה (ו'): במשנה אין בין אדר ראשון לאדר שני, ומבואר בגמרא אין בין י"ד שבראשון לי"ד שבשני, אלא מקרא מגילה ומתנות, הא לענין משתה ושמחה שווין, ומדנקט י"ד משמע דבט"ו אין שמחה ומבואר בדבריו דאף לענין מוקף חומה. וכן פסק המשנ"ב (סי' ד') בשם הפמ"ג, שבט"ו אין חיוב להרבות בסעודה אף למוקף חומה. ע"כ, וקשה למה אין להם חיוב כמו י"ד.

אולם בתוספות (שם) מבואר להדיא שלדעה שגם בט"ו באדר ראשון יש חיוב שמחה (וכן בפיהמ"ש להרמב"ם (שם) כתב ג"כ ט"ו). וע"י בשו"ת "מנחת יצחק" שכתב שאפילו לדברי הב"י כל זה לענין בן י"ד אבל לענין בן כרד לכאורה בודאי יש שמחה בט"ו אדר ראשון (דלא כהפמ"ג והמשנ"ב הנ"ל), וכ"כ ב"לוח אי"י" וכן הורו הגר"ש אלישיב זצ"ל ובעל "שבט הלוי" זצ"ל, שלבן כרד בודאי יש חיוב משתה ושמחה בט"ו. ולפ"ז אלו שנוהגים בבני ברק לקרוא את המגילה גם בט"ו, כמו כן יש ענין להוסיף משהו באכילה אדר אדר ראשון.

שושן פורים קטן שחל בשבת

שאלה: השנה (תשפ"ד) שחל יום ט"ו אדר ראשון בשבת, האם כמו פורים שחל בט"ו אדר בשבת מבואר בירושלמי שעושים הסעודה ביום ראשון, גם בפורים קטן עושים ביום ראשון ט"ז אדר א', וכן האם אומרים תחנון ביום ראשון?

תשובה: הנ"מ כשעושים סעודה גדולה שאין היכר שהוא לשם פורים כשעושים כן בשבת, אבל בפורים קטן שנוהגים רק להרבות בסעודה זה בודאי אפשר לעשות גם בשבת ט"ו אדר ראשון, ואין מרבים בסעודה ביום ראשון (הגר"ש אלישיב זצ"ל, וכעין ראש חודש שחל בשבת שנוהגים להוסיף בשבת, וכנ"ל בראש הגליון), ולפ"ז בודאי אומרים תחנון ביום ראשון ט"ז אדר א', וכן המנהג בירושלים.

ו"א שגם בשנה זו במקומות המוקפין חומה וכן במקומות המסופקין, אין אומרים תחנון ו"למנצח" ביום ראשון ט"ז אדר א', אבל הפרזים אומרים תחנון ו"למנצח" ביום ראשון (הגר"ש קניבסקי זצ"ל).

בר מצוה

מי שנוול בא' באדר בשנה פשוטה, והבר מצוה שלו בשנה מעוברת, נעשה בר מצוה בא' באדר ב', משום דחודש אדר א' נחשב כהוספה לשנה ואינו העיקר (רמ"א סי' נ"ה סעיף י' וע"י מג"א שמוכח מ"ירושלמי" בכתובות, שלא כשיטת ר"ש הלוי, וע"ע ב"הגהת הגר"א" שם שמוכח כן מ"ירושלמי" מגילה).

אם נולד בשנה פשוטה בל' שבט שהוא א' דר"ח אדר והבר מצוה בשנה מעוברת יש סוברים שנעשה בר מצוה בל' באדר א', שהוא א' דר"ח אדר ב' (שו"ת "בנין ציון" ח"א סי' קנ"א).

והרבה חולקים בזה, דמכיון שנוול בחודש שבט, גם בשנה מעוברת הבר מצוה שלו הוא בל' שבט (פסקי רבי שמואל סאלאנט זצ"ל, מהרי"ל דיסקין זצ"ל, שו"ת "שבט הלוי" ח"י סי' ק"ה, והא דלא משמע כן ב"שבט הלוי" ח"ו תשי"ט, זהו שיגרא דלישנא, והכוונה שם הוא לאי דחודש אדר).

ויש סוברים שחוששין לחומרא מל' שבט לענין דיני דאורייתא שיש לו דין גדול, כגון: הנחת תפילין, או ספק קרא ק"ש או ספק אם בירך ברכת המזון וכדומה, וגם שלא להוציא אחרים עד ל' באדר א' (ספר "אש"י ישראל" סי' ט"ו ס"ק כ"ד, בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל לחשוש לשיטת ה"בנין ציון").

אם נולד בשנה מעוברת בל' באדר א' שהוא א' דר"ח אדר ב', ושנת בר המצוה היא שנה פשוטה, ד"א דנעשה בר מצוה ג"כ בא' דר"ח אדר שהוא ל' שבט (שו"ת "בנין ציון" שם, ושו"ת "מנחת יצחק" ח"ח תשי"ז, וע"ש שהוכיח משו"ת "הלכות קטנות" ח"ב סי' קע"ב). ויש חולקין דאינו נעשה בר מצוה עד א' בניסן שהוא יום שלושים לחודש אדר (בעל ה"אבי עזרי"י זצ"ל ובעל ה"קהילות יעקב" זצ"ל). ו"א לחשוש לשתי השיטות לחומרא (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

שנים שנוולו בשנה מעוברת, אחד בכ"ט באדר א' והשני אחריו בא' באדר ב', והבר מצוה שלהם בשנה פשוטה, זה שנוול שני נעשה בר מצוה בא' באדר, וזה שנוול קודם בכ"ט באדר ראשון נעשה בר מצוה

דעת ואמונה

מתורתו של

הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס'
138

"אילו קירבנו לפני הר סיני – ולא נתן לנו את התורה דיינו"

פרשת מטות
תשפ"ד

לנחש, ואמר על ידו שתהיה מצורעת, ויוציאה מחיקו והנה היא מצורעת כשלג, וכמו"כ עשה את שאר המכות, וקרע את הים והוריד לנו את המן, ואחר שעשה כל כך הרבה מופתים מן הדין הוא שנאמין לו, ונדע שהוא נביא אמת, וא"כ מדוע רצה השם שישמעו כל ישראל ויראו שהשם מדבר עם משה?

ובזה ביארו הרמב"ם והרמב"ן הנ"ל, שאם משה היה מאומת אצלנו כדרגת שאר נביאים, אז כל נביא שיעשה אות או מופת יוכל להכחיש תורת משה, שמה העדיפות של משה על פני נביא אחר, ולכן הראה השם לעיני כל ישראל שמושה מקבל נבואה מהשם, ושוב לא יועילו שום אותות ומופתים להכחישו.

נמצא אם כן שהקירבה לפני הר סיני העניקה לנו מתנה עצומה, שבמעמד הזה ראינו בעינינו ושמענו באזנינו שמושה רבינו הוא נביא אמת, ולא יוכל לבוא שום אדם בעולם ולהכחישו, וזו מטרה נעלית בפני עצמה, וראוי להודות עליה, אף אילו לא נתן לנו את התורה.

גם אנו בדורינו – ראינו בחוש שנבואת משה אמת

ואכן כבר היו בהיסטוריה נביאי שקר שעשו אותות ומופתים ורצו לסתור בזה את תורת משה, כמו ישו הנוצרי שהיה בסוף תקופת בית שני, ובתחילה היה תלמיד ישיבה ואח"כ סרת, ואז הוא כשק והסית והדיח את ישראל, והוא עשה זאת, ע"י מופתים שעשה ע"י כישוף, וטען שהשם התגלה אליו, וכך התנבא לשקר לבטל הרבה מדיני התורה.

ולפי דין תורה, אחרי שעשה כל מיני אותות ומופתים שהתבררו כנכונים, היה עליו להאמין לו, אלא שכיון שבא לסתור את נבואת משה רבינו, שביטל דינים מפורשים בתורה, בזה מתברר שהוא שקר, שאין כח ביד שום נביא לבטל איזה דין מהתורה, כיון שנבואת משה נראתה לעינינו ולא ניתן לסותרה, והרי זה כמו עדים שמעידים נגד מה שראינו במציאות בעינינו, שאין לשמוע להם.

ואמנם יש לשאול, הרי אנחנו בדורינו לא ראינו את משה מתנבא, ולמה אנחנו צריכים להעדיף את נבואת משה על פני נביאים אחרים, אמנם התשובה לכך היא, כמו"כ הרמב"ן בפר' ואתחנן שם, כיון שאבותינו סיפרו לנו והם שמעו מאבותיהם שראו בעיניהם את נבואת משה, הרי זה כמו ראיות העיניים שלנו ממש, ודבר זה כלל בידינו שהאב לא ינחיל שקר לבנו, וכיון שאותם אלו שראו בעיניהם לא שיקרו לבניהם, ממילא עד היום אנחנו מקבלים במסורת איש מפי אביו את העובדה הזו, שראו בעיניהם את מעמד הר סיני, ונבואת משה, והרי זה כראייה מוחשית שלנו שמושה הוא נביא ה', ולכן לא יוכל שום נביא לסתור.

אליהו בהר הכרמל עקר דבר מן התורה – כחכם ולא כנביא

בפרק האשה רבה (יבמות צ, ב) דנו אם יש כח ביד חכמים להעקר דבר מן התורה, ורצו להוכיח מאליהו הנביא בהר הכרמל שהתיר להקריב קדשים בחוץ, ודחו שמשם אין ראיה, דלמגדר מילתא שאני.

והק' תוס' שם מה רצו להוכיח מאליהו הנביא, הרי שם זה נעשה עפ"י הדיבור, שאמר לו השם לעשות את המעמד עם שני הפרים, ולהעלות אחד מהם להשם, ואין למדו מזה שיש כח לחכמים לעקור. ותו' תוס' דכיון שאין נביא רשאי לחדש דבר, בהכרח מזה שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה.

וביאור דברי התוס', שכמו שהנביא לא יכול לבטל מצוה מהתורה באופן קבוע, כך הוא לא יכול לבטלה לזמן, כיון שנבואת נביא לא יכולה לדחות את נבואתו של משה בשום אופן, ואם אליהו הנביא דחה איסור קדשים בחוץ, בהכרח שעשה כך בתורת חכם, לא בתורת נביא, ומזה למדו שיש כח לחכמים לעקור, ודחו זה רק למגדר מילתא.

ולמדנו מהתוס' הנ"ל, שלעולם הנבואה לא יכולה לסתור דין תורה, לא לעולם ולא לזמן, ולא למגדר מילתא, שנבואת משה דוחה את כל שאר הנביאים, ומעשה דאליהו הוא מפני שהיה שם כח שנמשך לחכמים לעקור דין תורה, כדי למגדר מילתא וזה נכלל בנבואת משה עצמה.

לבעבור נסות אתכם – בא האלוקים

עוד מתנה טובה קיבלנו מעצם הקירבה להר סיני, שהשם דיבר עימנו! וכפי שאמר משה לישראל, לאחר שפנו אליו ואמרו לו "דבר אתה איתנו ונשמעה, ואל ידבר עימנו אלוקים פן נמות" (שמות כ, טז) ופירש הרמב"ן שזה היה קודם מתן תורה, כשעם ישראל עוד היו במחנה, וראו את האש הגדולה הבורעת בראש ההר, ואת הקולות והלפידים, ואת החר עשן, אז הם נתמלאו פחד, ולכן מיד ניגשו למשה וביקשו לשמוע מפיו ולא מפי השם, ויען להם משה "אל תיראו, כי לבעבור נסות אתכם בא האלוקים, ולבעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו".

הישמר לך – פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך!

אומרת התורה בפרשת ואתחנן "רק השמר לך ושמוך נפשך מאד, פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך... והודעתם לבניך ולבני בניך, יום אשר עמדת לפני ה' אלוקיך בחבורה".

ופירש הרמב"ן שם, שכוונת התורה בזה, להזהיר אותנו באיסור לא, לא לשכוח את מעמד הר סיני, והמשך הפסוק 'והודעתם לבניך ולבני בניך' הוא ג"כ מצות עשה ללמד את המעמד הזה לבנינו ובני בנינו. הרי שלדעת הרמב"ן התורה הזהירה אותנו 'מאד' שלא נשכח את אותו מעמד שהיה בהר סיני, וציוותה עלינו לשמר את זיכרון המעמד ההוא לדורות הבאים. ואמנם רש"י לא פירש כן, גם הרמב"ם לא מנה מצוה זו במנין המצוות, והשיג עליו הרמב"ן בשכחת הלאוין ומנה שם לאו זה, בכלל שאר הלאוין, שלא לשכוח מעמד הר סיני.

ופרטי המצווה הזו להרמב"ן, נראה שהוא כעין מצוות זכירת עמלק, שלכל הפחות פעם אחת בשנה צריך לקרוא את הפרשה של מעמד הר סיני, בפרשת יתרו ואתחנן [שהם משלימים זה את זה - בהרבה פרטים] וללמדו היטב על כל פרטיו, וע"י כך לא ימוש מזכרוננו.

וראוי לידע לפ"ז, שבכל פעם שמתעסקים בפרשיות של מעמד הר סיני, מלבד מה שמקיימים בזה מצות ת"ת, יש בזה גם קיום מצוה של זכירת מעמד הר סיני, לד' הרמב"ן הנ"ל, וכעת אנו עומדים לקיים מצוה זו, השי"ת יעזורנו.

וגם בן יאמינו לעולם!

אנחנו אומרים בהגדה של פסח "אילו קירבנו לפני הר סיני - ולא נתן לנו את התורה דיינו" והיינו שגם אילו לא היינו מקבלים תורה, עלינו להודות על עצם הקירבה לפני הר סיני. וצריך להבין איזה תועלת קיבלנו מהר סיני, בלא קבלת התורה, הרי כל מעלת הר סיני שעל ידו קיבלנו תורה, ובלא התורה, מה יש לנו מהקירבה להר סיני.

ואמנם כשמתבוננים בתורה, רואים שקיבלנו הרבה מעלות טובות מעצם המעמד של הר סיני, מלבד קבלת התורה עצמה. וכדלהלן.

ראשית, בזמן מעמד הר סיני ראינו בחוש שמושה רבינו הוא נביא אמת, כפי שאומר הקב"ה למשה (יט, ט) "הנה אנכי בא אליך בעב הענן, בעבור ישמע העם בדברי עימך, וגם בן יאמינו לעולם" אומר הקב"ה למשה אני רוצה שהיכנס לתוך הענן והערפל, וכל ישראל ישמעו את קול ה' מידבר אליך, וקורא לך משה משה, לך אמור להם!...

ומה היה המטרה בזה, שע"י כך 'גם בן יאמינו לעולם' כשעם ישראל יראו בעיניהם וישמעו באזניהם שהשם מנבא את משה, הם יראו בחוש שמושה הוא נביא אמת, ומקבל נבואה מאת השם.

ומה העניין שיראו זאת בעיניהם, ביאר הרמב"ן שם, שעד אותו מעמד לא התאמת לכל ישראל בוודאות, שמושה אכן מקבל נבואה מהשם, ולכן רוצה השם שישמעו באזניהם ויראו בעיניהם במעמד הר סיני, אין משה רבינו מקבל נבואה מפי השם, ותתאמת נבואתו לכל ישראל.

עוד פי' הרמב"ן שבדאי האמינו כבר בנבואת משה גם קודם למעמד הר סיני, שנאמר "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" אלא שיש חשש שבמשך הדורות הבאים יבוא איזה נביא שקר, ויעשה אותות ומופתים להוכיח שהוא נביא, ואחר שיתחזק לפניו כנביא, יבוא להכחיש את נבואת משה, ואז נאמר איזה עדיפות יש לנבואת משה על פני שאר הנביאים, משה רבינו אמר כך, ונביא אחר אמר להיפך, ומנין לנו שנבואת משה רבינו עדיפה, ולזה הראה השם לבני ישראל בעיניהם שהוא מתנבא למשה רבינו, וכעת לא יוכל שום נביא לסתור את נבואת משה!

וכדברים האלו כתב הרמב"ם בארוכה [בפרק ח מיסודי התורה] שאמיתות נבואת משה אינה על פי האותות, כדי שנושוה אותה לשאר נביאים, אלא נבואת משה היא ע"י שבעינינו ראינו ובאזנינו שמענו, שמושה ניגש אל הערפל והקול היה מידבר אליו ואומר לו "משה משה, לך אמור להם... וכך אומת להם בחוש שמושה הוא נביא אמת, ושום נביא לא יוכל להכחיש איזה דין מתורת משה, כיון שראינו בעינינו שמושה הוא נביא ה', ומי שסותר את דבריו, בהכרח הוא שקר.

אמיתות נבואת משה – לעומת שאר נביאים

נאמר בפרשת שופטים (יח) שכאשר בא לפנינו אדם שטוען שהוא נביא, ומוכיח את נבואתו באותות ומופתים, כגון שאומר על איזה עתידות שיקרו, ואכן הם קרו, וכל כיו"ב, הרי הוא מוחזק לפנינו כנביא אמת, ומצוה לשמוע לו. [עיין רמב"ם פרק ז מיסודי התורה]

והנה משה רבינו ג"כ עשה לישראל הרבה אותות ומופתים, עוד קודם מעמד הר סיני, שבבואו לפני פרעה אמר על המקל שיהיה לנחש, ויהי

משה רבינו מגלה לנו שני מטרות שהיה למעמד הר סיני, הראשונה שבהם היא **“לבעבור נסות אתכם”** והיינו מלשון **הרמת נס**, והיינו הרמה וגדולה כמש”כ רש”י שם, שני מעמד הר סיני, עם ישראל זכו להיות מרוממים יותר, ע”י שהשיגה התגלטה עליהם, והשם דבר איתם. וכמו שאמר להם הקב”ה **“אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עימכם”** (שם, יט) וכך אמר להם משה לישראל **“פנים בפנים דבר ה’ עימכם מתוך האש”** (דברים ה ד) עם ישראל זכו לדבר עם השם פנים בפנים והיה זה כמו נבואה, שכל פעם שהקב”ה מדבר עם האדם זה נבואה, וזו התכלית של אותו מעמד, שזכינו לקבל נבואה מהקב”ה.

אין אומה בעולם או בהיסטוריה – שהשם דבר איתם!
והוסיף רש”י מה הרוממות בזה **“לגדל אתכם בעולם, שיצא לכם שם באומות שהוא בכבודו נגלה עליכם”** אין אומה או לשון בעולם בכל משך ההיסטוריה שזכתה לגילוי כבוד השם, כמו עם ישראל, ומאותו המעמד, התרומם מעלתם של עם ישראל בעולם, שהם האומה היחידה שזכו שהשם נגלה אליהם ודבר עימם.

כמו שמתארת התורה בפרשת ואתחנן **“כי שאל נא לימים ראשונים”** אם נברר את ההיסטוריה של העולם משחר האנושות **“למן אשר ברא אלוקים אדם על הארץ”** מיום בריאת אדם הראשון **“ולמקצה השמים ועד קצה השמים”** אם נסתובב בכל רחבי תבל, מצפון לדרום, מזרח למערב, ונברר בכל מקום, את השאלה הבאה:

“השמע עם קול אלוקים מדבר מתוך האש” האם ישנו עם אחד ששמע קול דבר השם בעצמו, האם זה קרה באיזה שהוא תקופה, או לאיזו שהיא אומה החשובה היא לא! זה לא קרה בכל תקופת האנושות **“כאשר שמעת אתה ויחז”** עם ישראל הוא האומה היחידה בכל השתלשלות הבריאה, שהיה במעמד כזה שה’ דבר איתנו פנים בפנים!

זוהי הגדולה והרוממות כל עם ישראל! שהתעלנו מכולם וזכינו שהשם דיבר איתנו! ועל כך אנחנו מודים על שזכינו לעצם המעמד, שהתגלה השם אלינו, ודיבר אלינו פנים בפנים.

מפחיד לעשות עבירות!

בעבור תהיה יראתו על פנים לבחלי תחטאו
עוד אומר משה לישראל **“ולבעבור תהיה יראתו על פנים לבחלי תחטאו”** ונעין זה נאמר בפרשת ואתחנן **“מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי.. כל הימים”** במעמד הר סיני עם ישראל קיבלו יראת שמים עצומה, כמו שאמר תורה **“ויחרד כל העם אשר במחנה”** ונאמר **“יראה העם וינועו ויעמדו מרחוק”** ואמרו חז”ל, שבכל דיבור שיצא מפי ה’ יצאה נשמתם. עם ישראל ראו לפנייהם אש גדולה ועצומה, בוערת עד לב השמים, חושך ענן וערפל, קולות וברקים, קול שופר חזק מאד, והר סיני שהעלה כולו עשן מפני האש הגדולה, כל זה הרתיע אותם מאד, והפחיד אותם עד כדי חרדה, ועל זה אומר להם משה **“אל תיראו”** כיון שזה למטרה טובה, כדי להכניס בכס יראת שמים עצומה, שתלווה אותם לכל חייהם שיפחדו לחטוא. כשעם ישראל ראו מול העיניים את גדלו ואת גבורתו של השם, הם הבינו שלא כדאי להתעסק איתו, לא משתלם להכיעס אותו, וזה מלואו אותו כל הימים לפחד מחטא! ועל זה אנו מודים להשם, שזכינו באותו המעמד לקבל פחד גדול מהבורא עולם לכל חייו, שלא נחטא.

אמונה בחוש!

עוד תועלת זכינו לקבל מאותו מעמד, והוא אמונה בחוש, כמו שנאמר בתורה **“אתה הראת לדעת כי ה’ הוא האלוקים”** אין עוד מלבד! עם ישראל ראו במעמד הר סיני, שהקב”ה הוא היחיד, אין עוד.

ופירש רש”י **“כשנתן הקדוש ברוך הוא את התורה פתח להם שבעה רקיעים. וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים”** וראו שהוא יחיד, לכן נאמר אתה הראת לדעת” בזמן מעמד הר סיני לא היה שום הסתרה או כיסוי, הכל נפתח לפנייהם, הכל היה גלוי, וראו במו עיניהם שהשם יחיד בעולמו, אין עוד! ועל כך אומרים **“אילו קירבנו לפני הר סיני ולא נתן לנו את התורה דינו”**.

זכינו א”כ לראות כמה מעלות טובות למקום עליו במעמד הר סיני, ללא קבלת התורה עצמה. והם: אמינות נבואת משה, גילוי שכנה ודיבור השם עימנו, יראת שמים, ואמונה בחוש, ועל זה אנחנו מודים לך ומברכים אותך!

אחד מהמתנות שקיבלנו המעמד הר סיני הוא היראת שמים, כמו שאמר השם למשה **“מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי כל הימים”** המעמד הזה החדיר לעם ישראל, מהו הגדול והעצומה של מעשי השם, וזה גורם פחד! שלא כדאי לעבור על רצונו! הוא יותר חזק ממך, והוא לא מוותר, כמו שנאמר בעשרת הדיברות שהשם הוא **“א-ל קנא”** שמקנא לעוברי רצונו, ואם הקב”ה מקנא על חטאים זה מפחיד! כפי שאנו רואים מהמלכים (ח) כשבהם שלמה המלך את בית המקדש וכרע על ברכיו ופרש את כפיו להשם, והתפלל באריכות גדולה תפילה נפלאה מאד, שהשם ישכון בבית הזה, ושכל התפילות שעוברות דרכו יתקבלו, ואח”כ נגלה אליו השם (פרק ט) ואמר לו, שמעתי וקיבלתי את תפילתך, אבל כל זה רק אם תשמרו את התורה והמצוות שאז יכון כסאך ומלכותך, אבל תדע, אם לא תשמרו את המצוות **“והכרתי את ישראל מעל האדמה אשר נתתי להם, ואת הבית.. אשלח מעל פני”** והיה ישראל למשל ולשנייה..

נשים לב מה נאמר כאן, הרי מדובר לאחר בניית בית המקדש, שהקב”ה היה קרוב לעם ישראל ושכן בתוכם, ובכל זאת אמר, שאם לא שומרים את התורה והמצוות, אז עם ישראל יכרת מאדמתו! ואת הבית ישלח מעל פניו! זה בטייטוס ורואים שנאמר בדרך כלל לאויבים, ואמנם זה מלמד אותנו, מה זה עונשי שמים! שכשהקב”ה מקנא לעוברי רצונו הוא מעניש! וזה גורם פחד מלחטא! כעין זה מצינו בפרשת ניצבים **“וישליכם אל ארץ אחרת.. באף ובחמה ובקצף גדול”** מדובר כאן על בנים של הקב”ה שהוא כל כך מחבב, ורוצה לשכון בתוכם, ובכל זאת, כשהם חוטאים לו, אז הוא משליך אותם בחמה ובכעס! כך מצינו ג”כ בספר שמואל (א ב, לא) אצל עלי הכהן, שבניו חטאו והוא לא מיחה בהם, ואז התנבא השם לאיש האלוקים ואמר לו **“הנה ימים באים וגדעתי את זרועך, ואת זרוע בית אביך מהיות זקן בביתך..”** וכל מרבית ביתך ימותו אנשים! הנבואה הזו נאמרה לעלי הכהן שהיה כהן גדול, ומנהיג של עם ישראל לפני שמואל, ומחמת שלא מיחה בבניו קיבל עונש כזה **“וגדעתי את זרועך”** זה מלמדינו מה הם עונשי שמים!

כיוצא בזה מצינו בספר שמואל (א ו, יב) בזמן שהפלישתים החזירו את הארון לישראל **“ובית שמש קוצרים קציר חטים בעמק.. ויראו את הארון וישמחו לראותו”** ומחמת גודל שמחתם שהושב הארון נהגו בו קלות ראש, ועל כך נענשו **“ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון ה’, ויך בעם שבעים איש, חמישים אלף איש, ויתאבלו העם כי היכה ה’ בעם מכה גדולה”** ופירש רש”י מחז”ל, שנהרגו שבעים איש כל אחד שקול כחמישים אלף, או חמישים איש שכל אחד שקול כשבעים סנהדרין. מדובר כאן על תלמידי חכמים, גאונים, שכל אחד מהם שקול כשבעים סנהדרין, איזו גדלות! זה יחידים בדור! ובכל זאת כשהם מקלים ראש ליד הארון, הם נענשים! ויך ה’ בעם מכה גדולה! זה עונשי שמים! כשרואים את המעשים הללו, זה גורם פחד מחטא, לא כדאי לחטא! המשגיח ר’ יחזקאל צ”ל היה גריל לומר על מה שנאמר בספר ישעיה (כט, יג) **“ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה”** שמדובר על מי שיש לו יראת שמים, ובכל זאת הרי זה מלומדה, גם היראת שמים יכולה להיות מלומדה.. שאדם עושה מעשים שהתרגל אליהם, ואמנם תפקידנו לפחד מהשם באמת! להבין שזה לא כדאי לעבור על רצונו, זה מפחיד!

זכורני שהרבי הרב ש’ השתתף פעם באיזה חופה, והזמינו כמה רבנים לומר ברכה והכריזו עליהם **“הגאון ר’.. הגאון ר’..”** אח”כ הגיב הרב ש’ ואמר, אם יש כל כך הרבה אנשים למה לא בא המשיח! בהזדמנות אחרת בא איזה רב לפניו ואמר לו בשם אחד האדמו”רים שהוא חולק על החזו”א בענין קו התאריך, וסובר אחרת ממנו. הגיב הרב ש’ ואמר, מה הוא מבין בכלל בעניינים האלו!! אח”כ הוסיף ואמר, הנה עוד מעט כשיבוא משיח עם מי יהיה לו לדבר? וכי עם עמי הארץ? ואמנם לא מספיק להיות גאונים, שהרי בבית שמש היו הרבה חכמים וגאונים, אבל היה חסר ביראת שמים, ולכן הם נענשו.

“זאני אמרתי לריק יגעתי” – לתהוה וחבל כיליתי כוחי”

נפטר כעת הגאון ר’ ברוך ויסבקר צ”ל הכרתי אותו עוד מהישיבה, וצריך לדעת שאמנם אנחנו מצטערים שהפסדנו את ר’ ברוך בעולם, אבל הוא עצמו טוב לו, כיון שהוא זכה להרביץ תורה שנים רבות, והעמיד הרבה תלמידים מצוינים, מלומדים דעת וחכמה, ובוודאי שכאשר הוא עולה למעלה יהיה לו טוב, שהקב”ה יודע לתת שכר למי שגידל כל כך הרבה תלמידים, והרביץ הרבה תורה בעולם.

מצינו בחז”ל **“ורשלמי ע”ז ג, א”** כשמת ר’ אבהו הראו לו י”ג נהרות של אפרסמון, שאל ר’ אבהו למי הם מיועדים, ואמרו לו לך. אמר ר’ אבהו כל אלו עברו! **“זאני אמרתי לריק יגעתי..”** צריך לידע שהאדם לא עובד לריק, מי שעובד כאן בעולם ומשקיע שנים רבות בהרבצת תורה, ובהעמדת תלמידים זוכה שיהיה לו טוב למעלה..

פעם בא לפניי יהודי מחדרה, וסיפר בקול בוכים שנהרג לו בנו הבחור ל”ע, ומעשה שהיה שנערים בשכונתו שיחקו באקדח עם אש חיה, ופגעו בבנו

בגדר חיוב והשיב את הגזילה

הנה שיטת הרמב”ם (פ”ב מגז”א ה”י) ששינוי החזור לברירתו לא היו שינוי ואינו קונה אותו הגזלן אפילו מדברנו. ואמנם לגבי ראשית הגז כ’ (פ”י מכשירים ה”ו) דאם גז צמר וצבעו נפטר מראשית הגז, ומדלל חילק באיזה צבע מיידי, משמע שגם בצבע דהד, פוטר מראש”ג. וצ”ל דס”ל דצבע היו שינוי חשוב שני מכל שינוי דהד, כעין מש”כ תוס’ ב”ק (ג, ב),

ואמנם ל”ד רבותינו נראה **לחלק בזה בין גזילה לראשית הגז**, שבראשית הגז יסוד חיוב נתינה הוא על החפצא, שהוא צריך להינתן לכהן, ובזה הוא נפטר בשינוי החזור, שבאותו זמן שהיה משונה לא היה חיוב להחזירו למצבו הראשון, שכיון שאין על הגזיות חיוב נתינה הרי הוא פטור, וגם נראה שלא שייך לחייבו להחזירו למצבו הראשון, דכיון שפקעה ממנו חיוב מצוותו שעה אחת הרי זה נפטר לגמרי, ומשא”כ במצות והשיב, דנראה שאין זה חיוב בחפצא, אלא הוא חובת גבירא להשיב את גזילתו, לכן גם בזמן שהחפץ משונה, הרי יש חובת גבירא להחזיר את החפץ למצבו הראשון כדי לקיים מצותו, שכלפי החיוב של הגבירא אין שום פטור, ולכן בגזילה לא נפטר ממצות והשיב, ול”מ שינוי החזור לפטרו ממצותו.

ויש להוסיף בזה מה **שמעתי מיידי הגאון ר’ ברוך ויסבקר צ”ל** שמצות והשיב אינה מצוה בעלמא, אלא היא מצוה לחבירו [כעין מצוות פדיון הבן, שהיא מצוה, ומתי על זה המעלה לפטרו] והוכיח רב בסנהדרין (עב, א) שהבא במחזרת נפטר מוהשיב וקונה לחפץ, וזה דאי שבמצוות בין אדם למקום אין פטור של קלב”ם [וכגון מי שנטל את האה על הבנים בשבת, ועבר על צידה, לא נפטר בכך מהעשה של שילוח האם] ובהכרח שזה מצוה לחבירו, ולפ”ז את”ש שלא נפטר הגבירא מחיובו לחבירו, ולכן ל”מ בזה שינוי החזור. [ע”ע בארוכה בעוטה אור - מרובה סי’ לו]

עקוב הלב מכל

מתוך אותה פרשה נדירה של רציעת אוזן עבד המבקש להישאר בבית אדונו, עולה ומצטיירת דמות מאוימת ומסוכנת שלא היינו רוצים להכיר. והנורא הוא, כי לעתים תהיה הדמות הזו, השתקפות שלנו

אופיו של היהודי להיות כבן מלכים ובן חורין, הליכותיו וגינוניו כפופים לאדון האדונים. בכל זאת הגיע למוצב שהגיע, הותיר מאחוריו אשה ובנים וכמעט שכח מהם, טוב לו עם השפחה הכנענית וטוב לו תחת מרצע אדוניו, שפלות אחר שפלות.

ומתברר שיש שפלות עמוקה מזו, אחר כל זאת הוא בורח. אחר שהודיע והכריז בבית הדין שרצונו להישאר תחת אדונו עד היוכל, משום כך מסר את אזנו לרציעה, עכשיו החליט הבורג שהוא בורח ומעדיף להסתובב בין הבריות עם אוזן רצועה.

היכן ייתכן מוצב שכזה? עד כמה יסביל אדם עשוי?

ומסתברא מילתא, כי התורה הקדושה רוצה למתוח את התנהגות נפש האדם, עד הקצה האחרון. ראה לפני מי אתה נכנס, ראה מה הוא האדם. אמת כי עתה יצאתם מהר חורב, אבל לא כולם אנשי קודש, לא כולם צמחו על גידולי מהרה, יש כאן הרבה לימוד להכיר את הנפש, מציגים בפניך דמות של אדם שיכולה להיות ולהתהוות, הכר נא.

זה דבר נדיר, אבל לא 'אינו קיים'. אל תתעלם מנטיית הנפש הזו.

עד כאן פרשת נרצע, מכאן ואילך פרשת רוצע.

ורצע אדוניו את אוזנו במרצע

רוב דברי רבותינו נסובים על העבד ומעשיו, כמעט לא אודות אופיו וטיבו של האדון, בעל הבית, מה חלקו בכל הסיפור הזה.

דין הוא בהלכות רציעה (רמב"ם פ"ג מהל' עבדים ה"ט) שהאדון בעצמו רוצע, ולא יכול למנות שליח אחר תחתיו, דכתיב 'ורצע', הוא ולא שלוחו ולא שליח בית דין.

איננו יודעים מעם לגזירה זו, למה מוכרח בעל הבית לקום בעצמו ולנקוב את אוזן העבד בעצמו, אך מקום איתנו לתת מעם נראה ומתקבל על הדעת.

פרשת דין עבד עברי נקבעה מיד לאחר מעמד הר סיני ומתן תורה, והרבה דיואות נשפכו בדברי רבותינו ז"ל, ראשונים ואחרונים, מפרשי התורה ובעלי המוסר, על השייכות הזו ומדוע זה מכל דיני התורה נבחר דוקא דין עבד עברי לפתוח בו את חוקי האלוקים, איש איש בדרכו וברוחו.

ולפני שנגיד את חלקנו, נעמיק את השאלה.

הרי כל מצוה שתפתח את ספר החוקים, תעורר שאלה מדוע היא ולא אחרת. דיני השבת אבידה ודיני איסור כלאים, קרבנות או שמירת שבת. על הכל נידרש ונסביר למה זה כן ואחרים לא.

והסיבה כי דין עבד עברי בכל זאת מעורר את השאלות, היא משום שפלותו של אותו עבד. עם ישראל נמצא בזמן שבו פסקה זוהמתו, לאחר מתן תורה, ובדיוק אז לדון על אדם הגונב, הגם כי אחזקי איניש בגנבי לא מחזקינן.

לא רק שגנב, אלא גם נתפס בגנבתו אשר זו השערה לא תמידית, מאן יימר דמשתכח גנב. גם לאחר שנתפס, אין בידו להשיב את הגנבה, ולבסוף הגנב נמכר לעבד, ולאחר שבע שנים רוצה להישאר תחת עול אדונו, מרצונו. הרי לפנינו רצף של מקרים רחוקים ולא מצויים והמקרה לא יתמיד.

הזה הוא המקרה הראוי לפתוח בו את משפטי התורה?

לא אצא חופשי

אחד הטעמים לרציעת אוזן העבד בדלת, היא כדי שיוכלו למצוא אותו, אם יברח מבעליו, תהיה רציעת אוזנו הוכחה לעבדותו, כאשר מיקום החור באוזן ניכר שווה למיקום הרציעה בדלת (ראה חוקני עה"פ ורצע אדוניו ובעוד).

והדברים קשים להבנה.

שהיא בת מלך המסוגלת ליפול לתהומות, ותכיר שמתהומות
היא מסוגלת להעפיל לכתר מלכים.
אתה דע לך.

ב' מצוות באחת

דין הוא שלא עושים מצוות חבילות חבילות, כדי שלא
ייראו עליו כמשאוי (סוטה ח.). הגמרא מציינת ארבע דוגמאות
שונות, אין משקין ב' סוטות כאחת, ב' מצורעים כאחד, ב'
עגלות ערופות כאחד וב' עבדים נרצעים כאחד, דהיינו שלא
רוצעים ב' עבדים כאחד. לכל עבד יש את המעמד והכללים
והפרטים שלו.

כל אלו, מצוות של דרך מקרה ואינן בהכרח מדרכו של
עולם, אינן מוכרחות שיתרחשו במועד קבוע או בהצטרף אי אלו
תנאים, יכולים לעבור מאה שנים ולא תגיע סוטה או עבד נרצע
לבית הדין.

למזמרה, כי מצוות אלו, נדירות מאוד. אם תגענה, יהיה
'עסק' גדול סביבן, אברכים ילבנו את הסוגיות הללו שבועות
קודם מועד רציעת אוזן העבד, יפיסו קונטרסי בירורי דינים
ויבקשו למצוא מקום טוב בפתח בית הדין לראות את מעשה
הרציעה בפועל.

ובכל זאת - אנחנו חוששים לרצוע שני עבדים כאחד.
הרציעה השניה תיראה כמצווה טרחנית, מעייפת חלילה. מוטב
שנעשה זאת מאוחר יותר.

והנה עוד מקום קיצון ברקמות הנפש של האדם. הוא מסוגל
להתעסק עם המצווה הנדירה שתבוא פעם במאה שנה, אבל
משהו קטן בנדנדוד הלב ירגיש עייף מעט, 'עשיתי זאת כבר', הוא
יהרהר בחטף. ואת זה הבורא לא רוצה.

אלה וכאלה. מתוך אותה פרשה ראשונה של פרשת
משפטים, קיבלנו התבוננות על נפשנו פנימה. דווקא כעת אחר
מתן תורה ולפני למידת תרי"ג המצוות.
הכר נא למי הכתונת ולמי הפתילים.

לכאורה בעל הבית שמח. קיבל ללא תמורה משרת ועבד
עולם, אדם שינקת ויכבד עבדו, יחרוש ויזרע, ילך ויביא, יסחב
ויתקן, הנה מעתה יוכל לנוח על זרי דפנה, עולמו יראה בחייו,
שרים ושרות שדה ושדות.

הדבר הראשון שאותו צריך לעשות כדי להתחיל לחיות כך
– זה לקום ולעבוד. קום ותרצע. קח אותו לבית דין ותרצע אותו
בעצמך, לא משנה בן כמה אתה ומה מעמדך, אתה תרצע עם
כל הפרטי דינים שיש ברציעה, ההיפך הגמור ממה שחשבת שיש
כעת מי שיבנה לך את הסוכה וישטוף את הבית.

הדבר השני הוא 'ועבדו לעולם'. יש הרגשת קניין מרגיעה
בלב, קניתי יתד לא תימוט המסדרת אותי ואת חיי. מפקיעה
התורה ואומרת, 'ועבדו לעולם', העבודה של העבד היא לעולמו
של יובל, לא לעולמו של עבד ולא לעולמו של אדון, לא לכל
ימי חייו. אם מת האדון, אינו מורישו לבניו אחריו, ולא מפרט
אותו כנכס בצוואה, הרי עוד הכנעה של לב האדון, תרגיש את
עצמך.

ועבדו לעולם

לא רק העבד עשוי להימתח עד קצה תהום הנפש, אלא
אף אדונו. טעם רציעת האוזן, היא לא רק לסמן את העבד שלא
יברח, אלא גם שאדם לא יוכל למצוא עובר אורח עם אוזן רצועה
ולחבריו עליו כי זה עבדו. אדון שירצה לעשות זאת, יצטרך לברר
זאת מול בית הדין, ישו את חור האוזן לגובה החור במפתן דלת
בית הדין, ויתאימו (כמבואר כ"ז בחזקוני).

כמה נורא האיש הזה. אדם נוכל שמצא הזדמנות להרוויח
עבד לשנים רבות, מסתבר שיביא איתו עדי שקר לאמת דבריו,
ומסתבר שנכנס תחת מקום של גונב נפש המתחייב מיתה,
שפלות עמוקה מזו של הגנב, עקוב הלב מכל ואנוש הוא!

הדין הראשון אחרי מתן תורה, מצייר קודם את תבנית
גבולות נפשו של האדם, עד היכן סהרוריותו יכולה להתפשט,
עד היכן הנפש עשויה לנטות ולהתעפר בעפר.

אם אתה רוצה שחלקי התורה יתיישבו אצלך על נכון, תכיר
קודם את הנפש הסוררת. תלמד את מגרעותיה וקמנוניותה, תכיר

לעילוי נשמת
איש חי רב פעלים לתורה ויראה ועושה חסד לאלפים
ירא את ה' מנעוריו
הרה"צ רבי דוד זיאת בן החסיד הרב שמעון זצ"ל
מייסד בית המדרש 'עטרת שמעון', בני ברק
במלאת שנה לפטירתו
ת.נ.צ.ב.ה.
נפשו בטוב תלין חורעו יירש ארץ

לעילוי נשמת
אוד מוצל מאש
מרת סרינה בת יצחק מוסקוביץ ע"ה
נפטרה בשם טוב מן העולם
עש"ק לסדר והייתם לי סגולה מכל העמים
תשפ"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

אחינו כל בית ישראל הנתונים
בערה ובשביה העומדים בין בים
ובין ביבשה המקום ירחם עליהם
ויצאם מצרה לרוחה ומאפלה
לאורה ומשעבוד לגאולה השתא
בעגלא ובזמן קריב

מישפטי התורה

מסרים ורעיונות על פרשת השבוע

בס"ד

הוצאת ממון ממוחזק ע"פ אומדנא ברורה

בסוף הפרשה (כד, יד) נאמר "מי בעל דברים - יגש אליהם" ולמדו מכאן בגמ' בב"ק (מז:): שאם יש ויכוח בין שנים אם אחד חייב לשני כסף - על התובע להביא ראיה מוכחת בפני בי"ד שהצדק עמו. וכלשון חז"ל שם: המוציא מחבירו - עליו הראיה.

חידושו של הרא"ש

וחידש בשו"ת הרא"ש (כלל קז, ס"ו, וכן כתב בקצרה בכלל סח, ס"ו כג ובכלל פו, ס"א) שאם למרות שהתובע הביא עדים לזכותו, אבל נראה לבי"ד שישנה רמאות בתביעה, ושהעדים אינם דוברי אמת, אע"פ שאינם יכולים לפסלם בוודאות - אין לדיין או לבי"ד הזה, וכן לאף דיין אחר להזדקק לדון את תביעת התובע, ותישאר התביעה ללא פסק מבי"ד, וממילא לא יוכל התובע להוציא ממון מהנתבע.

אולם במקרה הפוך, שנראה לדיין או לבי"ד שבפניהם הוגשה התביעה, שהתובע צודק בטענותיו, והנתבע הוא הרמאי, אם הדבר נראה להם באומדנא דמוכח מחמת תשובותיו או אי תשובותיו של הנתבע לביה"ד, במקרה זה אדרבה חייבים הדיינים לפסוק לטובת התובע - ואסור להם להימנע מלתת פסק דין. ועליהם לחייב את הנתבע, למרות - שאין לתובע עדים שמצדיקים את תביעתו. והנה דברי הרא"ש נפסקו בשו"ע (ח"מ ס' טו, ג-ד) בהסכמת כל מפרשי השו"ע שם. אלא שהשו"ע הוסיף, שהאפשרות שישנה לבי"ד לחייב במקרה כזה את הנתבע, נתונה רק ליחיד מומחה או לבי"ד שהינו הגדול והמומחה בדורו.

ולכאורה צריך להבין, מה זה שונה מהמבואר בגמ' בב"ק (סו:), וב"ב (צג:). שנפסקה בשו"ע (ח"מ ס' תח, א-ב) שאין הנזקים משתלמים אלא בראיה ברורה - ובעדים כשרים. ולכן שור שנמצא הרוג בשדה, ולידו עומד רק שור מועד שדרכו לנגוח שוורים - לא אומרים שודאי השור המועד שלידו הרגו. ורק אם הניזק יביא שני עדים כשרים שראו זאת, הוא יוכל להוציא ממון מבעל השור המועד, ולא מסתמכים על האומדנא הברורה שודאי השור המועד הרגו, אע"פ שרק שניהם נמצאים בשדה.

והנה כדי לתרץ את הקושיה, וכדי לנסות בס"ד להגדיר יותר את חידושו של הרא"ש, שישנם מקרים שבהם בי"ד יכול להוציא ממון מהנתבע למרות שמוחזק בממונו - על סמך אומדנא מוכחת בלבד, ומבלי שיצטרך התובע להביא שני עדים שמצדיקים את תביעתו - וזאת למרות שכתוב בתורה "על פי שני עדים - יקום דבר", יש לעיין תחילה בראיותיו של הרא"ש, ולאחר מכן ננסה בס"ד לבאר יותר את חידושו של הרא"ש.

הקושי בהבנת ראיית הרא"ש ממשפט שלמה

הרא"ש הביא ראיה ממשפט שלמה המלך (מלכים א, ג, טז) לגבי שתי נשים שאחת היתה מוחזקת בילד חי, והשניה תבעה אותה שגנבה

ממנה בלילה את בנה החי, והשאירה לה במקומו את בנה המת. ששלמה אמר שיקחו חרב ויחתכו את הילד החי לשניים, וכל אחת תקבל חצי ממנו. אולם התובעת אמרה, שמעדיפה שישאירו את הבן החי בידי המוחזקת בו, והעיקר שלא יהרגו אותו. ואילו הנתבעת שמוחזקת בו ענתה (פסוק כו) "גם לי, גם לך לא יהיה - גזורו". ועל פי זה אמר שלמה בחכמתו - שהתובעת היא אימו, ושיתנו לה את הילד החי. ומבואר בגמ' במכות (כג:): שיצאה בת קול משמים ואמרה: ששלמה צדק בדינו, ואכן התובעת היא אמו. רואים מזה, שניתן לפסוק ע"פ אומדנא דמוכח, ולהוציא את הילד מהמוחזקת בו.

ולכאורה ראייתו צ"ב, שהרי הסיבה שאמרו חז"ל שלא מוציאים ממון מהמוחזק בו ללא עדים הינה, מאחר וחזקה שכל מה שתחת ידי האדם - שלו היא. כי לא מחזיקים סתם אדם שהוא גנב, וודאי שמה שנמצא בידי המוחזק שייך לו בלבד. אולם בנידון משפט שלמה, הרי המוחזקת בילד החי אמרה בפירוש: גם לי - גם לך, לא יהיה - גזורו. אם כן יש כאן הסכמה מצד המוחזקת לבטל את חזקתה בילד החי ושלא יהיה ברשותה מעתה כלום, והעיקר שגם התובעת לא תקבל את הילד. וכשאין מוחזק - ודאי שניתן לסמוך על אומדנא דמוכח לבירור האמת. אולם אין מנידון זה ראיה שניתן להוציא על סמך אומדנא טובה כסף מהמוחזק בממונו, ובפרט כאשר טוען המוחזק בטענת ברי שהכסף שייך לו. [ומצאתי בס"ד שכך גם טוען בשו"ת הרדב"ז (ח"ג, ס' אלף נט) וע"ש]

הקושי בהבנת ראיית הרא"ש מתכמת רב בנאה

עוד הביא הרא"ש ראיה מהגמ' ב"ב (נח:): גבי בעל ששמע את אשתו שמספרת לבתה, שיש לה עשרה בנים, אולם רק אחד מהם נולד מבעלה, והתשעה האחרים נולדו לה מאנשים אחרים. שלפי דבריה הם ממזרים. ולכן לפני פטירתו אמר הבעל - שכל נכסיו ירש רק בן אחד. ומאחר ולא ידעו איזה מהם ירש, שאלו את רב בנאה, שהציע להם, שכל הבנים יקחו מקלות ויחבטו על קבר אביהם, עד שיאמר להם מי הבן שירש. ותשעה מהם אכן הלכו לקבר והיכו שם, ורק אחד לא הלך. ועל פי זה הכריע רב בנאה בחכמתו, שהבן שלא הלך להכות - הוא בנו האמיתי, והתשעה האחרים בגלל שהיו ממזרים, לכן הם עזי פנים והיכו את הקבר של אדם שלא היה אביהם, כמבואר שם ברשב"ם.

והוכיח מכאן הרא"ש, שמועילה אומדנא דמוכח להוציא ממון מהמוחזק. וגם זה צ"ב שהרי לכאורה שם מבואר בגמ', שהאב הקנה לפני מותו בעודו חי את ממונו לבנו היחיד או במתנת שכיב מרע או במתנת בריא. וממילא אף אחד מהבנים לא היה מוחזק בכסף, אלא היה ספק כלפי כל אחד מהם, האם הממון שייך לו או לאחיו. נמצא שרב בנאה היה צריך לברר בחכמתו ע"פ האומדנה למי מהבנים הקנה האב את ממונו, אולם לא היה צריך להוציאו מידי מי שהוא מוחזק ודאי בממונו. ולכן במקרה זה - ודאי שמועיל אומדנא דמוכח לברר זאת. אבל כשיש מוחזק ודאי בכספו, לכאורה אין ראיה מכאן שניתן להוציא את הממון מבעלותו ע"י אומדנא דמוכח.

הקושי בהבנת ראיית הרא"ש מהמוריש נכסיו לטוביה

כמו כן הוכיח הרא"ש מהגמ' בכתובות (פה) לגבי אדם שהוריש את נכסיו בחייו, ואמר שנותן אותם לאדם שנקרא - טוביה, ולא אמר לאיזה טוביה. ולאחר מותו באו שני אנשים שקוראים להם טוביה, ורוצים את הירושה. ואומרת שם הגמ', שיש סמכות לדיין להכריע ע"פ שיקול דעתו, לאיזה טוביה מביניהם היה יותר קשר ושייכות עם המוריש [שודא דדייני]. וגם בזה צ"ב שהרי שם אף אחד מהם עדיין לא היה מוחזק בממון. והנידון הוא רק לברר למי מעיקרא התכוון המוריש - וביחס לכך מועיל הבירור של האומדנא. אך לכאורה אין מכאן ראיה שאפשר להוציא ממון ממוחזק ודאי ע"פ אומדנא מסתברת.

הקושי בהבנת שאר ראיות הרא"ש

וכן צ"ב ראיית הרא"ש מהגמ' בכתובות (צד) לגבי אדם שמכר שדה אחת לשני בני אדם ביום אחד, וישנו ספק למי מביניהם מכר ראשון, שגם כאן פסק שמואל בגמ', שמועיל שיקול הדיין להכריע, למי מביניהם יותר מסתבר שמכר המוכר ראשון. והרי גם בנידון זה אף אחד מהם עדיין לא מוחזק בקרקע בוודאות, ולכן מועיל שיקול הדיין להכריע בנידון.

עוד ראיה מביא הרא"ש מהגמ' ב"ב (קנא) לגבי שכיב מרע שכתב את כל נכסיו לאדם מסוים, והקנה לו אותם בקנין גמור ללא כל תנאי, ולבסוף הבריא ממחלתו. ואמרו חז"ל, שישנה אומדנא דמוכח, שאין אדם בעולם שנותן את כספו לאחרים, באופן שאם הוא יבריא ממחלתו - ישאר עני ואביון, ללא מקור מחיה, ואנן סהדי שמעיקרא כשנתן את מתנתו, היה זה על תנאי שאם יבריא מתנתו בטלה. ואע"פ שלא כתב את התנאי הזה. ומוכיח מכאן הרא"ש שמוציאים ממון ממוחזק על סמך אומדנא דמוכח בלבד.

וגם כאן צ"ב, שהרי אחרי שחז"ל קבעו שאף אדם בעולם לא נותן את כספו לאחרים, אם כתוצאה מכך ישאר לבסוף עני ואביון, נמצא שחז"ל קבעו - שמעולם לא הקנה החולה הנ"ל את כספו למקבל המתנה באופן הזה, והמקבל מעולם לא היה מוחזק בכסף של המקנה. כי - האומדנא של חז"ל אומרת, שכאילו כתוב סעיף מפורש בכתב ההקנאה או שנאמר לו בפירוש בעת ההקנאה - שרק אם החולה ימות מחולי - כספו יעבור לרשות האדם זר, ואם יבריא לא. וא"כ לא היתה כאן הוצאת ממון ממוחזק.

ועל פי אותה סברה, לכאורה יש לעיין בשתי ראיות נוספות שהביא הרא"ש. א'. מהגמ' ב"ב (קלא) לגבי אדם שכתב כל נכסיו לאשתו, מבלי להוריש מאומה לבניו. ואמרו חז"ל, שודאי לא התכוון בעלה להקנות לה בלבד את כספו, ולגשל את בניו ללא כל סיבה שנראית לעין. אלא ודאי שהבעל התכוון לעשות את אשתו רק כאפוטרופוס לניהול נכסיו. ולכאורה גם כאן האומדנא של חז"ל קבעה רק, שהאשה מעולם לא היתה מוחזקת בנכסי בעלה, והם היו ונשארו שייכים לבנים שירשו מהתורה את אביהם לאחר מותו, וכל כוונת הבעל היתה רק לצורך הניהול בפועל של הנכסים. אך לא הוציאה את הנכסים ממוחזק ודאי בכספו.

וכן בנידון הגמ' ב"ב (קלב) לגבי מי ששמע שבנו יחידו שנסע לחו"ל נפטר שם. ומסיבה זו הקנה אח"כ את כספו במתנת בריא לאדם זר. ולבסוף התברר שבנו חי. ואמרו חז"ל, שודאי שאם לא היה מוטעה בשמועה הראשונה - לא היה נותן לאדם זר את ממונו, והיה משאירו

לבנו. נמצא שגם בנידון זה, היתה כאן מתחילה מתנה והקנאה בטעות, ולכן המתנה מעולם לא חלה. כך שהאומדנא רק קבעה, שמקבל המתנה מעולם לא היה מוחזק בממון. אבל לכאורה אין להוכיח מכאן, שניתן להוציא על סמך אומדנא דמוכח ממון מאדם שהוא מוחזק ודאי בכספו.

ביאור גדר חיוב שומר או שליח בעת קבלת הכסף או

הפקדון

עוד יש לעיין בראיית הרא"ש מהגמ' בב"מ (פג) לגבי אדם שנתן כסף לשליח שיקנה עבורו ארבע מאות חביות יין, והשליח הביאם למשלח כשהן חומץ. וטוען השליח, שכמו שקנאן כך הביאן, וממילא הוא אנוס בכך שהחביות נהיו חומץ, ולכן פטור מלשלם על הפסדן. וכנגדו טוען המשלח, שכשכמות כל כך גדולה של יין מחמיצה במקום ציבורי שיש בו אנשים רבים, דרך בני אדם שמיד הם צועקים רבים על הפסד הכסף הגדול שנגרם להם, והדבר מפורסם בפני אנשים רבים. ומזה שלא נהגת כך, נראה שקנית מראש חביות חומץ בזול, ולקחת לעצמך את יתרת הכסף. ואמר רבא שם, שהמשלח צודק. ולמרות שהשליח שומר שכר ורוצה להישבע שבועת השומרים להצדיק את טענתו - בנידון זה הוא לא יהיה נאמן בשבועתו. ורק אם יביא עדים שיוכיחו כדבריו יפטר מלשלם.

ומוכיח מכאן הרא"ש, שמוציאים ממון מאדם שהוא מוחזק ודאי בממונו, על פי אומדנא דמסתברת בלבד, למרות שגם המשלח שתובע את הכסף לא הוכיח ע"י עדים את טענתו.

ולכאורה יש לדון בראייתו. שהרי כל שומר או שליח שדינו גם כן כשומר, מתחייב למשלח או למפקיד בעת קבלת השמירה, שאם לא יחזיר לבעלים את החפץ שקיבל בפקדון או את הכסף שקיבל לקנות עמו את היין - ישלם מכספו למשלח מה שנתן לו. אולם הוא יכול להפטר מתשלום זה בשני אופנים. או שביא שני עדים שראו שנאנס או שישבע שבועת השומרים לאמת את טענתו. וחיידש איסי בן יהודה, שהתורה איפשרה לשומר להפטר ע"י שבועה, אך ורק אם האונס נעשה במקום נסתר כמו בביתו או במקום אחר שאין אנשים שיראו זאת. אולם אם האונס נעשה במקום שנמצאים אנשים נוספים - צריך השליח או השומר להביא עדים שיעידו ויאמתו את טענת האונס כדי להפטר, ובמקרה כזה השומר לא יהיה נאמן ע"י שבועה בלבד, כי ישנה רעותא בטענתו, איך יתכן שהאונס קרה במקום ציבורי לעיני כל, ואף אחד לא ראה או ידע מכך.

נמצא שגם בנידון זה, הסיבה שהשליח חייב לשלם - אינה בגלל שניתן להוציא על סמך אומדנא בלבד ממון ממוחזק. אלא בגלל שהשליח עצמו התחייב למשלח בעת קבלת הכסף או הפקדון, שהוא חייב להשיב לו מה שקיבל ממנו או את תמורתו. והוא יכול להפטר מחוב זה - רק אם יוכיח ע"פ עדים שנאנס, ולולא זאת - אינו נאמן בטענותיו להפטר. ואע"פ שבמקרה רגיל יכול גם להפטר ע"י שבועה, אולם חיידש איסי בן יהודה, שאונס שקרה במקום ציבורי - לא מועילה שבועה לפוטרו, וצריך רק שני עדים. נמצא שהאומדנא של איסי בן יהודה הורידה רק את נאמנות השבועה, אבל חיוב הממון של השליח הוא - אך ורק בגלל שהוא עצמו התחייב למשלח בעת קבלת הכסף או החפץ להשיבו, ושלא יוכל להפטר מחיוב זה, אם האונס יקרה במקום ציבורי, רק אם יביא עדים שנאנס. ולכן לכאורה

אין מכאן ראייה, שניתן להוציא ממון במקרה אחר ממי שמוחזק בו, על פי אומדנא דמוכח.

ראיה ליסודו של הרא"ש, וביאור ביסודו

אמנם לענ"ד נראה שניתן להבין יותר את חידושו של הרא"ש שנפסק להלכה - על פי המבואר בב"ק (ק"ח), ונפסק בשו"ע (ח"מ סי' עה, ט) כדברי רב נחמן ורבי יוחנן, שברי ושמא - אין ברי עדיף. ועל סמך טענת ברי בלבד מבלי להביא עדי ראיה לתביעתו - לא יוכל התובע להוציא ממון מהמוחזק. אמנם אם אדם תובע מחבירו סכום כסף שהלוה או הפקיד אצלו או שחייב לו מסיבה אחרת, והנתבע מודה שהיה חייב לו כפי שתובע, אך אינו זוכר האם פרע לו את החוב, במקרה זה מכיון שהחוב הינו ודאי גם לדעת הנתבע, והפרעון הינו בספק. והיות ומוטל על הנתבע לדעת האם פרע את חובו או לא, ואינו יודע זאת, לכן אמרו חז"ל שטענת השמא שלו הינה גרועה מול טענת הברי של התובע, ולכל הדעות טענת הברי של התובע, מול טענת שמא של הנתבע - הברי עדיף גם כדי להוציא ממון מהמוחזק.

ונראה שזוהי כוונת הרא"ש בראייתו מהגמ' בב"מ (פג) על שליח שקיבל כסף לקנות ארבע מאות חביות יין וכו'. והיות שגם השליח מודה שהוא ודאי התחייב, וקיבל את הכסף מהמשלח, ובתמורה צריך להביא לו ארבע מאות חביות יין או להחזיר את הכסף - ואת זה הוא לא עשה, אלא טוען טענות שאיסי בן יהודה אומר - שיש אומדנא ברורה שהן שקריות. לכן דינו ככל המקרים שהחוב הוא ודאי, והפטור מהחוב מוכחש ע"י אומדנא דמוכח או שהאומדנא עושה שטענת הנתבע נחשבת רק כשמא, שבמקרים אלו - טענת הברי של התובע שמסתמכת על חוב הודאי שמגיע לו כסף מהנתבע - יכולה להוציא ממון מהנתבע, למרות שהנתבע מוחזק בכספו. כי חזקת הממון שלו חלשה, ונחשב הדבר - כאילו התובע ע"י הברי שלו - הוא המוחזק בממון שתובע, למרות שהוא עדיין נמצא ברשות הנתבע.

הרחבת השו"ע את חידושו של הרא"ש למקרים נוספים

והנה גם בשלושת התשובות שברא"ש (כלל קצ"ו, כלל סח, סי' כג. כלל פו, א) ישנה הודאת בעל דין של הנתבע מפיו או מפי כתבו, שהיה חייב לתובע את הסכום שתובע ממנו. כך שברור לנו - שהנתבע ודאי היה חייב ממון לתובע. וכל טענת הרא"ש שם היא - שמוכח ע"פ אומדנות ברורות שהנתבע לא פרע את חובו או לפחות קרוב לודאי שכך קרה, ונמצא שהנתבע משקר בדבריו - ובודאי לא פרע את חובו, ולכן דומה דין זה - לאיני יודע אם פרעתי, שחייב גם בדיני אדם לשלם לתובע.

אמנם השו"ע כשהביא את הרא"ש להלכה (בח"מ סי' טו, ד) הרחיב דין זה וכתב, שאפילו אם הנתבע כופר בחוב, וטוען שמעולם לא התחייב ממון לתובע, אם נראה לבי"ד בוודאות, שטענת התובע צודקת, ודברי הנתבע ברורים להם כשקר וכזב, גם באופן זה רשאים בי"ד מומחים לראות את טענת התובע כחייב ודאי, ואת הכחשות הנתבע כאילו טען - איני יודע אם פרעתי או כמודה שודאי לא פרעתי, ועל סמך זה יוכלו להוציא ממון מהנתבע, ולא ישאירו את הדיון ללא פסק דין. כלומר, הביאור הזה הוא, הביאור בזה הוא כיון שמוכח לדיינים שהתובע צודק, שישנו ודאי חיוב ממון, ואילו מדברי הנתבע מוכח לבי"ד שלא פרע או לכל היותר שישנו ספק האם פרע, ובמקרה כזה לדעת כולם - הברי של התובע עדיף גם להוציא ממון מהמוחזק בו.

מה שאין כן בנידון הגמ' בב"ב (צג) לגבי שור מת שנמצא ליד שור מועד, שלא ברור לבי"ד איך קרה הדבר ולכן - לא תועיל אפילו

אומדנא דמוכח להוציא ממון מבעל השור המועד שמוחזק בכספו, כי חסר לבי"ד הוכחה בוודאות החיוב.

איסור הליכה לערכאות

א. המקור לאיסור לדון בפני הערכאות

כתוב בתחילת הפרשה (כ"א, א) "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם". ובגמ' בגיטין (פח:) אמר רבי טרפון, [ובמדרש תנחומא (ס"ג) רבי אבהו בשם רבי יוסי בן זמרא] בביאור המילה "לפניהם", שהכוונה היא - לפנייהם, ולא לפני הגויים. שאם יש ליהודי דין עם חבירו היהודי, אפילו שידוע שבדיני הגויים דנים כמו דיני ישראל, ויקבל שם את הממון שמגיע לו, כפי שהיה מקבל ע"פ דין תורה, למרות זאת - אסרה לו התורה להתדיין בפני ערכאות הגויים שנאמר "אשר תשים לפנייהם - ולא לפני הגויים". ומוסיף על כך במדרש תנחומא, שהובא גם להלכה בביאור הגר"א על השו"ע (ח"מ סי' כו, א) וז"ל: שכל מי שמניח דייני ישראל והולך לפני אומות העולם - כפר בקב"ה תחילה, ואחר כך כפר בתורה שנאמר (דברים לב, לא) "כי לא כצורינו צורם - ואויבינו פלילים". ע"כ. והיינו כיון שבמעשיו הוא מייקר ומחשיב את תורת הגויים שהיא מעל תורת ישראל.

ב. האיסור קיים גם כששני הצדדים מעוניינים בכך

והוסיף על כך הרמב"ן (סוף פסוק א), וכן כתב בהרחבה בשו"ת הרשב"א (ח"י, סי' רנד) שהובא בבית יוסף (ח"מ סי' כו) שאפילו אם שני בעלי הדין - התובע והנתבע היהודיים, מסכימים לדון בפניהם, ואפילו אם הערכאות ידונו כמו דייני ישראל - אסור להם לדון בפני הערכאות. ואפילו שתמיד אדם יכול לחייב את עצמו בממון אע"פ שאינו חייב, אולם בנידון זה נחשב הדבר - כעושה תנאי ומסכים למה שאסרה התורה לעשות, שהתנאי וההסכמה בטלים. וכך גם נפסק בשו"ע (ח"מ סי' כו, א).

ג. האיסור קיים גם כשתובע גוי

ובמדרש תנחומא (סי' א) מובא חידוש נוסף. וז"ל: ומנין אתה למד, שישראל וגוי שיש להם עסק זה עם זה - שאסור לישראל לומר לגוי - לך עמי לערכאות שלכם, והעושה כן עובר בלאו שנאמר בתהלים (קמז, יט) "לא עשה כן לכל גוי - ומשפטים בל ידעום הללוי-ה". והנה אע"פ שחידוש זה של התנחומא, נפסק בשו"ת התשב"ץ (ח"ב, סי' רצ). אולם נדגיש, שהלכה זו לא הובאה ברמב"ם (סוף הל' סנהדרין כו, ז), ולא בטור, ובשו"ע (ח"מ סי' כו, שם פסקו את ההלכות הקשורות לאיסור ההליכה לערכאות).

ד. חומרת ההליכה לערכאות

והנה מהראוי להבין תחילה, למה החמירה התורה כל כך באיסור זה, הרי אמרו חז"ל, שבדיני ממונות אדם יכול לחייב את עצמו בממון אע"פ שאינו חייב בו. וכשנוכח להבין מעט מהו שורש האיסור, וכפי שהאריך לבאר זאת בשו"ת הרשב"א (ח"י, סי' רנד) נוכל ללמוד הלכה למעשה למקרים שונים המסתעפים מכך.

רש"י בתחילת הפרשה כתב, שהתורה אמרה "ואלה" המשפטים עם ו' החיבור ללמדנו, שכשם שכל ההלכות שבין אדם למקום נאמרו בסיני, כך גם הלכות משפטים שבין אדם לחבירו נאמרו בסיני, וזהו חלק בלתי נפרד מהתורה הקדושה שניתנה בהר סיני.

והנה הקב"ה ברא את עולמו ע"י צירוף האותיות שכתובים בתורה, שהתורה נכתבה לפני בריאת העולם. וכלשון הוזהר הקדוש,

ו. שלשת האיסורים שנגרמים בהליכה לערכאות

והנה בדיון בפני הערכאות - ישנם שלושה איסורים חמורים ומהותיים.

א. ההולך מרצונו לדון בפניהם - כופר במזיד ובפרהסיה בקב"ה. וטוען לפחות בנידון שדן בפניהם - שהוא מקבל עליו שלטון וכח עליון אחר שיקבע לו כיצד לנהוג. ובכך הוא פורק מעליו את מרות הקב"ה שאמר לו להתדיין רק בפני דייני ישראל, שידונו אותו בכפוף לחוקי התורה בלבד. ולכן פסקו הרמב"ם, הטור, והשו"ע שהוא נחשב רשע, וככופר בקב"ה עצמו, וחייב בנידוי.

ב. הוא מחשיב את חוקי הערכאות השונים שהם נכונים וצודקים יותר מחוקי התורה הקדושה. ובכך - הוא כופר בחשיבות ובעליונות התורה שבה נברא העולם, והוא עוד מבזה אותה וטוען, שחוקי הערכאות צודקים וישרים יותר מחוקי התורה.

ג. אם התובע פנה לערכאות בניגוד להסכמת הנתבע, וקיבל מהם כסף שלא מגיע לו, הוא נחשב כגזול על הכסף שקיבל מהם בניגוד לדיני התורה. וחל עליו החיוב של "והשיב את הגזילה אשר גזל".

אמנם ישנו הבדל מהותי בין שני האיסורים הראשונים, לאיסור השלישי. שביחס לשני האיסורים הראשונים, שכופר בקב"ה ובתורה - לא תועיל הסכמת התובע והנתבע לדון בפני הערכאות. כי אף יהודי אינו בעלים לעבור על איסורי התורה. משא"כ ביחס לאיסור גזל הממון, אם שניהם הסכימו מרצונם לדון בפני הערכאות, מאחר ואדם יכול למחול על ממונו, לכן אפילו אם החליטו בערכאות לחייב אחד מהם ממון בניגוד לדין תורה, מותר לזוכה בו להשאירו אצלו.

כמו כן, אם אחד תבע את חברו בניגוד לרצונו בפני הערכאות, ושם דנו כמו בדין תורה, נמצא שלמרות האיסור שעשה התובע כשדן בפניהם, אולם הכסף שקיבל מהם שייך לו, כי גם בדין תורה מגיע לו אותו, ולכן אינו צריך להחזירו לנתבע.

ז. האיסור ללכת לערכאות, חל גם על נשים, ובכל מקום בעולם

והנה האיסור ללכת לערכאות - חל על הנשים כמו על האנשים, כמו שהן מצוות בכל איסורי התורה. כמו כן הוא קיים בכל מקום בעולם בין בחו"ל, ובין בארץ ישראל. ובין אם "השופטים" שם הינם יהודיים, ובין אם אינם יהודיים. ואע"פ שהגויים הצטוו לשמור על שבע מצוות בני נח, ואחת משבע המצוות היא - לעשות להם חוקים ומשפטים ולדון בכפוף לכך. אולם כל זה מתייחס רק לגבי משפט שבין שני גויים, שבמקרה זה חל על כל אחד מהם המצווה לדון בכפוף לחוקי המדינה שגר בה. משא"כ ביחס ליהודיים, בכל מקום שיהודי גר - הוא מצווה לנהוג אך ורק כפי חוקי התורה. וכשם שבכל מקום בעולם שיהודי נמצא בו - הוא מצווה לאכול בשר כשר ולשמור שבת, כך הוא מצווה גם שם לדון עם חברו היהודי רק בפני ביה"ד, ולא בפני הערכאות.

ח. האיסור קיים, גם אם רוצים שביה"ד ידון אותם כחוקי הערכאות

והוסיף בשו"ת הרשב"א (ח"א, סי' רנד) שהובא בקצרה בבית יוסף (ח"מ סי' כו) שהאיסור שאמרנו קיים, גם כאשר התובע והנתבע היהודיים יאמרו לביה"ד, שאנו מסכימים לדון בפניהם ולא בפני הערכאות, אבל אנו רוצים שתדונו אותנו בכפוף לאמור בחוקי הערכאות או עכ"פ בכפוף לחוק פלוני של הערכאות, שגם במקרה זה - נאסר לביה"ד לדון בכפוף לחוקי הערכאות. ומסביר שם הרשב"א, כי

שהקב"ה הסתכל בתורה - וברא על פי זה את העולם. נמצא שרצון הקב"ה שכל העולם יתנהל אך ורק ע"פ מה שכתוב בתורה - וזוהי תכלית הבריאה שנאמר בה "אם לא בריתי [לימוד התורה] - יומם ולילה - חוקות שמים וארץ לא שמת". ואין שום אפשרות להאמין ולעבוד את הקב"ה מבלי לקיים את כל האמור בתורה, כי זהו חוקי ה', ורצונו שיעבדו אותו - רק בכפוף למה שכתוב בתורה שבכתב ובשע"פ. וכלשון המשנה באבות "לא עם הארץ - חסיד". דהיינו שאין שום אפשרות להיות חסיד ועובד את הקב"ה, מבלי לדעת את חוקי התורה ומצוותיה, ולהתנהג על פיהם.

נמצא שהקב"ה והתורה - זה דבר אחד שלא ניתן להפריד ביניהם. וכשם שיסוד האמונה בקב"ה הוא - שאין עוד מלבדו. שאין שום כח אלוהי בעולם מלבד הקב"ה. כך כלולה באמונה זו - שאין שום תורה וספר חוקים בעולם שיחייב אותנו - מלבד התורה הקדושה שניתנה בסיני. ולכן אומר המדרש תנחומא, שכל יהודי שעוזב את דייני ישראל ודן עם חברו בפני ערכאות הגויים, ואפילו כשהנתבע גם מסכים לכך, הרי הוא כופר בקב"ה ובתורה. ולכן הרמב"ם (בסוף הל' סנהדרין), והשו"ע (ח"מ סי' כ, א) קראו להולך לערכאות - רשע שחירף וגידף את הקב"ה, והרים יד בתורת משה, וחייב נידוי על מעשהו.

וכשם שלא מועילה הסכמה של שני יהודיים לחלל שבת או לאכול בשר שאינו כשר או להתגלח בתער וכדומה, כי אין הם בעלים להחליט על מצוות התורה מה לקבל ומה לא לקבל. כך אין שום תוקף להסכמת התובע והנתבע לדון בפני הערכאות - שהינו איסור שבין אדם למקום, בדיוק כמו האיסורים להתגלח בתער, ולאכול מאכלים שאינם כשרים. כי הרי בהר סיני כולנו קבלנו על עצמינו באמירת - "נעשה ונשמע" להיות כפופים ומשועבדים לרצון הקב"ה ולכל חוקי התורה בלבד, ואין לנו אפשרות להחליט כעת איזה מצוה לקבל ואיזה לא.

ה. תוקף חוקי הערכאות

והנה להבדיל אלפי הבדלות, זהו בדיוק היסוד וההבנה מאחורי חוקי הערכאות שבכל מדינות העולם. שכח השלטון ששולט במדינה - הוא הבעלים היחידים על בני האדם שגרים בה, ומחמת זה הם כופים ומחייבים את כל תושבי המדינה, וכל מי שנכנס לתוכה אפילו כתייר זמני - חייב להיות כפוף לחוקיהם. ואין שום אפשרות לאף תושב להתנגד לכך, ולהסיר מעליו את שלטונם הבלעדי עליו. ומי שמתנהג שלא כרצונם - יענש על ידם בכל חומרת הדין או שיגורש מהמדינה לצמיתות. ולכן הם טוענים לשיטתם - שאי ידעת החוק - אינה פוטרת מעונש. כי הם הכח העליון השליט על בני האדם שגרים במדינתם, כיצד להתנהג - והחלטתם מחייבת את כולם להתנהג לפי רצונם.

ואכן להבדיל אלפי הבדלות, גם ביהדות קיים היסוד הזה. שאם אדם לא יודע הל' שבת ולכן מחלל שבת - ודאי שהוא ייענש על כך, ולא יפטר בטענה שאינו יודע הל' שבת. ואע"פ שיקלו מעט בעונשו, כי הרי לא התכוון לחטוא במזיד נגד רצון הקב"ה. אולם מכיון שכל יהודי כפוף ומשועבד לבורא ית"ש ולתורתו - הוא מחויב לנהוג בכפוף לכך, ואינו נפתר בטענה ש"לא ידעתי את ההלכה". כך שנצבים בפנינו שני כוחות שלטון עליונים מצד אחד - הקב"ה, שמחייב לנהוג רק כפי חוקי התורה. ולעומתו - שלטון המלכות, שמחייב לנהוג רק כפי חוקי הערכאות.

וכלשון חז"ל: ירושלים מול קיסריה. ולשניהם מטרה דומה, שאחת סותרת את השנייה. ולכן בעצם ההליכה לדון בפני הערכאות - קובע האדם שהוא מקבל עליו אותם כשליטים עליו, ולפחות בתחום מסוים.

בדבריהם הם אומרים, שחוקי הערכאות צודקים וישרים יותר מדיני התורה, ואמירה זו מהותה - כפירה בעליונות התורה שקיבלנו בסיני, ודבר זה כלול באיסור - "ואויבינו פלילים". ועוד שבבקשה זו ישנה אמירה, שלא צריכים ללמוד את התורה שבע"פ שכתבו התנאים והאמוראים ברוח קודשם, אלא דייני ישראל ילמדו את חוקות הגויים שבדו מעצמם, ויפסקו על פיהם.

ט. ביה"ד ידון כדיני תורה, למרות שחתמו על הסכם שמשתתפים ע"פ חוקי הערכאות

ומבואר בדברי הרשב"א, שאפילו אם כתוב בחוזה המכר או בכל הסכם שעשו הצדדים, שהעיסקה נעשתה בכפוף לחוק מסוים שקיים בערכאות, ולמרות שהצדדים חתמו מרצונם על ההסכם הזה, ולמרות שחתמה נחשבת קנין סיטומתא, ובכל מקרה אחר היא תחייב את החותם בכל האמור בכל סעיפי החוזה. אולם ביחס לסעיף זה - אין חתימת הצדדים מחייבת אותם, ונחשב הדבר כמתנה על מה שכתוב בתורה. וכך הכריעו למעשה התומים (ס"ב כו ס"ק ד), והט"ז (ס"ב כו ס"ק ג) ודחו בדבריהם את דברי הסמ"ע שהבין אחרת. ועכ"פ מכיון שהם פוסקים בתראי, והגידון הוא ספק באיסור תורה, עלינו להחמיר, וביה"ד ידון את הצדדים כפי דיני התורה ולא בכפוף לחוקי הערכאות, למרות הסעיף בחוזה שביניהם.

י. ההבדל בין חוקי הערכאות לדינא דמלכותא.

וממשיך הרשב"א בתשובתו שם, שאע"פ שנפסקה ההלכה כשמואל שאמר בנדרים (כח.) שדינא דמלכותא - דינא, ולפי"ז לכאורה אנו צריכים לשמוע ולהתנהג בכפוף לדיני השלטונות, אולם חז"ל דייקו בלשונם שאמרו שדווקא דינא - דמלכותא - דינא. כלומר, רק לגבי חוקים שקשורים ישירות למלך או למלכות - אותם צריכים לקיימם כמו: חוקי המיסים, מטבע המדינה, הזכות שיש למלך או למלכות השלטונית להפקיע קרקע לצורכי השלטון וכדומה. אולם בכל מה שקשור לחוקים בנושאים שבין אדם לחבירו שגר במדינה - התורה לא נתנה להם שום סמכות לחייב יהודי שיהג בכפוף לחוקיהם. אלא אדרבה היא חייבה את כל היהודיים בכל מקום בעולם לנהוג ולדון ביניהם רק ע"פ דיני התורה.

יא. ההבדל שבין חוקי הערכאות למנהג המדינה

ונוסיף עוד, שאע"פ שמבואר במקומות רבים בש"ס, שבדיני ממונות דנים כמו מנהג המדינה. [ועיין בשו"ת הרשב"א (ח"ב, ס' רסח) שהאריך לבאר את גדרי המנהג, וכיצד הוא נקבע.] אולם חלוק במהותו המושג מנהג מדינה מחוקי המדינה. שחוקי הערכאות מהותם - חוק שקבע השלטון שפועל כסמכות עליונה ובלעדית על כל בני האדם שגרים באותה מדינה, וכופה אותם לקיים את חוקיו גם כשהם מסרבים לכך. משא"כ מנהג מדינה מהותו - דבר שנעשה מחמת הסכמה מרצון של בני אותה מדינה או הסכמת אנשי אותה העיר או הסכמת כל המתעסקים בענף מסחרי מסוים, שהסכימו מרצונם לדברים והנהגות מסוימות. ולכן גם הסכמה זו צריכה להעשות ע"י כל אנשי המדינה או ע"י כל המתעסקים באותו התחום, כמבואר בשו"ת חוות יאיר (ס' קו), ובספר נחל יצחק [לגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל בסי' סא, ס"ק ה, סוף ענף ג.]. שכיון שאנו פוסקים כשמואל (ב"ק מו.) שלא מוציאים ממון מהמוחזק בו ע"פ הסכמת הרוב, ומחמת המנהג מוציאים ממון מהמוחזק בו, לכן חייב המנהג

להיות מוסכם ע"י כל אנשי העיר או על ידי כל העוסקים באותו ענף מסחרי. אלא שאם יש אדם אחד או שניים שלא נוהגים כך - בטלה דעתם, ואין הם משנים את המנהג המוסכם.

לפיכך היות ותוקפו של המנהג נובע - בגלל שבני המדינה הסכימו לכך מרצונם, נחשב הדבר כאילו הצדדים התנו מראש שכל ההתקשרות ביניהם בכל תחום שהוא, תהיה כפי המנהג הקיים, ומנהג זה - יחייב את שניהם. ונחשב הדבר, כאילו רשמו אותו כסעיף מפורש בהסכם שעשו ביניהם, בין אם הסיכום שעשו נעשה בכתב, ובין אם נעשה בעל פה.

יב. איסור הליכה לערכאות קיים - גם בארץ ישראל, וגם בפני "שופטים" יהודיים

והנה איסור ההליכה לערכאות ולהתדיין בפניהם אינו רק בחו"ל ששם "השופטים" הינם גויים. אלא האיסור קיים במלוא תוקפו - גם בערכאות שבארץ ישראל. ואדרבה שם הוא חמור הרבה יותר. כדברי החזון איש (סנהדרין ס"ט, ס"ק ד) שאין שום הבדל בין אם בא להתדיין בפני גויים, ובין אם מתדיין בפני יהודי ששופט על פי חוקים בדויים שהמציאו בני אדם. ואדרבה הדבר מגונה יותר שהמירו היהודיים ששופטים שם, את משפטי התורה במשפטי ההבל. ולכן גם אם יסכימו בני העיר על כך - אין בהסכמתם ממש. ואם יכופו על כך - משפטם גזלנות ועושק, ומרימים יד בתורת משה, עכת"ד.

יג. האיסור קיים גם בערכאות שדנים בנושאים מסוימים בלבד

והנה בכלל הערכאות כלולים: כל בתי המשפט שמטעם הערכאות, והכפופים לחוקיהם ולמרותם, למרות שהם דנים בעניינים מסוימים בלבד כמו: בתי הדין לעבודה, בית משפט לענייני משפחה והמסתעף מכך. בתי משפט בנושאים עירוניים הכפופים לעיריות ולחוקי העזר מטעמם. מאחר וגם שם "השופטים" כוחם וסמכותם נאצל - מכח השלטון בלבד. והם דנים בכפיה את בני האדם ע"פ חוקי הערכאות בנושאים אלו. ומעמדם נקבע בחוקיהם - כ"שופטי" בית משפט השלום. וכדי לערער על החלטתם, צריך לפנות לערכאה שיפוטית שמעליהם, שנקראת בלשונם - בית משפט מחוזי. כך שמהותם כשופטי הערכאות הרגילים, אלא שעבודתם מתמקדת בתחום מסוים, ולא בכל התחומים והנושאים.

יד. האיסור להעיד בערכאות לטובת התובע

כתב בשו"ת הרמ"א (ס' נב) שאם יהודי תבע את חבירו באיסור בפני הערכאות - אסור לעדים להעיד שם לטובתו, כי ע"י עדותו הוא מסייע לעוברי עבירה. והקשה עליו בשער המשפט (ס' כו, ס"ק א) שאמנם התובע עבר איסור בהליכתו לערכאות, אולם מכיון שהעדים מחויבים בהשבת אבידה, הם צריכים להעיד שם לטובתו.

ולכאורה ניתן ליישב את דברי הרמ"א בשני אופנים. א - היות וחיוב העדים להעיד לטובת התובע בערכאות נובע מדין השבת אבידה, קימ"ל בהל' השבת אבידה (שו"ע חו"מ ס' רסו, ב) שאסור להשיב אבידה למי שבמזיד כופר בה' ובתורתו, והינו בגדר אפיקורס. והכריע הש"ך (חו"מ ס' שפח, ס"ק סב) כדברי הגהות אשרי (ב"מ סוף פ' אלו מציאות ס' ל') שכתב, שמוסר הוא - כמו מומר להכעיס, ולכן אסור להשיב לו אבידתו. והנה בדברי הגהות אשרי שם, לא חילק שישנו הבדל בין

זה, בין אם מחמת המוסר יגיע הנמסר לסכנת נפשות או שרק יפסיד כספו, כמו בנידון דנן כשתבע ממנו כסף בערכאות.

כמו כן כתב שם בהגהות אשרי, שגם אפיקורס שמבזה תלמידי חכמים, ובפרט כשעושה זאת בפרהסיה - אסור להחזיר לו אבידה. ובמדרש תנחומא, וברמב"ם, טור ושו"ע פסקו, שההולך לערכאות במקום לבי"ד - מרים יד במזיד ובפרהסיה בקב"ה, ובתורת משה - והיינו אפיקורס. ומבוארים דברי הרמ"א שאסר על העדים להעיד לטובת התובע בערכאות שהינו - מוסר, וגם אפיקורס, ואסור להשיב לו אבידה.

טעם נוסף לדברי הרמ"א הוא, ע"פ דברי שו"ת המהרי"ק (שרש קפח) שהביא הרמ"א (ח"מ סי' כו, א) והכריע כמותו. לגבי מי שתבע באיסור את חברו בערכאות והפסיד שם, ואח"כ רוצה התובע לתובעו בפני בי"ד - שאין בי"ד נזקקים לדון אותו. וכתבו שם התומים (ס"ק ב), והנתיבות בביאורים (ס"ק ב) הטעם - שקנסו אותו חז"ל או הראשונים, על שהלך לערכאות באיסור. כלומר, אפילו אם בי"ד יודעים שהתובע צודק בתביעתו, ואפילו שגם הדיינים מחויבים בהשבת אבידה, בכל זאת קנסו את התובע ולא נזקקים לסייע ולעזור לו לקבל את ממונו שנמצא בידי הנתבע. ולפי"ז אפשר גם לבאר את דברי הרמ"א, שמחמת אותו הקנס שתיקנו על התובע - נאסר גם על העדים כמו על בי"ד להעיד לטובתו, ולסייע לתובע לקבל את ממון זה, שבגללו הלך באיסור לדון בערכאות.

אמנם נוסף, שאפילו שאין לבי"ד, לעדים או לכל אדם אחר חוב להשיב לתובע את אבידתו, אבל אם הנתבע יודע שאכן הוא חייב כסף לתובע, נמצא שיש ברשותו ממון שאינו שייך לו, ובגלל זה ברשותו, ובמקרה זה - ודאי שהנתבע חייב להשיבו לתובע. ואינו נחשב על ידי כך משיב אבידה - אלא משיב גזל שברשותו. אמנם מאחר והתובע גרם לו בעל כורחו נזק שהוצרך להפסיד כסף מחמתו כמו: לשכור עו"ד שייצג אותו בערכאות, דמי אגרות המשפט וכדומה, רשאי הנתבע לקזז מהסכום שחייב לתובע, את הנזק הממוני שגרם לו שלא כדין. ונחשב התובע כמזיק אותו בגרמי שחייב גם בדיני אדם, כדין כל מוסר, ולא כמזיק בגרמא בלבד.

טו. גדר אמירת האמת בערכאות

כתוב במשנה, ובגמ' בנדרים (כז, כח) שמותר לאדם לכתחילה לומר דברים שאינם נכונים, למי שבא לקחת ממנו כסף בעל כורחו - שלא מגיע לו על פי דין תורה. ולכן רק בבי"ד ישנו איסור לומר דברים שאינם נכונים או לעשות פעולות שיכולות לעוות את הדין, ואפילו אם הוא צודק, שנאמר "מדבר שקר - תרחק" כמבואר בגמ' בשבועות (לא). שנפסקה בש"ך (ח"מ סי' ע"ה, ס"ק א'). משא"כ בכל מקום שאינו בי"ד - דינו כמוכס העומד מאליו. ולכן מותר לכתחילה, למי שבאים לקחת את כספו בניגוד להלכה - לעשות הכל כדי לשמור אצלו את כספו. ולפי"ז כל בר דעת מבין מעצמו מהו המשקל הנכון שיש לאמירת האמת בערכאות. ובפרט כשחושש שיקחו שם את ממונו שלא כדין.

טז. ההיתר לסוחרים להתדיין בפני בי"ד של הסוחרים

אמנם שונה הדבר כאשר איגוד סוחרים מסוים או איגוד פועלים בענף מסוים, החליטו מרצונם להשתתף, וכל השותפים שם קיבלו מרצונם תקנות מסוימות שבכפוף לכך תתנהל השותפות ביניהם.

ולשם כך הוחלט ביניהם בהסכמה, שבכל מקרה של ויכוח בין השותפים בענף זה, הצדדים מסכימים לדון ולהשפט בפני חברים מסוימים שגם שייכים לענף זה, שיבחרו ע"י המתעסקים והשותפים באותו מקצוע. והסכימו ביניהם שבסמכות השופטים הללו, לפטור או לחייב את הנידונים בפניהם בכפוף לשיקול דעתם, וכפי שנהוג למשל בבורסה ליהלומים וכדומה. שבמקרה זה - מותר למתעסקים בענף מסחרי זה ללכת לכתחילה לדון בפניהם, ואין הם נחשבים כערכאות, אלא כחלק מהעוסקים במסחר הזה. ויותר מכך הובא בהגהות רע"א על השו"ע (ח"מ סי' ג', סעיף א) בשם שו"ת הרש"ך, שאפילו אם הנתבע טוען שרוצה לדון בפני ביה"ד, והתובע טוען שנהוג במסחר זה לדון בפני ביה"ד של הסוחרים - צודק התובע, כי על דעת המנהג הזה נעשתה העיסקה בין הסוחרים, ונחשב הדבר כסיטומתא, וע"ש.

יז. ההיתר למקבל כתב סירוב, לפנות לערכאות בארץ ישראל

כתוב בשו"ע (ח"מ סי' כו, ב) שאם הנתבע אלים ולא מוכן לדון בבי"ד, בי"ד יתנו לתובע היתר בעל פה או בכתב, שמחמתו יוכל לתבוע את הנתבע בערכאות. וכך נוהגים גם בזמן הזה בתי הדין.

ולכאורה מהראוי להבין, למרות שהתובע קיבל היתר מבי"ד ללכת לערכאות, ואינו נחשב מרים יד בתורת משה, אולם בשלמא בחו"ל שם שופטי הערכאות הינם גויים, המצווים באחת משבע מצוות בני נח לעשות דין ומשפט, ומותר להם לדון בערכאות שלהם. ואם יהודי פונה אליהם שיעשו לו משפט, הוא לא מכשילם בשום איסור. אך בארץ ישראל שרוב "שופטי" הערכאות הינם יהודיים, נמצא שאע"פ שבמצב שנוצר, קבע בי"ד שהתובע הינו מרים יד בתורת משה, אולם עדיין הוא מכשיל את השופט היהודי באיסור, כי מחמתו הוא דן ע"פ חוקי הערכאות, וממילא עובר בכך התובע על האיסור של "לפני עיוור לא תתן מכשול".

ובשלמא על האיסור מדרבנן של מסייע ומחזק ידי עוברי עבירה - אינו עובר בכך, כדברי הש"ך (י"ד סי' קנא ס"ק ו) וביאור הדגול מרבבה שם. שמכיון שטעם האיסור לסייע לעובר עבירה הוא, בגלל שאנו מצווים להוכיח את החוטא - כל שכן שאסור לנו לסייעו לחטוא. אך מי שבמזיד עובר על האיסור ואינו רוצה לשמוע תוכחה, לא נאמר להימנע לסייעו. ולפי זה, מכיון שהשופטים היהודיים שם באו מרצונם לשפוט בערכאות, ולא ישמעו לנו לפרוש מזה, חז"ל לא אסרו עלינו לסייע להם.

אולם ביחס לאיסור של "לפני עיוור" שהוא מהתורה, הרי גם באופן זה נאסר עלינו לתת להם מכשול. ואע"פ שהם ממילא נמצאים שם, ועוברים על האיסור ששופטים בערכאות, אולם בכל דיון לכאורה ישנו איסור נוסף, וע"י הדיון החדש שגורם כעת התובע לשופט היהודי לדון בו, לכאורה מכשילו בלאו של לפני עיוור. וכיצד הותר לתובע, בגלל שהנתבע לא ציית דינא, להכשיל יהודיים אחרים.

ולכאורה ביאור הדברים הוא, שהרי האיסור שעובר השופט היהודי שמכהן בערכאות כשופט - אינו קשור כלל לעצם הפסיקה שלו. מאחר ובעצם הימצאותו במקום זה כשופט של הערכאות - הוא מרים יד בקב"ה ובתורתו, ומכריז בפרהסיה שבחוקי הערכאות נמצאים היושר והצדק ולא בתורת משה. ולכן איסור זה קיים, אפילו אם השופט יפסוק שם רק כפי דיני התורה. ויותר מכך, אפילו אם

השופט יושב שם בטל על כסאו בתקן של שופט הערכאות - גם בזמן זה הוא עובר על האיסור שמרים יד בתורת משה, ומכריז שבערכאות ובחוקיו הצדק והיושר. כך שהמתדיין בערכאות - לא הוא שגרם לשופט את האיסור של ההתדיינות בערכאות, כי השופט החל את האיסור הזה מרגע בואו בבוקר לערכאות, מבלי שום קשר למשפטים שיעשה שם במשך היום.

אלא שיש לדון, שהרי אם גם יפסוק ע"פ חוקי הערכאות - יעבור השופט היהודי על איסור נוסף כדברי הרשב"א, בזה שמחשיב את חוקי הערכאות, וא"כ איך מותר להכשילו בזה?

ונראה לומר ביחס לטענה זו, שהרי כשפונה אליו התובע לדון ולהציל את ממנו מידי עושקו, למעשה מהות טענת התובע לאותו שופט היא - שהוא בא לזכות אותו כעת במצוות השבת אבידה מהתורה, שגם הוא כיהודי מצווה בה. ולצורך קיום מצווה זו, יכול אותו שופט גם ע"פ חוקיהם להכריע ע"פ שיקול דעתו בלבד. כמו כן הוא יכול להכריע ע"פ האמור בדיני ישראל, ויוסיף לכך מספר מילים נשגבות כדי לייפות את החלטתו שהיא מובנת גם ע"פ השכל האנושי. וידוע שרבים מההחלטות של השופטים בערכאות מתקבלים על סמך גיבובי מילים נשגבות, וללא כל אסמכתא משפטית מחייבת.

אם כן לכאורה יש מקום לדון כאן להיתר משני טעמים. א', שהתובע פונה אליו כדי לזכותו במצוות השבת אבידה. ב', שהשופט יכול לעשות זאת מבלי לעבור על החשבת חוקי הערכאות. מאחר והשופט אינו נצרך להתבסס כלל על חוקי הערכאות, אלא יכול לכתחילה להחליט ע"פ שיקול דעתו לאור המסמכים והטענות שהוצגו בפניו. ולכן אפילו אם השופט החליט מרצונו לבסס את הכרעתו על סמך חוק מסוים של הערכאות, זוהי החלטתו הבלעדית, והתובע לא הכשילו בכך. [ועיין בריטב"א ע"ז סג. שע"פ דבריו - ישנה ראייה לדברינו]

קיצור הלכות האיסור לדון בערכאות

א. אסור ליהודי לדון בפני שופט הערכאות בכל מקום בעולם. האיסור קיים גם על נשים.

ב. האיסור לדון בפני הערכאות קיים - גם אם שני בעלי הדין מעוניינים בכך, ואפילו אם התחייבו על כך בקנין. כמו כן האיסור קיים - גם אם ידונו בערכאות כמו דיני התורה.

ג. האיסור לדון קיים, גם בפני הערכאות שדנים בנושאים מסוימים בלבד כמו: בתי דין לעבודה, בית משפט לענייני משפחה או בית משפט לנושאים הקשורים לחוקי העיריה וכדומה.

ד. האיסור לדון קיים, בין אם השופטים הינם גויים, ובין אם "השופטים" שם הינם יהודיים. וגם במדינות בהן קיימת ההלכה שדינא דמלכותא - דינא.

ה. האיסור קיים, למרות שהצדדים כתבו וחתמו מרצונם בחוזה שביניהם, שבכל מקרה של ויכוח בין הצדדים, הם ילכו להתדיין בפני שופטי הערכאות שבמקום מסוים.

ו. גם אם אמרו או חייבו את עצמם הצדדים בקנין, שמי שלא יבוא לדיון בערכאות, יתן סכום מסוים כקנס לצדקה - אסור להם ללכת לערכאות, אלא שצריך המסרב לתת לצדקה מה שהתחייב, מדין נדר לצדקה.

אולם אם התחייב אחד לחבירו, שאם לא יבוא לערכאות - יתן לו סכום כספי מסוים בתור קנס - אסור לו ללכת לערכאות, ופטור מלשלם לו את הקנס, כי הקנין לא חל.

ז. אם כתוב בהסכם שעשו ביניהם, שבכל ויכוח שיהיה - ידונו בפני ביי"ד, אבל ביי"ד ידון אותם כפי חוקי הערכאות או כפי חוק מסוים מחוקי הערכאות - חייבים הצדדים לדון בפני ביי"ד, והוא ידון אותם כפי דיני התורה בלבד.

ח. מי שתבע את חבירו לערכאות ללא קבלת היתר מביי"ד, ולמרות שביה"ד התרה בתובע לבטל את תביעתו בערכאות, ולדון עם הנתבע בפני ביה"ד, התובע לא הסכים - רשאי ביה"ד לפרסם רבבים, שהתובע הנ"ל אינו מציית להלכה, והוא מנוודה, ואין להתעסק עמו או לכבדו בשום דבר שבקדושה.

ט. מי שתבע את חבירו בעל כורחו בפני הערכאות, ומחמת זה מבקשים הערכאות מאדם מסוים או מכמה בני אדם להעיד בפניהם מה שיודעים - הם פטורים מן התורה מלהעיד לטובת התובע, למרות שראו מה שקרה. ואדרבה עליהם לחפש סיבות ואמתלאות שונות, כדי שיפטרו אותם מלהעיד שם.

אולם אם מחמת חוקיהם נאלצו להגיע ולהעיד - מותר להם לומר בפני "שופטי" הערכאות, שאינם יודעים או שאינם זוכרים היטב את המקרה או שלא היו נוכחים שם וכדומה.

י. כל מי שיודע עדות שתסייע לנתבע, אם הנתבע הגיע בעל כורחו לדיון בערכאות - חייב לבוא לשם ולומר להם את עדותו כדי להציל עשוק מיד עושקו, ויקיים בכך מצוות השבת אבידה.

יא. אדם שהפסיד בתביעתו בביי"ד, ולכן תובע כעת את הזוכה בפני הערכאות - מצוה על הדיינים, ועל כל מי שיכול לסייע לזוכה - להעיד בפני הערכאות לזכותו, כדי לזכות את הזוכה בדין תורה, ומקיים בכך מצוות השבת אבידה.

יב. התובע את חבירו בפני הערכאות והפסיד שם - קנסו אותו רבותינו הראשונים, שאפילו אם כעת ירצה לדון בפני ביי"ד - לא יקבלו את תביעתו. דין זה קיים אפילו אם נראה לדיינים שלמרות שהפסיד בערכאות - הוא צודק בתביעתו על פי דין תורה.

יג. אם הנתבע שיצא זכאי בערכאות יודע, שאכן הוא חייב כסף למי שתבעו שם - צריך לשלם לו את חובו, למרות שהתובע עשה איסור גמור, וגם גרם לו עגמת נפש מרובה.

אלא שבמקרה זה, רשאי הנתבע לקזז מחובו את הסכום הכספי שהוצרך לשלם עבור העו"ד שייצג אותו בערכאות, דמי האגרה ששילם לערכאות. וכן כל כסף נוסף ששילם מחמת התביעה שם, שלא היה נצרך לשלמו אם הדין היה נעשה בפני ביה"ד.

יד. מי שנתבע בעל כורחו לדון בערכאות, רשאי להתנהג בערכאות בכל מה שקשור לאמירת האמת, וכן ביחס למסמכים שייצג בפניהם, וכל הדומה לכך - כפי שהיה נוהג אם היה נתבע בפני אנשים אלימים שרוצים לגזול, ולקחת ממנו את כספו בעל כורחו וד"ל.

טו. אסור ללכת לערכאות גם לצורך עשיית פשרה בין הצדדים. מאחר וגם פשרה נקראת דין [סמ"ע סי' סח, ס"ק י"ג, ובנתיבות שם ס"ק יא].

טז. אסור לדון בערכאות גם בנושאים שאין ב"ד דן בזמן הזה.

יז. האיסור לדון בערכאות קיים, גם אם אין ב"ד במקום מגורם.

ובמקרה כזה, או שילכו לדון בעיר אחרת בפני ביה"ד שקיים שם. או שיקבלו עליהם בקנין לדון בפני אדם שמוסכם עליהם או שלושה אנשים שמוסכמים עליהם שידונו אותם לפי שיקול דעתם, ואפילו שהם לא יודעים את דיני התורה.

יח. אם הצדדים לא הגיעו להסכמה לאיזה ב"ד ילכו, אמרו חז"ל, שכל אחד מהם יבחר דיין אחד שסומך עליו, ושני הדיינים הללו יבחרו דיין שלישי שיכריע אם לא תהיה הסכמה ביניהם. אולם אין היתר בשום אופן, ובשום מקרה, לדון בפני הערכאות.

יט. באיסור לדון בפני הערכאות כלול גם, שאסור לתת יפוי כח לעו"ד או לכל אדם אחר שיגיש תביעה בשמו בפני הערכאות.

איסור זה קיים, אפילו אם התביעה נגד הנתבע ממילא מוגשת ע"י חלק מהשותפים עמו שאינם שומרי תו"מ. ולכן גם במקרה זה, צריך התובע הנוסף לקבל היתר מב"ד או לפחות מדיין ותיק המתמחה בדיני ממונות, כדי שיוכל לצרף את חתימתו לכתב התביעה לערכאות שהוגש ע"י שותפיו.

כ. מבואר בשו"ע (ח"מ סי' ד), שישנם מקרים שמותר לאדם לעשות דין לעצמו כדי להציל את ממונו מהרוצה לעושהו. אולם גם במקרים אלו אסור לעשות זאת ע"י הערכאות מבלי לקבל תחילה היתר מב"ד [שו"ת תרומת הדשן סי' דש].

כא. אם ישנו חשש שהנתבע הינו אדם אליים או שאינו שומר תו"מ, ומסתבר שלא יגיע לב"ד, וגם אם יגיע ויתדיין שם אולם סביר להניח שאם יפסיד - לא יקיים את פסק הדין, למרות זאת - חייב התובע להזמין תחילה לביה"ד. ואם לבסוף לא יגיע הנתבע לדיון לאחר ההזמנה הראשונה, וכל שכן אם ביה"ד יזמין אותו שלש פעמים - והוא לא יופיע לדיון - ב"ד יתן לתובע היתר להציל את ממונו גם ע"י הפניה לערכאות. מסמך שנקרא - כתב סירוב.

כב. גם בארץ ישראל נותנים בתי הדין לתובע כתב סירוב, למרות "שהשופטים" בערכאות רובם יהודיים. ואינו עובר בתביעתו בפניהם על האיסור של לפני עיוור לא תתן מכשול.

כג. מאחר וכשהנתבע מסרב לדון בפני ב"ד, לא תמיד ברור לבי"ד שהתובע צודק בתביעתו, ויתכן שאכן הצדק עם הנתבע, ולא מגיע לתובע ממנו כסף, ולכן אין לתובע עילה מוצדקת לתובעו בערכאות. לפיכך אע"פ שהנתבע נהג שלא כדין בכך שנהג בעזות פנים שלא הגיע לביה"ד להתדיין, למרות שהוזמן על ידם. אולם מחמת הספק - נהוג בזמן הזה בבתי הדין, לכתוב את כתב הסירוב באופן כללי. כלומר, שהתובע רשאי להציל את ממונו בכל דרך שתראה לו, מבלי לפרט יותר מכך.

כד. אם הצדדים קיימו דיון בב"ד וניתן להם פסק דין, והמפסיד בדיון אינו מקיים את החלטת ביה"ד - רשאי הזוכה לפנות לערכאות או להוצאה לפועל כדי שיממשו בפועל את ביצוע פסק הדין. ואם קיבל לכך רשות מביה"ד, רשאי לתבוע את המסרב שישלם לו את

כל ההוצאות הכספיות שנגרמו לו מחמת שסירב לקיים את פסק הדין. [רמ"א חו"מ סי' יד, ה. וע"ש בהגהות רע"א].

כה. אם טען הנתבע לביה"ד, שאינו רוצה לדון בפניהם, אלא בפני ב"ד אחר - אינו נחשב סרבן. דין זה קיים אפילו אם בביה"ד השני נמצאים דיינים שהינם ברמה פחותה בהרבה מביה"ד הראשון.

נחלקו האחרונים מה הדין אם הנתבע טוען שרוצה לדון בפני ביה"ד שנמצא בעיר אחרת, האם הוא נחשב סרבן. ומאחר ויש בכך ספק באיסור תורה של הליכה לערכאות, לא ניתן להוציא נגדו כתב סירוב.

אולם אם ניכר לביה"ד שטענותיו של הנתבע הינן לצורך התחמקות בלבד, ואינו מעוניין כלל להתדיין בפני ביה"ד - רשאי ביה"ד לתת לתובע כתב סירוב, לאחר שיתרו קודם בנתבע.

כו. מוסדות ממשלתיים או חברות וארגונים ששייכים לשלטונות הממשלתיים או לעיריות, וכן כל ארגונים וחברות מסחריות שידוע ממקרים אחרים בהם נתבעו לביה"ד שסירבו לבוא בפניהם או שסירבו לקיים את פסק הדין שקיבלו. וכל שכן אם בתקנון שלהם כתוב בפירוש, שרק החלטה משפטית של הערכאות תחייב אותם - נחשבים כאנשים שלא מצייתים לדין תורה, וניתן לתובעם ישירות בערכאות מבלי לקבל תחילה כתב סירוב מביה"ד.

כז. מותר לפנות לערכאות לאשר צוואה, אפוטרופסות או כל מסמך אחר שרוצים לתת לו תוקף ביצועי, ולא ניתן לעשותו באמצעות בית הדין.

כח. מי שנשבע שידון בערכאות - שבועתו בטלה, ונחשבת כשבועת שוא שבאה לבטל מצוה, ולכן לא צריך להתיר אותה.

כט. אם נתן התובע יפוי כח לעו"ד שייצג אותו בערכאות, למרות שהנתבע לא סירב להתדיין בפני ביה"ד - חייב התובע לשלם לנתבע את כל הנוקש שנגרם לו מחמת הדיון בערכאות. חיוב זה קיים - אפילו אם גם בדין תורה היה זוכה התובע בדין.

ל. כשביה"ד נותן רשות לתובע לפנות לערכאות, הוא רשאי לתבוע שם רק מה שמגיע לו על פי דין תורה. וכשמסופק בדבר - יתייעץ התובע עם דיין ותיק לדעת מה מגיע לו. ולכן אם קיבל מהערכאות כסף נוסף - יצטרך להשיבו לנתבע.

לא. אם העו"ד שמייצג את התובע טוען, שכדי לקבל את הסכום שמגיע לו ע"פ דין תורה, צריך לתבוע דברים נוספים כמו: עגמת נפש, נזקי גרמא, מניעת רווח וכדומה, שע"פ דין תורה לא מגיע לו - רשאי התובע להגדיל את סכום התביעה, כדי שגם אם לבסוף בערכאות יפשרו או יקבלו רק חלק מתביעתו, ישאר אצלו הסכום שהנתבע חייב לו, אולם אם לבסוף מחמת תביעתו הגדולה, יחייבו בערכאות את הנתבע בכל הסכום שתבע - יצטרך התובע להשיב לנתבע את ההפרש שלא מגיע לו ע"פ דין תורה.

העלון יוצא לע"נ: הר"ר חיים יצחק ז"ל בהר"ר צבי הי"ד, ומרת נחמה בת הר"ר יחיאל הלוי ע"ה

ניתן להוצאות לפועל על ידי: משרד המשפטים, פקס 153-2-5869690, 052-153-2-5869690, פקס 052-153-2-5869690, וכן למייל rav5869690@gmail.com

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 393
שבט תשס"ד

אבל בדבר זה כבר כתב החזו"א שלא שייך להגדיר אותו מעל החלק התחתון, כיון שצורת העמוד קובעת שהחוט מהצד, אחרי שהחלק התחתון ממשיך בקו ישר עד למעלה, [כצורת קונוס]. הרי המקום הזה של החוט הוא הצד של העמוד. ואינו דומה לעמוד הירוק הנ"ל ששם יש בליטה לחלק התחתון, ואז ההגדרה היא שהחוט נמצא מעל הצד העליון של ההתרחבות, משא"כ כשההתרחבות אינה בולטת אלא ממשיכה באלכסון מועט ואחיד, אינו נחשב מעל העמוד כלל. אמנם י"א שבדברי האבני נזר (סי' רצ"ז) מבואר שהתיר גם בדין זה, אבל למעשה הוראת הרבנים שאין להתיר דבר כזה כלל, גם בעירוב עירוני.

ובאמת יש להוסיף, שלמדנו מהמומחים הגדולים ומהנסיון שיש מקרים שהעמוד אינו מתרחב ובדקנו גם כאן, וכך היה. תשאלו איך זה יכול להיות, הרי העמוד הוא שני ברזלים שנוטים אחד לשני, וא"כ בודאי יש התרחבות למטה. התשובה היא שהעמודים לא לגמרי ישרים, ובמקום שכל ברזל נוטה לאמצע 5 ס"מ, העמוד הזה יכול לנטות קצת לכיוון אחד בצורה שהברזל הראשון נוטה 40 ס"מ, והברזל השני ישר. ואז אם החוט בצד הראשון יתכן שיש תחתיו התרחבות [שאעפ"כ אין להתיר אותה כאמור לעיל], אבל אם החוט בצד השני, אין בכלל התרחבות, ואין שום צד להתיר את העירוב כך. הצמדנו לעמוד פלס, ונוכחנו לראות שבאמת כך הוא, העמוד השמאלי ישר, והחוט שקשור אליו הוא מהצד לכל השטות.

האם אפשר שישני חוטי חשמל ייחשבו צו"פ ארוכה

לאחר שהבנו שיש בעיה, הראה האחראי על חתיכת קרמיקה הזרקה ליד העמוד, שהיא היתה פעם הלחי. מדדנו אותה ואורכה רק 60 ס"מ, כלומר שאין בה גובה י" טפחים, וגם אם יחזירו אותה למקום אינה כשרה.

אך הבדוק אמר שאפשר להגביה אותה עשרים ס"מ ויהיה לבד לקרקע. אך עדיין זה יהיה רק שיעור רח"נ מצומצם, ועוד יש לציין, שקשה לדייק כ"כ את הגובה של הלחי, ואין לעשות לחי מצומצם, כי כל תזוזה של חמשה ס"מ או פחות יכולה לפסול אותו. ולא יתכן לסמוך את כשרות שמירת השבת על כזה דבר רעוע בפרט שמדובר בקרמיקה שאין אפשרות לחבר אותה לעמוד ברזל במדויק כ"כ בלי שתישבר. למסקנה הוחלט שצריך להביא לחי אחר גדול וברור.

המשכנו משם לעמוד הבא, ולא היו בו לחיים. ראינו שאין ידיעה מה קרה, והמצאנו לו שאולי התכוונו שהחוט חשמל ממשיך את צורת הפתח הלאה עד לעמוד הבא, ואז מספיק שיהיה לחי בעמוד הבא. הבדוק שמח שהבנו כביכול מה העירוב, אבל בהתבוננות בחוטים ראינו שהכבל של השמל אינו ממשיך דרך העמוד, אלא הוא נפסק לפני העמוד ומחובר לזרוע מברזל, ואחרי העמוד מתחיל כבל חשמל אחר, וא"כ לא ניתן להגדיר את שניהם כמשקוף אחד ארוך. הראינו את הדברים לרב העיר שהיה עימנו, והוא צידד כדברינו שאי אפשר להחשיב את שני החוטים כמשקוף אחד, ואי אפשר לומר שהברזל ממשיך את המשקוף. ולפ"ז צריך להעמיד גם כאן שני לחיים.

בעמוד הבא כבר היה סוף של הכבלים בצד הזה, שממנו פונים לכיוון אחר, וגם בו לא היו לחיים. וכאן האחראי אמר שהיו פעם לחיים אלא שהתושבים לוקחים אותם. לכן כעת זה רק חוטים בלי לחיים, עד שימצאו פתרון לכך. נעמדנו לחשוב ולחפש פתרון, הצענו הצעות אך לא מצאנו הצעה שתהיה קלה לביצוע, ובינתיים המשכנו הלאה.

בדיקת עירוב של עיר עם הרבה הפתעות

בשבוע האחרון נתבקשנו לבדוק עירוב של אחת הערים באזור חיפה. בעיר זו הבדוק הוא חרדי ומסור, ובנו לומד בישיבה בבני ברק, חבריו בישיבה שלמדו בשיעורי העירובין אמרו לו שיזמין את מוקד העירוב לבדוק את העירוב שבעיר מגוריו, כי הם למדו מהשיעורים ומהעלונים שצריך הרבה שימת לב לפרטים, וזה חסר בהרבה מקומות. הבן דיבר עם אביו וקראו לנו לעבור על העירוב נפגשנו ויצאנו לשטח.

בתחילת הסיור ראינו צד אחד של העירוב שנסמך על גדר של פסי הרכבת, וזה היה טוב מאוד. כשהתחיל הצד השני של העיר, היו עמודי תאורה ירוקים, וחוטי העירוב היו קשורים לאורך הרחוב מעמוד לעמוד, בצורה שהחוט מונח על המתקן של הדגלים. פתרון זה הוא קל לקשירת החוט, כי לא צריך לטפס לגובה העמוד, אלא מניחים את החוט בשקע שנוצר בין המקל לעמוד, והוא משתלשל למטה וקושרים למטה.

אלא שבצורה כזו החוט נמצא מהצד של העמוד, והרי צורת הפתח שהחוט מהצד של העמוד פסולה (שו"ע סי' שס"ב סי"א). אבל כיון שבעמודים אלו יש למטה התרחבות גדולה, שכביכול העמוד העליון מונח בתוך עמוד יותר רחב, אפשר להגדיר את העמוד התחתון לבד כעמוד [כעין לחין], וכלפיו החוט נמצא מעל ראשו, ורואים אותו כאילו עולה עד החוט, כמ"ש בשו"ע וכמו שעושים חבית ולחיים לפני העמודים. לכן עמודים אלו היו כשרים. אלא שצריך שימת לב גדולה שהעמוד לא מתעקם אפילו מעט, כי אם הוא נוטה רק 4 ס"מ, יוצא שהחוט שבגובה הדגלים אינו מכיון מעל החלק התחתון הרחב, ואם החוט אינו מעל הלחי אפילו במשהו קטן פסול (משנ"ב סי' שס"ג ס"ק ק"ד).

איך אפשר לגזום עצים המפריעים לחוטי העירוב

אבל כבר בהתחלה התעוררה בעיה בחוטים, כיון שהיו כמה עצים שגדלו בסביבתם, והענפים היזו את החוט בצורה ניכרת מאוד. בדין זה נוקטים להלכה שאם החוט אינו הולך בקו ישר

אינו כשר מעיקר הדין, ואף לשיטות המקילות בחוט מתנדנד ברוח גם כשיצא מבין העמודים, מ"מ אם ניכר שינוי זזית בחוט, בפרט שזה לא רק ברוח אלא כל הזמן, אין להכשירו כלל. הערנו את תשומת לב של רב העיר שהגיע איתנו לסיור, ולאחר שהבדוק הסכים עם הבעיה, הוא טען שאין לה פתרון, כי פה זה לא בני ברק שאתה חותך מה שאתה רוצה. אמרנו לו בכל זאת זה מה שצריך, ואם נתן את העבודה לאיש עירובין הוא יסתדר בעז"ה.

[ובמאמר המוסגר יש לציין שזה באמת קושי לעוסקים במלאכת העירובים, שכיום זה לא חוקי לגזום חלק מהעצים, יש עצים מוגנים, ויש קנסות על דברים כאלו. אך בכל זאת האחראים מוצאים פתרונות בס"ד, בעצים שבשטח ציבורי ואינם פרטיים שאין בהם איסור גזל, עושים מה שצריך מתוך הבנה לסביבה, בשקט ובמהירות, תוך דקות ספורות, ולוקחים את הגזם שלא יישאר באותו מקום. והכל מתוך מסירות למען המצוה, ובתפילה לה' שלא יארע שום תביעה או נזק. ובמסגרת זו נדע יותר להעריך את התמסרותם של האחראים הטובים, שאדם מן השורה לא היה מוכן להסתכן בדברים כאלו. ואשרי האחראים שפועלים במסירות למען הציבור ולהציל מחילול שבת].

מתי חוט שקשור לעמוד חשמל המתרחב למטה כשר, ומתי לא

בהמשך הבדיקה כשהשתיימו העמודים מהסוג הנ"ל, החוט עבר לעמוד חשמל, מהסוג שיש לו שני עמודי ברזל עם קוים אלכסוניים באמצע. במקרה זה החוט היה קשור מהצד של העמוד, ולא היה לחי מתחתיו. האחראי רצה לומר שגם כאן העמוד מתרחב, כי שני עמודי הברזל נוטים קצת אחד אל השני, וא"כ החוט שבצד נמצא מעל החלק התחתון של העמוד.

חוטאי העירוב בדגלים והעמוד אינו מתרחב תחתיהם

הגענו לצד חדש של העיר, עם תקווה שעכשיו יהיה טוב. בצד הזה יש רוב גדרות של גדר הנמצאת על אי תנועה שבכביש המהיר לכל אורך העיר, ובצמתים עשו צורות הפתח. במקומות אלו היתה צורה אחידה של יותר מעשרה צמתים, שקשרו את החוטים לעמודי תאורה גבוהים, ומקום הנחת החוט הוא שוב בטבעת של הדגלים, שכאמור זה מהצד של העמוד, אלא שבעמודים האלה לא היתה התרחבות כמו בעמודים הידוקים. זאת אומרת שהם אינם כשרים לגמרי. [גם השיטה שמתחשבת בהתרחבות באלכסון, לא הועילה כאן, כי העמודים היו כמעט ישרים, והחוטים שבטבעת הדגלים אינם צמודים ממש לעמוד].

החוטים מונחים על טבעת הדגלים מוצדק לעמוד

חיבור בין עמודי העירוב לגדר עם חוט ולחי אחד

כמו כן בחיבור בין עמודי התאורה ששימשו את העירוב, לגדר הארוכה שממשיכה את המחיצות, היה רווח של חצי מטר, שהוא פירצה שיכולה לפסול את העירוב. [ובמשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק כ"ג) הביא שיש שיטות שאומרים עומד מרובה מצורת הפתח, כאילו היא מחיצה ממש שסוגרת את הפירצה. אלא שפסק להחמיר כשיטות שאין להתיר פירצה סמוך לצוה"פ רק בשעת הדחק. אבל כאן גם לשיטה שמתירה יש בעיה, כיון שהקו של הצוה"פ אינו מול הגדר, ואם נמשיך את הצוה"פ בקו ישר היא לא תפגוש הגדר, וא"כ זה פירצה בקרן זוית שגם בגדר ממש היא פוסלת (סי' שס"א ס"ב), וכל שכן בצורת הפתח].

כדי לתקן את הפירצה הזו, הם עשו משהו מוזר מאוד. בכל עמודים אלו היה לחי על הגדר הסמוכה, ומעליו מחובר בגובה נמוך חוט ברזל עטוף בצינור, שהוא מגיע עד צדי העמוד התאורה, ובצד של עמוד התאורה אין לחי. האחראי אמר שגם הוא לא מבין את מה שעשו, כי אם רוצים שיהיה צורת הפתח קטנה ביניהם, היה צריך עוד לחי בצד של העמוד, כיון שהחוט קשור לצד, [ובגובה זה אין התרחבות בעמוד תחת החוט]. אבל הוא אמר שהם הביאו פעם רב של עירובין, וכך הוא אמר להם לעשות הדבר היה לפלא, איך רב של עירובין מכשיר דבר כזה. לאחר מכן התברר שבאמת הוא אמר שצריך עוד לחי, אבל כיון שאי אפשר לחבר לחיים לעמודי התאורה כדי לא לסגור את הפתח של נקודת החשמל בתחתית העמוד, לכן עשו רק את החוטים בלי הלחיים...

לחי בגדר וחוט מניח לצדי העמוד ללא לחי

האחראי שהבחין כעת בבעיה, אמר שהוא לא עשה את העירוב, אלא רק מתחזק את החוטים שהיו, אבל אין לו מושג למה לפניו עשו בצורה כזו שאינה כשרה. הדבר היה כואב ומצער, אבל לא היה ברירה אחרת. לא היה סיבה למצוא היתר לדבר כזה. בלית ברירה הודיעו בעיר בשם הרב שאין עירוב לשבת עקב תקלה. ואנו בתפילה שיימצא פתרון ברמה טובה, עם עמודי עירוב תיקניים, ולא ישובו לעשות אילתורים, שהסיכוי הגדול הוא שגם בהמשך לא יהיה עירוב כשר, רח"ל.

מדוע בעלונים לא כתוב את שמות המקומות לתועלת

בהזדמנות זו נעמוד על שאלה שרבים שואלים על הגליונות שמביאים סקירה על עשרות ומאות עירובים ברחבי הארץ, מדוע לא מופיע בהם שם המקום, הרי לכאורה יהיה מזה הרבה תועלת לציבור שידעו היכן לא לטלטל. או במקומות טובים ידעו היכן אפשר לטלטל.

והשי תשובות בדבר. א. בשביל המקום, שאע"פ שכעת הוא לא כשר, אנו מקוים שיבוא יום ויתקנו אותו כראוי, וצריך שלא יישאר עליו לעז לאחר שיתקנו את העירוב. ויש אנשים שזוכרים את התקלות ומשתמשים בהם לרעה. כמו כן כעת בשלב שעדיין לא תיקנו, יש שיכולים להפריע ח"ו בדברים אלו. וגם כשבבדיקה מגלים שהעירוב כשר או אפילו מהודר, ג"כ יש בכל עיר אנשים עם אינטרסים שונים, וכשישמעו דבר יכולים להשתמש בו לצורכם ולהזיק, והדברים פשוטים.

ב. בשביל התועלת של הציבור, יתכן שדוקא בגלל שלא ידעים את שם המקום, עלינו לדעת שצא ללמד על הכלל כולו. בכל מקום שהולכים צריך לברר על הכשרות, ולא רק במקומות ששמענו שהיתה בהם תקלה. וזה דבר פשוט שכל נושא הכשרות צריכים אישור וחזקת מרב שאנו מכירים שאפשר לסמוך על הכשר שתחת פיקוחו, ולא שייך לסמוך על אמירה של תושב בעיר בעל פה, או ידיעה שיש אחראי, בפרט שגם כאשר הרב עושה שיהיה עירוב לפעמים הוא עצמו אומר שאינו בכשרות טובה עקב המגבלות השונות.

סיורים ושיעורים נוספים ברחבי הארץ

בשבוע זה המשכנו עם הסיורים בעירובים ללומדי השיעורים, השבוע התקיים הסיור בירושלים, בהשתתפות עשרות אברכים, ועברנו על היקף של אחת השכונות, למדנו והחכמנו מכל הפתרונות שעשו, ומה שתיקנו. כמו כן היה מקום שהעובד עשה תיקון והוא לא היה טוב, ואחריו הוסיפו תיקון חוזר עם קרש כדי להשלים את החסר. הדברים האלו לימדו אותנו, שגם בעירוב טוב יש צורך בהרבה השקעה, ולא תמיד התיקון נעשה כהלכה. לפעמים צריך אח"כ לחזור ולתקן שוב, וכן להוסיף בשלבים הבאים בהידור של העירוב. ולא יוצאים די חובה בפעם אחת לתמיד, אלא יש להמשיך ולהוסיף, ולציבור היקר להבין שנדרש ג"כ להוסיף ולתמוך בעוסקים תמיד.

לימוד והמושת הלכות עירובין בסיוור בשטח

שיעורים נוספים התקיימו ברחבי הארץ, אחד מהם בעיר אשדוד, לכיתה מתלמוד תורה ויזניץ, לרגל סיום לימוד משניות עירובין בכיתה, נערך שיעור מותאם עם הדגמה על העירובים הנעשים בזמנינו. הילדים השתתפו בשיעור במענה לשאלות רבות, ורכשו ידע מיוחד בהלכה למעשה. אנו ממליצים על כך לתתי"ם שמעוניינים לעשות אתגר לימודי לילדים, בלימוד שיש בו גם סיפוק וחבור אל הקיום למעשה. ניתן ג"כ לערוך סיור בעירוב הסמוך לת"ת במסגרת כיתתית, כפי שנעשה במקומות רבים. לפנינו בנושא זה, נא לפנות למוקד הראשי 0548483320 שלוחה 6.

פתחי שימאי בלחי שהתקלה, ובלחי שהיכירו לפנינו צינורות

בסמוך לשכונה שנעשה הסיור הנ"ל, התעוררה שאלה הלכתית בעירוב של אברך שגר ברחוב הסמוך, ורצה להרחיב את העירוב של השכונה עד ביתו. אך לא היה לו את התמיכה והאמצעים להשקיע כפי שמשקיעים היום בעירובים הטובים, הנעשים עם עמודי ברזל תקינים ולחיים מברזל מגלון (כסוף וחלק), אלא הוא עשה באמצעות קשירת חוטים לדברים קיימים, למרפסת של שכן, ולשער של מתחם אחר, והעמיד קרשים שיהיו לחיים. באחד מהקרשים שהיה עשוי מחתיכת דופן של ארון, עץ סנדביץ מצופה פורמיקה, עברו חודשים והגיע גשם ושמם ופוררו את השכבות, הפורמיקה נפלה מרובו ונשאר חלק קטן, וגם השכבות האחרות נחסרו. כעת שואל האברך האם דבר כזה נחשב "פתחי שימאי" שיש שיטות שאינו כשר לחי של צורת הפתח. מצאנו בשער הציון (סי' שס"ג ס"ק י"ט)

לחי מקושר שהתקלה חלק שהשכבות

שהביא בשם הפמ"ג לגבי עץ שיש בו חיפופין [בלטות קטנות] נחשב פתחי שימאי, אך יש להסתפק אם דבר כזה נקרא חיפופין. ואולי יש לומר שאמנם במשמעות של הבלטות אינו משמעותי אלא רק כמה מילימטרים, אבל במראה זה יותר משמעותי, שנראה דבר הרוס.

במקום נוסף עשה צורת הפתח קטנה עם עמוד עץ לייסר רחב כעשרה ס"מ, והצמיד אותו לקיר הבנין. כעת הוא הבחין שמישהו ניצל את הקרש

עמוד מקושר שהיכירו לו צינורות מוזן

והיכירו לו כמה צינורות של מי מזגנים של השכנים שלא היו מחוברים והתנופפו בחצר, וכיון שהיה לו טירחה לקדוח בקיר ולהצמיד, הוא הצמיד אותם לקרש עם בורג קטן. וגם כאן הספק הוא, האם הצינורות הקבועים בחזית של הלחי עושים אותו "פתחי שימאי", כי זה צורה חריגה, ואין דרך הפתחים לחבר בתוכם צינורות או שמא זה אמנם ניצול למטרה אחרת, אבל זה לא משנה את צורת עמודי הפתח.

שני הדברים הנ"ל הם דברים של שיקול הדעת, והם שתי סברות שונות ואינם תלויים זה בזה, ואין בזה הוראה ברורה. נציע את הדברים לפני הקוראים שישאלו את הרבנים היודעים בהלכות עירובין, וישיבו אותנו דבר הלכה.

פתיחת השיעורים ללימוד חישוב התחום בזמנים

מודיעין עילית - מוצאי שבתות / ירושלים - ימי ראשון

אלעד - ימי שני / בני ברק - ימי חמישי

הסידרה כוללת 6 שיעורים המלווים במצגת שקופיות,

וכן יחולקו מפות והדגמות מהערים המצויות בארצנו

לפרטים והרשמה * 055-678-3323 / 05484-83320

כניסת שבת ב"ב 4:59

יציאת שבת ב"ב 5:59

פרשת משפטים

גיליון 88

שנה ב'

תשפ"ד

משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

פרשת משפטים

"אם כסף תלוה את עמי את העני עמך"

רש"י מביא את דברי רבי ישמעאל שכל אם בתורה רשות, חוץ מג' וזה אחד מהן.

וצריך ביאור מאחר וכאן הוא חובה, מדוע נכתב "אם" שהוא לשון רשות?

ה"כתב סופר" ביאר שהתורה כתבה חיוב זה בלשון רשות, כדי ללמדנו מהו האופן הנכון להלוות. שכן אם כאשר יבוא עני אל רעהו ויבקש ממנו הלוואה, והאחרון יחמיץ לו פנים אך לבסוף יתן לו מבוקשו תוך שהוא מראה שהיה מעדיף להימנע מכך אלמלא שחייבתו תורה - אין זה רצון התורה.

רצון התורה שכלוה בשמחה וברצון ולא מחמת החובה שמוטלת עליו, אלא מתוך שאנו רוצים להיטיב עם הזולת, ורואים זאת כזכות לסייע לו בשעת דוחקו, לכן נאמר "אם" בלשון של רשות, שצורת המצוה צריכה ליעשות כאילו הדבר רשות.

וכדברי האבות דרבי נתן "נתן לחבירו כל מתנות שבעולם ופניו כבושות, מעלה עליו הכתוב כאילו לא נתן כלום. אבל המקבל את חבירו בסבר פנים יפות אפילו לא נתן לו כלום, מעלה עליו הכתוב כאילו נתן לו כל מתנות שבעולם".

להרגיש את מצוקת השני

רש"י מפרש "את העני עמך" - "הוי מסתכל בעצמך כאילו אתה עני". היינו שהרוצה לקיים מצות הלוואה בשלימות, עליו לחוש את תחושת העוני והבושה שיש לחבירו הנזקק לאחרים, ולדמיין את עצמך במקומו, ועיי"ז יחשוב כיצד ניתן לסייע לו באופן שלא יגרם לו צער ובושה ממצבו.

ב"פנינים משולחן הגר"א" מובא רמז, שבהלוואה כתיב "אם כסף תלוה את עמי" שההלוואה בפני העם, דאין להלוות אלא בפני עדים כדי שלא יוכל להכחיש, והיינו לפני "עמי", אבל "את העני" כאשר נותן צדקה לעני - "עמך" יש לתת כשהוא עמך ביחידות שלא בפני אחרים כדי שלא לגרום לו בושה, כמ"ש במשלי "מתן בסתר יכפה אף".

מסופר על הגאון רבי אברהם יעקב פאם זצ"ל ר"י תורה ודעת, שהקפיד להשתתף בכל שמחה שהוזמן, למרות גילו המופלג ועיסוקיו הרבים בהרבצת תורה והנהגת הציבור. היו פעמים שהיה משרך רגליו בערב אחד לכמה שמחות. גם כשהיה בשנת אבל היה מגיע למספר דקות והולך. פעם נשאל ע"י מקורביו מה פשר מסירותו להשתתף בשמחות מדי לילה, וענה במתק שפתיו: "עבורי זה מדי לילה, אך עבור החתן זה פעם בחיים!". סיפור זה ממחיש את שלימות החסד ב"הרגשת" צרכי הזולת.

"לא תבשל גדי בחלב אמו"

הבית יוסף ביו"ד סי' פ"ז כתב: דגים וחגבים מותר לאכלן בחלב, ומכל מקום אין לאכלן בחלב מפני הסכנה. והעיר על כך הרמ"א בדרכי משה, שהסכנה הוזכרה בגמרא רק לגבי אכילת דג ובשר כאחד, ולא הוזכרה סכנת אכילת דג בחלב, "ונראה שהתערב להרב בית יוסף בשר בחלב..." אך הנה הרבינו בחיי כאן כתב בטעם איסור בשר בחלב: "כי חלב נעשה מדם כמו שאמרו (בכורות ו') דם נעקר ונעשה חלב, והדם מזגו רע, וכשחוזר ומערבו עם בשר הרי הוא חוזר לכח הדם והתערבותם מטמטם הלב ומוליד גסות ותכונה רעה בנפש האוכל - וכן דעת הרופאים בהתערבות דג וגבינה שנתבשלו ביחד, מוליד תכונה רעה וחולי צרעת עכ"ל. וזה סמך לדברי הבית יוסף. [למעשה, עיין בשו"ע שם ס"ג בנו"כ]

עניני חינוך - זהירות בדיני ממונות מקטנות (א)

בשנים הראשונות להקמת בתי החינוך התורניים בארה"ב, הגיעה בקשה מקבוצת הורים שלא להתחיל את לימוד הגמרא במסכת בבא מציעא או בבא קמא כנהוג, אלא להעדיף את מסכת ברכות, שבה נלמדות הלכות הנהגות בכל יום, תפילה קריאת שמע וברכות הנהגין מרן הגר"מ פיינשטיין זצ"ל שמע על כך, ובדברו בפני כנס חינוכי, הביע התנגדות נחרצת לשינוי שהוצע ע"י ההורים. צריכים לדעת - אמר - שהמסורת שבידינו על תחילת לימוד הילדים בפרק "אלו מציאות" או "המפקיד" בסדר נזיקין, לא נקבע בכלל ישראל באקראי, ולכן אין לשנות זאת. רבי משה הוסיף והעניק הסבר למסורת זו:

ראשית, לימוד הלכות חושן משפט יחידיר ללב הילד, כי התורה אינה רק ענין למצוות הנעשות בבית הכנסת. התורה נוגעת לכל חיי האדם וגם להנהגתו ברחוב, כאשר הוא מוצא אבידה, מקבל חפץ לשמור או שואל דבר מה. התורה מורה לנו את הדרך בכל הליכותינו בחוצות, ולא רק בשעת התפילה בבית הכנסת ובבית המדרש.

ישנה גם סיבה נוספת, אמר. הלימוד בעניני נזיקין ודיני ממונות והשינון בהם, יטביעו בתת הכרה של הילד, עד כמה עליו להיזהר בממון הזולת, שלא לגעת במה שאינו שלו, להתגונן מפני האוירה שהעולם הפקר וביכולתו ליטול חפץ הנמצא בדרך וכדו'. הלימוד בענינים אלו ששורשן בפרשת משפטים, יקנו לו את התחושה שכל ענין ממוני דורש בחינה מדוקדקת ויסודית כיצד לנהוג בו על פי התורה.

שמירת כסף בכיס האחורי של מכנסיו-תלוי היכן

"כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור וגונב מבית האיש" (כא,ו) בספר "שר התורה" מובא שהרב מטשעבין זצ"ל סיפר מעשה בשני סוחרים מהעיר ברוד שנסעו לעסקים, ובאמצע הדרך מסר אחד הסוחרים לחברו את כספו לשמירה. הלה הכניס את הכסף בכיס האחורי של מכנסיו והכסף נגנב.

הסוחרים שאלו את הגאון רבי יצחק שמלקיש זצ"ל בעל ה"בית יצחק" אם הסוחר שדינו כש"ח חייב לשלם אי חשיב ששמר כראוי. השיב ה"בית יצחק" שהיות ואנשים רגילים לשמור כסף בכיס האחורי של המכנסים, א"כ השמירה היתה כראוי ולכן הוא פטור מלשלם.

הסוחר שהקפיד את הכסף סיפר בדרכו חזרה לרב מסטניסלב את שארע ואת פסק הדין של ה"בית יצחק", והעיר על כך שיש תשובה ב"חתם סופר" בשאלה דומה ושם נפסק דהוי פשיעה והשומר חייב בתשלומין.

חזר הסוחר ל"בית יצחק" והראהו את תשובת החת"ס. לאחר עיון בתשובת החת"ס והתבוננות בענין הגיע למסקנה שאין סתירה בין מה שפסק לדברי החת"ס, שהרי בגליציה נהגו ללבוש בגד עליון ארוך ולכן שם לשים כסף בכיס האחורי של המכנסים זו שמירה מעולה.

לעומת זאת החת"ס היה באשכנז בה נהגו ללבוש חליפות קצרות, ולכן שם זו לא שמירה מספקת, ומטעם זה חייבו החת"ס בתשלומין.

נוסח תפלת 'מוסף ראש חודש' וכשחל בשבת

מדוע בשבת ר"ח א. לא מזכירים קדשנו במצותיך וכו' (כמו בכל שבת) ב. מזכירים אהבת אותנו וכו' (כמו ביו"ט)

מדוע בר"ח שחל בחול מזכירים א. רק 'מזבח חדש בציון תכין' ב. 'עולת ראש חודש' ומביאים עולות ג. 'שעירי עיזים' ומביאים רק אחד

מזבח וא"צ לבנין ביהמ"ק, ומאי שנא בממוסף של המועדים (ר"ה ויו"ט) שמבקשים "והביאנו לציון עירך ברינה ולירושלים בית מקדשך בשמחת עולם ושם נעשה לפניך את קרבנות חובותינו", וקע"ז גם הנוסח במוסף דשבת?

בהגהות ר' מתתיהו שטראשון זצ"ל (בב"ב ג:) כתב לבאר שמה שאנו מבקשים בר"ח "מזבח חדש בציון תכין" ולא על בנין ביהמ"ק, זה ע"פ המבואר בזבחים דף קז: שמקריבין אע"פ שאין בית בנוי וכמש"כ הרמב"ם בהלכות ביהמ"ק פ"ו הט"ו.

אלא דא"כ אכתי תיקשי דגם במועדו יהיה מספיק מזבח להקרבת הקרבנות?

מיישב בספר "משנת יעקב" (עבודה פ"א ה"א) ע"פ מש"כ החינוך במצוה ת"מ שאע"פ שמקריבין אע"פ שאין בית, מ"מ אין הכוונה לומר שמוטלת עלינו חובה להקריב קרבנות כשהבית חרב, אלא שיש רשות להקריב.

וביאר הקה"י בשבועות סימן י"א שהסיבה שאין חיוב להקריב כשהבית שם, משום דכמה פעמים כתבה התורה "אל פתח אהל מועד" דהיינו ההיכל וקדש הקדשים, וכיון שאין בית לא חשיב "אל פתח אהל מועד" - ואע"פ שאי"ז מעכב כיון דכבר הוקדש המקום להקרבה וקדושתו קדושת עולם, מ"מ ציווי ליכא.

לפ"ז א"ש דרך בר"ח שהוא חול מותר להקריב בלא בית, ולכן מבקשים "מזבח חדש בציון תכין" דבזה כבר נזכר להקריב. מ"מ אין הקרבה זו שאינה חובה דוחה שבת ויו"ט, לכן בשבת ויו"ט מבקשים תחילה על בנין הבית דרך אז נזכר לעשות את קרבנות חובותינו תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן.

מהרגלים שכוללים את חולו של מועד שבימי החול לא קשה מדוע מקדימים את הבקשה לבנין ביהמ"ק, משום שהרמב"ם בריש הלכות בית הבחירה כתב שתכלית בניית ביהמ"ק הוא כדי שנוכל לקיים מצות עליה לרגל, ולכן ברגלים לא די בזה שיבנה מזבח.

אולם בשבת ובר"ה ויו"ט שאין בהם מצות עליה לרגל, בהם הוצרכנו לטעם שנתבאר מדוע לא מבקשים בהם תחילה "מזבח חדש בציון תכין" כמו בר"ח.

מדוע עולת ר"ח ומביאים עולות, ו'שעירי עיזים' ומביאים רק שעיר אחד

בראשי חדשים מקריבים לקרבנות המוספים שני פרים, איל אחד ושבעה כבשים שהם כולם עולות סה"כ עשר, ומלבדם יש להקריב בר"ח גם שעיר עיזים אחד לחטאת.

לפ"ז תמוה מאוד נוסח תפלת מוסף ר"ח שמבקשים "מזבח חדש בציון תכין ועולת ר"ח נעלה עליו ושעירי עיזים נעשה ברצון", מדוע בעולה שהם עשרה נקט לשון יחיד "ועולת ר"ח נעלה עליו", ואילו **בשעיר שהיה חטאת נקט לשון רבים** אע"פ שהיה אחד ויחיד?

בספר "הארת התפילה" להגה"צ ר' אורי ויסבלום שליט"א כתב בשם הגאון רבי רפאל מהמבורג זצ"ל שכשיבנה ביהמ"ק יקריבו בר"ח רק את עולות אותו חודש שהרי עבר זמנו בטל קרבנו, משא"כ חטאת יקריבו הרבה על כל אותן עברות שנתחייבו עליהן חטאת ולא יכלו להקריב מכיון שביהמ"ק היה בחורבנו.

לדבריו מה שאומרים "ושעירי עיזים נעשה ברצון" אינו מוסב על שעיר ר"ח בדוקא שהרי הוא קרבן צבור ואותו א"א להקריב כאשר עבר זמנו, וא"כ יוכלו להקריב רק את השעיר האחד עבור אותו ר"ח. משא"כ יחידים שעברו עבירה בשוגג שיש בדוגנה כרת מביאים שעירת עיזים לחטאת, וכשיבנה ביהמ"ק תהיה חובה להביא הרבה חטאות על כל העברות שעברו במשך השנים, ולכן כתוב בלשון רבים "ושעירי עיזים" משא"כ בעולה שמקריבין רק את עולת אותו ר"ח, לכן כתוב בלשון יחיד.

זה נרמז במה שנאמר "עולת חודש בחודשו" בלשון יחיד, וכמש"כ רש"י כיון שעבר זמנו בטל קרבנו, וא"א להביא את חובת העולה של ראשי החדשים שעברו ולא הביאו.

מדוע בשבת ר"ח לא מזכירים בתפילת המוסף 'קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך'

בנוסח "אתה יצרת" בתפלת מוסף דר"ח שחל בשבת יש לתמוה מדוע לא מזכירים כמו בכל תפלת מוסף של שבת ויו"ט "קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך... וטוהר לבנו לעבדך באמת"? (ואכן הרמב"ם בנוסח התפלה כתב שאומרים "קדשנו במצותיך וכו'". וכ"כ **בערוך השולחן** (סדימן תכ"ב, ב') לומר קדשנו וכו' ותמה על הנוסח שלא אומרים.)

מן הגרי"ש אלישיב זצ"ל מיישב שבנוסח של תפלת מוסף דשבת ר"ח, כוללים את הבקשה "קדשנו במצותיך ותן חלקנו בתורתך" בלשון אחר.

בקשת "חדש עלינו ביום השבת הַזֶּה אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה... לְשִׁשְׁוֹן וּלְשִׁמְחָה" מכוונת כנגד מה שאומרים בכל שבת ויו"ט "ותן חלקנו בתורתך", כמו שנאמר "פקודי ה' ישרים משמחי לב". **"לְשִׁשְׁוֹן וּלְשִׁמְחָה"** מכוון על "ושמחנו בישועתך". **"לְפָרְנוּסָה וּלְכַלְפָּלָה"** מכוון כנגד "שבענו מטובך". **"לְמַחֲלֵיל חֹטָא וּלְסַלִּיחַת עוֹן"** מכוון על "קדשנו במצותיך", כי ע"י מחילת עוונות מתקדשים במצוות ה', וכמו"כ הוא מכוון על "וטוהר לבנו לעבדך באמת".

הגאון ר' עקיבא קיסטר תירץ דלא תיקנו להזכיר "קדשנו במצותיך" ב"אתה יצרת" דבביצה (יז). אמרו ת"ר שבת שחל בר"ח ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע, ואומר מעין המאורע בעבודה. ובמהרש"א שם הביא שהת"י דדקדק את הלשון "שבת שחל בר"ח" ואילו גבי יו"ט נקטה הגמ' בלשונה איפכא "יו"ט שחל להיות בשבת", והטעם משום דביו"ט מתפלל כסדר יו"ט אבל בר"ח מתפלל כסדר של שבת, ונמצא דשחרית וערבית של שבת ר"ח הוי תפלת שבת.

ונראה דיש לצדד **גבי מוסף דשבת ור"ח דהתפלה מיקרי סדר של ר"ח ורק מזכיר שבת**, (ושמא טעמא משום שקדושת קרבנות ר"ח קדשי טפי מקרבנות שבת כמבואר בזבחים צ"א, א'). וכיון שבר"ח לא תיקנו לומר "קדשנו" כמו בשבת ויו"ט (דא"ב קדושה האוסרת במלאכה), משום כך לא אומרים בתפלת המוסף בשבת ר"ח "קדשנו", דכיון דעיקרו סדר תפלת ר"ח לכן אין אומרים בו "קדשנו" כמו בכל ר"ח.

נוסח תפלת "אתה יצרת" כעין מוסף יו"ט

עוד יש לתמוה מדוע נוסח תפלת מוסף דר"ח שחל בשבת הוא כעין הנוסח של מוסף דיו"ט, שאומרים **"אֶהְיֶה אוֹתָנוּ וְנִרְצֶיֶת בְּנוּ וְרוּמְמָתֵנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת"**, ומאי שנא מכל ר"ח דלא תיקנו נוסח זה?

ביאר הגאון ר' צבי פרצובין שליט"א דהנה הטור (סימן תי"ז) כתב דנשים לא עבדי מלאכה בר"ח, לפי שג' רגלים ניתקנו כנגד הג' אבות וי"ב ראשי חדשים שגם נקראים מועדים כנגד י"ב שבטים, וכשחטאו בעגל ניטלו מהם וניתנו לנשותיהן זכר על שלא היו בחטא העגל. **מבואר דר"ח הוא בעיקרו מועד אלא כשחטאו בעגל ניטל מהם המועד וניתן לנשים**, וא"כ י"ל דבשבת דהוי כעין עוה"ב אי"ב את זכרון חטא העגל כדאיתא במדרש דבשבת מחזירים הכתרים של "נעשה ונשמע", וא"כ בשבת הוי הר"ח מועד כמו לפני החטא וכיון שהוי כעין יו"ט גם נוסח התפלה כביו"ט.

ה"אגרות משה" (אור"ח ח"ד סימן ע' ס"ק י"ד) כתב דאם שכח והתפלל בשבת ר"ח תפלת מוסף של שבת והחסיר של ר"ח, שיכול לכתחילה להתפלל רק מוסף של ר"ח וא"צ להתפלל מוסף של שבת ר"ח "אתה יצרתה" מאחר שיצא כבר של שבת, כי אין מוספי ר"ח מעכבין את מוספי שבת.

למבואר שנוסח תפלת מוסף דר"ח של שבת תיקנו בדווקא כנוסח מוסף דיו"ט, נראה שחייב לחזור ולהתפלל תפלת "אתה יצרת".

בר"ח שחל בחול מבקשים רק "מזבח חדש בציון תכין"

במוסף דראש חודש מתפללים ומבקשים "מזבח חדש בציון תכין ועולת ראש חודש נעלה עליו" ומשמע שלעולת ר"ח מספיק שיבנה

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת מַפְשְׁטִים תשפ"ד

מעלת הקבלה ושלמות העשייה

תוכן

א' - מעלת הקבלה / א

ב' - הקבלה שלנו / ג

ג' - שלמות העשייה / ו

להבין את "נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע"

מכח קושיא זו, פונה רבינו יונה לאבות דרבי נתן. אבות דרבי נתן היא הברייתא המבארת את מסכת אבות, ושם, על משנה זו, כתוב באבות דרבי נתן (פכ"ב) כך: "הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין וכו' שנאמר **נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע**' (שמות כד, ז)".

זה התירוץ, אבל הוא עדיין לא מספק אותנו. זו מדי קצר בשבילנו. הרי אנחנו כבר מכירים את הענין של נעשה ונשמע. בהר סיני, כשעם ישראל כולו קיבל את התורה, כולם אמרו יחד "אנחנו נעשה, ואחר כך נשמע את כל מה שאתה מצווה עלינו לעשות".

ואמנם, מיד אנחנו שמים לב שיש כאן בעיה בסדר הדברים. איך אפשר לעשות לפני ששומעים? קודם צריכים לשמוע מה צריך לעשות, ואז אפשר לעשות את זה. זה דומה למשנה שלנו, אבל זה עדיין לא מסביר דבר.

וכאן מגיע רבינו יונה ומסביר לנו את הענין. אבותינו לא אמרו "נעשה ונשמע" מתוך רגש ספונטני והחלטה רגעית. כשנאמר להם שהם עומדים לקבל את התורה, הם התחילו להכין את עצמם, וכמו שציווה עליהם משה רבינו, "הָיוּ נִכְנְיִים לְשִׁלֶּשֶׁת יָמִים" (יט, טו). 'להתכונן' אין פירושו לקחת חופשה בת שלושה ימים ולהתבטל, וגם לא לצאת לקניות בשדרה בחיפוש אחר עוגות גבינה מוצלחות במשך שלושה ימים. לא בזה הם עסקו. "הָיוּ נִכְנְיִים" פירושו שעליכם להכין את ליבכם בהכנה גדולה. וזה מה שהם עשו. במשך שלושה

א' - מעלת הקבלה

"מעשיו מרובין מחכמתו" - הכיצד?

יש משנה בפרקי אבות (ג, ט) שהייתי רוצה לדבר עליה: "כל שמעשיו מרובין מחכמתו, חכמתו מתקיימת". אחזור שוב על הדברים, כי אני רוצה שתבחינו בבעיה שיש במילים הללו: "מי שהמעשים, כלומר המצוות שהוא עושה, עוברים את הידיעות שיש לו, זו נחשבת הצלחה מיוחדת".

הבה ננסה להבין מה כתוב כאן. ניקח לדוגמא יהודי שלמד, נניח, חמישים הלכות. הוא למד חמישים הלכות, אבל הוא מקיים יותר ממה שהוא יודע. אומרת המשנה, אדם כזה, שמקיים יותר ממה שהוא יודע, חכמתו, כלומר חמישים ההלכות שהוא יודע - יתקיימו. מה בדיוק הכוונה ש"חכמתו מתקיימת" - לא ניכנס לזה עכשיו, אבל בכל מקרה אנחנו רואים שיש מושג כזה - לעשות יותר ממה שיודעים.

וכאן מגיע רבינו יונה בשערי תשובה (ב, י) ושואל שאלה. איך יתכן דבר כזה? כיצד מסוגל אדם לקיים יותר ממה שהוא יודע? אם הוא יודע רק חמישים הלכות, איך הוא יכול לקיים שישים? הלוואי שמעשיו יתאימו לחכמתו, והוא יקיים את כל מה שהוא יודע... אבל לעשות יותר ממה שיודעים? איך זה בכלל אפשרי? זו קושייתו של רבינו יונה.

הם התפארו והתכבדו בכך שנבחרו לקבל את תורת ה', והם אמרו: "אנחנו מקבלים! מקבלים הכל! גם את מה שאנחנו עדיין לא יודעים!"

השכר הסודי

ובגלל שהם קיבלו את התורה בלב שלם ונאמן כל כך - הקב"ה הביט אל תוך ליבם וראה שהם באמת מוכנים לעשות כל מה שיבקש מהם, ולא משנה מה זה יהיה - **נחשב להם הדבר כאילו כבר למדו הכל ועשו הכל**. זה המפתח, זה הסוד לקבלת התורה! מכיון שבמחשבתם כבר התמסרו לקיום מלא של התורה בהחלטיות כנה ואמיתית, נחשב להם הדבר כאילו כבר עשאוהו. הרי הם רוצים לעשות הכל! אלא שהם עוד לא יודעים מה.

וכעת נשוב לדברי האבות דרבי נתן, לביאור הענין של "מעשיו מרובים מחכמתו". איך יוכל אדם לעשות יותר ממה שהוא יודע? הכוונה למי שבנה בעצמו את אותה דעה, אותו הלך מחשבה, שבנו אבותינו עבור קבלת התורה. אדם שמקבל על עצמו לעשות גם את מה שהוא עוד לא למד.

כך מבאר רבינו יונה. כאשר אדם מגיע למדרגה כזו של מסירות לה', כשליבו בוער באש האהבה לבוראו, והוא מקבל על עצמו "להיות עושה ככל אשר יורוהו תופשי התורה מן היום ההוא ומעלה" - מה שיגידו לי לעשות, אני אעשה - לא משנה מה זה יהיה! אדם כזה מקבל שכר כאילו כבר עשה הכל. זהו אדם ש"מעשיו מרובים מחכמתו".

זו אמירה יוצאת דופן, אבל רבינו יונה אמר אותה. רבינו יונה הוא דמות בעל כובד משקל נכבד ביותר. הוא לא בא לתת לנו פה שיחת עידוד עם הבטחות ריקות מתוכן. שערי תשובה הוא ספר שנחשב כבעל סמכות רבה ביותר, וכתוב כאן, שחור על גבי לבן, שהקב"ה מביט אל תוך ליבו של האדם, ואם הוא רואה שאכן, האיש הזה באמת מוכן לעשות כל מה שיאמרו לו, הוא מקבל שכר מידי כאילו כבר למד הכל, **וכאילו כבר עשה הכל**. עסקה טובה, לא?

מה אתה באמת רוצה?

כמובן שזו לא עסק פשוט וקל, כי האדם צריך להבעיר בליבו אש אמיתית של מסירות כדי להגיע לקבלה החלטית שכזו. קל יותר לדבר על זה מאשר לעשות את זה. אין לי ספק שכל אחד

ימים הם התכוונו לעבודה הגדולה של קבלת התורה, בכך שהכינו את עצמם באהבת ה' ובזריזות, לעשות כל מה שהקב"ה יבקש מהם.

הדבר דרש הכנה אדירה של אהבה וחשק גדול. הם החדירו בעצמם רצון עמוק ואמיתי לעשות כל מה שה' יבקש מהם, כי הם הבינו שזה עומד להיות משהו גדול. הם ידעו שמדובר בדרישות גדולות, והכינו את עצמם לכל. כדי להגיע להלך מחשבה שכזה, כדי ליצור דעת שמוכנה לקבל את התורה - נדרשת עבודה רבה.

במלוא הרצינות

וכך, כאשר הגיע אליהם משה רבינו והציע להם את התורה, הם היו מוכנים, ואמרו: "נעשה ונשמע". הם לא אמרו כך בגלל שהם ידעו שזה יכתב בתורה, ומתוך רצון לעשות רושם. הם התכוונו לכך במלוא הרצינות.

למה הם התכוונו במלוא הרצינות? לעשות מה? את זה הם עוד לא ידעו. הם עוד לא שמעו את כל מה שה' דורש מהם. הרי בני ישראל לא קיבלו את התורה כולה כאחת. הדבר נמשך ארבעים שנה; משה רבינו היה נכנס אל אהל מועד, "וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדְּבַר אֱלֹהֵי מַעַל הַכְּפֹרֶת אֲשֶׁר עַל אֲרֹן הָעֵדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים" (במדבר ז, פט), ורק אז, באופן הדרגתי, עם ישראל גילה מה הן המצוות שאותן קיבלו על עצמם.

הם אמנם לא ידעו מה הם מקבלים, אבל הם קיבלו; הם קיבלו **עול תורה**. "מה שזה יהיה - נעשה! אנחנו נעשה את זה! לא 'נשמע ונעשה' - נשמע מה צריך לעשות, ואז נעשה את זה - לא! 'נעשה' - נעשה כל מה שתאמר לנו. אנחנו כל כך מלאים באהבה וברצון ובמסירות לה', ש'נעשה' - ויהי מה".

בוודאי שיהיה גם 'נשמע'; כמובן שאנחנו נשמע ונלמד. אבל הדבר הראשון הוא "אנחנו מוכנים לעשות. אנחנו מוכנים לרוץ אל תוך האש למענך, ה'! אם יהיה כתוב בתורה שבכל בוקר צריך לעמוד על הראש למשך עשר דקות - אנחנו נעשה את זה". ברוך ה' שאיננו צריכים לעשות כן, אבל הם היו מוכנים לעשות גם את זה! ויותר מזה!

והם התכוונו לכך ברצינות! הם היו כל כך מלאים בהכרת הטוב לה' על כך שהוציא אותם ממצרים,

כדי כך שכולם יחד קיבלו קבלה שלמה, ללא כל הסתייגויות.

ברגע שאמרו את המילים הללו, בני ישראל הגיעו למדרגת הדעת הגדולה הזו של "מעשיו מרובים מחכמתו". אמנם, איני ממליץ לאף אחד לחתום על חוזה מבלי שידע את תוכנו. לא כדאי לכם אף פעם לעשות דבר כזה. היה פעם צדוקי שמתח עלינו ביקורת על כך. הגמרא (שבת פח, א) מספרת שהוא ראה את רבא ואמר לו: "אתם עם פזיז, שהקדמתם את פיהם לאוזניכם. אמרתם 'נעשה' לפני 'נשמע'!" הוא לעג לנו. מי חותם על חוזה לפני שהוא קורא את האותיות הקטנות?

אבל כשזה מגיע לקבלת תורתו של השי"ת אז אדרבה - זו גדולתו. אנחנו מקבלים את כל המצוות, מבלי שאנחנו יודעים בכלל מהן! אנחנו כל כך אוהבים את ה' עבור כל מה שעשה עבורנו, שאנחנו כל כך מוכנים, כל כך חפצים, כל כך שמחים לקבל את התורה, ולא משנה מה כתוב בה.

ב' - הקבלה שלנו

תמיד יש מה ללמוד

הרעיון הזה - קבלת התורה, הוא עיקרון חשוב, שכדאי מאוד ללמוד אותו, כי אם נבין ונקיים אותו, יהיו לנו זכויות שהן מעבר לכוחותינו. אנחנו לומדים כעת לא רק על **מתן** תורה, על המתנה האדירה שנתן לנו הבורא בהר סיני, אלא על **קבלת** התורה.

כדאי לנו מאוד לחשוב על העיקרון הזה, כי הרי אף פעם לא נדע הכל. ככל שנרבה ללמוד ולהחכים, הרי יש עוד כל כך הרבה ללמוד ולעשות. ולכן, העצה הטובה ביותר היא לקבל - לעורר את עצמינו בהתלהבות ובהתמסרות לקבל את התורה.

לא מדובר ב'קיצור דרך' שעל ידו נוכל לדלג על הלימוד. הרי אדם כזה, שמקבל על עצמו לעשות כל מה שיאמרו לו החכמים, אם הוא כנה ואמיתי עם עצמו, בוודאי יהיה להוט ללמוד ולדעת. הוא ישאף כל חייו להמשיך וללמוד, כי גם לעת זקנותו הוא ימשיך לגלות דברים שהוא מעולם לא ידע, דברים חדשים שעליו לעשות ולקיים.

מהיושבים כאן מוכן לקום ברגע זה ולומר: "כן, אני מקבל על עצמי לעשות כל מה שישיר בעיני ה'", אבל יש בני אדם שבליבם פנימה - אם היינו יכולים לפתוח את ליבם ולראות מה קורה בפנים, היינו רואים שהרצון האמיתי שלהם הוא, לדוגמא, לצאת לטיול, או אולי לצאת ולאכול במסעדה. יש רצונות אחרים.

אבל כשאבותינו אמרו "נעשה ונשמע", הם התכוונו לכך באמת ובתמים. אנחנו יודעים שהם התכוונו לכך, כי אי אפשר לרמות את הקב"ה, והוא הטביע את חותמו על קבלתם ואמר: "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה לָהֶם לִירְאָה אֹתִי וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל מִצְוֹתַי כָּל הַיָּמִים" (דברים ה, כה).

היש לך אישור נפלא ואדיר שכזה? את האדם אפשר לרמות. "הָאָדָם יִרְאָה לְעֵינָיו" (שמואל א טז, ז). ניקח לדוגמא בחור צעיר שנראה שהוא מקבל על עצמו הכל. הוא מגיע בזמן לתפילות ולסדרים, ונראה שיש לו לב נאמן וטהור. ראש הישיבה רואה שהוא בחור רציני. הוא כמו ספוג - הוא סופג ומקבל את כל מה שמלמדים אותו. אבל מי יודע? אולי נשאר קצת מקום פנוי בפנימיות ליבו, ויש לו כמה הסתייגויות מדרך השלמות. אולי הוא עוד לא קיבל על עצמו הכל. בינתיים הוא קיבל כל מה שאמרו לו, אבל מי אמר שהוא מקבל בלב שלם כל דבר שאליו יתוודע אי-פעם? אולי אם הוא ישמע משהו שלא מתאים לשאיפותיו ולהשקפותיו, הוא כבר לא יתלהב כל כך. אי אפשר באמת לדעת.

אבל "ה' יִרְאָה לְלֵבָב" - הוא רואה את עומק פנימיות הלב, ואותו אי אפשר לרמות. אז אם ה' אמר "מִי יִתֵּן וְהָיָה לְבָבָם זֶה... כָּל הַיָּמִים" - הלוואי שזו תהיה שאיפתם והשקפתם לעולמי עד, אז אין ספק שהוא ראה שליבים מלא בשאיפה האחת והיחידה הזו - לעשות כל מה שילמדו, ולא היו להם כל הסתייגויות.

עמא פזיזא

אם חושבים על זה, באמת מדובר בדבר יוצא דופן. אומה שלמה אמרה "נעשה ונשמע", והם עשו זאת "כאיש אחד בלב אחד", כמו שפירשו חז"ל את הפסוק "וַיִּחַן שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגֶד הָהָר". זוהי נקודת ציון מיוחדת במינה בהיסטוריה שלנו, שהאומה כולה התעלתה למדרגה כה גבוהה, עד

חשיבותם של הרגשות

אתה פוסע במורד שדרות 'אושען פארקוויי' בפלאטבוש, וחושב לעצמך: "חלק מקבלת התורה שלי הוא, שאני משתוקק יום אחד ללכת לא בפלאטבוש, אלא אפסע מביתי שיהיה בדרך או בבאר שבע, ואסע לכיוון ירושלים ואביא כל קרבן שאצטווה להקריב. איני יודע את הפרטים, אבל מה שיגידו לי חכמי התורה - זה מה שאני אעשה. זה יעלה לי כסף טוב - אבל אני אעשה זאת בלב שלם". ובזכות אותה הרגשת התמסרות לה', ההרגשה ש'יום יבא ואביא גם אני קרבן', נחשב הדבר כאילו כבר עשית אותו. אתה תקבל שכר כאילו הקרבת קרבנות.

הדברים נראים לנו כל כך רחוקים. יש הטוענים שזה ערטיילאי מדי. יש לנו מדי הרבה מה לעשות למעיישה, אז מדוע שנתחיל להשתוקק לדברים שאינם זמינים לנו כעת? אך עצם הטענה הזו מראה על טעות גדולה. המעשים הללו כן זמינים! כי אצל הקב"ה - הלב חשוב לא פחות. אם נלמד את הערכים הגדולים, אם נקנה לב של קבלת התורה, זהו הישג בפועל גדול ביותר. זה מה שאנחנו מנסים להדגיש כעת.

לעומת זאת, אלו שמזניחים את נושא הרגש בתורה, וחושבים שההתלהבות וההשתוקקות אינן חשובות, אלא כל מה שצריך זה רק ללמוד ולעשות - טועים הם. בוודאי שחשוב מאוד ללמוד ולעשות, אבל אנחנו מוכרחים להצית בליבנו אש של תשוקה, כך שגם דברים שלעולם לא נלמד ונדע - גם הם ייכללו בהישגים שלנו.

הגבירו את החום

נניח וביום ראשון הקרוב תקדישו שעה כדי לחשוב על הקב"ה, על כל מה שהוא עושה עבורכם. הבה נדמיין שאתם עושים את זה למשך חמש דקות. ונניח שתעשו כך גם ביום ראשון שלאחריו. ואולי עשר דקות ביום רביעי, ואז שוב ביום ראשון שאחרי זה.

אף אחד אינו יודע מזה. אתם יושבים על יד השולחן בסלון וחושבים על הקב"ה. אתם חושבים על מה שעשה עבורכם; מסתכלים אחורה על החיים ומבחינים כיצד הוא הנחה אתכם ושמר עליכם. אתם חושבים על האושר שהעניק לכם, על העובדה שאתם נורמליים, שאתם מתפקדים,

אפילו רבי יוחנן, הרב'ה הגדול רבי יוחנן, הופתע לשמוע ברייתא שאותה לא הכיר. כאשר התברר לו שמקורה של הברייתא הוא בתורת כהנים, שאותו לא למד עד כה, ישב רבי יוחנן במשך שלושה ימים ולמד את כל תורת כהנים (יבמות עב, ב).

רואים אנו אפוא שגם אצל גדולי עולם היו חללים מסוימים בדעתם שאותם טרם הספיקו למלא בידע, ותמיד יש עוד מה ללמוד.

ובכן אין סוף לפרטי הפרטים הנדרשים מהאדם בקיום רצון ה', ולכן למרות שאין חולק על כך שמוטל על כל אחד להקדיש זמן רב בלימוד פרטי ההלכות והמצוות, אולם עם זאת, חשוב ביותר לפתח אהבה ותשוקה ללימוד התורה וקיום המצוות, כי מה שחשוב זה הלב. "רחמנא ליבא בעי", ואם הוא באמת משתוקק לדעת, אם הוא באמת רוצה לדעת ולעשות, נחשב לו הדבר כאילו עשאו.

ללמוד לחשוב

לכן חשוב כל כך לעבוד על קנייתן של דעות האמת של התורה. לא מספיק רק לקיים מצוות. הדעות וההשקפות הינן בעלות חשיבות רבה, כי על ידן זוכה האדם לשכר עבור חיובים שעליהם הוא לעולם לא יידע. עלינו להפוך לבני אדם חושבים, על ידי לימוד המוסר או דברים המלהיבים את הלב לעבודת ה'. עלינו ליצור בקרבנו את התשוקה לקבל את התורה. להשתוקק לעשות הכל. לחשוב: "הלוואי שיכולתי לדעת ולעשות הכל".

נניח וטרם למדת את מסכתות זבחים ומנחות. אולי יום יבוא ותגיע לזה, אבל נכון לעכשיו זה עוד לא קרה. או שאולי כן למדת, אבל עבורך מדובר בלא יותר מפרטים טכניים. אבל תאר לעצמך כעת שאתה משקיע מעט מאמץ בענין זה של קבלת תורת הקרבנות, תורת בית המקדש.

אתה פוסע ברחוב וחושב לעצמך: "כשיבנה בית המקדש במהרה בימינו, אני רוצה להביא קרבן לה' - יתכן וזה לא יקרה בימיך; בואו נקווה שכן, אבל גם אם לא, הדעה הזו תקנה לך 'דיבידנדים' כאילו כבר קיימת את המצוה של הקרבת קרבן.

אותה שוב מהתחלה. "על אבותינו" - אבותינו קיבלו את התורה בהר סיני. אולם אז אנחנו מוסיפים עוד מילה, שמי שממהר בתפילה, עלול לא לשים לב אליה: "ועלינו" - זה לא רק על אבותינו, אלא גם עלינו!

חישבו על כך. זה חלק חשוב בתפילת שחרית, כי פירושו של דבר הוא שאנחנו מקבלים את התורה באותה צורה שהם קיבלו אותה - אנחנו מקבלים על עצמינו לפחות לנסות. קבלת התורה לא היתה אירוע חד פעמי. אנשים חושבים שזה קרה אי שם בעבר, בהר סיני, וזהו, הכל טוב ויפה. לכל היותר - כך הם סבורים - יתכן ומדי פעם זה יכול לקרות ליחיד.

"נעשה ונשמע" בניו יורק

ניקח לדוגמא נערה צעירה שנכנסת לבית הכנסת ומתיישבת בעזרת הנשים. היא נוטלת לידיה סידור עם תרגום לאנגלית, ומתחילה לקרוא מה שכתוב שם. זו לה הפעם הראשונה שהיא מבקרת בבית הכנסת. קרה משהו שעורר אצלה רגש, ואש קטנה נדלקה בליבה. היא הלכה ברחובות מנהטן, כאשר לפתע היא הבחינה, מבעד לחלון בית הכנסת, ביהודי זקן עטוף בטלית ועטור בתפילין, ולהבה קטנה וקדושה החלה לבעור בליבה. היא נכנסה פנימה - וקיבלה את התורה. אמנם התורה הזו שאותה קיבלה היא די קטנה, אבל היא קיבלה את התורה שלה.

דוגמא נוספת - מעשה שהיה - בחור צעיר המתגורר בעיירה מרוחקת בארה"ב, החליט יום אחד לארוז מזוודה ולעלות על רכבת לכיוון ניו יורק. למה? כי הוא קרא ספר העוסק בהשקפת התורה, והוא בא לחפש את התורה. זו קבלת התורה. הוא קיבל את התורה.

הריני מקבל את השולחן ערוך

אלו הן דוגמאות של קבלת התורה אצל יחידים, אבל זה לא רק הם. כל אחד ואחד מאיתנו מקבל את התורה בכל יום מחדש. בדיוק כפי שאבותינו קיבלו את התורה, כך אנחנו עושים בכל יום ויום; אילו רק היינו מפסיקים לחלום ומתחילים לחשוב על המילים שאנחנו אומרים, היינו שמים לב שזה בדיוק מה שאנחנו אומרים: אנחנו מקבלים את התורה - את הכל.

ועל כך שהוא תמך בכם עד היום באוכל, ביגוד ומחסה. אתם חושבים וחושבים עד שאתם כבר לא יודעים מה לעשות. "איך אוכל להודות לה?" מה אשיב לה' כל תגמולוהי עלי?"

הו! כעת אתם מוכנים. לא נראה לי שתתקרבו אפילו למדרגתם של בני דור המדבר, אבל כל מדרגה שהיא, ולו הקטנה ביותר, היא הישג בפני עצמו. גם אם לא הגעתם לדרגת החום המקסימלית, גם אם היא קצת יותר קרה מה"נעשה ונשמע" שאמרו בהר סיני, זה מצוין - כל מדרגה שהיא - היא הישג. כעת אתם מוכנים לזעוק מעומק ליבכם: "נעשה ונשמע! אני מקבל הכל!" זו היתה קבלת התורה. אמנם היא היתה הרבה דברים, אבל בעיקר היא היתה הענין הזה - להט וחשק לקיים את רצון ה'.

זאת אומרת שמוטל עלינו לעבוד לקנות את המידה של קבלת התורה - זו אחת המידות שעלינו להשתלם בהן, מידה הנקראת 'קבלת התורה'. שמעתם מישהו פעם אומר: "כרגע אני עובד על מידת קבלת התורה"? לא? אז שזו תהיה הפעם הראשונה.

זוהי דעה ומעלה שעלינו לעבוד להשיגה. זה לא משהו שכבר נמצא בנו, משהו שאבותינו עשו עבורנו את העבודה, וכעת אנחנו יכולים להרשות לעצמנו לנוח ולהירגע. לא! עלינו להמשיך ולעבוד על קבלת התורה; עלינו לעורר בקרבנו עוד ועוד רצון, ולהיות יותר ויותר מוכנים בכל יום ויום.

"נעשה ונשמע" יומי

למען השלמת הנושא, ראוי לציין קטע חשוב שאותו אנחנו אומרים מדי יום בתפילת שחרית, קטע שרבים מתעלמים ממנו. לא כולם מודעים לעובדה שאנחנו מקבלים את התורה בכל יום ויום בתפילתנו. בברכה שאחרי קריאת שמע אנחנו אומרים, "אמת ויציב ונכון וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא". אנחנו מדברים על גדולתו של הנושא שזה עתה הזכרנו - קריאת שמע.

ואז אנחנו אומרים שהקב"ה, כשעשה עבורנו את כל הדברים הגדולים והנפלאים הללו ובא אלינו והציע לנו את התורה, ואבותינו קיבלו אותה, אזי לא רק הם קיבלו אותה, אלא גם אנחנו מקבלים

ג' - שלמות העשייה

אחותי כלה

והנה, איני מעוניין לקלקל את כל מה שדיברנו עד כה, אבל למעשה, יש קושי גדולה על כל הנושא הזה. אבל לפני כן, הקדמה קצרה: כידוע, מגילת שיר השירים מתארת שיחה בין שני בני אדם. היא כתובה כסיפור שבו שתי הדמויות המרכזיות, שהם אשה צעירה והאהוב שלה, רעיה ודוד, והם משוחחים אחד עם השני במהלך הספר כולו, מלבד במספר מקרים יוצאים דופן שבהם הם משוחחים עם דמויות אחרות.

מי הם האיש והאשה? האשה היא משל לכנסת ישראל, והאהוב הוא לא אחר מאשר הקב"ה בכבודו ובעצמו. השיחה ביניהם מתארת מה יש לקב"ה לומר על עמו האהוב, ומה יש לעם ישראל לומר על אהובם הגדול והעליון.

יש פסוק (ד, ט) שבו הקב"ה מדבר אלינו ואומר: "לִבְּתִנִּי אֲחֹתִי כָּלָה" - "אֲחֹתִי" כאן היא רק ביטוי של חיבה, והכוונה היא: "כלתי - שבית את ליבי". הפסוק ממשיך ש"לִבְּתִנִּי בְּאֶחָת מֵעֵינַי". מה הפירוש "בְּאֶחָת מֵעֵינַי"?

משל לחתן שבה לקראת כלתו, אלא שפניה מכוסות ברעלה, וכפי שהיה נהוג בעבר, ורק אחת מעיניה נראות מבעד לרעלה. הוא אומר: "העין הזו יפה כל כך", וכעת הוא חפץ לראות אף את עינה השנייה.

הגמרא (שבת פח, ב) מסבירה שכאשר הקב"ה מדבר אלינו ואומר "לִבְּתִנִּי בְּאֶחָת מֵעֵינַי", זהו משל לעם ישראל שעמדו בהר סיני, והקב"ה בא אליהם והציע להם לקבל את התורה, והם הגיבו בצורה מאוד יוצאת דופן. הם היו כל כך מלאי התלהבות, הרגישו כל כך להוטים ומסורים לקב"ה, שכולם קראו יחד, בקול אחד: "נעשה ונשמע! כל מה שה' יאמר לנו, למרות שאנחנו עדיין לא יודעים מהו - נעשה ונשמע".

והקב"ה אומר לעם ישראל: "באותה שעה שבה אמרתם מילים אלו, הראיתם לי עין אחת. אותה קבלה נלהבת שקיבלתם על עצמכם, לעשות ככל שאצוה אתכם ליבבה אותי, והתאהבתי בכם".

עם זאת, זו היתה רק עין אחת: "בתחילה" - כאשר אמרתם 'נעשה ונשמע', היה זה 'באחת

מה אנחנו מקבלים? את חושן משפט. אוו! חושן משפט - מי יודע אם אי פעם תגיע לזה. וגם אם כן - חושן משפט הוא בכלל לא קצר; למעשה, הוא ארוך מאוד. אפילו רק ה'פנים' - דברי המחבר, זה לבד הוא לימוד לא קטן, אבל צריך גם ללמוד את המפרשים. ושם לומדים את ההלכות הנוגעות לעשיית עסקים, לנזקים שגורמים לאחרים, וכל מיני חיובים ממוניים.

אין סוף לתוכן של חושן משפט. הוא ארוך יותר מיורה דעה, וזה אומר הרבה. ביורה דעה כלולים הלכות בשר וחלב, הלכות שחיטה, טהרת המשפחה, נדרים, ועוד נושאים רבים. יש שם הלכות רבות, אבל בחושן משפט יש עוד יותר, והן גם מסובכות יותר. דיני ממונות הם עניינים מאוד מורכבים ועמוקים.

אכן, אסור לנו להתיימש! אסור להרים ידים! לא, אנחנו לעולם לא נתיימש מללמוד את חושן משפט כולו, אבל בכל זאת לא כדאי לנו לקחת סיכון, כי יש דברים רבים שיתכן ולעולם לא נדע אותם. ולכן, אם נקבל בלב שלם לעשות כל מה שנלמד, הרי שכבר יש לנו את חושן משפט; אמנם עוד לא למדנו אותו, אבל מכיון שקיבלנו אותו בלב שלם, נחשב הדבר אצל השי"ת שכבר למדנו וקיימנו אותו.

אבל צריך לעבוד על זה. עלינו להמשיך ולשכנע את עצמנו מדי יום ביומו ש"אני מקבל את התורה לעד ולעולמי עולמים". התורה היא אמת ויציב וכו'. צריך להבין כל אחד ואחד מהתארים המוזכרים שם. אין לנו זמן כעת להיכנס לזה, אך כל מילה שם היא בעלת משמעות הנוגעת לעבודה זו של קבלת התורה. אבל בכל אופן, גם מי שלא מבין בדיוק מה הכוונה בכל מילה - שיעשה כפי יכולתו. עלינו לעבוד לקבל את התורה בליבנו בצורה אמיתית בכל יום ויום. וכך, לאט לאט, האדם הופך ל"מקבל תורה" יותר ויותר אמיתי, והוא יקבל שכר על כל המצוות וההלכות שיתכן והוא לעולם לא יידע אותם, וממילא לא יקיים אותם.

החולה, הבאת לו את האוכל המזין ועודדת את רוחו, ובכך עזרת לו להתרפא ממחלתו.

אבל מה היה קורה אם היית כן מוצא אותו בבית החולים, והיית נותן לו בפועל את המזון והעידוד? זה הרבה יותר טוב. ומדוע? כי מלבד **שכר** המצוה, המצוה פועלת באדם **שלמות**. כל מצוה משפיעה על האדם שמקיים אותה ומשנה אותו, וכפי שאנחנו אומרים: "אשר קדשנו במצוותיו" - אנחנו **מתקדשים** על ידי המצוה.

ויטמינים של מצוות

כעת אתם מבינים את הנקודה? המצוות מזכות את האדם בשכר רב, שכר שנמשך לנצח נצחים, וזה נכון - אם האדם רצה, באמת ובתמים, לעשות את המצוה והדבר נמנע ממנו, הוא יקבל שכר שווה למי שעשה את המצוה. אם הוא קיבל את התורה בלב שלם ובהתלהבות, אזי כל מה שהוא יכול היה לעשות, דברים שיתכן והוא מעולם לא ילמד אותם, הוא מקבל שכר על 'עשייתם'. כשרוצים בלב שלם לעשות מצוה, מקבלים על כך שכר. שכר הוא דבר גדול! איננו מזלזלים בזה ח"ו! לא ולא! אל תחשבו ששכר אינו חשוב. זה חשוב ביותר! "נעשה ונשמע" זה דבר חשוב ביותר!

אולם הקב"ה אומר לנו: "היודעים אתם מתי אני באמת מתאהב בכם? 'לכשתעשי' - כאשר תזכו לשלמות של העשייה **בפועל**". כאשר אדם חי חיי תורה הלכה למעשה, הדבר משנה אותו. העשייה - היא זו שמרוממת את האדם. היא הופכת אותו לאיש אחר! זהו שכר מיוחד ונוסף לשכר שמקבלים על עשיית המצוה או על הרצון לעשותה. העשייה, הפעולה עצמה, מהפכת את האדם. המצוות מקדשות את היהודי. אשרינו שאנחנו זוכים **לעשות!**

התפילין שהנחת הבוקר - הפכו אותך לאיש אחר. אתה לא מרגיש את זה? אז מה?! מצוי מאוד שהאדם אינו מרגיש ואינו שם לב לדברים שמתרחשים במציאות אצלו. משל למה הדבר דומה, לקרני השמש, שכאשר הן פוגעות בעור, הן יוצרות ויטמינים מסוימים. כן, השמש יוצרת ויטמינים. אתה מרגיש את זה? אתה מודע לזה? לא, אין לך מושג שזה קורה, אבל זה קורה גם בלי שיהיה לך מושג. הרבה מאוד טובות והנאות מגיעות אלינו מבלי שנשים לב לקיומן. כן הוא

מעניך' - הראתם לי עין אחת יפפיה, מבעד לרעלה. אולם אחר כך, 'לכשתעשי' - כאשר תעשי את זה בפועל, אזי 'בשתי עיניך' - אני ממתין שתקיימו את הבטחתכם - לחיות חיים על פי התורה, וזו תהיה העין השניה, ואז באמת אוהב אתכם".

השאלה והתשובה

וכאן נשאלת השאלה: מדוע צריכים "לכשתעשי" - לשם מה נצרכת עשייה? מה קרה לכל מה שלמדנו עד כה, אודות השלמות הנפלאה של מי שמעשיו מרובים מחכמתו? אם קבלה כמוה כעשייה, מדוע ממתין הקב"ה עד שנעשה בפועל כדי שאהבתו אלינו תהיה מושלמת? מדוע רק "לכשתעשי - בשתי עיניך"? הלא ברגע שאמרו "נעשה ונשמע", הרי זה ממש כאילו כבר עשו הכל! והתשובה היא, שזה **לא** ממש כאילו כבר עשו הכל.

וכאן אנחנו מגיעים לעיקרון חשוב ביותר, שכן כל מצוה מתחלקת לשני חלקים. יש את **השכר** על המצוה, ויש את **השלמות** שמשגים על ידה.

הביקור שכמעט היה

שימו לב כעת למה שאומר. ידוע מה שאמרו חז"ל (ברכות ו, א). ש"חישב אדם לעשות מצוה - לדוגמא, נניח והחלטת ללכת לבקר יהודי חולה המאושפז בבית החולים. הכנת לו ארוחת צהרים נחמדה, ונסעת לבית החולים על מנת להביא לו מזון מזין וטעים, ובכך לעודד את רוחו. אבל כשהגעת לחדרו, גילית מיטה ריקה. בירור קצר מעלה ש"אנו מצטערים אדוני, החולה שוחרר מבית החולים היום בבוקר".

כעת אתה תקוע. אין לך מושג היכן הוא מתגורר, ואין לך ברירה אלא לשוב הביתה בידים ריקות; אתה מחזיר את המזון שארזת למקומו. "חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה" - רצית לעשות מצוה, אבל מה לעשות, אירע אונס, ולא הצלחת לעשות את המצוה. מהי שורת המחץ של המאמר? "מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה". זה נחשב כאילו עשית את המצוה! אתה מקבל שכר עבור רצונך הטוב לעשות את המצוה, כאילו עשית אותה בפועל. הדבר נחשב לך כאילו באת וביקרת את

עושים. אנחנו חיים חיים של קדושה - חיים של מידות טובות, חיים של מחשבות על ה' תמיד. לא יעזור כלום - אנחנו משתנים!

מי שחפץ לעשות את הדברים הללו - זה נפלא! טוב מאוד! מגיע לו שכר עבור הרצון שלו! אבל מי שמסוגל לחיות חיים כאלה - מקבל לא רק שכר, אלא מציאותו משתנה ומתהפכת! יש לו אישיות אחרת! הוא קדוש ושלם יותר! זהו שכר מיוחד, שכר העשייה, שהוא מעל ומעבר לשכר על הרצון לעשות.

אהבה שלמה

ולכן, עד כמה שנקדיש את חיינו לעבוד על קבלת התורה - שבכל יום תהיה קצת יותר טובה, קצת יותר חזקה - ובאמצעות עבודה זו ייחשב לנו הדבר כאילו עשינו הכל, אבל עדיין, אנחנו רוצים תמיד לעשות ולעשות ולעשות. אנחנו רוצים לזכות לשלמות המיוחדת של "לכשתעשי - בשתי עיניך".

כאשר אנחנו עושים, אנחנו זוכים לשלמות הגוף והנפש, וכעת הקב"ה אוהב אותנו 'אינגאנצען' - אהבה שלמה וגמורה.

כמובן שקבלת התורה עוזרת, היא מסייעת לנו מאוד, שהרי "בדרך שאדם רוצה לילך, בה מוליכין אותו". מי ששואף ורוצה לקיים את התורה, הקב"ה יתן לו את ההזדמנויות לכך. הוא יוביל אותו בדרך שבה הוא רוצה ללכת. הוא יסייע בעדו.

שתי הבחינות של עבודה זו - קבלת התורה וקיום התורה - הן אלו שיוצרות את עם ה'. "אמת ויציב ונכון וקיים וישר ונאמן ואהוב וחביב ונחמד ונעים ונורא" - התורה היא הכל! אנחנו כל כך רוצים אותה!

אנחנו מקבלים את התורה בלב שלם! "על אבותינו" - הם קיבלו את התורה, "ועלינו" - היא מוטלת עלינו, "על בנינו, על דורותינו, ועל כל דורות זרע ישראל עבדיך" - כולנו! אחנו רוצים לקיים הכל! ובו בזמן, אנחנו מחפשים לקיים את ה"נעשה" כפשוטו - עשייה בפועל, כירק כך אנחנו קונים שלמות המידות, שלמות הנפש ושלמות הגוף -

שלמות שאי אפשר להשיגה בשום דרך אחרת.

שבת שלום ומבורך!

הדבר בענייננו - כשהאדם מקיים מצוה, הוא משתנה. הטבע שלו משתנה; הראש שלו משתנה, הנשמה שלו משתנה והוא קונה שלמות בנפשו.

שיני ללא מחשבה

ניקח לדוגמא יהודי שעומד לקבוע מזוזה בפתח ביתו. הוא עומד לברך "אשר קדשנו במצוותיו", שפירושו: "הפעולה שאני עומד לקיים תשנה אותי; היא תשרה עלי מעלה אלוקית."

אתם מבינים את משמעות הדברים? הפירוש הוא שבכל פעם שעושים מצוה, אנחנו מתקדשים על ידה. אני לא מדבר פה דברי דרוש! זה התרגום הפשוט של המילים. זה פסוק מפורש: "וְעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים" (במדבר טו, מ).

וזה קורה גם אם בכלל לא חושבים על זה! נניח שמדובר בהדיוט שבהדיוטות, אדם ריק לחלוטין, אבל הוא שומר תורה ומצוות. הוא לוקח את הפטיש ואת שני מסמרים, וכעת הוא מוכן לקיים את מצוות קביעת מזוזה. למרות שהוא בכלל לא חושב על מה שכתוב בתוך המזוזה - שזו התכלית האמיתית של המזוזה; התכלית האמיתית של המזוזה היא לדעת מה קובעים בפתח הבית. זאת לא פיסת קלף בעלמא; צריך לדעת מה כתוב בה.

אבל בסדר, אנחנו מדברים פה על הדיוט. הוא לא מבין כלום - הוא דופק שני מסמרים וזהו; אחר כך הוא כבר שוכח מהכל. אין דבר! כשקובעים את המזוזה בפתח, מחוללים שינוי בנשמה.

אור הקדושה

לא רק הנשמה משתנה, אלא גם הידים משתנות. הגוף נעשה קדוש. מי שיסתכל קצת בספרי הקבלה יראה שאין לנו בכלל מושג מהי קדושתו של יהודי שומר תורה ומצוות. הקדושה מהפכת את גופו של היהודי. כאשר אנחנו עושים מעשה של עבודת ה', אנחנו זוכים לאור מיוחד, לאצילות מיוחדת המשנה הן את שכלנו ואת את גופנו.

זו האמת הפשוטה; חיי התורה משנים אותנו! בכל כך הרבה דרכים. יהודים שחיים על פי התורה הם אנשים קדושים. זו מציאות שאין לנו שליטה עליה. אנחנו מקיימים מצוות. אנחנו הולכים לבית הכנסת. איננו מסתובבים בין אנשים שפלים. אסור לנו אפילו לחשוב מחשבות שפלות. אסור לנו לנבל את הפה. עלינו להיזהר בכל פעולה שאנו

ישראל. נכון, הם לא אהבו יהודים. אבל הם גם לא היו שונאי ישראל. הם דגלו בעיקרון השוויון; הקב"ה הכניס בהם רוח - להקים מדינה המעניקה שוויון זכויות לכל. זה לא היה רעיון שלהם. הקב"ה שולט בעניינים. "פְּלִגִּי מַיִם לְבַּיְתִי בְּיַד ה' עַל כָּל אֲשֶׁר יִחְפֹּץ יִטְנוּ" (משלי כא, א) - פירוש, אפילו מחשבותיו של המלך מושפעים על ידי ה'. ליבי אומר לי שהאבות המייסדים של מדינתנו הושפעו על ידי הקב"ה להיות שוויוניים והוגנים, ולכן איני חושב שהיו להם דעות קדומות כלשהן כלפי יהודים. לא מובאת בשמם שום אמירה נגד היהודים. רק האומה באופן כללי, הנוצרים באופן כללי, אין ולא היתה להם ברירה אלא להיות שונאי ישראל, כי הדת שלהם מלאה בשנאת ישראל. ה'ברית החדשה' שלהם מלאה מזן אל זן בדברים נגד היהודים.

אי לכך, אני רוחש כבוד מסוים למייסדי החוקה של ארה"ב. יתכן ואני טועה, אבל ליבי אומר לי שלא היו להם רגשות איבה ועוינות כלפי העם היהודי. אכן, הם לא היו יוצאים מגדרם כדי לחבק ולנשק יהודי ולומר לו "אחינו אתה", אבל הם כן העניקו לכל יהודי הזדמנות שווה והוגנת. זו דעתי.

וזו לא אירע הודות להם בלבד. הקב"ה היה אחראי לכך. הוא זה שבנה את אמריקה. מדוע ברא ה' את אמריקה? כדי שאנחנו נהיה כאן כהיום הזה; כדי שיהיה לנו מקום מפלט.

יש לדעת שבאותה תקופה שבה ממלכת ספרד גירשה את היהודים מארצה, **באותו פרק זמן ממש**, קולומבוס גילה את אמריקה. היה זה יד ה'. אותו מלך פרדיננד ואותה מלכה איזבלה, שגזרו את גזירת הגירוש על היהודים, הם אלו שמימנו את מסעו של קולומבוס, המסע שבו גילה את אמריקה. אתם מבחינים בקשר? אמריקה התגלתה כדי להוות מקום מפלט עבור עם ישראל. הקב"ה שולט בכל.

בואו נהיה מעשיים

מקבלים את התורה כל יום מחדש

אבותינו קיבלו את התורה בהתלהבות גדולה, והיו מוכנים לעשות הכל - כל מה שיידרש מהם, כדי לעבוד את ה'. רבינו יונה מלמד אותנו שמי שמוכן בכל ליבו לעבוד את ה' בכל דרך שהיא, נחשב לו הדבר כאילו כבר עשה הכל.

הרב זצ"ל מוסיף שלצד הקבלה הנחוצה בליבו של כל אדם, עלינו גם ללמוד תורה ולוודא שאנחנו זוכים לשלמות העשייה.

השבוע נקדיש בלי נדר חצי דקה בכל בוקר, לאחר קריאת שמע, כדי לחשוב על רצוננו להידמות לקדמונינו ולקבל כל מה שה' מצווה עלינו. מאוחר יותר ביום נקדיש חצי דקה נוספת כדי לבחון דרכים שבהן נוכל ליישם את זה למעשה.

שאלה:

הרב הזכיר שחלק מהתכנית של ה' היא שהגויים ישנאו אותנו. אבל האם איננו רואים מפעם לפעם בהיסטוריה שהיו גויים שסייעו ליהודים?

תשובה:

"אין למדין מן הכללות" (עירובין כט, א) - אי אפשר לייחס את הכלל לכל מקרה ממש, ולפעמים יש יוצאים מן הכלל. כשאומרים את המילה "כל" איננו מתכוונים לכל אחד ואחד. יש יוצאים מן הכלל.

ברצוני להצהיר הצהרה: לדעתי, האבות המייסדים של אמריקה - בנג'מין פרנקלין, ג'יימס מדיסון, תומאס ג'פרסון ואחרים, לא היו שונאי

כף זכות

"והוי דן את כל האדם לכף זכות"

גליון מס. 77 | שבט תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת 'קובץ גליונות' | k.gilyonot@gmail.com

סיפורים מן הקוראים

על מה אני מדבר: "כבר אמרתי לך!" הוא אמר, "שלו, כיוון שהוא ידידך, אשכיר את היחידה בפחות מהסכום שרצינו!" משעשע ומחכים היה לגלות כי כל הבעיה הייתה נעוצה בי, השליח, שלא הבחנתי בין 'לא לבין 'לך ולא בגיסי...

כהוותם, ושאלתי אותו בכמה ישכיר לידידי את היחידה. נענה גיסי ואמר לי: "לא פחות מ2600!" כאשר השכתי את הדברים לידידי נראה היה כי הוא נפגע מכך שגיסי אינו מוכן להתגמש מעט עבורו. החלטתי לחזור לגיסי ולנסות לשכנע אותו להחיל מעט את המחיר. כאשר פניתי אליו הופתע מאוד, ולא הבין

פנה אלי ידיד כדי לברר פרטים אודות יחידה שגיסי השכיר. אותה יחידה הייתה מושכרת עד כה במחיר של 2500 ש"ח בחודש, אך לאחרונה החליט גיסי להעלות את המחיר ל2600 ש"ח – מעט מעל מחיר השוק. ידידי ביקש ממני שאבקש מגיסי לעשות לו הנחה מסוימת, על בסיס היכרותם המשותפת. פניתי לגיסי וסיפרתי לו דברים

מעשה בחורף קר ובחולצה חמה

מהבית עם כאלה חולצות דקות! בחורף צריך ללבוש סוודר! יכולים להצטנן!" "אבל לא קר לי", אמר הילדון, שאפו היה ארום מקור. "בוא אעשה לך מבצע – " אמרתי לו, "אתה תהיה ילד טוב ותקשיב למבוגרים, כל בוקר כשתלבש סוודר תעבור דרכי ואתן לך שוקולדה. שתי קוביות! טוב?" "אנחנו לא אוהבים שהילדים אוכלים ממתקים", אמרה לי השכנה וזיהיתי בקולה צליל של עצבנות, "והוא לא צריך ללבוש סוודר. תאמיני לי שזה בסדר גמור." מה בסדר גמור, אמא במעיל? רציתי לשאול אותה, מה בסדר גמור בכך שהילד שלך יוצא החוצה בלבוש קיצי באמצע החורף? כעסתי עליה, כעסתי על אדישותה. כעסתי עוד יותר כאשר שמעתי את הילד באותו אחר צהריים משתעל במדרגות. אבל לא ידעתי מה עוד ביכולתי לעשות. להתקשר לרווחה? לפנות רב השכונה? לשלוח אליה עוד שכנות? הייתי עצבנית ודאגה, שכן – לא על אף אחד מהם – ראייתי בימי חיי איזה נזקים יכולה דלקת ריאות לגרום! חייבים להעמיד אותה במקום! חשכתי לעצמי, אבל איך עושים זאת? איזה פרט שאינו ידוע כעת לשכנה המסורה – ישנה בין רגע את הסתכלותה על כל התמונה?

קיבלו חינוך רומה לחינוך שאני קיבלתי, ויש לא מעט נשים שהושכות שאפשר להיות חיים טובים ושמחים גם בבית מכולן ומלוכלך, ואין זה מתפקידי להעמיד אותם על טעותם או להכריח אותם להיות על פי דרכי. אבל כאשר הגיע החורף ונוכחתי לראות כי אחד הבנים של אותה שכנה יוצא בקביעות מהבית בלי סוודר, כשהוא לבוש חולצה קיצי דקיקה, התקשיתי מאוד לסבול את המראה. כאשר מזג האוויר היה קריר בלבד, אמרתי לעצמי שישנם אנשים שאינם רגישים לקור כמוני. וילדים פעילים אינם סובלים ממזג האוויר הקר כמו נשים זקנות. אבל ככל שמזג האוויר חלך והתקרר – והילד המשיך לצאת מן הבית פעם אחר פעם בחולצה דקיקה, כבר לא יכולתי לשאת את המראה. ניסיתי לדון אותה לכף זכות. ברור היה לי שהיא אמא טובה, והיא רוצה בטובת ילדיה, ולכן חשכתי שאולי היא עצמה אינה סובלת מן הקור. אבל כאשר ראיתי אותה יוצאת מן הבית מכורבלת במעיל, ולצידה מרגל ילדון בן ארבע בחולצה קיצי – היה ברור לי שלא בכך העניין. אולי הילד מרגן וסרבן? חשכתי, ואם כך – אולי טוב יהיה שמישהי מבחוץ תעיד לו ותגרום לו להקשיב ולציית. ולכן מהרתי אחריהם ואמרתי להם: "חמודי, קר היום! לא טוב שאתה יוצא

מעשה בחורף קר ובחולצה חמה אני כבר לא אישה צעירה, ברור ה' כבר זכיתי לחתן כמה וכמה נכדים וכיוון שאני מתגוררת בשכונה צעירה – אני משמשת באופן לא רשמי כ'סבתא של השכונה'. הרבה מאוד נשים מגיעות להתייעץ איתי על כל מיני דברים, ואני עוזרת לכולן כמיטב יכולתי. לעיתים נדירות מאוד אני גם מרשה לעצמי, מתוקף גילי, לתת עצות מבלי שהתבקשתי. במיוחד כאשר אני נתקלת במצבי קיצון, שבהן לכל הדעות כדאי לשמוע את דעתי. לפני שנה וחצי הגיעה להתגורר בכניין שלי משפחה חדשה, ומחר מאוד הבנתי כי האישה שם אינה משתלטת ואינה מצליחה להתמודד עם אתגרי החיים, בכל פעם שדפקתי על דלתה, למשל כדי להחזיר כביסה או צעצוע שנפלו למרפסת שלי, ראיתי כי הבית הפוך ומבולגן, מלא גזרי נייר, חפצים פזורים, כל מיני שמעטאס ובגדים שביניהם מתרוצצים ילדים בכל הגילאים. בתחילה כאשר ראיתי זאת מיהרתי להציע לה עזרה, ואמרתי לה כי אשמח שתשלח אלי את הילדים לשעה שעתיים כדי שתוכל לסדר את הבית, אך היא דחתה את הצעתי, ואפילו היה נראה שנעלבה, ולכן לא חזרתי שוב על הצעות דומות. אחרי הכל אני יודעת כי לא כל האנשים בעולם

מיצד ניתן לדון לכף זכות? בין כל שולחי הפתרונות יוגרל פרס בשווי 100 ש"ח בחסות רשת חנויות גל פז בתוכנית הסניפים: ירושלים מלכי ישראל 11 | בני ברק רח' רבי עקיבא 89 | קריית ספר שדה חמד 1 פתרונות יש לשלוח עד יום ראשון מדי שבוע בשעה 18:00. יש לציין שם עיר ומס' יש לכם סיפור על כף זכות? שלחו לנו! | אימייל: k.gilyonot@gmail.com

האב המבולבל - מן הפתרונות שהתקבלו במערכת לסיפור משבוע שעבר

שאלתו יוצאת מוקדם לעבודתה הוא תלוי בשעות הגעתם של נהגי החסות הלוקחים את הילדים למקום לימודיהם.

משפחת נגר מפתיעה: ייתכן שמי שממן את החסות לאברכים ומשלם את משכורתו של הנהג (מכלי שזה יידע על כך) אינו אודר מיצחק (!) שלצורך איסוף הכסף הוא מסתובב בבתי כנסת לאחר תפילת שחרית, ולעיתים הדבר מעכב אותו מלהגיע בזמן.

יצחק קדמון סבור שאולי יצחק עושה חסד מדי בוקר דווקא עם משפחתו של הנהג, מדין הכרת הטובה שיש לו כלפיו (למשל - מסייע לאביו המבוגר של יצחק לחזור הביתה לאחר התפילה) ואינו מספר על כך לנהג כדי שלא ייתבייש.

יענקי ורנר מירושלים סבור שאם יצחק מגיע לנקודת האיסוף בעזרת אוטובוס - אין מקום לכעוס עליו, שכן הגיוני מאוד להניח שיש לו רק אפשרות להגיע לנקודת האיסוף חצי שעה או שעה לפני הזמן, ולחלושין בדיוק בזמן או באיחור קטן.

גם אלמוני החפץ בעילום שמו סבור כי יצחק מרכה בגמילות חסדים: אולי יצחק יוצא מהבית בזמן, אבל לא יכול, לא רוצה לסרב לאישה זקנה שעוצרת אותו באופן קבוע, ומבקשת עזרה? ואולי יש לו קושי מסוים בחישוב זמנים, ואף פעם אינו מצליח לחשב כמה זמן באמת תיקח לו הדרך?

משפחת פרנקל חושבת אולי התקשר יצחק כדי לעדכן שלא יגיע היום, מפני שגולד לו כן, והאחרים הקבועים עד היום נבעו מכך שהיה עליו לארגן את כל הילדים בעצמו מדי בוקר, מסיבות רפואיות.

ומשפחת סרור מתעכבת על הפרט שהרגיז את הנהג יותר מכול ומציינת כי הגיוני להניח שאירע משהו חריג שגם מנע מיצחק לענות לטלפון, והדבר לא נבע מתוך זלזול.

ולאחר כל הניחושים וההשערות - הרי לפניכם סופו של הסיפור.

בשבוע שעבר שמענו אודות יצחק, המאחר בקביעות להגיע להסעה לכולל. באחד היום הוא מעדכן את חבריו שהוא נמצא במרחק של שלוש דקות, אך גם לאחריו הוא אינו מופיע. כיצד ניתן לדון אותו לכף זכות?

הסיפור כך מתברר, נגע לליכם של רבים, שמהירו לשלוח אלינו את תגובותיהם:

ש.ו.א. מבואנוס איירס ארגטינה אומר כי אולי יצחק משכים לקום עוד לפני חבריו, אולם הוא מתפלל במקום בו זקוקים לו כדי להשלים מניין, ולעיתים מתעכבים עד להגעתו של המתפלל העשירי. ולפיכך למרות שהוא מאחר לעיתים קרובות - הדבר כלל אינו תלוי בו.

בני משפחת בולג חושבים כי אולי יצחק אינו יודע באיזו שעה קבעו כולם להיפגש, והוא סבור שהוא מגיע בדיוק בזמן, ואילו חבריו מעט מקדמים.

משפחת גולד מבני ברק מציגה ארבעה רעיונות שונים (!) האחד - יצחק מאחר מדי יום כי הוא מלווה את ילדו הסובל מקשיים שונים למקום לימודיו ובאותו יום הוא התנהג באופן כעיתי במיוחד והתפרץ ויצחק היה צריך לטפל בו ולכן התעכב. ייתכן גם כי יצחק מלווה את אביו הקשיש למועדון קשישים, היו אביו לא חש בטוב ויצחק היה צריך לטפל בו, ואולי באותו יום עבר יצחק עבר תאונה קלה כשמיהר לרכב והתקשר רק לאחר שהתאושש. (וגם קורא נוסף הציע רעיון דומה)

הרעיון הרביעי והמקורי תוקף את השאלה מכיוון שונה, אולי ייתכן שיצחק בעל מידות טובות ואינו יודע כיצד להסביר לאנשים הפגזשים אותו בדרך ומדברים איתו כי הוא ממחר. ואולי כבוקר בו התרחש הספור עצר אותו איש קשה יום והתחיל לשפך את ליבו ולא נתן ליצחק לעזוב ואפילו לא לענות לטלפון.

יוסי ב. חושב שאולי פרנסת משפחתו של יצחק הייתה ממשפחתו שאשתו ניהלה בבית, והוא היה חייב לסייע לה בשעת קבלת הילדים, ומפני שלום בית לא רצה לספר לה כי הוא מאחר בקביעות בשל כך. וגם ס' ר' מעלה רעיון דומה: אולי יצחק הינו אב לילדים קטנים, וכיוון

החבילה הנעלמת - פתרון התעלומה משבוע שעבר

שיצר בי שינוי שממשיך מאז ועד עכשיו.

אנשים רבים סביבנו עושים מעשים שאינם נעימים או נוחים לנו. לפעמים הם אפילו מזיקים לנו מעט, וזכותנו לתקן את הנזק או למנוע מהם להזיק לנו. אבל האם היינו צועקים עליהם לו היינו יודעים כי הם מוטרדים מעניינים של חיים ומוות? המוכר המבולבל במכולת, למשל, האם הייתי כועס על הטעויות שעשה בחשבון לו הייתי יודע כי הוא מודאג ממצבו של בנו הקטן שמאושפז במצב קשה במחלקת טיפול נמרץ? כנראה שלא. הנהג הלא זהיר שחתך את דרכי - ולא היה בסדר כלל - האם הייתי מכנה אותו בשמות גנאי לו הייתי יודע כי הוא ממחר כעת לבית חולים עם חולה מסוכן? לא, לבטח לא הייתי עושה כזה דבר.

"אבל רגע - " אולי אתם רוצים לומר, "רוב האנשים אינם נוסעים לבית חולים או מבצעים החייאה באיש זר! רוב האנשים עושים טעויות סתם כך מפני שהם עושים טעויות, בלי שום הצדקה או מעשה גבורה!"

ואין ספק שאתם צודקים, אבל זה בדיוק היה המשפט שאמר חברי כאשר ירד מהרכב בסימנה של אותה נסיעה שקטה: "האם משהו צריך למות כדי שאנחנו לא נכעס?"

באיחור היום".

"או פעם אחת היה לו תירוצ טוב", אמרתי בזעף לחברי לנסיעה כאשר סימתי את השיחה, ושתיקתם הרועמת הוכיחה לי שלא האחרים של יצחק הם אלו שעומדים כעת במרכז תשומת הלב - אלא דווקא התנוכה החריגה שלי אליהם.

זכותי המלאה הייתה להחליט שאיני יכול לחכות לו ואולי גם להודיע לו שאם המצב יימשך באותה צורה יהיה עליו לחפש לו הסעה אחרת.

אבל... למה לכעוס? למה לצעוק? למה להשתמש במילים פוגעניות?

הכרתי תודה לחברי על כך שהם אינם מטיפים לי מוסר, אבל גם בשתיקתם היה כדי לומר לי הרבה, והבהנה חדרה לתוכי וטלטלה אותי: לו הייתי יודע שיצחק מאחר מפני שהוא עושה החייאה למישהו, האם הייתי מחכה לו? אולי כן. כנראה שלא. ולו רק בגלל שהייתי מניח שהוא יודק את כף לזמן מה להתאוששות.

אבל לבטח לבטח לא הייתי צועק עליו בצורה כזו!

באותו יום נסענו בדממה עד לכולל, דק כאשר ירדנו מהרכב, אמר אחד מחברי משפט ברור

הפסקתי מצעקותי כדי לנשום רגע, ואז שמעתי שוב את הקול, שפתאום לא היה דומה כל כך לקולו של יצחק: "אני מבין שאני מדבר עם נהג ההסעה שלוקח את יצחק לכולל כל יום", אמר הקול.

"נכון".

"ואני מבין שאתה כועס מאוד שהוא מאחר". המשיך הקול.

"מי אתה?" רתחתי.

"סתם יהודי שנסע עם האברך שאתה קורא לו יצחק באוטובוס", אמר לי האיש שדווקא היה נשמע היה מכובד מאוד, "העניין הוא כזה - יש פה יהודי מבוגר שהתמוטט, והאברך הזה שאמור היה לנסוע איתך עשה לו החייאה במשך כמעט עשרים דקות".

"אתה צוחק עלי", אמרתי.

"לא", אמר האיש, "לצערי לא".

המילים הדהדו ברכב שלי, גורמים לי לחוסר נוחות עצום. "הדבר הראשון שהיה איכפת לו ברגע שהגיע הנה אמבולנס עם דפיברילטור. היה שאתקשר אליכם ואעדכן אתכם, שלא תחכו לו". המשיך האיש, "הוא הציל כאן יהודי ממוות בטוח, אבל לכולל הוא כנראה יגיע

לראותם

לראות את גדולי ישראל

עלון מס. 159 | פר' משפטים תשפ"ד | יו"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות" | k.gilyonot@gmail.com

היה לנסות להציל כל יהודי, לחזק תורה, לחזק תפילה, לחזק יראת שמים.

האדמו"ר מבעלזא: איפה שאיכס הגיע לכל מקום לא היו צריכים לעשות דעש, רק עצם זה שהגיע למקום היה מספיק. לאחר מכן התעניין הרבי האם היה מתפלל כל יום במנחם וזתיקין? וענה שהיה מנחם בביתו וזתיקין.

לקראת סיום הביקור האדמו"ר מבעלזא ביקש מר' שרגא שויד איזה זוארט מאביו. ואמר הגר"ש: 'אלוקי אבי וארוממנהו', איך יכולים להרים את הקב"ה, מה זה וארוממנהו, איך זה שייך, רק הסביר שיש אדם גבוה, ואדם נמוך רוצה לדבר איתו, הוא יעלה על כסא, יכול לדבר איתו באותו גובה, אבל הקב"ה אינו כן, כמה שתעלה על כסא להגיע יותר למעלה, הקב"ה כל הזמן יותר גבוה, ועוד יותר גבוה, 'וארוממנהו', כמה שאני יבין יותר מגדלות השם, אראה שהקב"ה יותר גבוה מגדלות השם, ואני ידגיש את זה.

בסיום הביקור ביקש רבי שרגא ברכה מהרבי שאיחל: השו"ת יעזור שתוכנו לעשות רצון השם. הגר"ש בירך את הרבי מבעלזא בברכת 'אורך ימים אשיעוהו ואראהו בישועתי' ונפרדו לשלום.

הגבאי הרב ר' מיכל פירד התערב בשיחה ואמר שהרבי מתעניין כסדר על הישיבות שהאבא זצ"ל הקים רשת ישיבות 'ארחות תורה' האם הם עדיין פעילים, וענה הגר"ש שקיימים בארץ 4 ישיבות גדולות ו3 ישיבות קטנות, כעת הייתי בשוב בישיבת 'נר דרה' במושב עוצם זה בדרום, (הגר"ש שטיינמן המשמש כנשיא רשת הישיבות נוסע לכל הישיבות במשך ימות השבוע ומוסר שיחות).

האדמו"ר מבעלזא התעניין עוד כמה ספרים ישנם מהאבא זצ"ל? וענה הגר"ש: יש הספרים 'אילות השחר' על הרבה מסכתות בש"ס, ויש הרבה כרכים מהדרשות, על התורה 6 כרכים, ועל הסידור יש גם, איפה שלמד היה מיד קושיא והערה, למד הכל בבחינות, פשוט טוב, גם בסידור או בקניות, גמרא וחומש, הכל.

האדמו"ר מבעלזא: איכס לא ישב על כסא רגיל (היה יושב על מיטה כידוע), הגר"ש הפטיר ואמר: שהעולם הזה לא עניין אותו בכלל.

הגר"ש: בשלושת ימי אפילה, מביא דש"י, שנפטרו אז הרשעים שלא רצו לצאת, וקשה, וכי מפרע שיישאר במצרים, מה הבעיה, וחשבת, שאם היו נשארים שם היו נכנסים לג' שערי טומאה, ועל כזה דבר לא יכולים להסכים, או שימותו או שייצאו משם. אבי זצ"ל כל ימיו

שיחה מרתקת בין האדמו"ר מבעלזא למרן ראש הישיבה הגאון רבי שרגא שטיינמן שהגיע לבקר את הרבי. דברים ששוחחו לזכרו של דשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצ"ל. התמליל והתיעוד מהשיחה בקודש פנימה. בתחילת הביקור הגיש הגר"ש הספר 'מלא פי תהלתך' שחיברו בשם אביו הגדול דשכבה"ג מרן הגרא"ל זצ"ל מבוסס משיחות קדשו. האדמו"ר מבעלזא הפטיר ואמר: שאפשר לעשות ספר מאיכס בעצמו. וענה הגר"ש שאכן ישנו כמה ספרים ממנו בעצמו.

הגר"ש: כתיב בפסוק 'ויבאו אלימה ושם שתים עשרה מעינות מים', והרמב"ן מביא מדרש, שכבר בששת ימי בראשית הכינו לבני ישראל במדבר שיהיה להם תמרים ומים, הכל הכינו מראש, כשאבי זצ"ל היה בשווייץ, היה שם יהודי בשם רבי לייבוש רובינפלד ז"ל, ושלח איתו שליח מצוה געלט לארץ לאדמו"ר רבי אהרן מבעלזא לתל אביב, הוא הכין הכל מראש.

הגר"ש אמר לאדמו"ר: אנו משתמשים הרבה עם הסידור 'עבודת השם' (סידור של חסידות בעלזא), זה תועלת גדולה. הרבי מבעלזא התעניין איזו תועלת זה עבורכם? וענה רבי שרגא הן הביאורים והן מה שצריכים להתפלל.

מועמד הכתרת הגאון רבי יצחק שלמה בלוי
לכהן כרבה של קהילת בית הכנסת החדש שכונת נווה יעקב

תלמידי ת"ת אור זרחה במבחן אצל מו"ן ראש הישיבה שליט"א

מו"ן הגרמ"ש אדלשטיין אצל מו"ן ראש הישיבה
הגר"ב ד' פוברסקי שליט"א

תלמידי ת"ת 'שערי דעת' רמות
במעונו של מו"ן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

במנהג אביו מו"ן שר התורה: הגאון רבי אברהם ישעיהו קניבסקי
ראש כולל ארחות יושד בטחינת חיטים לקראת חג הפסח

מו"ן הגר"מ גריינמן בשיעור במעונו לבחורי ישיבת 'בית מדרש עליון'

מו"ן הגר"י אייכנשטיין שליט"א ראש ישיבת יד אהרן במסע חיזוק בארה"ב

מעמד סיום חפץ חיים בישיבת מגדל עוז

רה"י הגר"י אהרונג

רה"י הר' שמואלביץ

המשגיח הגר"ד גולד

בני הישיבה במעמד

ועד מיוחד ממרן המשיגה הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א

בהודעה מיוחדת שהתפרסמה בהיכלה של ישיבת מיד המעטירה והכתה גלים בקרב תלמידי הישיבה על ועד מיוחד ממרן המשיגה הגה"צ רבי בנימין פינקל שליט"א לאברכי הישיבה שגילם את גיל 65 ומעלה בלעה"ד שמדובר בכמאות אברכים מחשובי הישיבה שהוגים בתורה בישיבה דבר יום ביומו מזה עשרות שנים.

הקמתו של הועד התחיל לאחר בקשתם של קהל רב מהאברכים המבוגרים בישיבה שביקשו ממרן המשיגה שליט"א שישא להם מדברותיו, והמשיגה נענה בחיוב ובשמחה,

כאמור נערך הועד המיוחד שהפך לשיחת היום בהיכל הישיבה הק' בהשתתפות עשרות מחשובי האברכים ששמעו בצמאון על דרכי החיזוק כל אחד באופן אישי ובמיוחד בזמנים אלו והשפעתם רבה ומרובה על כל הדורות הבאים, והוסף המשיגה והדגיש כי אתם האברכים החשובים שיושבים כבר עשרות בשנים בישיבה ולומדים בכזה פרישקייט ורעננות שזכותם עוד לינוק ולקבל מדבותינו בדורות הקודמים בישיבה, אתם הפנים והגאווה של הישיבה ומהווים דוגמא לכל בני הישיבה.

ת"ת דרך אמת מעפולה
בביקור במעונו של מרן ראש הישיבה
הגדא"י הכהן קוק שליט"א

הגאון החסיד רבי מיכל זילבר
בדיתחא דאורייתא עם רבנו הגדול
מרן גאון ישראל הגד"ד לנדו במעונו

שמוחת הווארט לנכד מרן הגד"מ גריינמן
בן לבנו הגאון רבי שלמה גריינמן
בעל 'דרישה וחקירה'

מעמד סיום מסכת פרה שע"י רשת כוללי טהרות של
מרן הגרמ"י ליפקוביץ זצ"ל לע"נ הנגיד הרב שרגא
פייבוש קנול ז"ל בהשתתפות מרן ראש הישיבה
הגר"ש שטיינמן, הגר"א גרבה ד"ר ארחות תורה
וראש רשת הכוללים הגר"י קורלנסקי

מרן ראש הישיבה הגרמ"צ ברגמן בלווייה

הגאון הגדול רבי יונתן דיויד
בשמוחת נישואי תלמידו צילום י. זלצמן

"תורה מחזרת על אבסניה שלה"

רבבות בני התורה בארה"ב בשרשרת עצרות חיזוק בראשות רבינו הגדול מרן הגרמ"ה הירש שליט"א

"יבקשו תורה מפיו". הגאונים הגדולים ראשי הישיבה דליוקווד שליט"א מתעמקים ואף רושמים את יסודות שיעורו של רבינו שליט"א בהיכל הישיבה, בסוגיית "הילך"

רבינו שליט"א בהיכלה של ליוקווד מתקבל ע"י ראשי הישיבה הגאונים הגדולים רבי דוד שוסטל שליט"א ורבי ישראל ניומן שליט"א

הגאון הגדול רבי ירוחם אולשין שליט"א ר"י ליוקווד בטעמו קבלת הפנים לרבינו שליט"א: "רבי משה הלל הוא גדול הדור, חרדים שנשמעים ממנו הם דברים לכל הדור"

"ויבוא מלך הכבוד" - רבינו שליט"א בהגעתו לכולל בורו פארק למסירת שיעור בדיון "אמירה בקידושין" ומשא חיזוק

גדול תלמידיו של מייסד הישיבה מרן הגאון רבי אהרן קוטלר וצוק"ל ה"ה יבדלחט"א רבינו שליט"א בשיעור כללי בהיכל הישיבה"ק ליוקווד בהשתתפות אלפים

"במשיחי אלו תשב"ר" רבינו שליט"א מתקבל ע"י ילדי החרדים הסמוכים לאולמי עטרת חנקא ברזקלין בו נערכה עצרת האלפים

"כי גדול בקרבך" רבינו שליט"א בדרכו להיכלה הגדול של ליוקווד למסירת השיעור מתקבל ע"י הגאונים הגדולים ראשי הישיבה שליט"א

"חכימא דיהודאי" ראשי ישיבת ליוקווד הגאון הגדול רבי מלכאל קוטלר שליט"א בהתייעצות ממושכת עם רבינו שליט"א

אלפים בעצרת חיזוק בברזקלין

ר"י מיר הגאון הגדול רבי אליהו ברודני שליט"א: "תמיד ידענו שמרן הגרמ"ה שליט"א הוא התלמיד המובהק של מרן הגר"א קוטלר וצוק"ל, אבל היום אנחנו יודעים שהוא ממשיך דרכו".
"רבי אהרן היה גדול ה'מקבלים' מהסבא מסלבורקה, והסבא היה מגדולי ה'מקבלים' מר' ישראל" (סלנטר).
"בחורים יקרים, אתם נאספים פה היום לצעוד בשלשלת הקבלה של מרן רבי אהרן, הסבא ורבי ישראל. אנחנו מודים לחשי"ת ולרה"י שליט"א על הזכיה הגדולה של דגעים הללו".

במלאת שנה לפינוע המחריד בתחנת האוטובוס בשכונת רמות שם נרצחו האחים הקדושים אשר מנחם ויעקב ישראל פאלי חי"ד חובנס ס"ת לע"ג
 המהורה לבית הכנסת חגיגי הישיבות בשכונת רמות ד' בירושלים, הספר נכתב ע"י המשפחה והגדיב הרב זאב שפיץ מטרונטו שבקנדה, בסעודת
 המצווה נשא דברים נרגשים אב המשפחה הרב אברהם נח פאלי שניצל מהפינוע המחריד ובחסידי שמים השתקם, במעמד השתתפו בין היתר:
 הגאב"ד הגר"א וייס, המושגיה הגר"ב פינקל, הגרמ"צ ברלין ד"ר רבנו חיים עוזר, הגר"א סילבר, והרב הראשי הר"ד לאו.

